

Stig Eriksson/Martin Fahlgren

KINA

Vänstern, Vietnam & utrikespolitiken

Innehåll

Förord	1
Vänstern och Kina	1
KFML/SKP	5
KFML(r)/KPML(r).....	6
Förbundet Kommunist, FK	7
Revolutionär utrikespolitik: "Fredlig samexistens" eller proletär internationalism?.....	11
1. Den "fredliga samexistensen"	13
2. Klasskampens behov avgörande	15
3. Den proletära internationalismens principer	17
4. Världsbourgeoisins "neutralisering" – en illusorisk idé.....	20
Kinas utrikespolitik: Grundläggande drivkrafter och mål.....	22
I. Utrikespolitikens rötter	22
II. Grunddrag i Kinas utrikespolitik.	28
Sammanfattning	33
Den kinesiska utrikespolitikens utveckling.....	34
Folkrepubliken Kina väljer väg.....	34
Kina och Sovjet – enhet och kamp.....	38
1949-1951: "Vänsterlinje" med förhinder.....	39
1952-57: "Fredlig samexistens" i centrum.....	41
1953-57: Slitningar i relationerna med Sovjet	43
1957: Ett ödesår.....	46
1957-63. Sovjet-Kina – från allians till brytning	46
Konfliktens karaktär – några kommentarer.....	51
60-talet – På jakt efter nya allierade.....	53
Utrikespolitiken i kris.....	55
70-talet: Nya vänner – nya förräderier	58
Teori och praktik	59
Några fallstudier	62
Inför 80-talet.....	68
Rötterna till konflikten mellan Kina och Vietnam	71
1. Några felaktiga uppfattningar.....	71
2. Konflikten verkliga orsaker	73
3. Kina och Sydostasien – bakgrunden	74
4. Nationalismens rötter	75
5. Några belysande Mao-uttalanden.....	76
6. Pekings strategi i Sydostasien	78
Genèveavtalet 1954 – stormaktsbesluten och Vietnam.....	80
"Det första Indokinakriget" och kriget i Korea.	81
"Kampen för fred" och Vietminh	85
Genève och den kinesiska byråkratins intressekamp... ..	88
Vietminh körs över.....	93
Efter Genève: Bokslut, hyllningar och... "självkritik".	96
Vietnam och Kina 1954 – en utvärdering	99

OBS: Åtskilliga av de svenskspråkiga texter (artiklar och böcker) som hänvisas till i de följande artiklarna finns på marxistarkivet, även när detta inte anges. – Red

Förord

De här ingående artiklarna publicerades ursprungligen i tidskriften *Fjärde internationalen* under åren 1981–1983. Artiklarna sammanställdes och publicerades som särtryck 1983.

Fjärde Internationalen 2/81

Stig Eriksson/Martin Fahlgren

Vänstern och Kina

Parallellerna mellan utvecklingen i Sovjetunionen efter Stalin och i Kina efter Mao är ur många aspekter slående: marknadsinriktade ekonomiska reformer, skarp kritik mot ”personkulten” och den politik den döde ledaren fört, utrensningar av de inom partiledningen som stått den döde ledaren närmast (i Sovjet gällde detta Berija, Molotov, Malenkov, Kaganovitj m fl, i Kina ”de fyras gäng” och deras anhängare). Men det finns givetvis också viktiga skillnader mellan Deng Xiaopings Kina och Chrusjtjovs Sovjet. Exempelvis är det Maos f d motståndare (med Deng i spetsen) som i Kina leder uppgörelsen med det förgångna, medan det i Sovjet var delar av Stalins eget garde som skötte den detaljen. Helt följdriktigt är också den kursändring som de kinesiska ledarna vidtagit betydligt mer genomgripande än den som genomfördes under Chrusjtjov. Idag har i stort sett allt som förknippas med Mao förkastats och kritiserats: ”det stora språnget”, ”kultur-revolutionen” den ekonomiska utvecklingsmodellen m m. Även om de kinesiska ledarna fortfarande är relativt återhållsamma i sin kritik av Mao (han sägs ha gjort stora ”misstag”, men inga ”brott”) står det klart att ”maoismen” nu förpassats till historiens skräphög i Kina.

De genomgripande förändringarna i Kina efter Maos död har helt naturligt bidragit till att fördjupa den kris som den maoistiskt influerade vänstern befunnit sig i sedan början av 70-talet. Den ideologiska och politiska förvirringen och det organisatoriska sönderfallet har redan idag nått så långt att de kinaorienterade grupperna antingen redan upplösts eller håller på att förvandlas till fullständigt marginella sekter. De enda organisationer av maoistiskt ursprung som – åtminstone tillfälligt – i viss mån lyckats stå emot denna kris är en del av de grupper som haft tillräckligt med sunt förnuft och självbevarelsedrift för att bryta banden med Kina.

I denna situation är det på sin plats att göra ett bokslut över maoismen. Inte därför att de kina-trogna organisationerna numera skulle ha någon dragningskraft på radikala människor, utan för att fördjupa förståelsen för och dra lärdomar av det skedda. Den internationella maoismens dödsstrid är ett lärorikt exempel på hur det kan gå när man lämnar den kritiska vetenskapliga socialismen för att i stället bygga på tro och önsketänkande.

I detta nummer av *Fjärde Internationalen* inleder vi en artikelserie om Kina. Denna kommer först och främst behandla den kinesiska utrikespolitiken, vilken haft stora (negativa) återverkningar på den internationella revolutionens utveckling och spelat stor roll för de kinaorienterade organisationernas kris. Den inledande artikeln (i detta nummer) är dock ägnad den maoistiskt influerade vänsterns (främst i Sverige) förhållande till utvecklingen i Kina. (De följande artiklarna – som alltså är ägnade åt den kinesiska utrikespolitiken – utgör egentligen ett förarbete till ett större verk om de kinesisk-vietnamesiska relationernas historia. Detta är emellertid för omfattande för att publiceras i vår tidskrift och kommer förhoppningsvis att ges ut i bokform.)

Förutom denna artikelserie kommer vi i *Fjärde Internationalen* och på annat sätt publicera artiklar och dokument rörande den inrikespolitiska utvecklingen i Kina. Vi planerar bl a att ge ut en dokumentsamling om oppositionsrörelserna i Kina*.

Red.

* Se [Opposition i Kina](#) (utgiven 1981) som finns på marxistarkiv.se.

Kina och Vietnam. Sällan har två länder tillskrivits den kämpande socialismens ideal i så lyriska tongångar – för att sedan på rekordtid avmystifieras, utsättas för den bistraste kritik, ja t o m totalt förkastas!

Under 60-talets andra hälft spred sig ”Den Stora Proletära Kulturrevolutionens” förföriska locktoner över hela världen. De påstådda experimenten med ”revolutionär demokrati”, ”masslinjen” som metod att lösa samhällsfrågorna, ”självkritiken” och ”kritiken” (”Bombardera högkvarteret!”) i och mot Kina Kommunistiska Parti (KKP) – allt detta ansågs av de förförda stå i bjärt kontrast mot Sovjetunionens och övriga öststaters förkalkade och historiskt misskrediterade ”kommunism”. Att sovjetledarna dessutom förrått Kina – se den s k sino-sovjetiska konflikten – gav ännu mer näring åt att Kina stod för en ny livskraftig och internationellt attraktiv socialism.

Den uppfattningen gav inte bara upphov till nya ”marxist-leninistiska” partier (som visserligen oftast var små utbrytningar ur moskvapartierna, men ändå...), utan hänförelsen över Kina och ”kulturrevolutionen” trängde långt in i de kapitalistiska ländernas intellektuella kretsar, från yttersta vänstern, delar av socialdemokratien till den borgerliga liberalismen. Här i Sverige skulle vi kunna exemplifiera detta fenomen med personer som Jan Myrdal, Joachim Israel, Sven Lindqvist och Olof Lagercrantz.

Fenomenet ”kinavänner” – för man kan verkligen tala om ett socialt-ideologiskt fenomen! – förtjänar att uppmärksammas. Dess huvudpersoner har trots allt betytt mycket för att skapa den bild av Kina som på sätt och vis varit etablerad i opinionen, åtminstone till för ett par år sedan. Fenomenet är inget nytt. På 30-talet gick det under benämningen ”sovjetvänner”, ett icke föraktligt antal intellektuella – författare, artister, konstnärer och vetenskapsmän – som nästan alla besökte Sovjetunionen, för att därefter i skimrande dager beskriva utvecklingen där. Kring dessa fenomenets förgrundsfigurer fylkades parnassens B-lag. Leo Trotskij hade ofta det tvivelaktiga nöjet att polemisera mot olika figurer i denna illustra samling, t ex ”paret Webb” (Sidney Webb med fru). Trotskijns beskrivning av sällskapet är värd att återges:

För många inom småborgerligheten som varken bemästrar penna eller pensel, är en officiellt registrerad ”vänskap” med Sovjetunionen en slags attest på högre andliga intressen. Medlemskap i frimurarloger eller pacifistklubbar har mycket gemensamt med medlemskap i föreningen för ”Sovjetunionens vänner”, för den gör det möjligt att leva två liv på samma gång: ett vardagsliv i en umgängeskrets med allmänna intressen och ett semesterliv som är upplyftande för själen. Då och då besöker ”vännerna” Moskva. De antecknar i minnet traktorer, barnkrubbor, pionjärer, parader och fallskärmshoppande flickor – med ett ord allting utom den nya aristokratin.¹

I mångt och mycket kunde denna beskrivning gälla 60- och 70-talets ”kinavänner”. Ta t ex Han Suyin, vars böcker (varav flera är översatta till svenska) utgör tragiska exempel på intellektuell förnedring. Att byta åsikt – beroende på vem inom den kinesiska byråkratin som för tillfället har makten – har för henne varit lättare än att byta skjorta.² Samma låga moraliska kvalitet måste också tillskrivas Jan Myrdal, som tränger sig allt djupare in i sin politiska återvändsgränd.

Suyin och Myrdal utgör naturligtvis två av de grövsta och oärligaste exponenterna för kinatrogenheten. En annan variant har varit den som bl a Charles Bettelheim, Rossana Rossanda och Maria Antoinette Macciochi stått för. En riktning som visserligen inte fullständigt lagt sig på knäna för den kinesiska utvecklingen, men som övervärderat och förskönat vissa drag i den, och som skapat illusionsspäckade pseudoteorier vilka utgjort den ideologiska näringen för en rad centristiska strömningar i Europa, t ex f d *Il Manifesto* och *Avanguardia Operaia* i Italien och *Förbundet Kommunist* i Sverige.³

¹ Trotskij [Den förrådade revolutionen](#), Partisanförlaget, 1969, s 220 (boksida).

² En exposé över Han Suyins beklämnande vindflöjelfilosofi görs i Simon Leys artikel i den franska tidningen *L'Express*, 9 aug, 1980, där han helt enkelt ställer utdrag ur tidigare och senare delar av hennes produktion mot varandra. Läsningen är mycket lärorik som en fallstudie över intellektuell ohederlighet.

³ Som exempel på dessa personers pseudoteorier kan vi nämna Bettelheims *Kulturrevolution och industriell organisering i Kina*, Rossandas artikel *Maos marxism*, i *Zenit* nr 3-71 och Macciochis bok *Daily life in Revolutionary China*. För en kritik av Bettelheim, se Grimborgs recension i *Fjärde Internationalen* 1-2, 1974, s 47-48. För en kritik av

Men många f d ”kinavänner” har alltmer kommit att ta avstånd från den ”kinesiska modellen” sådan som den kommit att utvecklas. Den kinesiska utrikespolitikens skändligheter i början av 70-talet (Ceylon, Pakistan, Sudan osv), KKP:s ansiktslyftningar av diverse reaktionära politiker (Strauss, Heath, Pinochet, Mobutu m fl), den numera totala avsågningen av ”kulturrevolutionen” de ständiga ommöbleringarna i ledargarnityret, det politiska och militära angreppet på Vietnam, stödet till folkmördaren Pol Pot, och nu senast den farsartade skådeprocessen mot de överlevande Lin Biao-anhängarna och mot ”de fyras gäng” – allt detta har för många ”kinavänner” blivit en allt för stark anrättning att svälja. Myterna har bleknat, och ”kinavännerna” med dem. Vi har idag ett antal anmärkningsvärda avhopp att notera:

— **Charles Bettelheim**, f d ordförande i ”Fransk-Kinesiska Vänskapsförbundet”. Lämnade förbundet 1976 i protest mot KKP:s behandling av de ”fyras gäng”: ”Det är omöjligt att hysa förtroende för ledare som förleder folket medan de eliminerar dem som de är oense med”, skrev han i sitt avskedsbrev.⁴

— **Claude och Jacques Broyelle**, författare till den uppmärksammade Kinaboken *Halva Himlen*, ett resultat av ett första besök i Kina. Den andra boken, *China: a Second Look*, är en bitter uppgörelse med deras egna tidigare ståndpunkter. (Tyvärr finns bara den första tillgänglig på svenska.)

— **Wilfred Burchett**, australiensisk författare, som skrivit åtskilliga böcker om Kina (på svenska: *Vändpunkt i Kina* och *Arbete och liv i Kina*) och Indokina (på svenska: *Det andra Indokinakriget* och *1975 – Saigon befriat*). Burchett var också till en början sympatiskt inställd till Pol Pot-regimen i Kampuchea, men har nu helt omvärderat sin syn på Pol Pot och Kina.⁵

Listan skulle numera kunna göras mycket lång, och vi kan bara kort peka på ytterligare tre namn: **Paul Sweezy**, redaktör för den kända amerikanska tidskriften *Monthly Review*, dansken **Jan Bredsdorff**, vars bok *Revolution – tur och retur* innebär en omvärdering av tidigare ståndpunkter om Kina, samt svensken **Joachim Israel** som fortfarande lever kvar i ”kulturrevolutionens” förlorade paradis.

Att dessa personer nu omvärderat Kina behöver nödvändigtvis inte betyda att de marxistisk orienterade av dem övergivit *maoismen*. Bettelheim är t ex fortfarande övertygad maoist. Hans ståndpunkt är att den nuvarande ledningen kastat Maos ”marxistiska lära” på sophögen, fängslat ”revolutionärerna” (dvs ”de fyras gäng”) och mer eller mindre påbörjat återupprättandet av kapitalismen i Kina...

Maoismens kris, som ovannämnda fall är ett uttryck för, blir ännu tydligare om vi betraktar de maoistiska vänsterorganisationernas utveckling, både här i Sverige och i övriga världen. Flera av de f d maoisttroga grupperna har nu mer eller mindre upplösts, t ex PCP-ml i Portugal och KPD i Västtyskland. Svenska SKP plågas också av en förlamande inre kris där förändringarna i Kina tillhör stridsfrågorna.

Ja, inte ens det prokinesiska flaggskeppet i Europa – norska AKP-ml tycks kunna reda ut begreppen längre. Den nuvarande ledningens totala förkastelsedom mot ”kulturrevolutionen” och annat som utgjort maoismens adelsmärke underminerar ju själva grunden och ursprunget till dessa kinatroga grupperingar. Det är en historiens ironi att dessa organisationer kommer att dö av samma orsak som födde dem...

Andra organisationer kände med tiden att de osade bränt, tog sina händer från Kina, och tar idag avstånd från den kinesiska politiken. Bland de första att göra detta var Progressive Labor Party i USA som redan i början av 70-talet hävdade att kapitalismen ”återupprättats” i Kina. Resterna av tyska KPD-ml har antagit en liknande syn, liksom KPMLr i Sverige. Det kinesiska svärmeriet är nu över. Istället utgör Albanien, Vietnam och Kuba nya ”fyrbåkar för socialismen”. Många av

Macciocho, se Les Evans artikel i *International Socialist Review*, Jan 1973, s 26-33.

⁴ Avskedsbrevet samt en längre text där han utvecklar sin kritik av utvecklingen i Kina finns i Bettelheim/Burton, *China Since Mao*, Monthly Review Press, New York 1978.

⁵ Se t ex *Kommentar* 1-79, s 7-11.

dessas f d kinatrogna organisationer håller dock fast vid rester av maoismen och tidigare kinesisk politik. Det gäller t ex KPMLr och Förbundet Kommunist, FK (som dock inte var kinatroget på samma enfaldiga sätt som SKP och KPMLr). Trots alla skillnader dessa organisationer emellan har de ändå haft en gemensam nämnare: Maos påstådda ”utveckling av marxismen” och det ”revolutionära KKP” fram till början av 70-talet.

Det är därför nödvändigt att bryta ytterligare en myt: myten att det kinesiska (maoistiska) utrikespolitiken någonsin baserat sig på marxismen, på den proletära internationalismen och omsorgen att befrämja världsrevolutionen. Ty den myten lever fortfarande, trots – eller tack vare? – den nuvarande kinesiska ledningens öppet kontrarevolutionära politik.

Den enda organisation i Sverige (och f ö i världsskala) – förutom VPK (p g a sina bindningar till sovjetblocket – dock fanns det strömningar inom VPK som var mycket influerade av maoismen) – som inte lät sig förföras av de kinesiska locktonerna var RMF (nuvarande KAF), den svenska sektionen av den trotskistiska Fjärde Internationalen. Den trotskistiska världsrelsens resolution om kulturrevolutionen var nog ett av de mest inopportuna dokument som publicerades i slutet av 60-talet. Trots vissa brister har huvuddelen av dess analys visat sig vara helt korrekt.⁶ I början av 70-talet fick vi trotskister också utstå otaliga angrepp från maoistiskt håll för vår ”smutskastning” av Kina, vårt ”förtal” av den kinesiska utrikespolitiken och våra ”attacker” på det kämpande FNL. Hela denna historia ställs nu i en rätt absurd dager. Numera angrips vi antingen för att vi inte smutskastar och förtalar Kina tillräckligt, eller så för att vi inte anser Vietnam vara en ”hitleristisk stat” (vilket t ex SKP ”upptäckt”). Om vi tidigare fört fram ens hälften av sådana argument mot Kina och Vietnam, då hade vi fått utstå inte bara politiska och ideologiska angrepp, utan förmodligen också rent fysiska trakasserier.⁷

Den revolutionära marxismen har aldrig åtnjutit någon stark ställning i den svenska icke-socialdemokratiska rörelsen. Stalinismens förfalskade version har istället hängt som en kvarnsten runt rörelsens hals. Perioden 1968-69 innebar visserligen att en ny ung generation upptäckte marxismen som världsbild och analysinstrument. Men dess tillämpning kom – med några få undantag – mycket snart att förtvina under det starka inflytandet från maoismen i Kina och den stalinistiska historieskrivningen. I den svenska vänstern har således den kinesiska utvecklingen aldrig analyserats på allvar. Det som finns att tillgå är tillstuvade kinesiska blåkopior som publicerats i de teoretiska organen (SKP:s *Marxistiskt Forum* och KPMLr:s f d *Klasskampen*) eller i olika utgåvor från Svensk-Kinesiska Vänskapsförbundet. Inte ens det enormt upphaussade verket *Kina – klasskampen går vidare* (1974), som författades av två medlemmar i Förbundet Kommunist (FK), lyckades höja debatten eller analysmetoderna speciellt nämnvärt. Få FK-medlemmar torde idag uppleva boken som något ”nyskapande” eller ”originellt”. En enkel genomgång av boken gav vid handen att dessa fraser snarast var reklamslogans och billiga säljargument.⁸

Vi kan alltså konstatera att det saknas en ordentlig marxistisk analys av utvecklingen i Kina från den maoinfluerade vänsterns sida, något som heller inte är särskilt förvånande. Det gäller f ö också i hög grad den indokinesiska revolutionens historia som var en annan viktig inspirationskälla för de vänstergrupper som växte fram på 60-talet. Även den är belamrad och dold bakom stalinistiskt bråte. De maoistiska organisationerna trasslar ibland in sig i sådant bråte under sina politiska svängningar och gör därmed smärtsamma upptäckter. Men den maoistiska ”självkritiken” tycks för det mesta ha till uppgift att fungera som smärtstillande medel. Under rituella formler som ”miss-tag”, ”70 procent rätt, 30 procent fel”, ”oklar syn på motsättningarna” osv, kan de ibland oroliga leden rättas till. Men inte alltid. Den svenska maoismen är visserligen inte samma rättbo som t ex den tyska, men dess historia kantas ändå av åtskilliga utbrytningar, omgrupperingar och omsväng-

⁶ Resolutionen återfinns i *Fjärde Internationalen* nr 2 1969.

⁷ Ett milt exempel på hur maoisterna i vietnamrörelsen försökte ”bekämpa” trotskismen är följande ”råd” från FNL-gruppen i Umeå: ”Vi på detta sätt be alla våra sympatisörer och vänner på Umeå universitet att så fort någon trotskist försöker stoppa till er ett flygblad eller sälja något så avvisa det bestämt”. (Studenttidningen *Vertex* 2/73, s 18).

⁸ En kritisk recension av boken återfinns i *Fjärde Internationalen* 4-74, s. 39. Se även KAF-stencilen, *Förbundet Kommunist, Kina, Sovjet och supermakterna*, 1974.

ningar. Det kan vara värt att göra en kort översikt över hur de svenska maoistgruppernas uppfattning om Kina förändrats:

KFML/SKP

KFML/SKP är det direkta resultatet av den sino-sovjetiska konflikten och ”kulturrevolutionen” och bildades 1967 genom att en mindre utbrytning ur gamla SKP smälte samman med ”kineserna” i Clarté-förbundet och i den nybildade FNL-rörelsen. KFML/SKP har aldrig utåt kritiserat Kina och KKP i den minsta fråga! Troget har den – likt sina föregångare: de stalinistiska Komintern-partierna – följt med i svängarna. Det har inte spelat någon roll vilken del av byråkratin som haft makten i Beijing. ”Den som har makten har rätt” har varit SKP:s rättesnöre. SKP är m a o Beijings Röst i Sverige. Själv ogillar man den benämningen. SKP är ett ”självständigt parti”, heter det. Men vari denna ”självständighet” består när det gäller Kina kan nog ingen förtälja. Dess mer finns det att säga om SKP:s underkastelse och dess uppfattning av ”självkritik”. Ett exempel: 1973 började Deng Xiaoping sin väg tillbaka till makten efter flera år i skuggan. Under årtal hade Deng symboliserat ondskan (”kapitalistfarare”, ”reaktionär” osv). SKP hade sjungit med i den kören. Efter att den första förvåningen släppt konstaterade *Gnistan* att Deng inte var ”reaktionär” längre. Han hade ju gubevars begått... ”självkritik”. Chefsredaktören Stefan Lindgren lät lite skamset meddela att ”många av Kinas vänner i världen, inte minst *Gnistan*, svalt propagandan mot Deng med hull och hårs Och vidare: ”Utan att ha några egna undersökningar att stödja sig på upprepades officiella kinesiska argument”. Så sant! Så sant!

Men upphörde SKP och *Gnistan* med papegojeriet? Icke! Efter händelserna på Tian An Men – Den Himmelska Fridens Torg – i april 1976, då tiotusentals människor använde sina hyllningar till den avlidne Zhou Enlai som en protest mot politiken i Beijing, var det dags för nästa expresshiss nedåt för Deng. Händelserna stämplades som ”reaktionära” och Deng fick gå som en av huvudinspiratörerna till dessa ”kontrarevolutionära handlingar”. Givetvis stämde SKP och *Gnistan* oförbehållsamt in i de nya tongångarna. Deng hade alls inte gjort bättring. Han var och förblev en ”revisionist” och ”kapitalistfarare”. Sedan dog Mao och ”de fyras gäng” arresterades. Och vem dök nu upp igen om inte... Deng Xiaoping! Återigen togs han till nåder i *Gnistans* spalter. Kan SKP:s brist på politisk moral illustreras tydligare?

Idag är Deng-fraktionens politik den ”officiella kinesiska” linjen, efter avpolletteringen av Hua Guofeng är detta helt uppenbart, och den upprepar SKP lika okritiskt och naivt som de tidigare. Summan av kardemumman blir att alla ”kontrarevolutionära” linjer blir ”korrekta” när de blir den officiella linjen! Längre än så i politisk underkastelse och intellektuell självförnedring kan man knappast komma. Idag, när ”kulturrevolutionens” huvudfiende – ”Kinas Chrusjtjov” – Liu Shaoqi liksom hans idéer återupprättats postumt, när avmaoiseringen är ett faktum, ja då torde marken börja svikta ordentligt under SKP-ledningens fötter.⁹

Vi lämnar här SKP. Det är onödigt att tränga in djupare i bedrövelsen, ty för att veta SKP:s ståndpunkt i en fråga som Beijing uttalat sig om behöver vi inte tillfråga *Gnistan*. Det räcker med att läsa Beijing Review. De enda diskrepanser som är möjliga att urskilja beror på att de svenska språkrören inte tillräckligt snabbt lyckats hänga med i svängarna eller missuppfattat signalerna från Beijing.¹⁰ Låt oss därför istället lite utförligare behandla två organisationer som övergivit den idylliserade bilden av Kina: KPMLr och FK.

⁹ I en intervju publicerad i *Beijing Review* nr 51-80 säger exempelvis partiets nye generalsekreterare Hu Yaobang att den ”s k kulturrevolutionens årtionde mellan 1966 och 1976 var en katastrofal period. Det fanns inget korrekt eller positivt med dessa tio år. Allt var negativt”. Vad säger t ex Jan Myrdal om detta?

¹⁰ I rättvisans namn bör vi dock tillägga att det finns vissa tecken på att det även i SKP:s ledande skikt nu insmugit sig viss tveksamhet om utvecklingen i Kina. Det har varit svårt för även de mest notoriska Beijing-papegojorna att hänga med i svängarna under de senaste åren. Kan vi hoppas på ett gradvis politiskt tillnyktrande på denna punkt? Eller är tendenserna till att hålla viss distans till utvecklingen i Kina bara ett uttryck för en opportunistisk strävan att motverka organisationens tilltagande isolering och inre söderfall (oppositionen mot papegojeriet är idag utbredd i SKP)?

KFML(r)/KPML(r)

När Frank Baude & Co bröt sig ur KFML 1970 och bildade KFML(r) var inte utrikespolitiken den viktigaste brytningsfrågan. Fastän ”r-arna” i ord anslöt sig till ”KKP:s analys av världsläget”, intog dock organisationen i praktiken ståndpunkter i en rad frågor som definitivt inte låg i linje med Beijings politik. Det gällde t ex synen på kampen mot EEC (där (r) avvisade det ”nationella oberoendet” som kampkrav) och inställningen till klassförsvaret (där ”försvaret av fosterlandet” bestämt avfärdades).

Anslutningen till KKP:s världsbild ledde ändock till att (r) accepterade analysen av Sovjet som ”socialimperialistiskt” (som en följd av detta karaktäriserades t ex Kuba som ”ett mindre betydande imperialistland”!). När den kinesiska utrikespolitiken i början av 70-talet vreds åt höger försvarede (r) detta, även om det inte var med samma glöd som KFML/SKP.¹¹ De första tecknen på att Baude & Co internt vändades över den kinesiska politiken var ett antal återkommande gliringar i *Proletären* över SKP och *Gnistan* för deras ”osjälvständiga” hållning till den kinesiska politiken. I början av 1976 kom Baude/Carlssons bok, *Borgerlig eller proletär politik – en kritisk granskning av SKP*, där KKP:s ”supermaktsteori” kritiserades indirekt genom en kritik av SKP. Ännu vågade man inte öppet ge sig på Kina. ”Vad den kinesiska propagandan under alla olika förhållanden för ut kan inte i varje bokstav tas för politisk teori”, påpekade författarna förtröstansfullt. Vidare:

”KKP har säkert fullt godtagbara (!) skäl för att bedriva sin politik så som idag sker. Alldeles säkert har KKP:s ledning mycket noggrant analyserat världen av idag och därav dragit upp sitt globala agerande. Det är en sak som kineserna bäst (!) kan avgöra och det vore oss helt främmande (!) att söka vända oss mot den kinesiska politiken såsom den utformas av KKP; till det är vårt kunnande alldeles för litet.”

Efter denna närmast masochistiska självbekännelse över sin egen okunnighet, valde författarna att i slutet av boken förklara sin och (r)s ”högsta respekt” för den ”korrekta politik som KKP fört och alltjämt för”.¹²

Men allteftersom utvecklingen i Kina fortgick tvingades även Baude & Co att börja bekänna färg. Kinas stöd till Pinochet, Strauss m fl, turerna kring Dengs två återupprättelser, den albanska kritiken mot och brytningen med Kina, och slutligen Kinas angrepp på Vietnam – alla dessa händelser pressade KPMLr till öppen kritik. Men det är en kritik som saknar varje förankring i en *marxistisk analys*. KKP:s förräderier har bara blivit för grova och oförsvarbara i Baudes & Co:s ögon. ”Kritiken” från (r)s sida har således nästan enbart resulterat i ett flöde av skällsord och hets i *Proletärens* spalter. ”Undantaget” är en artikelserie – ”Marxism eller idealism?” – i *Proletären* nr 12-25, 1979. (Finns även utgiven som broschyr i *Proletärens skriftserie*, nr 1-79.) Här slängs utan större omsvep vad som en gång var en stor del av (r)s ideologiska grundval i graven:

”Av Kinas politik på 60-talet har inte lämnats kvar sten på sten, den är i grunden raserad och den är raserad på grundval av de inre förändringarna i Kina. Och i dessa förändringar har massorna inte spelat någon annan roll än eftertruppens. De politiska förändringarna har till sin huvuddel ägt rum inom partitoppen där olika grupperingar genom en kuppolitik har manövrerat ut varandra.”

Slutsatsen av detta blir enligt (r):

”Som segrare efter en tjugo år lång strid står nu den kinesiska nationella bourgeoisin ensam vid makten.”

Så lätt är det alltså att slänga ut barnet med badvattnet! Genom en ”kuppolitik” har ”bourgeoisin” tagit makten utan att ”massorna” rört ett finger! KPMLr-ledningen är säkerligen stolt över sin nyfunna ”självkritik” och ”självständiga analys”. Men lika lite som den har att göra med marxismen, lika mycket har den gemensamt med KKP:s gamla ”analys” av hur ”kapitalismen återupprättades” i Sovjetunionen...

I själva verket har (r) bara på nytt fastnat i stalinismens ofructbara teoribildningar och metoder.

¹¹ Ett i många avseenden groteskt undantag i värsta SKP-stil var Aant Elzingas artikel i *Klasskampen* 1-73: ”Kinas utrikespolitik – ett värn för freden”.

¹² Baude/Carlsson, *Borgerlig eller proletär politik*, 1976, s 38-39, s 116.

Enfaldigt vidhåller man teorierna om ”socialism i ett land” och ”revolution i stadier”. Man fortsätter att sprida myten om att Mao var marxist och att KKP tidigare ”tillämpat marxism-leninismen”. (En annan myt, vilken vi kommer att avrätta i vår bok om konflikten Kina-Vietnam, men som (r) fortfarande tror på, är att Lin Biaos skrift, *Leve segern i folkkriget*, var ”ett uttalat stöd för undertryckta och koloniala folk i kampen mot imperialism och nykolonialism...”)

Den revolutionära världskartan har så blivit ett ”socialistiskt land” fattigare, enligt KPMLr. Till de som fortfarande ”håller den proletära internationalismens och socialismens fana högt” räknar man nu bara Albanien, Vietnam och den tidigare ”mindre betydande imperialiststaten” Kuba!

Att KPMLr lyckats genomföra denna genomopportunistiska omvärdering av Kina har sina randiga skäl. **För det första** har (r):s ledning ideologiskt alltid varit mer *stalinistisk* än maoistisk. Den ”folkpolitik” man frigjorde sig ifrån i och med brottet med KFML/SKP måste ändå av r-ledningen ha upplevts som möjlig att härleda till just de maoistiska formlerna. **För det andra** har (r) alltmör kommit att intressera sig för arbetarkadern i APK (dvs ”gammelstalinisterna” kring *Norrskensflamman*). Ett stöd till Kinas politik har upplevts som ett direkt hinder för att kunna påverka den gruppen. Uppenbarligen ligger denna strävan också bakom den ”förändrade syn” på Sovjet som under 1980 har krystats fram i *Proletärens* spalter. Intressant nog heter det numera ”*borgarna* i Kina” och ”*revisionisterna* i Sovjet”, en definitionsfråga som lär få – och redan har fått – vittgående konsekvenser för (r):s politiska ställningstaganden. **För det tredje** har KPMLr genomfört en teoretisk nedrustning i stor skala i hela organisationen. Dess teoretiska tidskrift har lagts ner, bokutgivningen minskat betydligt och försök till analyser blir allt sällsyntare i organisationens press. Mot den bakgrunden framstår också (r):s anspråk på en ”nykter och självständig analys av världskommunismens uppgifter” som en såpbubbla, ett uppblåst hyckleri...

Förbundet Kommunist, FK

I motsats till de trotskistiska grupperingarna anser vi det emellertid vara betydligt fruktbarare att söka bygga vidare på KKP:s brytning med stalinismens avvikelser.

Med dessa ord i sin första politiska plattform försökte det nybildade FK orientera sig gentemot både stalinismen och trotskismen. Båda sågs som ofructbara traditioner. Istället var det KKP:s och Maos ”brott med stalinismen” som ansågs vara det teoretiska och ideologiska näringsmedel med vars hjälp det framtida Kommunistiska Partiet skulle växa upp och frodas. FK:s kritik av Kina-trogna grupper som KFML/SKP och KPMLr fördes mest på en abstrakt teoretisk/ ideologisk nivå. Båda ansågs, och naturligtvis i och för sig ofta med rätta, vara ”empiriodogmatiska” och hålla sig med förvanskade och vulgariserade tolkningar av KKP:s och Maos teorier och politik (en kritik som i själva verket också gällde FK självt).

FK:s ansträngningar att vaska fram en egen, ”självständig” revolutionär teori med utgångspunkt i den kinesiska politiken måste oundvikligen leda in i motsägelser och teoretisk förvirring. Det FK försökte göra var att bygga upp en ”ny” teori genom att på ett ofta mycket godtyckligt sätt blåsa upp vissa aspekter av den kinesiska utvecklingen och helt enkelt blunda för andra. *I praktiken* när det gällde att ta *konkret* ställning till t ex den kinesiska utrikespolitiken (eller byråkratiseringen i Kina) svävade FK på målet och retirerade till sofistikerade och utspekulerade försvarspositioner. (Byråkratin erkändes förvisso som ett existerande fenomen i Kina, men ansågs mer eller mindre vara nödvändig, ja t o m oundviklig i det stadium det kinesiska samhället befann sig. Istället (!) för att bekämpa byråkratin skulle de kinesiska massorna bryta ner den ”borgerliga arbetsdelningen...” De kinesiska massorna hade givetvis en helt annan inställning än FK, vilket den senare utvecklingen visat och kommer att demonstrera även i fortsättningen.)

Men liksom de okritiska kinagrupperna alltmör ansattes av den kinesiska utrikespolitikens förräderier, undgick inte heller FK:s sofistikerade ”kritiker” detta öde. Yrvaket frågade sig FK i tidningen *Röda Arbetet*, 1-73: ”Har Kina övergett sina revolutionära ideal och gått in för en försoningspolitik med USA?”. Detta samtidigt som all tidigare och samtida kritik av Kina från trotskistiskt håll avfärdades som ”hets mot Kina”! I och för sig är detta förståeligt. En organisation som då ansåg KKP vara ”den världskommunistiska rörelsens ledande kraft” (!) kan knappast för-

väntas förstå kritik (hur den än ser ut!) på annat sätt. FK fortsatte därför att skönmåla maoismen och utvecklingen i Kina, och utvecklade sina försvarspositioner till extremt patetiska och löjväckande proportioner. Allra klarast och mest systematiskt skedde detta i boken *Kina – klasskampen går vidare*, som förmodligen skrevs under 1973 men gavs ut våren 1974. Låt oss återge några av de mer besinningslösa betraktelser över maoismen ur denna bok:

Maoismen är bolsjevismens jämlike i revolutionär livskraft och dynamik, men med ett nationellt begränsat synfält...

Men medan bolsjevismen förföll, tappade entusiasmen och perspektivet efter en relativ kort tid, så har det revolutionära uppbygget i Kina öppnat ständigt nya horisonter och väckt ständigt nya idéer till liv...

På så sätt har den kinesiska revolutionen inneburit bestående landvinningar för den internationella kommunismen, medan bolsjevismens landvinningar och experiment alla urholkades eller förvreds till oigenkännlighet...

Bolsjevismen var en klart lysande stjärna som steg upp på en svart himmel och slocknade på en ännu svartare. Maoismen har lyst mindre klart, men stadigare och längre. Den fortsätter att lysa...¹³

Detta dravliga blomsterspråk utgjorde faktiskt några av de viktigaste slutsatserna om maoismen i en bok som utgav sig för att vara ”nyskapande” och ”originell”!

Men FK hade naturligtvis upptäckt att det var svårt att försvara den officiella kinesiska politiken, och i boken påpekade man reserverat att ”Kinas nuvarande ledning inte för någon proletärt-internationalistisk politik”, men att det ”självfallet (!) finns.... progressiva inslag i Kinas utrikespolitik, t ex stödet åt befrielseströrelserna i Indokina” (vars karaktär och syften i förbigående sagt tål att diskuteras). Att det kunde finnas någon *materiell grundval* bakom den kinesiska politiken, att den uttryckte de nationella särintressena hos en *byråkrati* – det stod FK helt främmande inför. I stället reducerades den kontrarevolutionära utrikespolitiken till ”felbedömningar” och ”underskattningar”:

Har Kina korrekt bedömt huvudsidan i de imperialistiska motsättningarnas utveckling, i Sovjetunionens roll, i tendenserna i den nykoloniala världen?

Allmänt kan man säga att Kina underskattar *klasskampens* och *rörelsernas* betydelse för utvecklingen i världen och kraftigt överbetonar vikten av förbindelserna på statsnivå.¹⁴

För att komma ifrån diskussionen om byråkratin och dess roll sökte FK fram en strömning *inom* byråkratin som påstods vara ”den äkta revolutionära vänstern” (”de fyras gäng”):

”Vi framhåller att det är *vänstern* i KKP:s ledning vi stödjer. Att okritiskt stödja den nuvarande politiken i alla dess delar är i själva verket ett stöd åt högern och de opportunistiska krafterna i Kina”.

Men inget tyder på att ”vänstern” stod för någon *kvalitativt* annorlunda linje i de avgörande frågorna, allra minst när det gällde den socialistiska demokratin och utrikespolitiken.

FK:s totala oförståelse för den kinesiska utrikespolitikens *konsekvenser* och *orsaker* kan belysas med följande exempel:

Våren 1974 utbröt en debatt i fr a *Aftonbladet* om Vietnam och ”supermakterna”. I ett antal inlägg försökte ledande SKP:are och medlemmar i FNL-grupperna (DFFG) bereda marken för att omvandla Vietnamrörelsen till en ”front mot supermakterna”. Andra, t ex Sara Lidman, talade emot en sådan utveckling. Det gjorde även vi trotskister. Men vi försökte också förklara varför SKP- och DFFG-ledningen agerade på detta sätt, liksom vi i många artiklar och skrifter försökte peka på den kinesiska utrikespolitikens katastrofala konsekvenser.

FK:s kommentarer till våra varningar utgör ett typiskt exempel på en småborgerlig akademisk inställning:

För trotskisterna har hela denna debatt varit mums för måns. Men trots den gälla tonen har deras kritik mot Kina förblivit märkligt ytlig. De har tagit upp olika exempel på kinesisk opportunism, slagit sig för bröstet och skrikit: Titta vilka förräderier! Men då man inte sökt konfrontera den kinesiska synen på

¹³ Börjesson-Svensson (pseud.) *Kina – klasskampen går vidare*, 1974, s 132-133.

¹⁴ Ibid. s 118.

världsläget med ett teoretiskt marxistiskt arbete, har kritiken stannat på ett empiriskt och moraliserande plan.¹⁵

”Mums för måns”! FK var uppenbart oroat över att KAF eventuellt kunde göra politiska vinster (naturligtvis oförtjänta!) på sin kritik av den kinesiska politiken. Men vad ville FK själva göra åt den allvarliga situationen med Indokina och solidaritetsarbetet? FK:s ”alternativ” måste betraktas som en ren politisk skandal inom vänstern. Samtidigt som FK vädjade till alla antiimperialister i Vietnammörelsen att avvisa supermaktsteorin, fränsade man sig öppet allt ansvar att i praktiken befatta sig det minsta med praktiskt solidaritetsarbete:

Vår bedömning är att vi inte kan tillföra mycket i stödarbetet med kampen i Indokina. Dels täcks detta upp av andra (!), och dels har vi ett dåligt utgångsläge för satsningar.¹⁶

I stället skulle FK ”satsa” på ”områden som andra organisationer underlåter att stödja, och... där det är kritiskt” (*Arbetarkamp* 10-74). Utan omsvep överlät FK hela frågan åt de personer och organisationer de själva kritiserat för att vilseleda arbetet, dvs SKP, DFFG, KAF osv. För vilka var de ”andra” som ansågs täcka upp frågan så bra?

Vidare är det anmärkningsvärt hur aningslöst FK betraktade situationen i Indokina och den kinesiska utrikespolitikens effekter i Sydostasien. I skenet av händelserna i Indokina efter 1974 blir den fråga vi ställde i FK i samband med supermaktdebatten snarast ett bekräftat påstående:

Och framför allt, är inte Indokina det kampavsnitt som på senare tid *hårdast* (i förhållande till sina revolutionära förutsättningar) drabbats av supermaktsteorins konsekvenser?¹⁷

Efter 1974, och framför allt efter det att ”de fyras gäng” eliminerats från den politiska scenen i Kina, har FK alltmer kommit att ta avstånd från den officiella kinesiska politiken, både inrikes- och utrikespolitiken. Men fortfarande har man inte gjort upp med myterna om ”de maoistiska försöken att finna en annan utvecklingsväg än Sovjetunionen”. Den utvecklingsvägen försvann med ”vänstern” i KKP, dvs ”de fyras gäng”, anser FK. Och för inte så länge sedan skrev *Arbetarkamp* resignerat att Kina ”lika lite går mot socialismen som Stalins Sovjet...”

* * *

Ett stående argument från dessa organisationer – SKP, KPMLr, FK osv – har varit att vi trotskister ”saknat analyser av Kina och KKP”. Detta är en helt falsk anklagelse. Den trotskistiska världsrörelsen har i själva verket en lång rad analyser av hela området, liksom av olika delaspekter.

Dessutom har vår rörelse den meriten att ha följt upp utvecklingen i Kina ända sedan slutet av 1920-talet. Visserligen har den absoluta merparten av detta material inte översatts till svenska – tyvärr. Men detta har mer varit en fråga om bristande resurser och avväganden i prioriteringar från den svenska organisationens sida. (Det finns ju också andra områden i klasskampen som varit nödvändiga att täcka upp.)

I ett stort antal världskongressresolutioner har Kina tagits upp, och bakom dessa resolutioner ligger många analyser och diskussioner. Ett flertal böcker har skrivits, av vilka vi här bara ska nämna Livio Maitans bok om ”kulturrevolutionens”.¹⁸ I de olika nationella sektionerna av Fjärde Internationalen har det publicerats massor av artiklar i de teoretiska tidskrifterna, liksom i organ som *Intercontinental Press/Inprecor*.

Argumentet om vår ”teorilöshet” eller ”obefintliga analyser” är således inget annat än kvalificerat struntprat. De bidrag till analysen av Kina som producerats av medlemmarna i vår världsrörelse är både kvantitativt och kvalitativt tusenfalt överlägsna till ex FK:s egna grovt överreklamerade insatser på området.

¹⁵ *Kommunist* nr 17, s 13.

¹⁶ *Ibid.* s 6.

¹⁷ KAF-stencilen, *Förbundet Kommunist, Kina, Sovjet och supermakterna*, 1974.

¹⁸ Maitan, *Party, Army and Masses in China. A Marxist Interpretation of the Cultural Revolution and its Aftermath*, New Left Review Books, London 1976. För en positiv, men kritisk – dvs ännu mer antimaoistisk recension av Maitans bok, se F. Hallidays artikel i *New Left Review* nr 100, s 165-192.

Det är ingen tillfällighet att SKP, KPMLr och FK idag nog helst skulle vilja ha mycket av det strunt de skrivit om Kina under 60- och 70-talen osagt, medan det som sprungit fram ur vår världsrörelse fortfarande står sig i överraskande hög grad. Men vilka lärdomar har man dragit av detta?

Efterskrift 2012:

På *marxistarkiv.se* finns nu en mängd artiklar och dokument om Kina, se [Kina](#) för en fullständig innehållsförteckning.

Revolutionär utrikespolitik: "Fredlig samexistens" eller proletär internationalism?

Allt sedan sin uppkomst har den marxistiska kommunismen uppfattats som ett dödligt hot av kapitalismens främsta försvarare: det internationella borgerskapet och de imperialistiska stormakterna. Framför alla andra aspekter är det marxismens oförsonliga *internationalism* – den proletära internationalismen – som försatt världskapitalet i skräck. Visionen om en slutlig anstormning mot kapitalismen från den internationella arbetarklassens sida har, trots att det perspektivet totalt övergivits av byråkratierna i Sovjet och Kina m fl "socialistiska stater", emellertid inte övergivits av *kapitalistklassen* och dess politiska företrädare. Hotet om ett "kommunistiskt världsherravälde" utgör fortfarande utgångspunkten för all kontrarevolutionär strategi i världsformat. Imperialisterna må sedan uttrycka den i högljudda och paranoida fraser som t ex 50-talets McCarthyism i USA, "kalla kriget", eller i andra mer "realpolitiska" föresatser som t ex "Nixondoktrinen" under 70-talet.

Världskapitalets kontrarevolutionära instinkter och dess fruktan för världsrevolutionen, är ett slående bevis på den potentiella sprängkraften i arbetarklassens internationalism, trots att denna sprängkraft ständigt desarmerats av de ledarskap som påstått sig handla i arbetarklassens intresse. Ty trots raden av förräderier och utsålda revolutioner misstror alltså imperialismen byråkratierna i de "socialistiska staterna". Dessa länders existens som *arbetarstater*, de må sedan vara hur byråkratiserade som helst, utgör ett ständigt hot mot världskapitalismens krav på ökat livsrum. Hur än byråkratierna i dessa stater försökt beveka imperialismen med den "fredliga samexistensens" lockelser, hur de än försökt hålla tillbaka arbetarklassens kampvilja, och hur de än försökt begränsa nationella och sociala revolutioner, så har ändå aldrig imperialismen övergivit sina strävanden att bryta ner arbetarstaterna och återupprätta kapitalismen.

Världskapitalet har alltid utvecklat **sin** internationalism bättre än arbetarrörelsen gjort. Detta ligger förvisso i kapitalismens själva natur: den alltmer internationaliserade handeln, den globala kapitalackumuleringen, kapitalets internationella organ (Världsbanken, Valutafonden osv.) och de multinationella bolagens framväxt. Kapitalismen skyr inga gränser, allra minst de nationella, för sin utsugning. Men så har också kapitalets politiker, utifrån kapitalismens behov, *vidtagit medvetna åtgärder* – ekonomiska, politiska och militära – för att *befrämja* utsugningen i världsskala. I sin *Kritik av Gothaprogrammet* anmärkte också Marx med bitter ironi, när han jämförde detta program med det kapitalistiska frihandelspartiets, att "i själva verket står programmets internationella bekännelse *ännu oändligt djupt* under frihandelspartiets. Även det (dvs frihandelspartiet) påstår, att resultatet av dess strävan är den 'internationella förbrödringen'. Men det gör också något för att göra handeln internationell och nöjer sig visst inte med medvetandet, att alla folk driver handel hemma hos sig." ¹

Marx och Engels svar på detta var att *organisera* den internationella arbetarrörelsen bakom ett enhetligt klassprogram. 1864 föddes den Första Internationalen (Internationella Arbetarassociationen) som en direkt följd av Marx och Engels stridsrop: "Proletärer i alla länder förena er!" När denna international splittrades av oenigheterna mellan Marx' anhängare och Bakunins anarkister, bildade marxisterna den Andra Internationalen. Dess bankrutt i och med första världskrigets utbrott ledde till den Tredje Kommunistiska Internationalens (Kominterns) grundande 1919 under Lenins och Trotskijs ledning. Kominterns urartning under Stalin tvang Trotskij och den internationella Vänsteroppositionen att 1938 utropa den Fjärde Internationalen, den internationella

¹ Marx, Karl, *Till kritiken av det socialdemokratiska Gothaprogrammet*, s. 22. Jmfr. Lenin: "Våra taktiska och strategiska metoder (om vi bedömer dem i internationell skala) är ännu underlägsna bourgeoisins utmärkta strategi, vilken har lärt av Rysslands exempel och inte kommer att låta sig 'överrumplas'". Citerat i Claudin, Fernando, [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#), Barrikaden/Röda Rummet, 1980.

som alltsedan dess, och under mycket svåra omständigheter, fört det revolutionära arvet och marxismen vidare i den internationella arbetarrörelsen.²

Men en international kan inte bara vara en formell sammanslutning som då och då proklamerar sitt allmänna ”stöd åt kampen i alla länder”. En international måste vara en *kämpande* organisation, ett revolutionärt Världsparti som handlar och griper in i den internationella kampen. Det måste, med Lenins ord, visa att

”internationalism i handling innebär ett och endast ett: självupppoffrande arbete för att utveckla den revolutionära rörelsen och den revolutionära kampen *i eget land*, stöd (genom propaganda, sympati och materiella medel) åt samma kamp, samma kurs – och *endast denna* – i *alla* länder utan undantag”.³

Det tidiga Komintern försökte också leva upp till dessa föresatser. Komintern sågs som det kommunistiska *Världspartiet* som skulle erövra och leda den internationella arbetarklassen till seger, och därmed också säkra sovjetstatens (och de blivande arbetarstaternas) väg mot socialismen.⁴ Genom Kominterns försorg dirigerades allt tänkbart stöd till dess olika sektioner: finansiell hjälp, moraliskt stöd, ledare och organisatörer sändes iväg för att hjälpa upp de nybildade kommunistpartiernas arbete o s v.

Förutom det nödvändiga i att möta en internationellt organiserad fiende fanns det också en annan dimension i dessa ihärdiga försök att organisera den internationella arbetarklassens kamp. Denna dimension bestod i marxisternas djupa förståelse av *omöjligheten av att fullborda socialismen inom ramen för ett enda land*.

Om någon i den revolutionära marxistiska rörelsen före 1924 hade yttrat att socialismens fullbordande – d v s ett *klasslöst* samhälle – var möjligt i ett enda land, speciellt i ett så efterblivet land som Ryssland (eller Kina), skulle det med all säkerhet ha tagits som ett stort skämt. Det var en allmänt vedertagen ståndpunkt att socialismen först kunde förverkligas sedan arbetarklassen tagit makten i åtminstone majoriteten av de utvecklade kapitalistiska länderna. Socialismens *fullbordan* förutsatte, enligt Marx, en avsevärd utveckling av de övriga ländernas produktivkrafter till i nivå med dessa avancerade kapitalist länders, och självfallet också revolutionens seger i världsskala.⁵

Detta var också Lenins och bolsjevikernas perspektiv. Ståndpunkten var så självklar, att det är omöjligt att finna någon som helst diskussion och kritik i den frågan i den dåtida marxistiska arbetarrörelsen! Däremot poängterades ofta, och speciellt 1917 och åren strax efter, att den ryska revolutionen bara var *första steget i den socialistiska världsrevolutionen*. Så skrev t ex Lenin 1920 följande:

”När bolsjevikerna började revolutionen, sade de att vi kunde och borde inleda den; men samtidigt glömde vi inte att man endast kunde fullborda den, bringa den till slutlig seger genom att inte begränsa sig till Ryssland, utan att besegra det internationella kapitalet med hjälp av en rad länder...”⁶

och:

”... vi har alltid understrukit att vi står på en internationell ståndpunkt och att det är omöjligt att i ett enda land fullborda ett sådant företag som den socialistiska revolutionen.”⁷

² En bra antologi om de *tre första internationalerna* är Novak, G., Frankel, D. och Feldman, F., *First Three Internationals*, Pathfinder, N.Y. 1974. För en kritisk genomgång av Kominterns politik se Claudín, op.cit. Om Fjärde Internationalens historia se Frank, Pierre, [Fjärde Internationalen](#).

³ Lenin, *Valda verk i tre band*, Progress Moskva/Arbetarkultur, Stockholm 1974, band 2, s. 44.

⁴ För att understryka bolsjevikpartiets *internationalism* föredrog Lenin att namnet skulle ändras från Rysslands Kommunistiska Parti till bara kommunistiska partiet. Förslaget avslogs (Trotskij var den ende som stödde Lenin i centralkommittén). Se Trotsky, *The Third International efter Lenin*, Pathfinder Press, New York, 1972, s. 23. [sv. översättning: [Tredje internationalen efter Lenin](#)]

⁵ ”Empiriskt sett är kommunismen möjlig endast som en handling av de ledande folken ‘alla på en gång’ eller samfällt, därför att den förutsätter en universell utveckling av produktivkrafterna och den världshandel som är förbunden med den”. (Marx, Karl, *Människans frigörelse*, Liedman, Sven-Eric (red.), Aldus, 1965, s. 140.)

⁶ ”Tal vid konferensen för representanter från exekutivkommittéerna för distrikt, häraden och byar” (15 okt. 1920). Citeras i *Stalin mot Trotskij* (red. Procacci) Rabén & Sjögren, Stockholm 1971, s.199.

⁷ ”Tal vid Moskvasovjetens plenarmöte”, (27 nov. 1920), *ibid.*, s.199.

Exemplen kunde mångfaldigas.⁸ Bildandet av Komintern 1919 var således en självklarhet, helt i linje med traditionen från Marx och Engels, vilket också framgår av den målsättning som fastslogs i Kominterns stadgar:

”Det nya internationella arbetarförbundet har skapats för att organisera gemensamma aktioner från proletärerna i de olika länderna, aktioner vars enda mål är: kapitalismens störtande, upprättandet av proletariatets diktatur och en internationell Sovjetrepublik för klassernas fullständiga avskaffande och socialismens förverkligande, det första stadiet i det kommunistiska samhället.”⁹

Någon ordentlig boskillnad mellan *parti* (International) och *stat* i detta avseende gjordes inte annat än av rent praktiska skäl.¹⁰ Båda sågs som instrument för att påskynda världsrevolutionen, och bådas verksamhet var naturligtvis *underordnad* den internationella klasskampens och världsrevolutionens intressen. Tillkomsten av en arbetarstat ändrade inte på en enda beståndsdel i den proletära internationalismen, utan försvaret av denna stat fick *aldrig* ske på bekostnad av klasskampen eller revolutionen i övriga delar av världen! Däremot tillkom en ny kampterräng för bolsjevikerna: de mellanstatliga förbindelserna vad gäller diplomati, handel, tillfälliga överenskommelser av olika slag osv. Men detta var en terräng man på grund av styrkeförhållanden och objektiva faktorer mest såg sig *intvingad* i. Det skulle aldrig ha fallit Lenin och bolsjevikerna in att betrakta den som en speciellt åtråvärd huvudarena eller hävstång för den proletära internationalismens och revolutionens intressen. Man betraktade istället de styrkeförhållanden och de objektiva omständigheter som rådde efter oktoberrevolutionen som ständigt stadda i förändring, och också alltmer *till revolutionens fördel*. I början av 1918 kunde således Lenin skriva att ”det råder inget tvivel om att en socialistisk revolution måste och kommer att bryta ut i Europa. Alla våra förhoppningar om en *slutgiltig* seger för socialismen är grundade på denna övertygelse och på denna vetenskapliga förutsägelse”.¹¹ Mot den bakgrunden är det inte svårt att förstå att det aldrig utarbetades några *speciella* utrikespolitiska ”principer”, eller system av principer (vilket senare blev fallet under Stalins och sovjetbyråkratins maktkonsolidering). Den *proletära internationalismen* var ledstjärnan för Sovjetstatens utrikespolitik, och eventuella kompromissåtgärder – som t ex undertecknandet av fredsavtalet i Brest-Litovsk 1918 – sågs som en högst ”tillfällig taktik”, underordnad världsrevolutionens intressen. Utifrån klasskampens och socialismens principer närmade sig alltså Lenin, Trotskij och bolsjevikerna på ett *praktiskt* sätt de nya problem som utrikespolitiken innebar.¹²

1. Den ”fredliga samexistensen”...

Vad vi sålunda har att falla tillbaka på, när det gäller *praktisk revolutionär* utrikespolitik, är den unga sovjetstatens provperiod 1917-1924. En kort tid, kan det tyckas. Men å andra sidan ställdes bolsjevikerna under den tiden inför en så lång rad allvarliga problem och hotande faror, att det gör det minst sagt berättigat att påstå att ingen arbetarstat därefter ställts inför en sådan anhopning av inre och yttre svårigheter på så kort tid: ett tärande inbördeskrig, sabotage mot produktionen från resterna av de tidigare härskarklasserna, hungersnöd, militär intervention av ett dussintal stater och en massiv internationell hetskampanj från imperialismen. Mot bakgrund av detta är de sex-sju åren av revolutionär utrikespolitik ”unika”.

Det innebär inte att alla den nya sovjetstatens olika beslut och åtgärder på detta område var helt exemplariska och oproblematiska. Tvärtom begicks en rad allvarliga misstag och missbedömningar, t ex när Röda Armén gick in i Polen 1920 för att ”påskynda revolutionen”.¹³ Eller den

⁸ En citatspäckad dokumentation av Lenins och bolsjevikernas syn finns i appendix i Trotsky, Leon, *History of the Russian Revolution*, vol.3, s.349-386. Detta appendix finns publiceras på svenska under titeln [Socialism i ett land?](#) Trotskijs *Ryska revolutionens historia* finns numera i sin helhet översatt till svenska (anm MF -06)

⁹ Citerat ur *Teser om taktiken, fackföreningsinternationalen och de kommunistiska partiernas struktur och organisationsarbete*, Röda Häftet 3/4, Partisan 1970, s. 8.

¹⁰ Om detta se Carr, E.H., *Ryska revolutionen 1917-1923*, del. 3, s. 12-72.

¹¹ Lenin, ”Teser om freden” (21 jan.1918), *Collected Works*, vol 26, s. 433.

¹² Om detta se Carr, op.cit. Se även Liebman, Marcel, *Leninism under Lenin*, Merlin Press, 1980, s.359-384. [svensk översättning på marxistarkivet: [Lenins leninism](#)]

¹³ Se t ex Deutscher, I., *Den väpnade profeten*, René Coeckelberghs Partisanförlag, 1973, s.334-352.

Clara Zetkin citerar Lenin:

okritiska hållningen till vissa av nationaliströrelserna, som t ex Kemals i Turkiet, Riza Khans i Persien och Amanullahs i Afghanistan. Men å andra sidan vore det ren idealism att tro att ett revolutionärt ledarskap, på väg in i ett nytt och okänt område – utan tidigare liknande historiska erfarenheter – i alla lägen skulle fatta felfria och ”principfasta” beslut, eller inte låta sig frestas av realpolitikens kortsiktiga ”fördelar”. Tvärtom är det nödvändigt för dagens revolutionärer att kritiskt värdera tidigare erfarenheter, för att inte om och om igen göra samma misstag, likt de stalinister och maoister som trampar vidare i historielöshetens ekorrhjul.¹⁴

Där Lenin och bolsjevikerna på gott och ont tvangs ”improvisera” fram en revolutionär politik fastslog stalinismen ett tidlöst system av fastlåsta ”principer”. I den maoistiska varianten har det tagit sig uttryck i ”de fem principerna om fredlig samexistens” som ständigt förts fram av den kinesiska ledningen. Dessa ”fem principer” uppstod på papperet i samband med de kinesisk-indiska förhandlingarna om Tibet i april 1954. Det betydde dock inget annat än en formalisering av en politik som i praktiken tillämpats av sovjetbyråkratin och de stalinistiska kommunistpartierna i nära 30 år. De sovjetiska kollegorna invände heller aldrig mot att Zhou Enlai 1954 dristade sig till att sammanfatta decennier av klassamarbetspolitik till ett uttalat system av principer:

- ömsesidig respekt för varandras suveränitet och territoriella integritet
- icke-aggression
- icke-inblandning i varandras angelägenheter
- jämlikhet och ömsesidig fördel
- fredlig samlevnad¹⁵

Från just stalinistiskt och maoistiskt håll har man försökt framställa **Lenin** som fadern till dylika tankegångar och ”principer”. Ofta har också denna myt ställts mot en annan: *Trotskyj* som förespråkare för en ”omedelbar, samtidig revolution” i alla länder med Röda Arméns hjälp. Ingen av dessa mytbildningar har någon som helst förankring i verkligheten. Tvärtom står dessa mytbilder och legender i klar motsatsställning till Lenins, Trotskijs och bolsjevikernas uppfattning om revolutionär utrikespolitik.¹⁶

Vanlig formallogik räcker till för att inse att mao-stalinismens ”fem principer” är rent motsägelserfulla, och en direkt produkt av teorin om ”socialism i ett land” – en i sin tur kapitulation inför den borgerliga ideologin. Om socialismen kan fullbordas i ett enskilt land, under förutsättning att detta land får vara i fred, vad är *då* inte naturligare än att formalisera dess relationer till yttrevärlden just på detta sätt?

”Hur framstående Budjennij och andra revolutionära ledare än var, kunde det inte uppväga våra tekniska och militära brister, än mindre våra politiska felberäkningar – hoppet om en revolution i Polen. Radek förutsåg utgången. Han varnade oss. Jag var mycket förbittrad på honom och beskyllde honom för ’defaitism’. Men i huvudsak hade han rätt. Han känner till förhållandena utanför Ryssland, i synnerhet Centraleuropa, bättre än vi, och han är begåvad. Vi har stor nytta av honom...” (Clara Zetkin, *Reminiscences of Lenin*, London 1929, s.20 – finns nu i svensk översättning: [Minnen av Lenin](#) MF anm 2012).

Och Lenin:

”Vår offensiv, vår alltför snabba framryckning nästan ända fram till Warszawa, var otvivelaktigt ett misstag /.../ Fakta kvarstår att vi gjorde ett definitivt misstag i kriget mot Polen.” (Lenin, *Collected Works*, vol.32, s.173).

¹⁴ ”Redan 1922 avsnoppades en turkisk kommunist på Kominternkongressen när han skildrade sina av Kemal förföljda kamraters lidanden; de skulle stödja den ’nationella befrielsen’, dvs Kemal, och därmed basta. I praktiken betydde det att de skulle hålla mun och låta sig förtryckas”. Citerat i Ansprenger, Franz, *Kolonialväldenas upplösning*, s. 146-47.

En kommentar till citatet: Det vore naturligtvis lätt att utifrån detta dra slutsatsen att Kominterns agerande 1922 gentemot Kemals rörelse är likvärdigt med t ex Pekings inställning till Shahan av Iran, Mobuto eller någon annan ”anti-imperialistisk” regim i ”tredje världen”. Skillnaden är dock att Kemals nationaliströrelse för det första inte var statsbärande, och för det andra förde den verkligen en *väpnad kamp* mot imperialismen, och fyllde på så sätt en – om begränsad – antiimperialistisk betydelse. Trots detta är den nonchalans som vissa Kominternledare, inkl. Lenin och Trotskyj visade gentemot de turkiska kommunisternas situation helt oförsvarbar. Se även Claudín, F., op.cit., del I, s. 335-447.

¹⁵ Andersson, Sten; Ericsson, Nils-Olof & Widstrand, Torbjörn, *Förkrigstid – Bakgrund och principer för Kinas utrikespolitik*, Svensk-kinesiska vänskapsförbundet, Stockholm 1976, s. 42-44.

¹⁶ Om dessa myter se t ex Mandel, E., [Världsrevolution och fredlig samexistens](#), Rött Forum 5, s. 3-8 och Liebman, op.cit., s. 366-384.

Denna logiska och enkla tanke har bara ett fel: den tar inte hänsyn till verkligheten. För i verkligheten låter inte de kapitalistiska staterna arbetarstaterna vara ifred! Och än mer attackerar kapitalet de rörelser och partier som överallt i världen kämpar – eller bara säger sig kämpa – för att störta kapitalismen och upprätta nya arbetarstater! Den internationella kapitalismen arbetar ständigt för att underminera de antikapitalistiska landvinningarna och uppger aldrig hoppet att återta vad den förlorat. Tanken på ett isolerat socialistiskt samhälle utan klasser, med ett överflöd på nyttigheter och samhällsservice, utan polis och militärmakt – ter sig i det perspektivet som fullkomligt absurd och utopisk.

2. Klasskampens behov avgörande

Men vad är då alternativet? Är det en arbetarstat som *ständigt* befinner sig i strid med den kapitalistiska omgivningen, och som är dömd till undergång om inte Den Stora Världsrevolutionen kommer? Svaret är både ja och nej. Nej, om man med strid menar att arbetarstaten alltid i alla lägen är indragen – eller riskerar att dras in – i militära konflikter med imperialismen. Ja, om man menar strid på ekonomisk, politisk och ideologisk nivå. Den kapitalistiska konkurrensen och den borgerliga ideologin är krafter som varje minut hamrar mot arbetarstaten. Likaså det *militära* hotet; hotet om ett nytt imperialistiskt världskrig där arbetarstaten förr eller senare tvingas agera militärt. Och förr eller senare är också kriget självt en oundviklighet.¹⁷

Under sådana omständigheter – dvs de som idag gäller – är det helt verklighetsfrämmande att tala om ”fredlig samexistens” som en princip från arbetarstatens sida. ”Fredlig samlevnad” råder under vissa perioder, längre och kortare, *till följd av de internationella styrkeförhållandena*, mellan dels bourgeoisin och arbetarklassen, dels mellan olika kapitalistiska stater. Under andra perioder dras arbetarstaten in i militära konflikter, mindre som större, med imperialismen. Utgången av dessa konflikter beror också de av de internationella styrkeförhållandena, men som konflikter är de *oundvikliga*.¹⁸

Just därför att militära konflikter är oundvikliga kan vi inte heller formulera problemet i termer av att ”fredlig samlevnad” är ”alltid önskvärt” eller ”aldrig önskvärt”. I verkligheten *tvingas* arbetarstaten leva *både* ”fredligt” och ”fientligt”. Och oavsett vilket tillstånd som råder måste arbetarstatens inriktning *alltid* vara att *utnyttja situationen till klasskampens och revolutionens fördel!*

I klartext innebär detta att arbetarstaten *bryter* mot sådana ”principer” som t ex ”icke-inblandning...”, ”...suveränitet och territoriell integritet” *om det kan gynna klasskampen och världsrevolutionen*. Och den inte bara bryter, den är i sådana lägen t o m *förpliktad att bryta, och förklara detta inför arbetarklassen och den internationella opinionen!*¹⁹

1921 fattade sovjetstaten beslutet att låta Röda Armén gå in i Georgien för att hjälpa till att störta den mensjevikiska regimen. Georgien hade alltmer upplåtits åt imperialismen som ett uppmarschområde för attacker mot sovjetstaten. De georgiska kommunisterna förföljdes brutalt. Röda Arméns aktion var naturligtvis ett brott mot ”icke-inblandning” och ”territoriell suveränitet”. De georgiska mensjevikerna och den internationella socialdemokratin larmade högljutt över detta brott mot ”principerna om nationell självbestämmanderätt” osv. På dessa anklagelser svarade Trotskij:

”Dagens ‘realpolitik’ innebär att vi måste sätta arbetarstatens intressen i relation till de förhållanden som skapats av det faktum att den är omringad av stora och små borgerliga nationaldemokratiska stater. Det var utifrån sådana överväganden, baserade på en korrekt värdering av fakta, som vi upprätthöll vår tålmodiga inställning gentemot Georgien. Men när denna vår inställning, efter en lång provotid, inte gav oss de minsta elementära säkerhetsgarantier – när principen om självbestämmande, i händerna på general Walker och amiral Dumesnil, blev en juridisk garanti för kontrarevolutionen som förberedde en ny

¹⁷ ”Vi kan inte för ett ögonblick tro på några varaktiga handelsförbindelser med de imperialistiska makterna, respiten är tillfällig. Historiens erfarenheter av revolutioner och stora konflikter lär oss att krig... är oundvikliga...” (Lenin citerad i Liebman, op.cit., s.371.).

¹⁸ Trotskij, Leon, *Den förrädda revolutionen*, Partisan, 1969, s. 236-239.

¹⁹ Trotskij, op.cit., s. 137.

attack på oss – såg vi inte, och kunde inte se, något moraliskt hinder i att låta Röda Armén, på uppmaning av Georgiens revolutionärer, gå in och hjälpa arbetarna och fattigbönderna att, med minsta möjliga fördröjning och offer, störta den sorgliga demokrati som förstört sig själv med sin egen politik.”²⁰

Vidare:

”Vi inte bara erkänner, utan vi ger också fullt stöd till principen om självbestämmande, närhelst den riktar mot feodala, kapitalistiska och imperialistiska stater. Men varhelst myten om självbestämmandet, i bourgeoisins händer, blir till ett vapen riktat mot den proletära revolutionen, har vi ingen anledning att behandla denna myt annorlunda än de övriga av demokratins ’principer’ som kapitalismen har förvrängt.”²¹

Detta är bara **ett** av de otaliga exempel på bolsjevikernas inställning till de ”principer” som de omgivande kapitaliststaterna höll sig med för att dölja det egna förtrycket och det kapitalistiska rofferiet. Arbetarstaten och de revolutionära partierna kan inte för sin egen del betrakta *sådana* principer som ”absoluta” eller ”heliga”. Det vore att binda ris för egen rygg. De kapitalistiska staterna överger och trampar dagligen sina egna ”principer” i smutsen Vi skulle kunna göra en liknelse. Kollektivavtalens ”fredsplikt” mellan arbetsköparnas organisationer och arbetarnas kan vi betrakta som en sådan ”princip”. Vi vet att kapitalisterna, på det ena eller andra sättet, alltid kommer att bryta dessa avtal *i praktiken*. Detta vet vi på förhand. Vore det en revolutionär linje att mot kapitalisternas avtalsbrott hävda att arbetarna för sin del alltid ska och kommer att hålla avtalen? Nej, det vore direkt underkastelse. En revolutionär inställning måste utgå från *klasskampens behov*, inte från något mytiskt ”absolut” värde i abstrakta principer:

”Kollektivavtalet är ingenting annat än ett vapenstillestånd. Arbetsköparna bryter alltid kollektivavtalen, så snart minsta möjlighet därtill erbjuder sig. Den djupa vördnaden inför kollektivavtalen bevisar att arbetarklassens ledare är djupt genomträngda av den borgerliga ideologin. De revolutionära fackföreningarna skall inte förkasta kollektivavtalen, utan erkänna deras relativa värde, men de måste alltid ha fullkomligt klart för sig sättet att bryta dessa avtal, närhelst detta skulle vara till fördel för arbetarklassen.”²²

Till de ”arbetarklassens ledare” som nämns i citatet kan vi t ex föra LO-byråkratin, den internationella socialdemokratin, de stora ”kommunist”- partiernas ledningar, Moskva- och Pekingbyråkratin – alla inpyrda av ”djup vördnad” inför den borgerliga ideologins ”principer”...

Arbetarstatens utsatthet för militära attacker från imperialismens sida är, liksom arbetarstatens egna militära operationer, ett slående bevis för orimligheten i att förespråka *permanent* ”fredlig samlevnad” med imperialismen. En konsekvent genomförd ”fredlig samexistens”-politik leder till ett övergivande av klasskampen och att revolutioner som hotar ”samlevnaden” offras. Och var går t ex gränsen för vad som ska anses som ”ickeinblandning i varandras angelägenheter”? Är inte varje uttalat stöd till klasskampen mot en kapitalistisk regim en ”inblandning” i detta kapitalistiska lands inre angelägenheter? Naturligtvis är det så. Här hjälper det föga med det vanliga motargumentet att man måste ”skilja på stat och parti”, där arbetarstaten skulle stå för ”diplomatn” (som dessutom kallas ”revolutionär”) medan partiet ägnar sig åt klasskampen i världen. Som redan tidigare sagts är det omöjligt att upptäcka någon sådan distinktion under den unga sovjetstaten. Då var de ryska ambassaderna stencilcentraler och kontaktpunkter för Kominterns sektioner. I Storbritannien utnämndes t o m den skotske arbetarledaren John McLean till rysk konsul!²³

Bolsjevikledare skickades runt om i världen för att öppet delta i ledningen för arbetarklassens kamp. Så skickades t ex Karl Radek till Tyskland. Samme Radek deltog tillsammans med Trotskij vid fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk 1918. Omedelbart vid ankomsten vände han helt sonika ryggen åt de celebra kejserliga dignitärerna och höga officerarna och började dela ut revolutionära

²⁰ Trotskij, Leon, *Socialdemocracy and the Wars of Intervention. Russia 1919-1921*, New Park publ., 1975, s. 94.

²¹ Ibid.

²² *Teser om taktiken, fackföreningsinternationals och de Kommunistiska partiernas struktur och organisationsarbete*, Röda Häften 3/4, Partisan 1970, s. 56.

²³ Se Uldricks, Teddy, J., *Diplomacy and Ideology. The Origins of Soviet Foreign Relations 1917-30*, Sage Publications, 1979, s. 23.

flygblad bland soldaterna i hedersvakten. Detta för de tyska diplomaterna så ”chockerande” beteende hade en allvarlig mening. Som Trotskij senare deklarerade för centralmakternas representer; ”Vi medlemmar i den ryska delegationen tillhör inte den diplomatiska skolan utan betraktar oss som revolutionens soldater”. Och Trotskij använde en stor del av förhandlingarna till att uppmana arbetarna i Tyskland och Centraleuropa att störta regeringarna!²⁴ Allt detta var naturligtvis högst flagranta brott mot ”icke-inblandningens princip”, om man ser till den borgerliga diplomatins regler. Men bolsjevikerna behandlade också den borgerliga utrikespolitiska konvensansen med den respektlöshet som var nödvändig för att skola den internationella arbetarklassen och genomdriva de revolutionära målsättningarna.²⁵

3. Den proletära internationalismens principer

Ledningen för en arbetarstat kan naturligtvis välja att följa ”spelets regler”, och på så vis säkert vinna en rad fördelar på kort sikt, genom att inte stöta sig med de kapitalistiska staterna. Men på lång sikt skulle detta äventyra arbetarstatens existens, eftersom ledningens agerande skulle leda till en systematisk felskolning och ideologisk avvärjning av den internationella arbetarklass som ytterst utgör arbetarstatens verkliga bundsförvant och garanti. Trotskijs egen summering av denna problematik förtjänar att återges i ett längre stycke:

”Under de åren (1918-23) slöt den sovjetiska regeringen en rad fördrag med borgerliga regeringar: Brest-Litovsk-freden i mars 1918; ett fördrag med Estland 1920; Rigafreden med Polen i oktober 1920, Rapallo-pakten med Tyskland i april 1922; och övriga mindre viktiga diplomatiska avtal. Det kunde emellertid aldrig ha fallit sovjetregeringen som helhet in, ej heller någon av dess medlemmar, att framställa sina borgerliga motparter som ’vänner av fred’, och än mindre uppmana kommunistpartierna i Tyskland, Polen och Estland att med sina röster stödja de borgerliga regeringar, som hade undertecknat dessa fördrag. Det är för övrigt precis denna fråga som är avgörande för den revolutionära undervisningen av massorna. Sovjeterna kunde inte underlåta att underteckna Brest-Litovskfreden, på samma sätt som utmattade strejkare inte kan underlåta att skriva under de grymmaste villkor, som kapitalisterna påtvingar dem. Men den röst som de tyska socialdemokraterna stödde denna fred med genom att hycklande ’lägga ned sin röst’, fördömdes av bolsjevikerna som ett stöd åt stråtröveri och stråtrövare. Även om Rapallo-pakten med det demokratiska Tyskland undertecknades fyra år senare på den formella grundvalen av ’lika rättigheter’ för båda parter, så skulle det tyska kommunistpartiet ha utstötts ur Komintern om det hade gjort detta till en förevändning för att uttrycka förtroende för sitt lands diplomati. Den grundläggande linjen i sovjeternas internationella politik vilade på det faktum att den ena eller andra kommersiella, diplomatiska eller militära överenskommelsen mellan den sovjetiska regeringen och imperialisterna, inte skulle i något avseende begränsa eller försvaga proletariats kamp i de aktuella kapitalistiska länderna, för i sista hand kunde arbetarstatens egen säkerhet endast garanteras av världsrevolutionens tillväxt. När Tjitcherin under förberedelserna för Genèvekonferensen föreslog införandet av vissa ’demokratiska’ förändringar i den sovjetiska konstitutionen, för att behaga den ’allmänna opinionen’ i Amerika, rekommenderade Lenin i ett officiellt brev av den 23 januari 1922 att Tjitcherin omedelbart skulle sändas till ett sanatorium. Om någon på den tiden hade vågat föreslå att vi skulle köpa den ’demokratiska’ imperialismens positiva inställning genom att ansluta oss till t ex den falska och ihålliga Kellogpakten eller genom att försvaga Kominterns politik, skulle Lenin utan tvekan ha föreslagit att upphovsmannen skulle sändas till ett sinnessjukhus – och han skulle knappast ha mött något motstånd inom politbyrån.”²⁶

²⁴ Med tanke på de fraser om ”vänskap” osv., med imperialismen som Moskva och Beijing idag brukar skriva in i diplomatiska uttalanden (och inte bara där) kan det vara lärorikt att observera hur den sovjetiska brestdelegationen reagerade inför liknande formuleringar. Tyskarna lade nämligen fram ett utkast till fredsförslag som innehöll den traditionella klichén att avtalsparterna önskade ”upprätta fred & vänskap”. Trotskij invände omedelbart att hans delegation inte kommit för att upprätta ”vänskap” med imperialismen, utan bara fred och att frasen därför måste strykas. För ytterligare detaljer om den revolutionära diplomatin som fördes under Brest-Litovsk-förhandlingarna, se Deutscher, I. *Den väpnade profeten*, op.cit., s.268 ff.

²⁵ ”Jag ska bara utfärda några revolutionära deklARATIONER till världens folk, sen stänger jag butiken” Med ”butiken” menade här Trotskij Kommissariatet för Utrikes Affärer. Ett typiskt uttalande från ryska bolsjevik-ledare efter revolutionen. Diplomatin togs ned på jorden, och dess borgerliga, dvs hemliga variant avskaffades. Se Liebman, op.cit., s. 366-384 och Carr, op.cit., del.3, s. 21-31.

²⁶ Trotskij, *Den förrådade revolutionen*, op.cit., s.137-138.

Till detta kunde vi bara tillägga att om någon, under den period Trotskij beskriver, hade lagt fram ”de fem principerna om fredlig samlevnad” som riktlinjer för Sovjets utrikespolitik, så hade denne också med all säkerhet rekommenderats en vistelse på något ”sanatorium”.

”De fem principerna om fredlig samlevnad” uttrycker i själva verket byråkrats strävan till klassarbete och *status quo* på internationell nivå, och har inget med revolutionär marxism att göra.

Marxismens alternativ är den *proletära internationalismen*. Vi skulle kunna belysa dess innebörd utifrån fem sammanhängande utgångspunkter:

1. Den internationella klasskampen och utvecklingen inom arbetarrörelsen.

Denna aspekt innebär – som vi tidigare sagt – att arbetarklassens internationella enhet och kamp står över alla nationella gränser och inskränkningar, att *klasskampen alltid* står över all nationell kamp. Den för många välbekanta passagen i *Kommunistiska Manifestet* – ”... Varje lands proletariat måste naturligtvis först bli färdigt med sitt eget lands bourgeoisi” – betyder helt enkelt att arbetarna först måste börja *klasskampen* i ”sitt eget” land, mot ”sin egen” borgarklass, innan den kan föras internationellt. Stalinister och maoister har tvärt emot denna självklara tolkning använt dessa Marx’ ord för att rättfärdiga en nationellt inskränkt och reaktionär politik; att arbetarklassen först skulle – tillsammans med ”den nationella borgarklassen” – försvara det ”nationella oberoendet” och möjligtvis **sedan** bedriva klasskamp för socialismen, i varje land för sig.²⁷

Utifrån en sådan hållning är det inte heller svårt att förstå varför dagens stalinister och maoister inte förespråkar något uppbygge av en *Kommunistisk International*. För revolutionära marxister är däremot denna fråga livsavgörande för socialismen.

2. Kampen mot imperialismen och för nationellt oberoende i de koloniala och halvkoloniala länderna.

Att marxisterna sätter klasskampen före den ”nationella kampen” betyder inte att *all* nationell kamp är oväsentlig. Tvärtom. Lenin och bolsjevikerna ägnade, speciellt efter den revolutionära ebben i Västeuropa, stor uppmärksamhet åt de nationellt demokratiska rörelserna i den koloniala världen. De kommunistiska partierna och grupperna förpliktades att delta i och utveckla dessa rörelser i alltmer socialistisk riktning. Under inga omständigheter fick dock klasskampen och arbetarklassens organisationer – framför allt det kommunistiska partiet – *underordnas* de borgerliga och småborgerliga krafter som till en början oftast tar ledningen i nationella befrielsekamper. Kommunisterna måste alltid upprätthålla sin *egen självständiga* organisation, och hela tiden agera för att kampen i så hög utsträckning som möjligt tar sig uttryck i proletära *klasskampsmetoder* och organisationsformer, t ex strejker, fabriksockupationer, arbetar- och bondemilis, arbetar- och bonderåd osv.²⁸ Om arbetarstaten och den kommunistiska rörelsen agerar korrekt i den kampen så kommer de nationella revolutionerna att växa över i socialistiska revolutioner. De nationella befrielseströrelserna är alltså – vilket också historien visat – *potentiella bundsförvanter* till den internationella arbetarklassen. Men de kan också – om ett kommunistiskt parti saknas, eller om det befintliga partiet i praktiken för en underdånig linje – ta andra vägar. I många fall har utvecklingen stannat vid en *formell* befrielse, medan landet i praktiken ånyo knutits till imperialismen.

3. Försvaret av arbetarstaten mot imperialistiska attacker av olika slag.

Här har vi redan avhandlat en rad aspekter. Det räcker att – igen! – understryka: Arbetarstaternas främsta stöd är den internationella arbetarklassen. Alla försök att överge denna ståndpunkt i teorin

²⁷ Marx & Engels, *Kommunistiska Manifestet*, citerat i Marx, *Människans frigörelse*, op.cit., s. 190-191.

²⁸ Kommunisternas oberoende gentemot nationella rörelser markerades hårt av Komintern:

”Kommunistiska Internationalen ska stödja revolutionära rörelser i kolonierna och i de efterblivna länderna endast under förutsättning att kärnor till verkliga kommunistiska partier – och verkliga kommunister – finns grupperade och är insatta i sina speciella uppgifter, dvs att bekämpa den borgerliga och demokratiska rörelsen. Kommunistiska Internationalen bör upprätta tillfälliga förbindelser, och även bilda unioner, med de revolutionära rörelserna i kolonierna och de efterblivna länderna – men utan att gå samman med dem och alltid i bevarande av den proletära rörelsens oberoende, även i dess embryonala form”. (Citerat i *Teser om den borgerliga demokratin, Internationalens huvuduppgifter*, Röda Häftet 6/7, Partisan 1970, s. 108-109.)

och praktiken och istället skaffa sig ”vänner” bland kapitalistiska stater, dess politiker och byråkrater, leder på sikt till att banden till arbetarklassen bryts, och att arbetarstaten och revolutionen äventyras!

Vi kan låta Trotskijs ord om sovjetbyråkratins inställning contra den unga sovjetstatens politik belysa denna grundläggande aspekt:

”Den sovjetiska byråkratin – vi måste göra den denna rättvisa — har skaffat sig stor erfarenhet när det gäller att dirigera folkets massor, genom att söva ned dem, dela och försvaga dem eller genom att öppet bedraga dem för att kunna få obegränsad dominans över dem. Men av just denna anledning har den förlorat varje spår av förmåga till revolutionär undervisning av massorna. Genom att strypa självständighet och initiativ i folkets lägre led hemma, kan det naturligtvis inte framkalla kritiskt tänkande och revolutionärt mod på världsarenan. Dessutom, i egenskap av härskande och privilegierat skikt, värderar den oändligt mer hjälp och vänskap från dem som är mer av dess sociala typ i väst – borgerliga radikaler, reformistiska parlamentariker, fackföreningsbyråkrater – än de vanliga arbetarna som är skild från den genom en social avgrund.

(....)

Den främsta erfarenheten var att sovjetmakten inte kunde ha hållit ut i tolv månader utan direkt hjälp från internationalen och särskilt det europeiska proletariatet samt utan en revolutionär rörelse bland de koloniserade folken. Den enda anledningen till att de tysk-österrikiska militärmakterna inte fullföljde sitt angrepp på Ryssland till slutet var att de kände revolutionens heta andedräkt i ryggen. På ungefär nio månader gjorde upproren i Tyskland och Österrike-Ungern slut på Brest-Litovsk-freden. De franska sjömännens revolt på Svarta havet i april 1919 tvingade tredje republikens regering att avstå från sina militära operationer på Sovjets sydfront. Den brittiska regeringen drog i september 1919 bort sina expeditionsstyrkor från den sovjetiska nordfronten under direkt tryck från sina egna arbetare. Efter Röda Arméns reträtt från trakten av Warszawa 1920, förhindrade endast en mäktig våg av revolutionära protester Ententen från att komma till Polens undsättning och krossa Sovjet. Då Lord Curzon överlämnade sitt hotfulla ultimatum till Moskva 1923 var hans händer i det avgörande ögonblicket bundna av de brittiska arbetarorganisationernas motstånd. Dessa tydliga episoder är inte märkvärdiga. De beskriver hela karaktären hos den första och svåraste perioden i Sovjets existens. Även om revolutionen inte segrade någonstans utanför Rysslands gränser, var förhoppningen om dess seger långt ifrån fruktlös.”²⁹

4. Uppbygget av arbetarstaten, planekonomin och övergången till socialismen.

Framväxten av nya arbetarstater innebär givetvis alltid ett steg framåt för världsrevolutionen och den internationella arbetarklassen. Detta även om dessa arbetarstater råkar vara deformerade och byråkratiserade ända från början, som t ex varit fallet med stater som Polen, Ungern, Tjeckoslovakien m fl vilka skapats ”uppifrån” med Röda Arméns hjälp. Det gäller även Kina och Vietnam, där byråkratiseringsprocessen främst har inhemska rötter genom kommunistpartiernas stalinistiska organisation, politik och tradition.

Revolutionära marxister måste alltid försvara dessa stater mot imperialismen, samtidigt som de kämpar för att byråkratin ska krossas och för att proletär demokrati och arbetarmakt ska ta över i dess ställe.

Men försvaret av dessa stater får inte innebära att det ”socialistiska uppbygget” – sådant det förs fram av byråkratin själv – skönmålas och behandlas som en fetisch vilken all världens arbetare skall tillbedja. Eftersom en fullt utvecklad socialism *inte* kan uppbyggas i *ett enda* isolerat land måste alla teorier om och försök till ”socialism i ett land” bekämpas.

Den stalinistiska (och maoistiska) byråkratins politik har varit den motsatta: den internationella arbetarklassen, liksom andra arbetarstater har fått underordna sig den ”socialistiska bastionen.” Uppbygget i t ex 30-, 40- och 50-talets Sovjetunionen framställdes i den mest skimrande dager. Arbetslöshet fanns inte på något vis, produktiviteten ökade ständigt, femårsplanerna överskreds alltid, alkoholism och dekadans hade utrotats och klassamhället var borta osv in absurdum...

Istället för att delge världens arbetarklass *problemen* i det socialistiska uppbygget, försökte

²⁹ Trotskij, *Den förrådade revolutionen*, op.cit., s.139, 136-137.

sovjetbyråkratin få världens arbetare att tro att ett socialistiskt paradiset upprättats på jorden. Det gällde bara att försvara detta, sedan skulle "exemplens makt" göra sitt. Allt prat om missförhållanden och svårigheter, nöd och förtryck i Sovjet skulle avfärdas som "borgerliga och imperialistiska lögnar" osv. *Inget har skadat socialismens rykte så mycket som sovjetbyråkratins teori om "socialism i ett land" och de krampaktiga försöken att framställa Sovjetunionen som en Edens lustgård i proletär tappning!*

Givetvis måste det socialistiska uppbygget i en arbetarstat drivas vidare, *men i samordning med den internationella arbetarklassens kamp, och naturligtvis också med andra arbetarstater*. Det socialistiska uppbygget och planekonomin kan inte isoleras från den kapitalism som fortfarande omger arbetarstaterna och dominerar världen utanför. Eller som Trotskij påpekar:

"Ett realistiskt program för en isolerad arbetarstat kan inte ha som målsättning att uppnå 'självständighet' från världsekonomin, än mindre att bygga upp ett nationellt socialistiskt samhälle 'på kort tid'. Uppgiften kan inte bestå i att uppnå ett abstrakt maximitempo, utan det optimala, dvs det bästa tempot, det som följer ur förhållandena för den egna ekonomin och för världsekonomin, som stärker proletariats ställning, förbereder de elementen för det framtida socialistiska samhället, och samtidigt, och framför allt, systematiskt förbättrar proletariats levnadsstandard och stärker dess allians med de icke-exploaterande massorna på landsbygden. Detta mål måste vara i kraft för hela den förberedande perioden, dvs till dess den segerrika revolutionen i de utvecklade länderna frigör Sovjetunionen från dess nuvarande isolerade ställning." ³⁰

5. Risken för krig bland de kapitalistiska staterna.

I kampen om profiler och marknader drivs de olika kapitalistiska blocken och länderna oundvikligt i krig med varandra, antingen mindre "lokala" krig eller så världskrig. Lika mycket som dessa krig utgör ett hot mot arbetarstaten – den segrande kapitalistiska parten vill gärna "gå vidare"... – så utgör de också en möjlighet att bryta upp den kapitalistiska omgivningen och bana väg för socialistiska revolutioner.

I sådana krigssituationer tvingas säkerligen arbetarstaten att tillfälligt alliera sig med den ena eller den andra kapitalistiska parten, och att på det sättet spela ut dem mot varandra. Om detta "spel" ska vara till någon nytta för den internationella arbetarklassen förutsätter detta taktiska agerande att kapitalistblocken "nämns vid sitt rätta namn". Deras kapitalistiska och imperialistiska natur och strävanden kan inte strykas bort ur analyserna, bara för att behaga dem. Under andra världskriget agerade Stalin och sovjetbyråkratin tvärtom. När nonaggressionspakten med Hitler ingicks 1939 blev Tyskland "fredsölskande" i den sovjetiska propagandan, medan England-Frankrike förklarades vara "aggressiva" och "krigshetsande". Efter Hitlers anfall mot Sovjet i juni 1941 kastades etiketterna om. Tyskland var nu —rätteligen!— en "fascistisk angripare", medan de allierade nu plötsligt representerade "freden" och "demokratin".

Följden av detta makabra smicker gentemot de stater man sökte allians med blev en enorm felskolning av den kommunistiska världsrörelsen och bidrog till att vilseleda arbetarklassen och dess kamp i de aktuella länderna. Klasskampen hölls tillbaka av kommunistpartierna i de länder som sovjetbyråkratin för tillfället allierat sig med, "Hur skulle det se ut att attackera det kapitalistiska väldet och regeringarna i dessa länder, när vi ju har fördrag med dem?" – resonerade Stalin & Co.

4. Världsbourgeoisins "neutralisering" – en illusorisk idé

Man kan naturligtvis diskutera huruvida det är möjligt med en allians med en kapitaliststat om arbetarstaten fortfarande öppet stödet klasskampen i landet i fråga, och likaledes lägger ansvaret för det pågående kriget på dess regering. För att få till stånd en icke-angreppspakt med Hitler-Tyskland var det förmodligen nödvändigt att dämpa ner sådana aspekter av propagandan. Att gå så långt som sovjetledarna gjorde är dock fullständigt oacceptabelt och skadade i själva verket både Sovjetunionen och den internationella arbetarrörelsen. Under omständigheter då en defensiv allians kräver sådana eftergifter är det utan tvivel det enda riktiga att avvisa dem, vilket skulle

³⁰ Trotskij, Leon, *Den permanenta revolutionen*, Partisan 1973, s. 42-43.

kunna öka arbetarstatens prestige enormt bland arbetarna i det kapitalistiska landet, och i övrigt. Och där har arbetarstaten sitt främsta stöd, inte bland borgerliga regeringar, diplomater och militärer. Det är arbetarklassens kamp om makten som slutligen avgör om ett krig leder till attack mot arbetarstaten eller inte.

Stalin och sovjetbyråkratin försåg sin klassamarbetspolitik med kapitaliststaterna med ett försåtligt överdrag av ideologi: teorin om världsbourgeoisins "neutralisering". Med ett lämpligt "tryck" från arbetarklassens sida mot den borgerliga staten skulle denna fås att avstå att intervensera mot arbetarstaten. Sovjetbyråkratins dröm var – och är! – alltså ett mer eller mindre permanent tillstånd av jämvikt – men som av någon underlig anledning skulle gynna arbetarstaten även i det långa loppet. Men detta är en illusorisk idé. Klasskampen – och den revolutionära kampen om makten – har drivkrafter som inte låter sig hållas tillbaka av en byråkratis konservativa strävan till status quo på det internationella planet. Vi låter återigen Trotskij ta till orda:

"En situation där proletariatet ännu inte kan gripa makten, men likväl hindra bourgeoisin från att utnyttja sin makt för ett krig, är en situation av instabil klassjämvikt i dess skarpaste form. Ett jämviktsförhållande kallas instabilt just därför att det inte kan vara länge. Det måste slå åt ena eller andra hållet. Antingen kommer proletariatet till makten eller också försvagar bourgeoisin genom en serie slag det revolutionära trycket tillräckligt för att återfå handlingsfriheten, framför allt vad gäller frågan om krig och fred.

Endast en reformist kan beskriva proletariatets tryck på den borgerliga staten som en ständigt ökande faktor och som en garanti mot interventionen. Det är just ur denna syn som teorin om att bygga socialismen i ett land växte fram, genom världsbourgeoisins neutralisering (Stalin). Liksom ugglan flyger bort i gryningsljuset uppstod den stalinska teorin om bourgeoisies neutralisering genom trycket från proletariatet endast när de förhållanden som födde denna teori redan hade börjat försvinna.

Medan den felaktigt tolkade erfarenheten från efterkrigsperioden ledde till det bedrägliga hoppet om att vi kunde fortsätta utan en revolution från det europeiska proletariatets sida genom att ersätta den med 'stöd' i allmänhet – har världsläget under tiden genomgått stora förändringar. Proletariatets nederlag har jämnat vägen för en kapitalistisk stabilisering. Kapitalismens sammanbrott efter kriget har övervunnits. Nya generationer har vuxit upp som inte känt på den imperialistiska slaktens fasor. Resultatet är att bourgeoisin nu har större frihet att utnyttja sin krigsmaskin än den hade för fem eller åtta år sedan.

De arbetande massornas svängning till vänster kommer i sin fortsatta utveckling onekligen att åter öka trycket på den borgerliga staten. Men detta är ett tveeggat vapen. Just den växande faran från arbetarklassen kan vid ett senare stadium driva bourgeoisin till ett avgörande steg för att visa att den är herre i eget hus, och försöka att förstöra huvudcentrum för smittan, sovjetrepubliken. *Kampen mot kriget bestäms inte av trycket på regeringen utan genom den revolutionära kampen för makten.* Den proletära klasskampens 'pacifistiska' effekter är liksom dess reformistiska effekter endast biprodukter av den revolutionära kampen för makt; de har endast en relativ styrka och kan lätt förvandlas till sin motsats, dvs de kan driva bourgeoisin in på krigets väg." ³¹

De ovan nämnda fem punkterna representerar alltså de områden som en revolutionär utrikespolitik – *internationell* politik – en arbetarstats ledning måste utgå från när den agerar. Läget *idag* – med en rad *byråkratiserade* arbetarstater – komplicerar bilden avsevärt. (Vi har ju här utgått från hur en "frisk" arbetarstat ska agera principiellt.) Men när det gäller de grundläggande frågorna och principerna ändrar detta inget annat än *taktiken* och *pedagogiken* i hur den revolutionära utrikespolitiken tillämpas. Rent *objektivt* innebär ju existensen av dagens arbetarstater de facto en förskjutning av de internationella styrkeförhållandena till det bättre jämfört med t ex 1917, medan de existerande stalinistiska (maoistiska) *ledarskapen* i dessa stater utgör en styrkeförskjutning till nackdel för den internationella klasskampen.

³¹ Ibid., s.174-175.

Kinas utrikespolitik: Grundläggande drivkrafter och mål

1. Utrikespolitikens rötter

Att Kina under de senaste åren inte stött eller "underblåst" några sociala revolutioner torde vid det här laget vara uppenbart för de flesta. Tvärtom har ledarna i Beijing aktivt bidragit till att släcka varje revolutionär gnista som blossat upp runt om i världen. Varje gång en revolutionär utveckling, som öppnat perspektivet av genomgripande sociala omvälvningar, sett dagens ljus har de kinesiska ledarna lyft ett varnande finger och hävdat att detta bara gynnat Sovjets "hegemonisträvanden".¹ Vad som är mindre välbekant är att den kinesiska utrikespolitiken aldrig – inte ens under de "radikalaste" faserna – byggt på den "proletära internationalismens principer" (Se Stig Erikssons artikel i föregående nummer av FI). Istället för "stödet till världsrevolutionen" har utrikespolitiken utslutande haft till uppgift att gynna krasst *nationella kinesiska intressen*. Allt har underordnats "uppbygget av socialismen i Kina" – som det heter.

Ett uttryck för att den kinesiska utrikespolitiken dikterats av nationalistiska målsättningar är att relationerna till andra stater i första hand bestämts av hur dessa ställt sig till Kina och dess utrikespolitik. Ländernas inrikesförhållanden har härvidlag i stort sett varit ointressanta. Proletariatets

¹ "Sakta i backarna! Kina är visst för *verkliga* sociala revolutionera, invänder säkert många "maoist". Ja, det är givetvis möjligt att finna kinesiska uttalanden som bejakar "socialistiska revolutioner" i princip (även om sådana uttalanden numera är mycket svåra att finna). Kruxet är bara att dessa "principdeklarationer" förvandlats till tomma ord eftersom "socialistiska revolutionera nu inte anses "stå på dagordningen", särskilt inte i de utvecklade kapitalistiska länderna (se t ex *Ordförande Maos teori om de tre världarna*, Oktoberförlaget, Stockholm, 1978, s 45-46). Anledningen sägs vara att "den revolutionära (läs kinaorienterade) rörelsen" är så svag. Därför måste i stället "kampen mot supermakterna" (läs Sovjetunionen) sättas främst på dagordningen.

Den kinesiska ståndpunkten är i och för sig inte ologisk. Om man accepterar de kinesiska premisserna är det definitionsmässigt bara revolutioner ledda av "marxist-leninistiska" partier som kan godkännas som revolutioner. Och eftersom de "kinesiska" organisationerna idag fullständigt saknar massinflytande och är stadda i tillbakagång eller helt håller på att falla sönder, kommer vi heller inte att få uppleva någon revolution som uppfyller de kinesiska kriterierna. De verkliga sociala revolutioner som ägt rum – och håller på att ske – står fullständigt utanför Beijings kontroll och kan därför inte accepteras ens i "teorin". De betraktas därför med ogillande och motarbetas (se t ex de mycket kyliga kinesiska reaktionerna inför utvecklingen i Nicaragua, för att inte tala om El Salvador).

I praktiken är det dock ännu värre än så! Beijing är också emot "revolutionär kamp" där kinaorienterade grupper fortfarande skulle kunna spela en roll. Ett aktuellt exempel är Thailand, där Beijing istället för att uppmana till revolutionär kamp försökt få till stånd en försoning med militärjuntan i syfte att bekämpa Vietnam (vilket lett till att gerillan har splittrats).

Men inte nog med att Beijing motarbetar revolutionär kamp i praktiken. Under de senaste åren har också hänvisningar till klasskampen och sociala revolutioner försvunnit alltmer ur propagandistiska och programmatiska uttalanden. "Huvudströmmen i världen idag" är inte längre "revolution", som det hette i början av 70-talet. Numera saknas även rituella hänvisningar till arbetarklassens och de undertryckta folkens kamp. Ett exempel på detta är det viktiga tal som Ye Jianying höll vid firande av 30-årsdagen av Folkrepubliken Kinas grundande (1979). Talet sägs ha "godkänts enhälligt" av Kinas Kommunistiska Partis (KKP:s) centralkommitté, vilket understryker dess auktoritativa karaktär. I dokumentet sägs inte ett ord om att Kina skulle stödja sociala revolutioner. Däremot deklareras att Kina stödjer en rad borgerliga regeringar (varav många är reaktionära diktaturer) i deras kamp för "oberoende" och för "fredens bevarande". Det enda tillfälle Ye överhuvudtaget använder begreppet "folken" (till skillnad från de existerande staterna och deras regeringar) är i följande passus: "Vi stödjer beslutsamt folken i Asien, Afrika och Latinamerika i deras kamp för att motsätta sig alla former av imperialism, kolonialism och dominans, vinna nationell frigörelse, konsolidera sitt statliga oberoende, utveckla sina nationella ekonomier och upprätta en ny internationell ekonomisk ordning". Även här syftar Ye förmodligen på regeringarna. I vilket fall som helst är det omöjligt att upptäcka någon motsättning mellan "folkens" och regeringarnas strävanden.

I samma tal sägs Kinas uppgift vara att "ena sig med alla krafter som kan enas i den gemensamma kampen för att bekämpa hegemonismen (läs: Sovjetunionen), bevara världsfreden och sträva efter mänskligt framåtskridande". (*Beijing Review*, 5 okt, 1979, s. 31-32).

I detta viktiga dokument, som fastlägger Kinas politiska perspektiv, finns alltså de sociala revolutionerna inte ens med i form av till intet förpliktigande fraser.

intressen och öden i dessa länder har *aldrig* stått i centrum för de kinesiska ledarnas politik. Det faktum att man från kinesiskt håll aldrig tagit initiativ till att bygga upp en ny Kommunistisk International – ett revolutionärt världsparti – för att samordna och leda kampen mot världskapitalismen, är en logisk följd av denna avsaknad av en internationalistisk inriktning.

Har då aldrig Kina stött några revolutionära rörelser? Jovisst, men detta endast då en sådan politik stått i samklang med Kinas "nationella intressen". Då dessa har kunnat tillgodoses med andra metoder har Beijing föredragit de senare, upphört med stödet till de revolutionära rörelserna och t o m ofta direkt motarbetat den revolutionära kampen.

När det gäller 70-talet (särskilt dess andra hälft) är nog alla politiskt intresserade utom de mest ideologiskt förblindade beredda att skriva under på ovanstående karakteristik, men – *det bör understrykas* – den är giltig även för 50- och 60-talen. Det som förändrades på 70-talet var inte de kinesiska ledarnas sinnelag eller något dylikt, utan främst Kinas internationella ställning och existensvillkor, vilket tillät de grundläggande tendenserna i utrikespolitiken att slå ut i full blom. Att hävda att Kinas utrikespolitik genomgick en "**kvalitativ** förändring" under 70-talet – som en del besvikna "f d" maoister numera gör – är därför felaktigt. Men att bara konstatera detta är givetvis otillräckligt. Det är också nödvändigt att konkretisera ovanstående påstående och dessutom utreda *varför* den kinesiska utrikespolitiken är nationalistisk och inte revolutionär. Det är dessa frågeställningar vi ska behandla i denna och kommande artiklar.

Eftersom en stats utrikespolitik alltid är en fortsättning av inrikespolitiken, bestäms och omsätts i praktiken av de härskande klasserna eller skikten, utgör frågan om den kinesiska statens *klasskaraktär*, dvs. vilka klassförhållanden och sociala intressen utrikespolitiken återspeglar, en central fråga för förståelsen av problemet. Vi ska *därför* börja med att diskutera denna fråga. Att göra en ingående klassanalys av Kina låter sig dock inte göras på *några* få rader. Därför får vi begränsa oss till att skissera de viktigaste elementen i en sådan analys.²

Den kinesiska statens klasskaraktär

Om man förutsätter att arbetarklassen i Kina utövar makten på samhällets alla nivåer, dvs. att det i Kina skulle råda en *fullt utvecklad* arbetardemokrati, då blir utrikespolitiken obegriplig. En sådan stat skulle inte ha intresse av att offra stödet till de undertryckta massornas kamp i andra länder för mer eller mindre flyktiga allianser med klassfienden förkroppsligad av världens reaktionära regimer och krafter (såsom Chile-juntan, shahen av Iran, Mobutu i Zaire, Strauss i Västtyskland, Nixon eller Reagan i USA osv. – detta kommer att exemplifieras mer i detalj i senare artiklar). En sådan stat skulle inte heller ha något intresse av att bråka med grannstater om var gränsen mellan länderna exakt skulle dras (sådana frågor skulle kunna lösas mer eller mindre av sig självt sedan revolutionen segrat i dessa länder). Istället skulle en sådan arbetarstat sätta sin tillit till världens arbetande massor och i största möjliga mån använda sin utrikespolitik och diplomati för att främja och stödja socialistiska revolutioner världen över. En demokratisk arbetarstat skulle m a o basera sin utrikespolitik på den proletära internationalismens principer, på kampenheten mellan arbetarna i *alla* länder. Överenskommelser med imperialister och andra reaktionära krafter skulle enbart ses och förklaras som tillfälliga vapenstillestånd med fienden, kompromisser framtvingade av ogynnsamma styrkeförhållanden. Den grundläggande målsättningen skulle förbli att tillsammans med de revolutionära krafterna i hela världen outtröttligt sträva efter att försvaga och tillintetgöra roten till det onda – världskapitalismen – och ersätta denna med ett samhälle byggt på samarbete och jämlikhet i global skala – kommunismens. (Se SE:s artikel i förra numret av FI).

Det faktum att den kinesiska utrikespolitiken *inte* har en sådan inriktning utgör i sig ett slående bevis på att Kina inte kan vara den idyll av arbetarmakt som många maoister så länge försökt få oss att tro, ty – vi upprepar – en stats utrikespolitik återspeglar med nödvändighet de inre klass- och maktförhållandena. En undersökning av den kinesiska revolutionens historia och av förhållandena i

² För närmare studier av det kinesiska samhället, se L. Maitan, *Party, Army and Masses in China*, New Left Books, London, 1976; och L. Evans, *China after Mao*, Monad Press, New York, 1978.

dagens Kina bekräftar också denna välgrundade misstanke: Alla viktiga beslut rörande den ekonomiska planeringen, utrikespolitiken osv. fattas av en liten krets personer som står utanför massornas kontroll. Därför är det enbart genom att undersöka detta maktbärande skikts – *byråkratins* – karaktär och roll i det kinesiska samhället som det är möjligt att förstå och förklara utrikespolitikens grundläggande inriktning och svängningar.

Dagens kinesiska samhälle har sitt ursprung i en segerrik social revolution som innebar att kapitalismen krossades och de viktigaste produktionsmedlen överfördes i ”samhällelig ägo”. Men revolutionen var ”deformerad” redan från början. Makten över ekonomin och politiken hamnade inte i de arbetande massornas händer, utan greps av ett byråkratiskt skikt vars viktigaste redskap var det strängt hierarkiska och byråkratiska kinesiska kommunistpartiet. Efter revolutionens seger växte detta byråkratiska skikt snabbt genom att till sina led attrahera stora grupper av småborgerliga element (intellektuella, en del av arbetararistokratin m m) som såg sin chans att leva ett gott liv under den nya regimen. Byråkratins maktmonopol gav nämligen byråkratin en möjlighet att tillförsäkra sig en mängd privilegier på bl a privatkonsumtionens område (höga löner, naturaförmåner m m). På detta sätt befäste och stärkte byråkratin sin ställning som ett *maktbärande privilegierat socialt skikt*.³

Byråkratin äger emellertid inte produktionsmedlen – vare sig ekonomiskt eller juridiskt. Den utgör därför ingen ny härskande *klass* i marxistisk mening. Dess makt och andra privilegier vilar på revolutionens *landvinningar*: de nationaliserade produktionsmedlen, den kollektiviserade jorden, den ekonomiska planeringen, det statliga monopolet på utrikeshandeln m m.

Eftersom byråkratin *inte* är en klass och saknar en *fast* förankring i produktionssättet är dess ställning mycket osäker. Den känner sig därför hotad från både de arbetande massorna – som spontant strävar efter att göra sig av med byråkratins välde och upprätta en verklig arbetardemokrati – och från borgarklassen (i och utanför Kina) – som vill återföra produktionsmedlen i privat ägo, dvs. återupprätta kapitalistiska produktionsförhållanden. För att försvara sin existens måste därför byråkratin föra ett ”tvåfrontskrig”: Å ena sidan försvara revolutionens landvinningar mot de krafter som söker återupprätta kapitalismen (det existerande systemet utgör själva grunden för byråkratins privilegier), å andra sidan försvara sig mot massorna genom att utesluta dessa från inflytande över alla viktiga beslut.

Eftersom byråkratin *inte* är en klass som spelar en *nödvändig* social funktion i det rådande produktionssättet kan den enbart försvara sin ställning och sina privilegier genom att klamra sig fast vid sitt politiska maktmonopol. Varje opposition utgör en fara för dess maktställning och måste därför skoningslöst bekämpas. Därav enpartisystemet, förföljelsen mot politiskt olikstämmande, censuren och andra polisiära metoder, m m.

Byråkratins allmänna politiska strävan kan karaktäriseras som konservativ. Den sätter bevarandet av det redan uppnådda främst. Den är misstänksam mot förändringar, särskilt sådana som kan sätta massorna i rörelse vilket innebär att byråkratins ställning automatiskt ifrågasätts. Denna konservatism tar sig många uttryck både på det inrikespolitiska planet (t ex när det gäller kultur- och moralfrågor, kvinnans och familjens roll i samhället osv.) och i utrikespolitiken.

Trots sin organiska konservatism tvingas emellertid byråkratin då och då att göra tvära politiska kast för att försvara sig mot inre eller yttre faror. Dessa politiska kursändringar åtföljs ofta av svåra kriser inom byråkratin, med hårda motsättningar mellan olika fraktioner i Partiet. Fraktionskampen slutar oftast med att den segrande fraktionen utser syndabockar för att frikänna Partiet och byråkratin som sådan från ansvaret för den tidigare förda politiken. Den officiella historien skrivs om och cirkeln börjar på nytt.

För att karaktärisera ett sådant motsägelsefullt samhälle brukar revolutionära marxister använda begrepp som ”deformerad arbetarstat” och ”byråkratiserat övergångssamhälle mellan kapitalism

³ Om den kinesiska byråkratins privilegier m.m se föregående not.

och socialism”.⁴

Med utgångspunkt från en *insikt om* byråkratins karaktär och ställning i ”övergångssamhället är det möjligt att förstå och förklara den kinesiska utrikespolitiken.”⁵

”Socialism i ett land”

Den härskande byråkratin spelar således en ”dubbel” roll:

Å ena sidan bygger byråkratins existens (som skikt betraktat) på existensen av ett produktionssätt som är icke-kapitalistiskt och därmed i historisk mening står i motsättning till kapitalismen. Därför har byråkratin intresse av att *försvara* vissa av revolutionens landvinningar mot kapitalismen.

Å andra sidan är byråkratin i grunden konservativ, vilket på det utrikespolitiska planet uttrycks i en strävan att *upprätthålla status quo och förhindra världsrevolutionens spridning*.

Detta därför att dess fortsatta existens är beroende av stabilitet. Sociala omvälvningar kan både medföra konflikter med imperialismen och få stora återverkningar i det ”egna” landet. Båda sakerna utgör hot mot byråkratin. (Byråkratins strävan att upprätthålla *status quo* är emellertid inte absolut. Den gäller inte alltid, överallt och under alla omständigheter. Men det är då återigen inte fråga om att byråkratin skulle ta någon hänsyn till världsrevolutionens intressen, utan dess ställningstaganden och agerande bestäms utifrån byråkratins egna nationalistiska överväganden. Exempelvis är dagens kinesiska ledare inte alls inställda på att acceptera *status quo* i Indokina eller i Sydkinesiska sjön, vars ögrupper de gör anspråk på.) I sin utrikespolitik försöker byråkratin därför förena två element som egentligen är motstridiga: å ena sidan försvara det icke-kapitalistiska produktionssättet mot

⁴ Begreppen ”byråkratiserat övergångssamhälle”, ”deformerad arbetarstat” osv. utvecklades i Sovjetunionen från början av 20-talet. Det problem bolsjevikerna stod inför var att beskriva och definiera Sovjetunionens ”klasskaraktär”. Sovjetstatens internationella isolering, inbördeskriget, ekonomins sammanbrott, den ekonomiska och kulturella efterblivenheten osv., hade skapat en mycket svår situation där det decimerade och atomiserade proletariatet inte längre var förmöget att styra landet via sovjeterna (arbetarråden). Statsmakten hamnade i stället i händerna på en liten minoritet och staten började uppvisa tydliga byråkratiska drag. Hur skulle denna stat karakteriseras? Lenin var bland de första som behandlade detta problem. Han började också utveckla en begreppsapparat för detta ändamål. Exempel:

”Ingen som studerat Rysslands ekonomi har väl ännu förnekat dess övergångskaraktär. Ingen kommunist har väl heller bestridit, att namnet socialistisk sovjetrepublik innebär sovjetmaktens beslutsamhet att förverkliga övergången till socialismen, men alls inte ett erkännande av att de nuvarande ekonomiska förhållandena skulle vara socialistiska”. (Lenin, *Valda verk*, band 3, Progress Moskva/Arbetarkultur, Stockholm, 1975, s. 503).

”En arbetarstat är en abstraktion. Vad vi i verkligheten har är en arbetarstat med följande särdrag, för det första är det inte arbetarklassen utan bondebefolkningen som dominerar i landet, och för det andra är det en arbetarstat med byråkratiska deformationer”. (Lenin, *Collected Works*, vol. 32, Progress Publishers, Moskva, 1965, s. 48).

Lenin blev tidigt uppmärksam på farorna med sovjetstatens byråkratisering och gjorde under sina sista levnadsår stora ansträngningar för att bekämpa denna. Se t ex hans ”Referat om partiprogrammet” (19 mars 1919) i *Valda verk*, op.cit., band 3, s. 111-117 och artikeln ”Hellre mindre men bättre” i *ibid.*, s. 689-701. För en redogörelse för Lenins kamp mot byråkratiseringsfaran, se *Fjärde Internationalen*, nr 7-8, 1972 (”Lögnens renässans”), s. 18-26.

Efter Lenins död var det främst Leo Trotskij som utvecklade teorin om den byråkratiserade sovjetiska arbetarstaten. Hans viktigaste arbete om denna fråga är *Den förrådade revolutionen*, René Coeckelberghs Partisan-förlag, 1969. Ur denna bok saxar vi följande definition av Sovjetunionens övergångskaraktär (s. 183): ”Sovjetunionen är ett motsägelsefullt samhälle halvvägs mellan kapitalism och socialism, vari: (a) produktivkrafterna fortfarande är klart otillräckliga för att ge statsegendomen en socialistisk karaktär; (b) tendensen till primitiv ackumulering, som skapas av nöd, bryter ut genom oräkneliga porer i den planerade ekonomin; (c) fördelningsnormerna som bevarar en borgerlig karaktär ligger till grund för en ny differentiering av samhället; (d) den ekonomiska tillväxten förbättrar långsamt situationen för arbetarna, men skapar snabbare ett privilegierat skikt; (e) genom att utnyttja sociala motsättningar har byråkratin förvandlat sig till en okontrollerad kast, som är främmande för socialismen; (f) den sociala revolutionen, som förråts av det styrande partiet existerar fortfarande i egendomsförhållanden och i arbetarmassornas medvetande; (g) en vidare utveckling av de hopade motsättningarna kan lika väl leda till socialism som tillbaka till kapitalism; (h) på vägen till kapitalism skulle kontrarevolutionen tvingas bryta ner arbetarnas motstånd; (i) på vägen till socialism skulle arbetarna tvingas störta byråkratin. I sista hand kommer frågan att avgöras genom en kamp mellan levande sociala krafter, både på den nationella och på världsarenan”.

⁵ För en mer systematisk diskussion av byråkratibegreppet, se E. Germain. *Om byråkratin*, René Coeckelberghs Partisanförlag, 1969. Om ”övergångssamhällena”, se tidskriften *Fjärde Internationalen* nr 1-73, s. 21-29 och nr 1-2-74, s. 14-17.

yttre och inre (kapitalistiska) fiender och å andra sidan hålla tillbaka arbetarklassen i det ”egna” landet och en revolutionär utveckling utomlands.

Teoretiskt rättfärdigas denna politik med ”teorin om socialismen i ett land”, som säger att det är möjligt att inom ett lands gränser bygga upp ett fullständigt socialistiskt, dvs. klasslöst samhälle, utan att revolutionen segrat i världsmåttstock. Med denna ”teori” bortfaller nämligen nödvändigheten av att stödja andra revolutioner. Den helt avgörande uppgiften blir istället uppbygget av det ”egna” landet. I detta perspektiv blir den utrikespolitiska huvudmålsättningen att ”neutralisera världsbourgeoisin” så att uppbygget ska kunna fortsätta utan störningar utifrån. När man lyckats uppnå ”fredlig samexistens” med den omgivande kapitalistiska världen är det enligt denna grundfalska teori bara en tidsfråga innan ”det fullständiga socialistiska samhället” uppbyggs i det ”egna” landet.⁶

Att förespråka ”socialism i ett land” (det ”egna”) innebär i sig att det ”egna landet” givits en särställning bland andra stater och implicerar därför ett element av *nationalism*. I praktiken har byråkratins nationalism ofta drivits mycket långt. Den nationalistiska ideologin har av byråkratin använts dels för att dämpa och undertrycka motsättningarna i det ”egna” landet och dels för att rättfärdiga sin cyniska utrikespolitik som går ut på att tillförsäkra det ”egna” landet så stora fördelar som möjligt, oavsett vilka konsekvenser detta får för andra länder och folk.

Byråkratin och utrikespolitiken

Det faktum att byråkratin står i ledningen för ett samhälle där kapitalismen avskaffats utgör en ständig källa till konflikter med kapitalismen. Detta ställer byråkratin inför kniviga problem hur balansgången mellan kamp mot och samarbete med kapitaliststaterna ska lösas. De olika svar olika delar av byråkratin ger på dessa frågor leder till uppkomsten av motsättningar mellan ”olika linjer” inom byråkratin. Beroende på vilken fraktion som går segrande ur fraktionskampen kan utrikespolitiken därför variera en del inom ramarna för byråkratins allmänna utrikespolitiska strävanden (fredlig samexistens osv.). När det gäller Kina skulle man t ex mycket väl kunna tänka sig en utrikespolitik som vore mindre fientlig mot Sovjetunionen än den som dominerar idag. Förespråkare för en sådan alternativ politik har heller inte saknats i det kinesiska kommunistpartiet (KKP). Det är symptomatiskt att de viktigaste opponenter till den avlidne Mao Zedong (Peng De-huai, Liu Shaoqi och Lin Biao) alla på sin tid anklagades för att ha förespråkat något slags närmande till Sovjet. Detta återspeglar att det funnits – och fortfarande finns – starka krafter som verkar för en avspänning mellan Sovjet och Kina. För många kinesiska ledare har Sovjet, trots obestridliga (nationella) intressekonflikter mellan Beijing och Moskva, framstått som en mer naturlig allierad än det imperialistiska USA. Sista ordet i denna fråga har säkerligen inte uttalats ännu. Läget idag är mycket annorlunda än det som rådde den sino-sovjetiska konflikten bröt ut (se kommande artikel). I ett längre perspektiv är det svårt att tänka sig att Beijing har något intresse av att behandla Sovjetunionen som ”huvudfiende”. Att försöka spela ut Moskva och kapitaliststaterna mot varandra för att mjölka båda sidor på så mycket som möjligt (såsom Jugoslavien försökt) skulle på längre sikt vara mycket fördelaktigare för Kina och förhindra upprättandet av ett farligt ensidigt beroende av främst USA.

Utvecklingen av den sino-sovjetiska konflikten och fraktionskampen inom KKP om relationerna till Moskva utgör en illustration av den allmängiltiga ”lagen” att inrikespolitiken och utrikespolitiken är intimt beroende av och växelverkar med varandra. Utrikespolitiken tenderar att bli radikalare då inrikespolitiken kännetecknas av stora ”omvälvningar” (t ex under kollektiviseringen i Sovjet i slutet på 20-talet och under den kinesiska kulturrevolutionens första år), liksom inrikespolitiken tenderar att bli radikalare då det utrikespolitiska läget ”kräver” en ”vänsterlinje” (samma som ovan).

⁶ Om debatten om ”socialism i ett land” i det sovjetiska kommunistpartiet, se antologin *Stalin mot Trotskij*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1971. För en grundlig kritik av denna ”teori”, se Trotsky, *The Third International After Lenin*, Pathfinder Press, New York, 1970, s. 3-74; samt Trotsky, *History of The Russian Revolution*, Sphere Books, London, 1967, vol. 3, Appendix II, s. 349-386 (finns utgiven i svensk översättning under namnet ”Socialismen i ett land?”, MF anm -06).

På samma sätt är dagens kinesiska utrikespolitik avhängig den linje som valts för det ekonomiska uppbygget, liksom omvänt denna linje bara är möjlig då det utrikespolitiskt råder avspända förbindelser med imperialismen.

Utrikespolitiken bestäms inte i första hand av den ena eller andra byråkratiska fraktionens subjektiva *vilja*, det bör betonas, utan av objektiva faktorer: den *byråkratiska* arbetarstatens ekonomiska och politiska tillstånd och behov, samt det internationella läget. Dessa objektiva betingelser bestämmer ramarna för byråkratins agerande. Utifrån den begränsade målsättningen att bevara och om möjligt stärka sin egen ställning försöker byråkratin utforma en politik inom dessa ramar. När den "egna" staten eller byråkratin själv hotas och möjligheterna att komma till samförstånd med omvärlden förefaller små, då blir utrikespolitiken "radikalare": Byråkratin stödjer befrielseströrelser och manar till uppror för att splittra upp och försvaga imperialismens förmåga och möjligheter att intervensera. Omvänt, när det råder "avspänning", och då byråkratin anser det vara möjligt att komma överens med imperialismen utan att dess egna vitala intressen äventyras, då blir utrikespolitiken mer "högerinriktad". Byråkratin tonar ner sin revolutionära fraseologi och minskar stödet till "omstörtande element". Det är sådan förändringar i världsläget som till stor del förklarar den karakteristiska sicksack-kurs som utmärker de byråkratiserade arbetarstaternas utrikespolitik. I fallet Sovjetunionen kan detta illustreras med övergången från Kominterns ultravänsterpolitiska sk tredje period till folkfrontspolitiken (i mitten av 30-talet), liksom omsvängningen från Jalta-andan (samarbete med imperialisterna) till "vänster"-linjen under det "kalla kriget" (i slutet av 40-talet). Samma mönster går igen i Kinas fall.⁷

Det bör emellertid påpekas att dessa allmänna tendenser inte får tolkas absolut. Världssituationen är ofta mer komplicerad än så, vilket tvingar byråkratin att kombinera olika linjer, liksom att byråkratin måste försöka gardera sig för den händelse att världsläget drastiskt skulle ändras. För det senare syftet försöker byråkratin odla sina förbindelser med utländska kommunistpartier och befrielseströrelser även under perioder av "fredlig samlevnad" för att därigenom få tillgång till påtryckningsinstrument på de härskande klasserna i de kapitalistiska länderna och förmå dem till "fredlig samexistens" med den "egna" staten. Och om motsättningarna till imperialismen plötsligt skulle skärpas kan byråkratin snabbt sadla om och mana till kamp mot fienden. Byråkratin strävar således efter att vinna kontroll över de radikala rörelserna för att använda sig av dessa som verktyg i sin utrikespolitik. Detta är huvudanledningen till att Sovjetunionen fortfarande upprätthåller förbindelser med de traditionella kommunistpartierna och ger ett begränsat stöd till olika befrielseströrelser. I Kinas fall är detta mycket mindre utpräglat, vilket helt enkelt beror på att de kinaorienterade organisationerna i allmänhet är för små och kraftlösa för att kunna fylla en sådan uppgift. (En av de viktigaste målsättningarna med den kinesiska polemiken mot sovjetrevisionismen på 60-talet var just att vinna över kommunistpartier eller stora fraktioner av dessa till Kinas sida för att få tillgång till "egna" påtryckningsinstrument mot imperialisterna och sovjetbyråkratin. Detta förklarar också den kinesiska flirten med de eurokommunistiska partierna under de senaste åren.)

Byråkratin och sociala revolutioner

Byråkratins utrikespolitiska huvudmålsättning är alltså att bevara *status quo* och upprätta en varaktig "fredlig samexistens". Stödet till revolutionära rörelser har främst ett defensivt syfte, dvs. att tvinga kapitaliststaterna att överge konfrontationspolitiken gentemot den "egna" staten. När "fredlig samexistens" upprättats, återkallas de revolutionära rörelserna till ordningen genom att en ny, mindre radikal "linje" proklamerats, det materiella och propagandistiska stödet till befrielseströrelserna skärs ned osv.

Men hur då förklara det faktum att Moskva, och tidigare också Beijing, faktiskt har givit ett stöd – om än begränsat – till pågående revolutioner, även då den dominerande tendensen i världspolitiken varit fredlig samexistens? Till detta samverkar en rad faktorer, av vilka vi ska nämna följande:

⁷ Om svängningarna i den sovjetiska utrikespolitiken, se F. Claudín, *Krisen i den kommunistiska rörelsen*. Bokförlaget Röda Rummet/Barrikaden, Surte, 1980; D. Horowitz, *Imperialism och revolution*. Bokförlaget Prisma, Stockholm 1970.

För det första är det riskabelt för byråkratin att helt ta avstånd från revolutionära rörelser. Detta skulle allvarligt kunna skada den byråkratiska arbetarstatens prestige inom den internationella arbetarrörelsen, vars stöd (även om det är begränsat) byråkratin är i behov av. Detta betyder också att byråkratin inte är helt opåverkbar av påtryckningar från den radikala världssopinionen, utan kan tvingas till att stödja pågående revolutioner delvis mot den egna viljan (t ex Moskvas stöd till den vietnamesiska revolutionen från mitten av 60-talet).

För det andra föreligger alltid en ”risk” att en revolution segrar av egen kraft, **utan** stöd från den ”socialistiska” staten. Detta ökar risken att den nya arbetarstaten väljer sin egen väg, vilket både utgör en fara för den fredliga samexistensen och – vilket ur byråkratins synvinkel är ännu värre – kan medföra att det upprättas en verkligt *demokratisk* arbetarstat som skulle kunna utöva ett mycket ”skadligt” inflytande på *både* den internationella arbetarrörelsen och den ”egna” arbetarklassen genom att inspirera till valet av andra, mera demokratiska vägar för uppbygget av socialismen. Samtidigt som byråkratin ger befrielseörelserna ett begränsat stöd försöker den därför också skaffa sig ett visst politiskt inflytande för att försäkra sig om en viss kontroll över utvecklingen.

För det tredje befinner sig de olika byråkratierna i ett konkurrensförhållande till varandra och har ett intresse av att öka sitt eget inflytande på de andras bekostnad. De ovannämnda faktorerna, tillsammans med fluktuationerna i byråkratins relationer till imperialismen kan under gynnsamma omständigheter utnyttjas av revolutionära rörelser för att framtvinga ett visst stöd. Ett exempel på detta är det ryska och det kinesiska stödet till den indokinesiska revolutionen.

Slutligen är byråkratin inte heller under alla omständigheter emot att försöka expandera territoriellt. Om den kan utsträcka sin makt och sina privilegier till andra länder eller områden utan större risk för konfrontation med imperialismen eller för andra allvarliga komplikationer (t ex Sovjet i Afghanistan och Kinas strävanden att utvidga sitt inflytande i Sydkinesiska sjön), eller om tvärtom hotet utifrån är mycket stort, då kan byråkratin överskrida sitt lands gränser och genomföra en revolution ”uppifrån” (t ex Sovjet under och strax efter andra världskriget).

II. Grunddrag i Kinas utrikespolitik.

Den kinesiska utrikespolitiken har under årens lopp genomgått många förändringar. Det kanske mest iögonfallande är de omkastade roller som Sovjet och USA idag, jämfört med 50-talet intar i Beijings internationella relationer. Ett annat exempel är Kinas förändrade relationer till Vietnam. Vid en ytlig betraktelse är det därför lätt att dra slutsatsen att dagens kinesiska utrikespolitik inte har något gemensamt med den på 50- och 60-talen. Men skenet bedrar. I själva verket finns det här en grundläggande kontinuitet. Det som förändrats är inte de grundläggande utrikespolitiska målsättningarna, utan betingelserna för deras förverkligande. Innan vi behandlar den kinesiska utrikespolitikens utveckling är det därför lämpligt att lite mer konkret titta på vad de grundläggande utrikespolitiska strävandena gått ut på.

Den officiella doktrinen

Att vid en analys av de kinesiska ledarnas politik enbart utgå från officiella proklamationer och uttalade målsättningar skulle vara ett grovt fel. För att göra ett korrekt bokslut över den kinesiska utrikespolitiken måste man främst undersöka det praktiska handlandet och de objektiva, materiella drivkrafterna bakom politiken. Men inte desto mindre uttrycker ideologin – fast på ett förvridet och förskönande sätt – de grundläggande politiska strävandena, ty det är omöjligt för byråkratin att under en längre tidsperiod föra en politik som på ett flagrant sätt bryter mot de uttalade ”principerna”.

Om ideologin och de politiska teserna hamnar i alltför skriande motsättning till den faktiskt förda politiken måste de förra revideras, dvs. bättre anpassas till verkligheten. Detta är också en av de grundläggande orsakerna till den grova förvanskning av marxismen (t ex ”teorin om socialismen i ett land”) som företagits av ledarna i de s k ”socialistiska” staterna. (Däremot kan byråkratin givetvis under kortare perioder eller i enstaka fall bryta mot de egna ”principerna” – och det gör den

också.)

Eftersom den officiella ideologin och de officiella teserna – om än på ett ibland mycket deformerat sätt – återspeglar den förda politiken, är det inte ointressant att syna de utrikespolitiska riktlinjer som de kinesiska ledarna själva formulerat. Däremot krävs det en viss kritisk blick och analys för att dra riktiga slutsatser av de ofta ofullbordade och kryptiska formulerade tankegångarna.

Det är inte svårt att finna officiella formuleringar av den kinesiska utrikespolitikens målsättningar. Nästan under hela Folkrepubliken Kinas existens har Beijing hävdat att man strävat efter ”fredlig samlevnad på grundval av de Fem principerna med länder som har olika samhällssystem”.⁸ Dessa ”principer” är: 1) ömsesidig respekt för territoriell okränkbarhet och suveränitet; 2) ömsesidig non-aggression; 3) icke-inblandning i varandras inre angelägenheter; 4) jämlikhet och ömsesidig fördel; samt 5) fredlig samlevnad.⁹

De ”fem principerna” formulerades för första gången i det sino-indiska avtalet om Tibet, den 29 april 1954, och inskrevs senare (samma år) i Kinas konstitution, men i sina huvuddrag återfinns de i centrala texter skrivna redan innan den kinesiska revolutionens seger.¹⁰

Det de kinesiska ledarna velat uttrycka med dessa sina ”principer” är något mycket enkelt, nämligen att de är beredda att upprätta ”vänskapliga förbindelsen med varje stat vars regering är villig att förhålla sig ”vänskapligt” till Kina. Om detta villkor är uppfyllt förbinder sig de kinesiska ledarna att förhålla sig ”neutrala” till klasskampen i landet i fråga och inte stödja upprorsrörelser där. I det berömda dokumentet *Ett förslag rörande den internationella kommunistiska rörelsens allmänna linje* (1963) uttrycktes detta i följande ordalag:

”Det är absolut omöjligt och otillåtligt för länder som tillämpar fredlig samlevnad att ens peta på varandras samhällssystem.”¹¹

Det enkla budskapet är: Lämna oss i fred, så ska vi lämna er i fred!

Det finns *inget* ”revolutionärt” i de ”fem principerna” Tag t ex principen om ”icke-inblandning”. Marxister har *aldrig* hävdat att man *inte* ska blanda sig i kampen mellan de arbetande och kapitalisterna, därför att denna kamp skulle utgöra den kapitalistiska statens ”inre angelägenhet”. Någon sådan icke-inblandningsprincip har heller aldrig borgarna efterlevt. Tvärtom har världens ledande kapitaliststater *alltid* intervenerat i klasskampen i andra länder för att försvara sina intressen och det kommer de att fortsätta med så länge de förmår. Att hävda att en arbetarstat inte ska ”blanda sig i” innebär därför i *bästa fall* att de arbetande massorna förs bakom ljuset (kapitalets politiska representer låter sig inte luras så lätt) och i värsta fall utgör det ett direkt stöd till reaktionen.

Men är vi inte orättvisa nu? Förklarade inte KKP också att man ska ”stödja och bistå alla undertryckta folk och nationer i deras revolutionära kamp”?¹² Ja, det är riktigt att sådana högtidliga proklamationer ofta förekom i polemiken mot Sovjetunionens kommunistiska parti (SUKP) under 60-talet, då Beijing förde en ”vänster”-linje i ord och även gav ett visst materiellt stöd till vissa befrielserörelser (om politiken idag, se not 1) Men studerar vi denna fråga lite närmare finner vi

⁸ ”Ett förslag rörande den internationella kommunistiska rörelsens allmänna linje” i *Den stora polemiken*, Oktoberförlaget, Stockholm, 1977, s. 37. Den enda period då ”de fem principerna” förde en undanskymd tillvaro var under ”kulturrevolutionens” höjdpunkt (1966-68), då det revolutionära frasmakeriet var som störst. Detta betyder inte att Kina under dessa år förde en revolutionär utrikespolitik. Det stannade för det mesta vid revolutionärt frasmakeri och det materiella stödet till befrielserörelserna förblev minimalt, i själva verket blev den kinesiska utrikespolitiken under kulturrevolutionen försiktigare än tidigare. Det mest instruktiva i detta avseende är förhållningssättet till Vietnam-kriget (där ”kulturrevolutionen” innebar att Mao lyckades utmanövrera dem som krävde ökade kinesiska insatser). Om vi bortser från en del incidenter på den diplomatiska nivån till följd av rödgardisternas härjningar (angrepp på en del utländska ambassader m m) var utrikespolitiken under ”kulturrevolutionen” i det stora hela mycket passiv, vilket dels var ett resultat av den rad utrikespolitiska bakslag som Kina råkat ut för tidigare, och dels berodde på att ”kulturrevolutionen” riktade blickarna på inre problem i Kina.

⁹ *Den stora polemiken*, a.a., s. 210.

¹⁰ Samma, s. 209-210 och Lin Biaos rapport till KKP:s 9:e kongress.

¹¹ *Den stora polemiken*, a.a., s. 36.

¹² Samma, s. 37.

snart att stödet bara gällde befrielseörelser som bekämpade *regimer som inte hade "vänkskapliga" förbindelser med Kina* (dvs. främst sådana regimer som var allierade med eller kontrollerade av Washington). I de fall relationerna till Kina var "goda" gavs inget sådant stöd. Då gällde de "fem principerna" oinskränkt.

Men det är helt klart att det faktiskt råder en motsättning mellan "de fem principerna" och talet om stöd till revolutionär kamp. Hur bar sig byråkratin åt att klara sig ur den motsättningen? Jo, den "löstes" på i huvudsak två sätt. Det ena var att ifrågavarande regims karaktär helt enkelt omdefinierades då "vänkskapliga förbindelser" upprättats (detta blev allt vanligare under 70-talet). Det andra var att reducera frågan till en abstrakt principdeklaration, en tom fras, som inte förpliktar Kina till något. Det konststycket lyckades man med genom att framställa det som om den revolutionära kampen är de förtryckta massornas "ensak", något som inte Kina har att göra med. De revolutionära rörelserna måste lita till egna krafter, de får inte räkna med stöd utifrån. Den enda "hjälp" de kan räkna med är att Kina inte kommer att *påtvinga* dem sin egen politik för fredlig samexistens (detta enligt **teorin**, verkligheten talar på denna punkt dock ett betydligt fulare språk, vilket vi kommer att få anledning att återkomma till i kommande artiklar).

I polemiken mot SUKP bekräftas denna tolkning i skrivningar som följande:

Vi hävdar att fredlig samlevnad betecknar ett förhållande mellan länder med olika samhällssystem, mellan självständiga suveräna stater. Endast efter segern i revolutionen är det möjligt och nödvändigt för proletariatet att föra en politik för fredlig samlevnad. Vad de undertryckta folken och nationerna angår är deras uppgift att sträva för sin egen befrielse och för att störta imperialisterna och deras lakejer och det är inte heller möjligt för dem att göra det. Det är därför felaktigt att tillämpa fredlig samlevnad på förhållandena mellan förtryckta nationer, eller att utsträcka de socialistiska ländernas politik för fredlig samlevnad dithän att den görs till en politik för de kommunistiska partierna och de revolutionära folken i den kapitalistiska världen, eller att göra de undertryckta folkens och nationernas revolutionära kamp underordnad den.

...

År 1946 skilde kamrat Mao Zedong mellan de bägge problemen och förklarade uttryckligen att kompromisser mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna, Storbritannien och Frankrike i vissa frågor "kräver icke att folken i den kapitalistiska världens länder följer efter och gör kompromisser hemma. Folken i dessa länder kommer att fortsätta att föra strider av skilda slag i överensstämmelse med sina olika förhållanden".¹³

Vi understryker att ovanstående citat härrör från en period då den kinesiska utrikespolitiken var jämförelsevis *radikal* – av orsaker som vi ska behandla utförligare i kommande artiklar. Trots detta framgår det klart att kineserna *inte* var villiga att påtaga sig några som helst förpliktelser när det gällde att stödja den revolutionära kampen i andra länder, förutom att avstå från att utöva påtryckningar på de revolutionära rörelserna att upphöra med sin kamp. I själva verket har de kinesiska ledarna under hela Folkrepubliken Kinas existens brutit även mot denna senare "princip" (t ex i fråga om Vietnam på 50-talet, Indonesien på 60-talet, Pakistan alltsedan 1950, samt en lång rad länder på 70-talet – vi återkommer till detta). Men innan vi tittar på den utrikespolitiska *praktiken* ska vi sammanfatta de principer för det utrikespolitiska agerandet som man kan vaska fram ur Beijings egna deklARATIONER:

- 1) Kina strävar efter "fredlig samexistens" med *alla* länder (oberoende av samhällssystem och övriga inre förhållanden).
- 2) Innan det upprättats "fredlig samexistens" förbehåller sig Kina rätten att "blanda sig i" landets inre angelägenheter genom att t ex stödja upprorsrörelser.
- 3) När "fredlig samexistens" tillämpas mellan "länder med olika samhällssystem" kan inte längre upprorsrörelserna där räkna med kinesiskt stöd. Kampen inom de respektive länderna blir då en "inre angelägenhet" som Kina varken "kan" eller "får" påverka i någon riktning.

¹³ Samma, s. 218-219.

I det stora hela ger dessa ”principen” också en ganska bra allmän beskrivning av den kinesiska utrikespolitikens allmänna inriktning. Men som sagt bör bilden kompletteras, ty den utgör i själva verket en skönmålning av verkligheten. I sin praktiska politik har nämligen de kinesiska ledarna inte tvekat det minsta att på det grövsta sätt ingripa i ”andra länders inre angelägenheten – om detta uppfattats stå i överensstämmelse med Kinas *nationella* intressen. När de kinesiska ledarna ansett att de ”vänskapliga förbindelserna” med en regim varit värda att upprätthålla, har de inte tvekat att stödja hur reaktionära mördarregimer som helst *mot* inhemsk opposition (t ex den pakistanska regimen då det 1971 bröt ut ett massuppror i Bangla Desh, i vilket f ö maoistiskt influerade organisationer hade en framträdande roll, dvs. i kollisionskurs med den kinesiska politiken!)

De kinesiska byråkraterna har således inte bara konsekvent brutit mot den proletära internationa-
lismen, genom att underlåta att ”blanda sig i” till **stöd** för den revolutionära kampen. De har också brutit mot de egna ”icke-inblandningsprinciperna”, men bara för att ställa sig på **fel sida** om barrikaderna och stödja reaktionen! Under de senaste tio åren har vi sett många exempel på sådant direkt sabotage mot massornas kamp (Ceylon/Sri Lanka, Sudan, Iran osv.), men sådana exempel finns alltsedan 1950 (t ex Pakistan).¹⁴

Detta faktum illustrerar att det är otillräckligt att studera ”de fem principerna” eller andra ideologiska trollformler made in Beijing om man vill karakterisera den kinesiska utrikespolitiken. Vi måste titta på verkligheten bakom fraserna, studera den kinesiska utrikespolitikens praktik. Men innan vi gör en sådan studie, som med nödvändighet måste bli historisk, är det lämpligt att peka på några grundläggande element i den kinesiska utrikespolitiken, dvs. de allmänna målsättningar och intressen som går som en röd (?) tråd genom det utrikespolitiska agerandet sedan revolutionens seger 1949. Det vi ska göra är alltså att för Kinas del konkretisera en smula de resonemang som förts i föregående avsnitt. En sådan genomgång kommer att underlätta förståelsen för den historiska utvecklingen.

Några grundläggande drag

Såsom vi redan konstaterat har den kinesiska utrikespolitiken *alltid* haft *fredlig samexistens* med de kapitalistiska staterna som en grundläggande målsättning. Stöd till revolutionära rörelser har endast kommit ifråga beträffande stater som uppfattats som fientligt sinnade till Kina och som de kinesiska byråkraterna därför ansett sig ha anledning att bekämpa. ”Revolutionära principer” har i detta sammanhang inte spelat någon roll, utan enbart ”realpolitiska” överväganden. Det viktigaste har varit hur de olika regimerna ställt sig till Kina i frågor som Beijing ansett väsentliga (inställningen till Taiwan-frågan, Kinas inval i FN, under senare år inställningen till Sovjet och Vietnam osv.).

Att en sådan ”pragmatisk” utrikespolitik inte syftar till att ”underblåsa revolutionen i andra länder torde vara ganska så självklart. Det är helt enkelt Kinas *nationella* intressen, såsom dessa uppfattas av de kinesiska *ledarna*, som varit och *är* utrikespolitikens ledstjärna.

Inom ramen för denna på *nationella* eller *nationalistiska* intressen grundade utrikespolitik kan vi urskilja flera aspekter, varav vi ska peka på några.

För det första spelar *ekonomiska* intressen en viktig roll. Det har t ex gällt att säkra tillförseln av råvaror som Kina varit i stort behov av såsom t ex koppar och kobolt. (Ansträngningarna att upprätthålla goda förbindelser med Tanzania, Zambia, Zaire och Chile illustrerar detta.) Det har också gällt att få tillgång till utländsk teknologi och utländskt kapital för utvecklingen och moderniseringen av Kinas näringsliv. (Detta är en av de viktigaste drivkrafterna bakom närmandena till imperialistmakterna, särskilt Japan och USA under 70-talet.) Men det finns också mindre spektakulära aspekter av den kinesiska utrikespolitiken, där ekonomiska överväganden helt klart varit tungt vägande. Dit hör det faktum att den kinesiska byråkratin hittills accepterat existensen av den brittiska kolonin Hongkong och den portugisiska motsvarigheten Macao, som båda ligger på det kinesiska fastlandet. Med tanke på den anti-imperialistiska och nationella karaktären av den kine-

¹⁴ Se *China Quarterly* nr 63, sept. 1975, s. 463ff; Tariq Ali, *Pakistan – Militärvälde eller folkmakt*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1971; Blackburn (ed.); *Explosion in a Subcontinent*, Penguin, 1975, s. 252ff.

siska revolutionen (Kinas nationella oberoende och enhet har *alltid* varit en central fråga för de kinesiska ledarna) kan detta tyckas vara en paradox. Förklaringen är att dessa kolonier (särskilt Hongkong) ansetts vara alltför viktiga kommersiella fönster mot yttrevärlden för att kunna undvaras som sådana.

Om vi bortser från ”undantagen som bekräftar regeln” (Hongkong och Macao) utgör bevarandet av *Kinas nationella enhet och oberoende* och vilket bara är den mer ”offensiva” sidan av samma mynt – en allmän strävan att hävda och stärka Kinas internationella status och inflytande överhuvudtaget, den andra stora axeln runt vilken utrikespolitiken kretsar. Helt naturligt har Kinas grannar härvidlag haft en särställning. För att säkra landets gränser och öka det kinesiska inflytandet i dessa områden har Beijings politik gått ut på att utestänga eller åtminstone begränsa andra stormakters inflytande där (Beijings Vietnam-fientliga politik idag är **ett** uttryck för dessa strävanden). Den metod som de kinesiska ledarna tillgripit för att åstadkomma detta har främst varit att vinna allierade bland de ”nationella bourgeoiserna” i grannstaterna (Pakistan, Indien fram till slutet av 50-talet, Sukarnos Indonesien, Kambodja under Sihanouk osv.). Det är endast då denna politik lidit skeppsbrott som stöd till befrielseörelser kommit igång. Agerandet i Sydostasien (som de kinesiska ledarna helt uppenbart betraktar som tillhörande Kinas ”intressesfär” illustrerar detta utmärkt. Eftersom Indokina kommer att behandlas utförligt i en kommande bok ska vi här kortfattat exemplifiera denna politik med fallet Burma.

”Vänkskapliga förbindelser” mellan Kina och Burma upprättades i juni 1954 och därefter uppmanade den kinesiska ledningen Burmas kommunistparti att lägga ner den väpnade kampen mot regimen och föra en reformistisk linje. Denna politik ändrades inte trots att generalen Ne Win efter en statskupp 1962 utlöste en omfattande förföljelse mot de burmesiska kommunisterna. Politiken ändrades först efter det att Ne Win, i slutet av 1966 och i början av 1967, gjort ekonomiska och militära närmanden till USA. Detta inträffade samtidigt som ”kulturrevolutionen” i Kina befann sig i sin mest radikala fas, vilket fick Beijing att med buller och bång ändra linje. Stödet till de burmesiska kommunisterna ökade kraftigt och de manades till väpnad kamp (samtidigt som Liu Shaoqi – vem annars? – gjordes till syndabock för det burmesiska kommunistpartiets reformistiska linje under mer än ett årtionde). När Ne Win efter ”kulturrevolutionen” (1970-71) gjorde framstötter för att återställa de ”vänkskapliga relationerna” med Kina och skar ner sitt militära samarbete med USA, mottogs detta med välvilja i Beijing. Förbindelserna mellan de två staterna förbättrades åter, samtidigt som det kinesiska stödet till den kommunistiska gerillan skars ned. Gerillaaktiviteten fortsatte dock ett tag till (till 1973) vid gränsen till Kina, förmodligen med kinesisk välsignelse. Med ett begränsat stöd till gerillaaktiviteten under dessa år önskade Beijing förmodligen säkra en viss kontroll över gränstrakterna, samt utöva påtryckningar på den burmesiska regeringen. Efter 1973 upphörde i stort sett all gerillakamp, men Beijing upprätthåller fortfarande förbindelser med den kommunistiska rörelsen i Burma. Genom att hålla denna vid liv söker de kinesiska ledarna vidmakthålla ett påtryckningsinstrument som kan komma väl till pass om situationen i området skulle kräva det.¹⁵

¹⁵ Se Jay Taylor, *China and Southeast Asia*, Preager Publishers, New York, 1976, s. 191-250 och *China Quarterly* nr 77, s. 332ff.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att låta en auktoritet i fråga om relationer mellan Kina och Burma få ordet, nämligen den förre generalsekreteraren i FN, U Thant, som var just från Burma. Vid en presskonferens om Vietnamfrågan i februari 1965 hade han följande att säga: ”Som ni vet är Burmas kommunistparti fortfarande efter 17 år underjordiskt och fortfarande olagligt. Men en sak vill jag betona: Inte vid något tillfälle har de burmesiska kommunisterna som opererar inne i Burma fått någon hjälp utifrån under dessa 17 år; inte vid något tillfälle har ett enda gevär eller en enda kula levererats till de burmesiska kommunisterna i Burma under dessa 17 år. Och Burma har upprätthållit och upprätthåller alltså de vänkskapligaste förbindelser med alla sina grannländer – med Thailand, med Laos, med Folkrepubliken Kina, med Indien och med Pakistan. Som ni vet har Burma en över 160 mil lång gräns mot Kina. Jag är säker på att det hade räckt att den burmesiska regeringen vid något tillfälle beslutat sig för att söka militärt bistånd utifrån för att förtrycka de inre resningsförsöken och revolterna för att Burma därigenom skulle få uppleva ett av dessa alternativ; antingen skulle landet ha delats i två delar eller också skulle hela landet för länge sedan ha blivit kommunistiskt. Detta bevisar ensak, nämligen att Burmas attityd och politik både vad beträffar dess egna angelägenheter och

Fram till genombrottet för ansträngningarna att åstadkomma en avspänning mellan USA och Kina i början av 70-talet, var det USA-imperialismens närvaro som de kinesiska ledarna uppfattade som det största hotet i Asien. Nu är det däremot den andra "supermaktens" – Sovjetunionens – "hegemonisträvanden" som de kinesiska ledarna framställer som huvudfaran. Helt logiskt bestäms också Beijings hållning till olika regimer till stor del av dessas förhållningssätt och relationer till Sovjetunionen. Sovjetunionens fiender är Kinas vänner och tvärtom. Några klassmässiga kriterier på valet av allierade tillämpas inte.

Eftersom det är omöjligt att rättfärdiga den faktiskt förda politiken med revolutionära "principer" är det inte så underligt att de kinesiska ledarna istället ofta resonerat i nationalistiska termer.

Ett uttryck för den nationalistiska ådran i utrikespolitiken är det sätt på vilket Taiwan-frågan behandlats. En revolutionärt marxistisk politik skulle **inte** i första hand tagit itu med problemet utifrån nationalistiska utgångspunkter, utan utifrån klassmässiga. Det senare är dock i det närmaste totalt frånvarande i den kinesiska Taiwan-politiken. Taiwan utgör en "oskiljaktig del av Kina" och måste därför "återförenas med Folkrepubliken", är det genomgående temat. Propagandan riktad mot befolkningen på Taiwan har också följt nationalistiska riktlinjer. Samtidigt har Beijing strävat efter att internationellt isolera Taiwan-regimen och ända fram till mitten av 70-talet hårdnackat vägrat kompromissa med stater som erkänt Taiwan som en självständig stat. (Under de senaste åren har en viss uppmjukning i detta avseende skett, men målet att återföreina Taiwan med Kina ligger fast, liksom det ensidigt nationalistiska sättet att försöka lösa frågan.)

Om man med en viss förståelse och sympati kan överse med de ibland nästan löjligt nationalistiska överslagen i den kinesiska behandlingen av problemet Taiwan – dess existens är ju historiskt ett resultat av imperialismens försök att hålla tillbaka den kinesiska revolutionen och har utgjort ett potentiellt hot mot regimen på fastlandet – så finns det andra nationalistiska överslag som är mindre lustiga. Det gäller t ex de gränstvister som Kina haft med de flesta av sina grannar, varav vissa åtminstone tillfälligt kunnat lösas, medan andra t o m lett till väpnade konflikter (Sovjetunionen, Vietnam och Indien). I dessa frågor har de kinesiska ledarna verkligen demonstrerat att de sätter sin "egen" nations (tvivelaktiga) intressen över alla andra hänsyn. Sådana problem – i synnerhet när det gäller relationerna till andra stater där kapitalismen störtats – kan och måste lösas med andra metoder. (Att t ex sovjetledarna i detta avseende är lika goda kålsupare är ingen ursäkt.)

Sammanfattning

Det finns inget revolutionärt i Beijings utrikespolitiska strävanden. Det utrikespolitiska agerandet styrs istället av *nationella* (ekonomiska, maktpolitiska) intressen. För att uppnå de *nationella* ekonomiska och politiska målsättningarna, "bygga socialismen i ett land" (=Kina), och bevara sin egen maktställning offrar de kinesiska ledarna mer än gärna revolutionen i andra länder. Det byråkratin strävar efter är att befästa sin egen makt. I ett sådant perspektiv har världsrevolutionen ingen plats.

dess utrikespolitik har varit synnerligen lämpliga under de rådanden omständigheterna i Sydostasien". (Vietnam i dokument. Bokförlaget Prisma, Stockholm 1968, s. 139). Så sant, så sant! Synd bara att inte Ne Win tillämpade U Thants visdomsord när han sökte närma sig USA, då hade Kina aldrig stött gerillarörelsen. Men å andra sidan kom ju Ne Win snart underfund med detta och saken ordnade upp sig.

Ur *Fjärde Internationalen* 1-2 och 4-5 1982

Stig Eriksson/Martin Fahlgren

Den kinesiska utrikespolitikens utveckling

Folkrepubliken Kina väljer väg.

”Ni lutar åt en sida. Alldeles riktigt. Sun Yat-sens fyrtioåriga erfarenhet har lärt oss att luta åt en sida, och vi är fast övertygade om att vi för att kunna segra och befästa segern måste luta åt en sida. I ljuset från alla dessa erfarenheter som samlats under dessa fyrtio år och dessa tjugoåtta år, måste alla kineser utan undantag luta antingen åt imperialismens sida eller åt socialismens sida. Det går inte att sitta på staketet, och det finns ingen tredje väg. Vi bekämpar Chiang Kai-shek-reaktionärerna, som lutar åt imperialismens sida och vi bekämpar också illusionerna om en tredje väg.” (Mao Zedong, 30 juni 1949)¹

Som framgår av ovanstående citat hade beslutet att ”luta åt en sida” (åt Sovjetunionen) fattats innan Folkrepubliken Kina utropades (vilket skedde den 1 oktober 1949). I själva verket hade det förmodligen fattats minst ett år tidigare, en slutsats som bl a kan dras av att partiet i november 1948 publicerat ett antal artiklar, författade av Mao och Liu Shaoqi, där det framhölls att Kina måste ansluta sig till det anti-imperialistiska lägret under Sovjets ledning.

Beslutet var logiskt, men för de kinesiska ledarna var det inte så självklart som det kan förefalla så här i efterhand. Exempelvis gjorde de kinesiska ledarna under åren 1944-45 närmanden till USA, just för att finna en sådan ”tredje väg” som Mao i citatet ovan så bestämt avvisar.²

Det som fick Mao & Co att ”luta sig åt en sida” var bristen på respons från amerikanskt håll. Och sedan dess hade det inte framkommit några tecken på att imperialisterna var beredda att acceptera en kommunistisk regim i Kina. Tvärtom backade de upp Chiang Kai-sheks kontrarevolutionära styrkor. De imperialistiska krafterna med USA i spetsen hade faktiskt gjort allt som stod i deras makt för att stoppa den kinesiska revolutionen – förutom att tillgripa en direkt militär intervention. Och det var ju egentligen inget förvånande i det. En seger för Maos styrkor skulle ju med stor sannolikhet innebära dödsdomen för kapitalismen i Kina, jordens folkrikaste stat, vilket representerade ett gigantiskt nederlag för imperialismen.

En sådan utveckling måste förhindras med alla till buds stående medel. Därför satte Washington in ett massivt stöd till Chiang Kai-shek under inbördeskriget. Om inte Mao & Co ville bli isolerade fanns det därför inget annat val än att ”luta åt” andra sidan, dvs Sovjetunionen, som Mao uttryckte det i sin berömda artikel ”Om folkets demokratiska diktatur”:

”‘Seger är möjlig även utan internationell hjälp.’ Detta är en felaktig föreställning. Under den epok i vilken imperialismen existerar är det omöjligt för en verklig folkrevolution att segra i något land utan hjälp i olika former från de internationella revolutionära krafterna, och även om segern vinnas kan den inte befästas... Internationellt sett tillhör vi den antiimperialistiska fronten med Sovjetunionen i spetsen, och vi kan sålunda endast vända oss till den sidan för verklig och vänskaplig hjälp, men inte till den imperialistiska fronten.”³

Beslutet att ”luta åt” Sovjetunionen var således naturligt, men detta betyder inte att umgänget

¹ Mao, *Valda verk*, band 4, Stockholm 1963, s 389. Citatet ut ”Om folkets demokratiska diktatur”.

² Ett exempel på denna USA-vänliga inställning är en ledare i *Befrielsens Dagblad* den 4 juli 1944, som förhärligar den demokratiska traditionen i USA och drar paralleller mellan kampen för demokrati och nationellt oberoende i Amerika under 1700-talet och kampen i Kina på 1900-talet. Vi läser bl a följande:

”Det demokratiska Amerika har redan funnit en följeslagare, och Sun Yat-sens sak en fullföljare i det kinesiska kommunistpartiet och de övriga demokratiska krafterna ... Det verk som vi kommunister arbetar på idag är exakt samma verk som Washington, Jefferson och Lincoln tidigare arbetade på i Amerika. Det verket kommer med säkerhet att vinna, ja har redan vunnit det demokratiska Amerikas sympati.” (Se S. Schram, *Mao Tse-tung*, Pan/Norstedts, Stockholm 1968, s 232-36)

Med tanke på den historiska utvecklingen mellan 1944 och 1949, för att inte tala om efter revolutionens seger (Korea-kriget m m) framstår detta uttalande som minst sagt märkligt.

³ Mao, *Valda verk*, a.a., s 390, 391.

mellan de kinesiska och sovjetiska ledarna (med Stalin i spetsen) var problemfritt. Tvärtom hade Moskvans inblandning i det kinesiska partiets inre angelägenheter i kinesiska revolutionen alltsedan mitten av 20-talet lett till många konflikter och problem.⁴ Detta hade gjort de kinesiska ledarna måna om att begränsa det sovjetiska inflytandet och ”upprätthålla sin självständighet”.

Moskvans hållning under Andra världskrigets slutskede och därefter gjorde inte saken bättre. Stalin var motståndare till att Kinas Kommunistiska Parti (KKP) förde kampen slutgiltig seger. Detta stod nämligen i motsättning till hans strävan efter fredlig samexistens med imperialisterna på basis av en indelning av världen i inflytelsesfärer. Och Kina – det hade ”de tre stora” USA, Sovjetunionen och Storbritannien kommit överens om vid Jalta- och Potsdam-konferenserna – tillhörde inte den sovjetiska inflytelsesfären. Därför måste den kinesiska revolutionen hållas tillbaka. Till detta av konjunkturella orsaker betingade intresse av att hindra den kinesiska revolutionen, bör också läggas sovjetiska byråkratins *allmänna* strävan att hålla tillbaka revolutionära omvälvningar och särskilt sådana den inte fullständigt kontrollerar – och i Kinas fall fanns det anledning vara på sin vakt.

Att Stalin & Co inte önskade kommunistisk seger i Kina manifesterades på många sätt. Låt oss exemplifiera:

I samband med den sovjetiska offensiven mot japanerna under andra världskrigets slutskede (1945) lät han montera ner industrianläggningar och maskinell utrustning i den kinesiska provinsen Manchuriet och transportera dem till Sovjet som krigsbyte. Knappast en förnuftig åtgärd om han hoppats på en seger för den kinesiska revolutionen, ty därmed gick största delen av den kinesiska industrin förlorad, vilken var oumbärlig för uppbygget av ett modernt Kina.

I stället för att understödja den revolutionära kampen i Kina ansträngde sig Stalin att förbättra relationerna med Chiang Kai-shek. Den 14 augusti 1945 slöts t ex ett vänskaps- och alliansfördrag med Guomindang, och vid ett utrikesministermöte i december samma år signerade Sovjetunionen en deklaration som förespråkade ”ett enat och demokratiskt Kina under den nationella regeringens” (dvs Guomindangs) ledning! Sovjetledarna förenade sig också med västmakterna i ansträngningarna att åstadkomma en ”förhandlingslösning” mellan kommunisterna och Guomindang. De kinesiska kommunistledarna gav vika för påtryckningarna och förhandlingar inleddes i september 1945. Detta hindrade dock inte Chiang Kai-shek att gå till militär offensiv mot de ”röda områdena”. Förhandlingarna fortsatte under fullt inbördeskrig. I januari 1946 slöts en formell överenskommelse om vapenvila, men denna fungerade bara som en rökridå bakom vilken Chiang förberedde en ny militär offensiv. Samtidigt ökade den amerikanska hjälpen till Chiang kraftigt. Något motsvarande sovjetiskt stöd till Mao förekom inte. Moskva satsade också på Chiang Kai-shek.

Under dessa omständigheter var det inte så underligt att Chiang återupptog offensiven i juli 1946. Det yttre trycket på de kinesiska kommunisterna var således enormt. Samtidigt växte det fram en press underifrån, inne i de befriade områdena, nämligen en kraftfull revolutionär bonderörelse som krävde radikala jordreformer. KKP-ledarna ansattes således från två håll. Situationen förvärrades snabbt. Man stod vid ett vägskäl. Det gick inte längre att trampa vidare i gamla fotspår. Alternativen var att kapitulera för Chiang eller att utlösa den revolutionära potentialen och slåss för slutgiltig seger. Efter en tids obeslutsamhet och vacklan valde Mao & Co det senare alternativet.⁵

⁴ Om händelserna på 20-talet, som var så betydelsefulla för den kinesiska kommunismens senare utveckling, finns mycket skrivet. Här ska vi rekommendera två utmärkta historiska arbeten: H.R. Isaacs, *The Tragedy of the Chinese Revolution*, Stanford University Press, Stanford, California, 1961 och J.P. Harrison, *The Long March to Power*, Praeger Publishers, New York, 1972. När det gäller den sovjetiska oppositionen mot Stalins Kina-politik är Trotsky, *On China*, Monad Press, New York 1976, ovärderlig. På svenska är det betydligt sämre ställt [*Anm 2012*: Detta har nu förbättrats avsevärt, t ex finns de flesta av Trotskij's texter om Kina, se [Trotskij om Kina – Red](#)]. Det lysande undantaget är K-Å Anderssons utmärkta artikel ”Den kinesiska revolutionen 1925-27” i *Fjärde Internationalen* nr 7-8-72 (”Lögnens Renässans”), s 42-64.

⁵ De kinesiska kommunistledarna försökte i det längsta tillämpa Stalins politik och hålla tillbaka bonderörelsen för att komma överens med Chiang. Guomindang-ledaren lät sig emellertid inte blidkas. Därmed blev Mao & Co fastklämda i rävsaxen mellan den kontrarevolutionära ”nationella bourgeoisin”, som vägrade följa ”spelets regler”, och den revolutionära bonderörelsen, som vägrade ge avkall på sina krav på radikal jordreform. Denna process beskrivs på ett levande

Det sovjetiska vapenstödet till de röda arméerna var under hela inbördeskriget praktiskt taget obefintligt [detta är inte riktigt korrekt; Sovjet levererade faktiskt vapen, i synnerhet för användning mot japanerna *MF anm -06*]. T o m huvuddelen av de vapen som de sovjetiska trupperna erövrade från japanerna när dessa kapitulerade i Manchuriet 1945 överlämnades till ”nationalistregeringen”.

Försöken att lägga band på den kinesiska revolutionen fortsatte åtminstone till slutet av 1948 eller början av 1949.⁶ Moskva upprätthöll diplomatiska förbindelser med Chiang Kai-shek ända till slutet. De sovjetiska konsulatet i de städer som intogs av de röda arméerna stängdes, och när Chiangs huvudstad Nanking föll i april 1949, följde den sovjetiska ambassadören med Guomintang-regeringen till Kanton, medan *de andra utländska ambassadörerna stannade kvar!* Exemplet skulle kunna mångfaldigas.⁷

sätt i amerikanen Jack Beldens berömda bok *China shakes the World*, Penguin Books, 1972. Belden, som befann sig i de befriade områden vid den aktuella tidpunkten, stödde Stalins och KKP:s klassarbetspolitik, trots att hans egna observationer klart visar att den höll på att sluta med en katastrof. Eftersom Belden knappast kan beskyllas för att ha framställt verkligheten på ett för KKP ofördelaktigt sätt är hans vittnesmål särskilt värdefullt. Han skriver:

”...jordägare undertryckte aktivt bönder som hade stort behov av jord och vars krav blev alltmer påträngande. De bönder som hotades av jordägarna skulle förlora allt hopp om det inte vidtogs åtgärder för att omedelbart befria dem. Men kravet på jord ställde kommunisterna inför ett besvärligt dilemma. De hade fört en reformistisk politik under åtta år. Nu krävde omständigheterna att de praktiserade en revolutionär politik. Att byta spelplan är inte lättare i politiken än i fotboll. Om de gav efter för böndernas krav kunde kommunisterna mycket väl stöta bort många antijapanska jordägare som hade blivit ledare i lokala och t o m regionala regeringar; de kunde förlora sympatin från liberaler inom Guomintang och det stora respektkapital de hade byggt upp utomlands, där de ofta betraktades som en korsning av upp-lysta demokrater och senare tiders helgon. Men om de inte gav efter för böndernas krav kunde de förlora sitt masstöd. Vid denna tid hade Marshalls fredsförhandlingar börjat bryta samman; inbördeskriget var oundvikligt. Att utkämpa ett krig utan stöd från bönderna var omöjligt för kommunisterna, och ändå – att kasta stridshandsken mot ett samhälle som existerat i tvåtusen år, att riskera att stöta bort alla utom fattigbönderna och lantarbetarna, detta föreföll också svårt.

Kommunistpartiet dröjde ... Hösten 1945 gick. Kraven från bönderna växte allt starkare. Vintern 1946 kom och gick. Ännu inte något beslut. Våren korn. Såningstid. Tid för beslut. Fortfarande höll kommunisterna igen. Dröjsmålet gav alla en intensiv känsla av hotet från Chiangs arméer som stampade på tröskeln till gränsregionerna...

Sommaren 1946 förde budbärare fram de förlösande orden till distriktskommisarierna: ’fördela jorden’. Partiet hade kastat tärningen. Från och med nu fanns ingen återvändo.” (Belden, a.a., sid 231-32)

Beldens beskrivning är otvivelaktigt riktig, men vi bör tillägga att den jordreform han hänvisar till var förhållandevis försiktig och KKP reste ännu inte parollen om att störta Chiang. Det var först i oktober 1947 som all ”försiktighet” kastades överbord genom ett manifest i Folkets befrielsearmés namn, där det för första gången öppet förespråkades att Chiang måste störtas och ett betydligt radikalare jordreformprogram proklamerades. (Om detta se Harrison, a.a. s 406-414)

⁶ En makaber liten detalj i sammanhanget är att den kända kinavännen och journalisten Anna Louise Strong 1948 utvisades ur Sovjetunionen som ”amerikansk spion”. (Hon var redan vid denna tidpunkt personlig vän med Mao och en passionerad anhängare av den kinesiska kommunismen.)

Andra exempel på den sovjetiska hållningen:

I december 1947 erbjöd sig Sovjetunionen att medla mellan de stridande. Flera oberoende källor hävdar att sovjetledarna 1947-48 förespråkade en kompromisslösning som gick ut på delning av landet. Enligt vissa rapporter höll Stalin fast vid denna linje ända till sommaren 1949!! Detta stöds bl a av att Sovjetunionen så sent som i maj 1949 (!) förhandlade med Guomintang-guvernören i Sinkiang om ett avtal gällande handels- och gruvrättigheter (för 50 år!). Under dessa förhandlingar påstås den sovjetiske konsuln ha föreslagit att Sinkiang skulle förklaras oberoende enligt samma modell som Yttre Mongoliet. Det sovjetiska sändebudet sägs ha yttrat: ”Om ni vill göra detta ska vi beordra de kinesiska kommunisterna att inte fortsätta frammarschen in i Sinkiang”. Förslaget avvisades och kort efteråt erövrade de röda arméerna provinsen. (Schwartz, *Tsars, Mandarins and Commissars*, Anchor Books, New York 1973, s 152.)

Sovjetledarna har aldrig officiellt tillbakavisat dessa uppgifter. (Se också följande not)

⁷ Stalins opposition mot ett slutförande av kampen mot Chiang Kai-shek är väldokumenterad (se t ex de nedan nämnda arbetena). Den officiella kinesiska kritiken mot Stalin har dock för det mesta varit mycket svepande och okonkret. I t ex ”Till frågan om Stalin” (1963) sägs bara att Stalin gjorde ”misstag” i fråga om den kinesiska revolutionen och att de kinesiska kommunisterna ”i slutet av 20-talet, under 30-talet samt i början och mitten av 40-talet bekämpade... de stalinska misstagens inflytande”. (*Den stora polemiken*, s 114-15).

Ett undantag från denna regel är följande citat ur Maos *Selected Works*, vol. V, som publicerades i Beijing efter Maos död (vi citerar den svenska översättningen, *Valda verk*, band 5, Oktobers förlag 1981):

”Stalin begick ett antal fel beträffande Kina. Den ’vänster’-äventyrspolitik som Wang Ming bedrev under senare delen av andra revolutionära inbördeskriget, och hans högeropportunism under de första dagarna av försvarskriget mot Japan kan båda spåras till Stalin. Vid tiden för befrielsekriget ville Stalin först inte låta oss pressa på med revolutionen och hävdade att om inbördeskriget flammade upp, löpte den kinesiska nationen risk att förinta sig själv. Sedan, då strider

Den sovjetiska hållningen under inbördeskriget kunde således inte ha gjort de kinesiska ledarna alltför entusiastiska. Men de hoppades att den ljumma sovjetiska attityden skulle bli lite varmare efter segern. Och hursomhelst var det ju en kvalitativ skillnad mellan imperialistmakternas roll och Sovjetunionens. Medan de förra *aktivt* stött kontrarevolutionen och fortsatte med det, hade *sovjetledarna "bara" försökt bromsa revolutionen.*

Vid tidpunkten för segern var dessutom världsläget sådant ("det kalla kriget" hade börjat) att Sovjetunionens möjligheter att fortsätta "avspänningspolitiken" hade lidit skeppsbrott. Smekmånaden efter andra världskriget var nu ett minne blott. De imperialistiska makterna, med USA i spetsen, strävade nu efter att "hålla tillbaka" och "rulla tillbaka kommunismen" i Europa och varhelst den stack upp huvudet. Stalin svarade med att inta en hårdare attityd mot imperialismen. Befrielsearméns maktövertagande i Kina innebar att Sovjetunionen fick en ny allierad i Asien, vilket dramatiskt förbättrade situationen i öst. Dessutom öppnade sig möjligheter att tillförsäkra Sovjet en rad ekonomiska fördelar, särskilt i Manchuriet och Sinkiang.

Men upprättandet av folkrepubliker i Kina innebar också att grunden lagts för framväxten av nya motsättningar mellan byråkratierna i Moskva och Beijing. De kinesiska ledarna strävade efter "oberoende". De hade ingen lust att dansa efter Stalins pipa. Vänskapliga förbindelser med Sovjetunionen, javisst – och i det rådande världsläget var detta t o m livsavgörande – men någon sovjetisk lydstat av östeuropeisk modell, det var de inte beredda att bli. Den kinesiska inrikes- och

utbröt, tog han oss halvt på allvar, halvt med misstro. Då vi vann kriget, misstänkte Stalin att vår seger var av samma slag som Titos, och 1949 och 1950 var trycket på oss verkligen mycket starkt." (Talet "Om tio viktiga förhållanden" den 25 april 1956, *Valda verk* band 5, s. 289.)

I kinesiska dokument av mer "inofficiell" karaktär kan vi dock finna mer kött på benen. I Stuart Schrams urval av "icke-auktoriserade" Mao-tal och -skrifter finner vi exempelvis följande:

"Den kinesiska revolutionen segrade genom att handla i motsättning till Stalins vilja. Den falske utländske djävulen (uttrycket hämtat ur Lu Xuns "Den sanna berättelsen om Ah Q") tillät inte folk att göra revolution. Men vår sjunde kongress förespråkade att vi alla skulle gå ut och mobilisera massorna och bygga upp alla tillgängliga revolutionära krafter för att skapa ett nytt Kina. (Här tummar Mao på sanningen – i själva verket förespråkade KKP:s 7:e kongress en koalitionsregering med Guomindang, helt i enlighet med Stalins linje, vilket t o m framgår av titeln på Maos rapport vid kongressen: "Om koalitionsregering" Se Mao, *Valda verk*, a. a. band 2, s 195ff. *Vår anm.*) ...Om vi hade följt Wang Mings metoder, eller med andra ord Stalins, kunde den kinesiska revolutionen inte ha segrat. När vår revolution segrade påstod Stalin att den var en bluff." (Ur ett tal hållet i mars 1958, Mao Tse-Tung, *Politiska skrifter*, Pan/Norstedts, Stockholm 1974, s 91).

"De tillät inte Kina att göra revolution. Det var 1945. Stalin ville förhindra Kina att göra revolution. Han sade att vi inte borde föra inbördeskrig och borde samarbeta med Chiang Kai-shek, annars skulle den kinesiska nationen fördärvas. Men vi gjorde inte som han sade. Revolutionen var segerrik." (Ur ett tal den 24 sept. 1962, samma s. 177).

"Stalin kände på sig att han begått misstag när det gällde de kinesiska problemen och det var inga små misstag. Vi är ett stort land med åtskilliga hundra miljoner innevånare, och han bekämpade vår revolution och vårt maktövertagande." (Tal i aug. 1964, samma s 201).

De ovan citerade kinesiska påståendena om sovjetledarens inställning bekräftas av det faktiska händelseförloppet och uppgifter som fås ut en rad andra källor. Till de senare hör rapporter från de samtal som hölls mellan sovjetledare och olika utländska "sändebud" i Moskva 1944-48. Till raden av "prominenta" personer som bekräftar detta hör den amerikanske diplomaten Hopkins (samtal med Stalin i maj 1944), amerikanske ambassadören Harriman (samtal med Stalin i juni 1944 – det var vid detta tillfälle som Stalin påstås ha fällt den beryktade kommentaren att "kineserna är inga riktiga kommunister, de är 'margarinkommunister'"), generalmajoren Patrick Hurley (samtal med Molotov i aug. 1944 och med Stalin i april 1945), Guomindang-sändebudet T.V. Soong (juli -45), samt de jugoslaviska kommunistledarna Djilas och Kardelj (Samtal med Stalin 1948). Enligt den sistnämnde skulle Stalin i februari sagt till honom och Dimitrov:

"Efter kriget bjöd vi de kinesiska kamraterna att komma hit och diskutera situationen i deras land. Vi sade dem rakt på sak att enligt vår uppfattning hade upproret i Kina inga utsikter att lyckas och att de borde försöka nå en överenskomelse med Chiang Kai-shek, gå in i hans regering och upplösa sin armé. De kinesiska kamraterna sade att de höll med om våra synpunkter, men väl tillbaka i Kina gjorde de precis tvärtom. De återsamlade sina styrkor, organiserade sina arméer och som alla idag kan se håller de på att besegra Chiang Kai-shek. Beträffande Kina har vi misstagit oss och det erkänner vi." (Citerat i F. Claudín, *Krisen i den kommunistiska rörelsen*, del 2, Röda Rummet/Barrikaden, 1980, s 339). Se också Djilas, *Samtal med Stalin*, Natur och Kultur, Stockholm 1962, s 162, som återger deklarationen i delvis andra ordalag, men innehållsmässigt identiskt. För vidare studier i de frågor som behandlats i denna not, se Horowitz (red.), *Kontrarevolution*, Tidens förlag, Stockholm 1969, s 172-210, Schram, *Mao Tse-tung*, a.a., s 232-254, Claudín, a.a., s 329-345. För den som är kunnig i engelska finns förstås betydligt mer skrivet. Här ska vi bara nämna Harrison, *The Long March...*, a.a. 348-431, samt Schwartz, a.a., s 256-312.

utrikespolitiken skulle bestämmas av kineserna själva utan sovjetisk inblandning. Redan innan revolutionen segrat slog Mao fast:

”‘Vi vill göra affärer.’ Alldeles riktigt, det kommer att göras affärer. Vi är inte emot någon annan än de inhemska och utländska reaktionärerna som hindrar oss från att göra affärer. Envar bör veta att det inte är någon annan än imperialisterna och deras hejdukar Chiang Kai-shek-reaktionärerna som hindrar oss från att göra affärer och även från att upprätta diplomatiska förbindelser med främmande länder. När vi slagit de inhemska och utländska reaktionärerna genom att ena alla inhemska och internationella krafter, kommer vi att bli i stånd att göra affärer och upprätta diplomatiska förbindelser med alla främmande länder på grundval av jämlikhet, ömsesidig fördel och ömsesidig respekt för den territoriella oöverskridbarheten och suveräniteten.”⁸

Kina och Sovjet – enhet och kamp

Det som de kinesiska ledarna hoppats på var således ett samarbete på någorlunda jämställd fot. Och även om de inte hade förväntat sig ett ”osjälviskt stöd” från ”den första arbetarstaten” så hade de åtminstone räknat med ett ordentligt bidrag till det kinesiska uppbygget.

De skulle bli grymt besvikna. Stalin hade andra planer. Han var inte beredd att acceptera ett Kina som gick in egen väg. (jfr Jugoslavien).⁹ Det han var ute efter var ett Kina som lydigt spelade den roll som hans strävan efter ”fredlig samexistens” med västimperialismen krävde. Inte heller var han villig att offra något för uppbygget i Kina. Istället hade han som målsättning att tillförsäkra Sovjetunionen självt så stora ekonomiska och andra fördelar som möjligt.

Den nya alliansen sattes på sitt första prov vid de kinesisk-sovjetiska förhandlingarna i Moskva (dec. 1949 – feb. 1950). Dessa led de slutligen fram till undertecknandet av ett sino-sovjetiskt ”fördrag om vänskap, förbund och ömsesidig hjälp” (14 februari), och ett s k tilläggsavtal (27 mars) som stipulerade bildandet av samägda företag i Sinkiang. Förhandlingarna var besvärliga och långdragna. Och inte heller blev resultatet särskilt uppmuntrande ur kinesisk synvinkel. Det ekonomiska biståndet t ex (som Kina var i desperat behov av) blev blygsamt (krediter på endast 300 miljoner dollar fördelade på 5 år – detta bör jämföras med att Polen två år tidigare erhållit ett lån på 450 miljoner). Samtidigt fick Beijing överge alla anspråk på Yttre Mongoliet (som formellt erkändes som oberoende av Kina). Vidare skulle den manchuriska järnvägen, samt städerna Dairen och Port Arthur förbli i sovjetiska händer fram till 1952 (i själva verket återlämnades de inte helt till kineserna förrän 1955, d v s efter Stalins död). Till råga på allt stärkte Sovjetunionen sina ekonomiska intressen i Sinkiang genom de s k samägda (eller ”blandade”) bolagen (vilka inte heller överlämnades till kineserna förrän efter Stalins död).

Det var således inget fett avtal som de kinesiska förhandlarna hade med sig från Moskva. Detta betydde dock inte att det var värdelöst. Om inte annat så hade det ett politiskt och militärt värde i och med att Sovjetunionen gjort vissa utfästelser om att stödja Kina mot imperialistisk aggression.¹⁰

⁸ Mao, *Valda verk* band 4, a.a., s 390. Två veckor tidigare (15 juni) hade Mao gjort ett liknande uttalande:

”Vi är villiga att, på grundval av principerna om jämlikhet, ömsesidig fördel och ömsesidig respekt för territoriell integritet och suveränitet diskutera upprättandet av diplomatiska förbindelser med varje utländsk regering, förutsatt att den är villig att bryta förbindelserna med de kinesiska reaktionärerna, slutar upp att konspirera med dem eller att hjälpa dem och intar en verklig och inte hycklande vänskaplig hållning till Folkets Kina.” (samma, s 382-383)

Dessa principer slogs officiellt fast i en programmatisk deklaration vid en politisk konferens i september -49.

⁹ Om Jugoslavien, se Claudín, a.a., s. 235-326.

¹⁰ I den tidigare citerade samlingen av ”icke-auktorerade” Mao-texter finner vi bl a följande uttalande om Moskva-förhandlingarna:

”1950 diskuterade jag med Stalin i Moskva under två månaders tid. När det gällde avtalet om ömsesidigt bistånd, den östkinesiska järnvägen, de gemensamt ägda företagen och gränsfrågan intog vi två olika attityder. Den ena var att diskutera när den andra sidan förde fram förslag som vi inte höll med om, och den andra var att acceptera deras förslag om de insisterade. Detta var av hänsyn till socialismens sak. Sedan gällde det frågan om de två ’kolonierna’, d v s Nordöstra och Sinkiang, där folk från något tredje land inte tilläts slå sig ner. Nu har detta upphävts. Efter kritiken mot Stalin har offren för den blinda tilltron fått upp sina ögon lite grann. För att våra kamrater ska förstå att ’den gamle anfadern’ också hade sina fel bör vi analysera honom och inte ha en blind tilltro till honom”. (Tal i mars 1958, Mao

Stalin var emellertid inte nöjd. Han gapade efter mer. Som det senare skulle visa sig konspirerade han för att öka det sovjetiska inflytande. Detta gällde i synnerhet Manchuriet. För detta ändamål upprättades ”speciella” relationer med provinsens ledning (vars ”starke man” var Gao Gang). Gao-Rao-klicken, som denna Stalin-vänliga falang senare kallades av de kinesiska ledarna, utrensades 1954, anklagad för att ha försökt bygga upp ett ”oavhängigt kungadöme” i provinsen.¹¹

Låt oss emellertid inte rusa händelserna i förväg. I början av 1950 hade alltså Kina och Sovjet slutit en allians som i många avseenden innebar en stor besvikelse för de kinesiska ledarna. Samtidigt betydde den dock att Kinas internationella isolering hade brutits och att Kina skaffat en allierad inför den revanschsugna imperialismen. I det spända internationella läge som rådde vid denna tid var det därför bäst att bita ihop tänderna och hålla god min. Hellre ett dåligt fördrag än inget alls. Och om det till äventyrs skulle ha varit så att man i den kinesiska ledningen lekt med tanken att söka andra vägar för att få hjälp att lösa landets väldiga problem, så fick de snabbt tänka om. I juni 1950 utbröt nämligen Korea-kriget. Under FN:s täckmantel satte USA in trupper.

Dessa ryckte snabbt fram mot kinesiska gränsen. Inför det direkta hotet mot Kina ingrep den kinesiska Röda armén i striderna. Kina befann sig i krig med USA. Detta kittade ihop alliansen mellan Beijing och Moskva. Kinas ekonomiska och militära beroende av Sovjet förstärktes. Sett i ett litet längre perspektiv bidrog emellertid Koreakriget ytterligare till den kommande brytningen mellan de två staterna:

De kinesiska ledarna skulle aldrig glömma att Kina ensamt fick bära de tunga krigsbördorna och att man dyrt fick betala de sovjetiska vapenleveranserna.¹²

1949-1951: ”Vänsterlinje” med förhinder

Som redan torde ha framgått bedömdes den kinesiska utrikespolitiken under de första åren efter

Politiska skrifter, a. a., s. 90).

Vidare:

”Efter revolutionens seger misstänkte han (Stalin) att Kina var ett Jugoslavien, och att jag skulle bli en andra Tito. Senare när jag åkte till Moskva för att underteckna det sino-sovjetiska allians- och ömsesidiga hjälpfördraget, var vi tvungna att genomgå ytterligare en strid. Han var inte villig att underteckna ett fördrag. Efter två månaders förhandlingar undertecknade han ändå till slut. När började Stalin få förtroende för oss? Det var vid tiden för bekämpa Amerika – hjälp Korea-kampanjen, från vintern 1950. Han började då bli övertygad om att vi inte var som Tito, som Jugoslavien”. (Tal i sept. 1962, samma, s 177)

Om dessa förhandlingar och relationerna mellan Kina och Sovjet under denna period, se vidare Claudín, a.a., s. 346-360, samt Schurmann, *The Logic of World Power*, Pantheon Books, New York, 1974, s 205-236. I detta sammanhang noterar vi slutligen följande rader hämtade ur en artikel med titeln ”Mera om de historiska erfarenheterna av proletariats diktatur” publicerad i *Folkets Dagblad* i december 1956:

”I samband med lösandet av vissa konkreta frågor visade Stalin en tendens till stormaktschauvinism, och han tog inte tillräckligt hänsyn till likhet i rättigheter. Han skolade inte kadrerna i en anda av blygsamhet och ibland blandade han sig orättfärdigt i grannstaternas och broderpartiernas interna angelägenheter, vilket fick stora och allvarliga konsekvenser”.

Se också de följande noterna!

¹¹ Tillsammans med Gao Gang utrensades ett dussintal höga partiledare. Gao Gang var politbyråmedlem och ordförande i den statliga plankommissionen. Hans viktigaste allierade, Rao Shushi, var chef för partiets organisationsbyrå. I CK-resolutionen om Gao Gangs och Rao Shushis ”antipartiblock” från mars 1955 nämns inget om relationerna med Stalin, utan bara att de sysslat med ”konspiratoriska aktiviteter syftande till att gripa ledningen i partiet och staten” och att Gao Gang upprättat ett eget ”oavhängigt kungadöme” i Manchuriet osv. Anklagelser om ”olovliga förbindelser med utlandet”, framförs dock i en rad andra dokument. I Maos *Valda verk*, band 5 (s 323) läser vi t ex följande:

”Här ska jag tala i frågan om att ‘ha otillåtna förbindelser med främmande länder’. Finns det sådana människor i vårt land, som förser utlännningar med information bakom Centralkommitténs rygg? Jag tror de finns. Gao Gang är ett aktuellt fall. Många fakta har bevisat detta. (Ur ett tal 15 nov. 1956).

För vidare uppgifter om Gao Gang-affären, se Schurmann, a.a., s 244ff; *Essential Works of Chinese Communism*, Bantam Books, New York 1972, s. 319-323 (innehåller den ovan citerade CK-resolutionen); Lewis (ed.), *Party Leadership and Revolutionary Power in China*, Cambridge University Press, London 1970, s 205-211, samt tidskriften *China Quarterly*, nr 57, s 6 ff

¹² Om Koreakriget, se Gittings, *The World and China*, Eyre Methuen, New York 1974, a.a., s 384-387. och Schram, *Mao Tse-Tung*, a.a., s 269-274 Schurmann, a.a. s. 237-243 samt på svenska Claudín, a.a., s 384-387.

revolutionens seger av två huvudfaktorer: relationerna till Sovjetunionen och till USA-imperialismen (som stödde Chiang Kai-shek). Då Maos segerrika arméer tågade in i Beijing var ”det kalla kriget” redan ett faktum. Nederlaget för Chiang Kai-shek gjorde det internationella klimatet ännu kyligare. Till detta kom Korea-kriget. I detta mycket spända världsläge blev de kinesiska ledarnas manöverutrymme mycket begränsat. De ansåg sig inte ha något val. Kinas desperata ekonomiska situation och det yttre hotet krävde en allians med en stormakt. Sovjetunionen var det enda alternativ som stod till buds.

Omöjligheten av att föra en ”fredlig samexistens”-politik med imperialismen medförde att Kina (liksom Sovjet) under denna första period förde en förhållandevis radikal utrikespolitik. I Kinas fall späddes radikalismen på av andra faktorer. Vi bör hålla i minnet att man just avslutat en stor offensiv som medfört att Chiang Kai-shek drivits bort från det kinesiska fastlandet och tvingats ta sin tillflykt till Taiwan. Stora revolutionära omvälvningar skakade det kinesiska samhället. Detta radikala politiska klimat återverkade på utrikespolitiken. Dessutom var inbördeskriget inte helt avslutat. Det återstod fortfarande motståndsfickor att eliminera i en del provinser, och Tibet återstod att befria (vilket skedde i slutet av 1950). Sist men inte minst återstod Taiwan, där Chiang Kai-shek hade bitit sig fast och upprättat ett nytt kontrarevolutionärt brohuvud. Så länge som denna ö inte återförenats med Kina var den ”nationella revolutionen” oavslutad. Guomindang-regimen på Taiwan utgjorde ett ständigt oroselement (Chiangs flyg och flotta blockerade den kinesiska kusten, flyget genomförde bombräder och kommandotrupper gjorde sabotageaktioner). Detta var irriterande och i värsta fall kunde ett nytt blodigt inbördeskrig bryta ut (Chiang skrävlade ständigt om att han skulle ”befria” Kina). En del tyder också på att de kinesiska ledarna under hösten-vintern 1950-51 planerade att lösa Taiwan-problemet en gång för alla genom att invadera ön. Koreakrigets utbrott satte emellertid stopp för alla sådana planer. Förutom det direkta hot som Koreakriget innebar mot Kina, ökade USA åter kraftigt stödet till Chiang Kai-shek (samma månad som Koreakriget bröt ut beordrades amerikanska Sjunde flottan till Taiwan-sundet för att omöjliggöra en ”kommunist-kinesisk invasion”). Som ett led i samma politik ökade USA också kraftigt stödet till fransmännens krigföring i Indokina, samt förstärkte de amerikanska styrkorna på Filippinerna.

I detta spända internationella läge intog de kinesiska ledarna en förhållandevis militant hållning till befrielseströrelserna, särskilt i Asien (Indokina, Indien, Burma, Malaysia, Filippinerna o s v). Detta gällde i synnerhet propagandan: Den ”väpnade kampen” förespråkade allmänt och de ”borgerliga nationalistledarna” (Nehru, Sukarno o s v) kritiserades häftigt.¹³ Bortsett från Indokina (och givetvis Korea) var det dock betydligt sämre ställt med det materiella stödet till befrielsekampen.¹⁴

Men även under dessa Folkrepublikenes första år finns exempel som visar att de kinesiska byråkraternas innersta önskan var ”fredlig samexistens” om bara imperialiststaterna var villiga att upprätta ”vänskapliga” förbindelser med Kina. Exempelvis medförde det brittiska erkännandet av den nya Beijing-regimen (6 jan. 1950) att Hongkong fick stanna kvar i Storbritanniens händer och att de gamla handelsförbindelserna vidmakthölls.

Innan Korea-kriget tvingade Kina att rätta in sig i ledet, visade den förda utrikespolitiken att alliansen med Sovjet inte innebar att de kinesiska ledarna var inställda på att avstå från att utveckla en självständig, aktiv internationell roll. Beijing krävde t ex att Kina skulle beredas plats i FN som en av ”de fem stora”. Den kinesiska regeringen klargjorde vidare att Kina önskade handelsfördrag med den kapitalistiska världen och diplomatiska förbindelser med alla länder som respekterade principen

¹³ 1949 kunde det låta så här: ”Nehru är en bekämpare av rörelsen för nationellt oberoende, en mörkerman som underminerar framstegen för folkens befrielseströrelse, en lojal slav åt imperialismen”. Några år senare var det ett helt annat ljud i skällan, och så sent som våren 1959 (då relationerna mellan de två staterna åter hade börjat försämrats) kunde man få sig följande till livs i *Peking Review* (12.5.59): ”Nehru är en vän till Kina och motståndare till den imperialistiska krigs- och aggressionspolitiken”. (Citerat efter *Journal of Contemporary Asia*, vol. 2, No. 4, 1972, s 405-406).

¹⁴ Fram till 1954 erhöll Vietminh i Vietnam ett förhållandevis kraftfullt stöd från Kina. Vi bör dock komma ihåg att Beijing i fallen Korea och Indokina hade ett säkerhetspolitiskt egenintresse av att stödja kampen, ty en framgång för imperialismen i dessa två länder innebar ett stort hot mot Kina självt. Dessa två fall kan därför inte användas som bevis för att de kinesiska ledarna hade en allmän inriktning på stöd till befrielseströrelser vid denna tid.

om ”jämlighet” etc. Man vägrade dock kompromissa om sina nationella ”rättigheten”. Därför tolererades inga regimer som fortsatte att stödja Chiang Kai-sheks Taiwan och därför vägrade man godkänna överenskommelser som Guomindang-regeringen gjort med andra regeringar. Ytterligare ett tecken på att Folkrepubliken eftersträvade en självständig roll i världspolitiken är att man erkände Demokratiska Republiken Vietnam (DRV) före Sovjetunionen (18 januari 1950 resp 31 januari), och detta trots de negativa konsekvenser det fick för relationerna till Frankrike.

Självständighetsyttringarna tog emellertid abrupt slut vid Koreakrigets utbrott. Utrymmet för sådana strävanden hade försvunnit.

1952-57: ”Fredlig samexistens” i centrum

I juli 1951 inleddes förhandlingar om vapenstillestånd i Korea, där striderna alltmer utvecklats till ett blodigt ställningskrig. Därmed hade ‘det akuta hotet mot Kina minskat och utrikespolitiken kunde gå in i en ”lugnare” fas. Med sikte på ”fredlig samexistens” började Beijing nu utveckla det som kom att kallas ”folkdiplomati”.

De första stapplande stegen i denna riktning togs redan 1951. Exempelvis blev attityden till ledare som Nehru och Sukarno (i Indien resp. Indonesien) betydligt positivare (bl a med hänvisning till deras kritiska hållning till USA:s engagemang i Korea-kriget). Men den verkliga islossningen kom först efter Stalins död (mars 1953). Därefter blev det fart på koreaförhandlingarna och sedan vapenstilleståndet undertecknats (juli 1953) fick ”avspänningspolitiken” fullt spelrum.¹⁵ Den kinesiska charmoffensiven riktade särskilt in sig på ”tredje världens” länder. Nu var det inte längre aktuellt att underblåsa revolutioner (stödet till Vietnam fortsatte dock ytterligare en tid). I stället gällde det att upprätta diplomatiska och andra (i synnerhet ekonomiska) förbindelser med så många länder som möjligt, för att minska Kinas internationella isolering, samt stärka Kinas inflytande i allmänhet och i Asien i synnerhet.

Höjdpunkterna i den diplomatiska offensiven var *fördraget med Indien* (april 1954), som bl a innehöll de berömda ”fem principerna om fredlig samlevnad” (se artikeln i förra numret av FI); *Genève-konferenserna om Korea och Indokina* (maj-juli 1954), där kineserna tillsammans med ryssarna pressade den vietnamesiska och de andra befrielserörelserna i Indokina till långtgående eftergifter gentemot imperialisterna; samt *Bandung-konferensen* (april 1955 – se nedan).

Under samma tidsperiod grundlades också de goda relationerna med Indonesien. Ett fördrag slöts mellan de två länderna i april 1955, och hösten 1956 inbjöds president Sukarno till Beijing, där den indonesiske ledaren mottogs med ”vederbörliga” hedersbetygelser (OBS att samme Sukarno häftigt angripits i propagandan några år tidigare). De goda, för att inte säga ”hjärtligen” förbindelserna mellan de två staterna (som underförstått förutsatte att det indonesiska Beijing-orienterade kommunistpartiet förde en reformistisk politik och stödde Sukarnos borgerliga regering) upprätthölls ända till 1956. Då slog den indonesiska armén till och gjorde slut på ”det kommunistiska inflytandet” genom en blodig militärkupp (mellan en halv och en miljon indonesiska kommunister dödades).

Andra exempel på denna fredliga samexistenspolitik är förbindelserna med Burma och Pakistan, liksom stödet till kung Sihanouk i Kambodja och prins Souvanna Phouma i Laos.

I denna charmoffensiv tillgreps inte bara politiska argument och propaganda. Alltsedan dess har också ekonomiskt bistånd och utrikeshandeln använts (lån och ekonomiskt bistånd gavs vid denna

¹⁵ Svängningen i Kinas utrikespolitik sammanföll i det stora hela med en liknande vändning i den sovjetiska utrikespolitiken. I Sovjets fall skedde denna förändring snabbt efter Stalins död. Bakom Moskvas ändrade politik låg både ekonomiska och politiska motiv. Den politik som förts under Stalins sista år hade inte förmått att utnyttja det faktum att de gamla kolonialväldena befann sig i upplösning och det uppkommit en rad ”alliansfria” stater som låg öppna för ett ökat sovjetiskt inflytande. Stalins politik hade tvärtom drivit dessa stater i armarna på USA och därmed underlättat den imperialistiska inringningen av Sovjet. De nya sovjetledarna tog itu med att försöka bryta denna tendens. Samtidigt växte den sovjetiska ekonomins behov av råvaror som kunde erhållas från de f d kolonierna. Sovjetledarna började således anstränga sig för att förbättra relationerna med ”tredje världen”.

tidpunkt till bl a Kambodja, Nepal, Ceylon, Indonesien och Burma i Asien, liksom till bl a Förenade Arabrepubliken, Yemen och Syrien i Mellanöstern). Den överväldigande merparten av Kinas utlandsbistånd har sedan mitten av 50-talet varit av denna typ, och inte hjälpen till befrielseörelser och ”revolutionära organisationer”.

Även om Kinas internationella ställning hade förbättrats något i mitten av 50-talet var den dock fortfarande mycket problematisk. Det som de kinesiska ledarna uppfattade som mest brännande var den imperialistiska inringningen och Taiwan-frågan. En stor del av den diplomatiska offensiven syftade till att begränsa USA:s inflytande och isolera Taiwan-regimen. I dessa strävanden hade Beijing dock föga framgång. Washington fortsatte sin inringningspolitik genom att sluta en rad militärallianser (med Japan, Australien, Nya Zeeland, Sydkorea och Taiwan-regimen). Som kronan på verket bildades i september 1954 SEATO (Southeast Asia Treaty Organization – NATOS:s motsvarighet i Sydostasien). Dessutom fortsatte USA att iscensätta gränskränkningar till sjöss och i luften, göra spionöverflygningar, landsätta sabotörer, luftlandsätta vapen till reaktionära upprorsgrupper (särskilt i Tibet) och stödjade de rester av Guomindang-armén som opererade från Burma.

Denna Washingtons Kina-politik byggde på det (falska) antagandet att en diplomatisk och militär blockad skulle leda till att de kinesiska massornas missnöje med den kommunistiska regimen skulle växa till den grad att Chiang Kai-shek slutligen skulle välkomnas tillbaka, eller att han åtminstone skulle kunna återinsättas utifrån utan ett storkrig. Som ett led i denna ”strategiska plan” ökade USA stödet till Chiang Kai-shek i kampen mot Beijing-regimen. Exempelvis beslöt Eisenhower-administrationen i februari 1953 att ”släppa lös Chiang Kai-shek”, dvs upphäva det tidigare formella amerikanska förbudet mot Guomindang operationer riktade mot fastlandet. Därmed ökad spänningen i Taiwan-sundet. Beijing svarade sommaren 1954 med att utlösa en propagandakampanj för att ”befria Taiwan”. Denna följdes upp militärt den 3 september 1954 när man började ett kraftigt artilleribombardemang av Quemoy (= Kinmen, en ögrupp nära fastlandet som fortfarande hölls besatt av Chiang Kai-sheks styrkor). Om beslutet att bombardera Quemoy fattats för att ”testa” USA:s reaktioner, eller om det var tänkt som en preventiv attack föranledd av rädsla för ett USA-stött Guomindang-angrepp på fastlandet, därom tvistar ännu de lärde. Hur som helst svarade Guomindang-styrkorna med luftattacker mot kinesiska fastlandet, och USA med att i december 1954 underteckna en ”ömsesidig försvarspakt” med Chiang Kai-shek. Den kompletterades i januari 1955, när USA-kongressen antog den s k ”Formosa-resolutionen”, som gav presidenten rätt att insätta amerikanska styrkor för att försvara de omstridda öarna.

De väpnade skärmytslingarna i Taiwan-sundet fortsatte under de första månaderna 1955. I februari tvingades Chiang Kai-shek evakuera de svårförsvarbara Tachen-öarna (en annan ögrupp). Reträtten skedde med hjälp av amerikanska flottan. Som tröst för denna förlust förband sig USA att garantera försvaret av de andra kustöarna (Quemoy och Matsu). För att understryka USA:s beslutsamhet hotade den amerikanske utrikesministern Dulles i mars med att tillgripa taktiska kärnvapen ”om inte angreppen upphörde”. Från Moskva, som inte hade någon lust att äventyra den avspänningspolitik som börjat ge resultat, kom inga reaktioner. På detta sätt lämnade i sticket såg sig kineserna tvungna att mjuka upp sin attityd och ändra taktik.

I april 1955 (vid Bandung-konferensen) fick Zhou Enlai tillfälle att spela upp försonligare tongångar. Han underströk att Kina var vänskapligt sinnat till det amerikanska folket och att Kina var berett att förhandla med den amerikanska regeringen i syfte att minska spänningen i Taiwan-sundet.¹⁶ Detta utspel ledde senare fram en serie informella samtal med USA på ambassadörsnivå, med början i augusti (i Genève).¹⁷

¹⁶ Längre utdrag ur två av Zhous tal vid konferensen finns i Lawrence, *China's Foreign Relations since 1949*, Routledge 1975, s 161-167. I sitt andra tal sade Zhou bl a (samma, s 167): ”Vad gäller relationerna mellan Kina och USA, så önskar det kinesiska folket inte krig med USA. Vi är villiga att lösa internationella konflikter på fredlig väg. Om ni här skulle vilja underlätta att konflikter mellan Kina och USA löses med fredliga medel, så skulle det vara högst välgörande för avspänningen i Fjärran Östern och likaså för att uppskjuta och förhindra uppkomsten av ett världskrig”.

¹⁷ Samtalen fortsatte till december 1957, då de avbröts av anledningar som vi återkommer till, och återupptogs i

De amerikansk-kinesiska samtalen gav dock magert resultat i huvudfrågan: Taiwan. Då tog de kinesiska ledarna ytterligare ett steg åt höger. Våren 1956 inleddes en absurd kampanj där Taiwan-myndigheterna uppmanades att gå med på förhandlingar ”om särskilda mått och steg för Taiwans fredliga befrielse”.¹⁸ För att understryka att förhandlingsinviten allvarligt menad och inte ett ”taktiskt trick”, erbjöds kända Guomindang-personligheter ”amnesti, arbete på fastlandet osv. Redan i början av 1957 nedtrappades denna propaganda som givetvis bara fungerade som ett slag i luften. Taiwan-frågan hade hamnat återvändsgränd.

1953-57: Slitningar i relationerna med Sovjet

Stalins död den 5 mars 1953 åtföljdes av omfattande ommöbleringar i sovjetledningen. Dessa möjliggjorde också förändringar av relationerna mellan Moskva och Beijing. Ända till Stalins död hade förbindelserna varit ansträngda, men det spända världsläget hade hindrat motsättningarna att komma upp på ytan. Det är inte osannolikt att dessa motsättningar skulle ha exploderat i det mer avspända världsläge som följde på vapenstillståndet i Korea (juli -53), om inte de nya sovjetledarna snabbt vidtagit åtgärder för att förbättra relationerna till Beijing.¹⁹ Att sovjetledarna gjorde en sådan korrigering av politiken berodde inte på att de var ”mer internationalistiska” än Stalin, utan bl a på att de p g a maktkampen i Sovjetunionen behövde kinesiskt stöd för att hävda sin auktoritet (både inom och utom Sovjetunionen). Den vikt som de nya sovjetledarna lade vid goda förbindelser med Kina manifesterades med att Zhou Enlai som ende icke-sovjetisk kommunistledare fick ”äran” att vara med och bära Stalins kista vid dennes begravning. Moskva ökade nu kraftigt det ekonomiska och tekniska biståndet till Kina och överlämnade de samägda bolagen i Sinkiang, liksom staden Port Arthur. Vidare förband sig Sovjetunionen att hjälpa Kina att utveckla kärnkraften för fredliga ändamål (avtal slutet den 19 april 1955).

Det är ingen överdrift att påstå att åren 1953-56 är den minst konfliktfyllda perioden i de sino-sovjetiska förbindelserna. De kinesiska ledarna visade också sin uppskattning genom att t ex applådera utrensningen och avrättningen av Stalins högra hand Berija (i slutet av 1953). Relationerna mellan de två staterna föreföll nu vara goda och byggda på jämlikhet mellan de två parterna. Men skenet bedrog.

Grunden till de motsättningar som fortsatte att verka under ytan är att de härskande byråkratiska skikten i Kina och Sovjet *båda* i första hand utgår från den ”egna” statens nationella intressen och *inte* den proletära internationalismen (se artikel i förra numret av FI). Varje gång den ena byråkratin har att ta ställning till en fråga som på ett eller annat sätt berör den andra parten är det därför upplagt för konflikter. Det råder så att säga ett konkurrensförhållande mellan varje byråkratiserad arbetarstat. I sin förlängning medför detta också att den ena byråkratin strävar efter att dominera den andra,

Det faktum att Kina och Sovjetunionen var så olika, både i fråga om ekonomisk utvecklingsgrad och relationer till kapitalistvärlden, accentuerade dessa inneboende motsättningar. Sovjetbyråkratin hade inget intresse av att bygga upp en potentiell rival, och Moskvas utgångsläge när det gällde att uppnå en för Sovjet fördelaktig ”fredlig samexistens” med västmakterna var *mycket gynnsammare*

Warszawa 1958 under en ny ”Quemoy-kris”.

¹⁸ Gittings, a.a., s 204. Gittings återger också ett citat från Zhou Enlais tal vid Nationella folkkongressen i juli 1955. Han sade där att ”det kinesiska folket är berett att försöka befria Taiwan med fredliga medel... Förutsatt att USA inte blandar sig i Kinas inre angelägenheter kommer möjligheterna att på fredlig väg befria Taiwan fortsätta att öka”. Det var därför helt följdriktigt att kineserna i de efterföljande ambassadörssamtalen krävde att USA skulle ”häva ockupationen av Taiwan”. Washington vägrade göra några sådana utfästelser. Det är mot denna bakgrund som Beijing startade sin absurda propagandakampanj för att ”befria Taiwan med fredliga medel”.

¹⁹ Horowitz, a.a., s 207, återger några självkritiska sovjetiska kommentarer till relationerna mellan Sovjet och Kina under Stalins sista år. Bl a lär självaste Chrusjtjov ha deklarerat 1956: ”Hade det inte varit för USA:s hårda politik mot Kommunistkina, är det mycket möjligt att Beijing-regeringen beslutat sig för en öppen brytning med Moskva, precis som marskalk Tito gjorde 1948. Situationen ansågs ha förbättrats genom Maos besök i Ryssland under 1949-50. Men det spända förhållandet varade ända fram till Stalins död 1953”. (Citatet ur en inofficiell rapport och är således ingen ordagrann återgivning av Chrusjtjovs uttalande).

än Kinas strävan att utveckla och fördjupa avspänningspolitiken var sovjetledarna mycket obenägna att äventyra förbindelserna med imperialiststaterna på grund av intressen som sågs som specifikt kinesiska (t ex ”befria Taiwan”). Tvärtom hade Moskva intresse av att skärpa kontrollen över sin bångstyrige granne och sätta stopp för alla ”äventyrligheter”. Detta ledde oundvikligen till inblandning i Kinas utrikes- och inrikespolitik.

Ett exempel på ovanstående vi redan berört: sovjetledarnas agerande under ”Quemoy-krisen” 1954-55. Chrusjtjov & Co var vid denna tid mest intresserade av utvecklingen i Västeuropa (NATO), och behövde största möjliga lugn vid sin gräns. Att råka i konflikt med USA för Taiwans skull, det hade Moskva inte det ringaste intresse av. Därför vägrade de att backa upp kineserna och manade istället till moderation.²⁰

Moskvas strävan att uppnå ett stabilt tillstånd av ”fredlig samexistens” med imperialismen (på bekostnad av Kinas önskemål och intressen – som Beijing såg det) skulle bli en av de viktigaste konflikthanledningarna mellan de två sidorna. Sovjetledarnas agerande under Quemoy-krisen var ett uttryck för detta. Toppkonferensen mellan ”de fyra stora” i Genève sommaren 1955 (dit kineserna inte inbjöds var ett annat. Beijings missnöje med Moskvas politik mot imperialismen växte.

Ytterligare en intresse motsättning började ta form när Sovjetunionen från sommaren 1955 började utveckla en aktiv politik i ”tredje världen” (föranledd av politiska och ekonomiska motiv, vilka vi redan berört i not 15, men också för att kontra Beijings charmoffensiv i området, se ovan). För att öka sitt inflytande i denna del av världen tillgrip Moskva bl a ekonomiskt och militärt bistånd (detta gällde framförallt Egypten och Indien).

Så kom Sovjetunionens kommunistiska partis (SUKP:s) ”historiska” 20:e partikongress (februari 1956), som kineserna hävdade vara upprinnelsen till ”meningsskiljaktigheterna”.²¹ Vid denna kongress höll Chrusjtjov två rapporter. I den första lade han ut texten om ”den fredliga samexistensens politik” och ”teorin om den fredliga vägen till socialismens Detta var första gången som Moskva formulerade sina ståndpunkter i dessa frågor som ett *enhetligt, sammanhängande ”teoretiskt” system*. Syftet därmed var att ideologiskt slå fast och motivera den internationella klassamarbetspolitik som man redan var i full färd med att utveckla. Även om också den kinesiska utrikespolitiken hade som huvudinriktning att ”lösa” internationella konflikter förhandlingsvägen, så var Beijing inte villigt att gå lika långt som sovjetledarna. Beijings farhågor att Moskva var redo att sälja ut Kinas intressen för att uppnå ”avspänning” fick ny näring. Att som Chrusjtjov hävda att världsläget ”radikalt ändrats”, att krig inte längre var oundvikliga, att en fredlig övergång till socialismen var möjlig och att bevarandet av freden var det överordnade målet, samtidigt som **Kinas** möjligheter att reda upp sina förhållanden med imperialisterna genom förhandlingar (Taiwan-frågan, den imperialistiska inringningen) var minimala, ansåg kineserna vara liktydigt med en kapitulation.

I sin andra ”hemliga” rapport gick Chrusjtjov till häftigt angrepp mot Stalin och ”personkulten”. Även denna fråga var känslig för kineserna. Det betyder dock inte att den var så central som Beijing senare, i polemiken mot SUKP på 60-talet, gjorde gällande. Ur en del aspekter var Chrusjtjovs angrepp på Stalin t o m välkommet – de kinesiska ledarna hade ju själva fått vidkännas en del av Stalins ”misstag”. Därför uttryckte den kinesiska pressen sitt gillande av många sidor av ”avstaliniseringen”, bl a i två viktiga artiklar; ”Om de historiska erfarenheterna av proletariats diktatur” (5 april 1956) och ”Mera om de historiska erfarenheterna av proletariats diktatur” (29 december 1956).²² Men på andra sidan ansåg sig kineserna ha anledning att protestera. I sin senare

²⁰ Gittings, a.a., s 196-201, ger en rad exempel på de uttryck denna motsättning tog sig. Bl a kontrasteras olika uttalanden från de två regeringarna, Moskvas och Beijings olika hållning till FN-resolutionerna i frågan osv. Gittings relaterar också hur sovjetledarna (bl a vid Genèvekonferensen 1955) inför västdiplomater beklagade sig över kinesernas ”oresonliga” hållning.

²¹ Se *Den stora polemiken*, a.a., s 71 ff.

²² Att de kinesiska reaktionerna inför ”avstaliniseringen” till en början var i huvudsak positiva bekräftas från många håll. Ett sådant vittne är den albanske ärkestalinisten Enver Hoxha, som i sina *Reflections on China*, Tirana, 1979, vol.

polemik mot SUKP nämner KKP tre sådana punkter: ”en fullständig brist på grundlig analys”, ”brist på självkritik” och ”underlåtenhet att i förväg överlägga med broderpartierna”.²³

Bakom de kinesiska anklagelserna låg bl a det faktum att de kinesiska ledarna själva under lång tid bidragit till myten om Stalins ”storhet”. Ett ”fullständigt förkastande av Stalin” innebar därför implicit ett angrepp på deras egen (och särskilt Maos) auktoritet. Att Chrusjtjov, utan att ens rådfråga Mao, på detta sätt ryckte undan den gemensamma plattformen de stod på, uppfattades som en grov brist på takt och reson. Kampanjen mot ”personkulten” var dessutom känslig i och med att kulten av Mao var utbredd i Kina. (Betecknande nog nedtonades Maos roll vid KKP:s 8:e parti-kongress i september 1956).

Ännu en bidragande faktor till de negativa kinesiska reaktionerna var att ett fördömande av Stalin i deras ögon innebar att den kommunistiska rörelsen *i sin helhet misskrediterades*, vilket ”imperialisterna och reaktionärerna” kunde utnyttja i sin kommunisthets.²⁴ Händelserna 1956 i Polen och särskilt i Ungern bekräftade, som den kinesiska ledningen såg det, dessa onda aningar.²⁵

Slutligen var Beijings aktiva försvar av Stalin senare under polemiken mot Moskva *taktiskt* betingat (en fråga som vi återkommer till).

1, ondgör sig över detta. Hoxha nämner t ex (s. 85) att Mao 1956 kritiserade Stalins ”misstag” beträffande Jugoslavien och hävdade att jugoslaverna i själva verket var ”goda marxister”. Några år senare skulle Mao & Co företräda en helt annan ståndpunkt och försvara Stalins Jugoslavien-politik.

²³ *Den stora polemiken*, a.a., s 76.

²⁴ I januari 1957 kommenterade Mao frågan om Stalin på följande sätt:

”I och med sammankallandet av SUKP:s tjugonde kongress vände sig en del människor som tidigare varit ytterst entusiastiska för Stalin, mycket häftigt emot honom. Enligt min åsikt håller dessa människor inte fast vid marxismen-leninismen, de intar inte en analytisk syn på tingen och de saknar revolutionär moral. Marxismen leninismen omfattar proletarietets revolutionära moral. Eftersom ni alla förr stödde Stalin, borde ni åtminstone ge något skäl till att ni vänt så tvärt. Men ni anger inga skäl alls för denna plötsliga helomvändning, som om ni aldrig i era liv stött Stalin, fastän ni tidigare faktiskt stödde honom helt och fullt. Frågan om Stalin rör hela den internationella kommunistiska rörelsen och angår de kommunistiska partierna i alla länder”. (Mao, *Valda verk*, band 5, s 336-7).

I ett annat tal (mars 1958) sade Mao:

”När Stalin kritiserades 1956 var vi å ena sidan nöjda, men å andra sidan oroliga. Det var absolut nödvändigt att lyfta på locket, att bryta ner den blinda tilliten, att lätta på trycket och frigöra tänkandet. Men vi samtyckte inte om det gällde att i ett enda slag krossa honom fullständigt”. (Mao, *Politiska skrifter*, a.a., s 90).

I polemiken mot SUKP 1963 skrev man apropå de internationella konsekvenserna av Stalin-kritiken:

”Efter (20:e) kongressen piskade imperialisterna och reaktionärerna allestädes, svällande av övermod, upp en världs-omsvepande tidvattenvåg mot Sovjetunionen, kommunismen och folken. De amerikanska imperialisterna såg i SUKP-ledningens med alla krafter företagna attack mot Stalin något som ’mer än någonsin passade våra syften’ och talade öppet om att använda Chrusjtjovs hemliga rapport såsom ett ’vapen till att förstöra den kommunistiska rörelsens prestige och inflytande’ och de tog tillfället att förorda en ’fredlig omvandling av Sovjetunionen’”. (*Den stora polemiken*, a.a., s 78).

Vidare:

”Den 20:e kongressens misstag skapade stor ideologisk förvirring inom den internationella kommunistiska rörelsen och åstadkom att den översvämmades av revisionistiska idéer. Tillsammans med imperialisterna, reaktionärerna och Tito-klicken gick kommunismens renegater i många länder till angrepp mot marxismen-leninismen och den internationella kommunistiska rörelsen”. (samma, s 78).

²⁵ I polemiken 1963 skriver KKP:

”Mest påfallande bland de händelser som ägde rum under denna period var episoden i de sovjetisk-polska relationerna och den kontrarevolutionära revolten i Ungern. Dessa två händelser var av olika karaktär. Men SUKP:s ledning begick grova fel i bägge fallen. Genom att föra fram trupper i avsikt att betvinga de polska kamraterna gjorde de sig skyldiga till stormaktschauvinism. Och i det kritiska ögonblick, då de ungerska kontrarevolutionärerna ockuperat Budapest, hade de en tid för avsikt att gå in för en kapitulationspolitik och överlämna det socialistiska Ungern till kontrarevolutionärerna”. (samma, s 78-79).

Beijing utnyttjade dessa två händelser för att hävda sin självständighet gentemot Moskva. Å ena sidan drev man på ryssarna att intervensera i Ungern, å den andra stödde man polacken Gomulkas självständighetssträvanden gentemot Sovjet. (se Schwartz, a.a., s 172-73.) För ytterligare uppgifter om denna period, se t ex Hinton, *Chinas Turbulent Quest*, Indiana University Press, Bloomington & London, 1972, s 78-85.

1957: Ett ödesår

I sin rapport till KKP:s 8:e partikongress i september 1956 karakteriserade Liu Shaoqi världsläget på följande sätt:

”Allmänt talat är den nuvarande internationella situationen gynnsam för vårt socialistiska uppbygge. Det beror på att socialismen, det nationella oberoendet, demokratin och fredens krafter har tillväxt i en utsträckning som saknar motstycke sedan andra världskriget, medan den politik som bedrivs av det aggressiva imperialistiska blocket i syfte att aktivt expandera, att gå emot fredlig samlevnad och att förbereda ett nytt världskrig, har blivit alltmer impopulär. Under dessa omständigheter kan världsläget enbart leda till att spänningen minskar; en varaktig världsfred börjar bli möjlig”.²⁶

Under 1957 skulle det bli allt uppenbarare för de kinesiska ledarna att denna bedömning av världsläget saknade verklighetsförankring. Under detta år försämrades nämligen Kinas inrikes- och utrikespolitiska situation på ett dramatiskt sätt. Inrikespolitiskt ställdes man både inför mycket svåra ekonomiska problem (bl a till följd av missväxt 1956) och inför en allvarlig politisk kris som följde i kölvattnet på kampanjen ”låt hundra blommor blomma, låt hundra åsiktsriktningar tävla” våren 1957 (då en våldsam kritikstorm vällde fram mot det rådande systemet). Det utrikespolitiska klimatet blev också åter kärvare. I maj 1957 beslutade Washington att stationera Matador-robotar (som kunde utrustas med atombombsstridsspetsar) på Taiwan och den 28 juni höll utrikesminister Dulles i San Francisco ett tal med ett av de häftigaste angrepp mot Kina som någonsin uttalats av en amerikansk regeringstalesman. Dessutom hårdnade den amerikanska attityden i ambassadörssamtalen med Kina (i Genève) och dessa avbröts slutligen i december.

Hotbilden förstärktes av USA:s japanska allianspartner. I början av juni besökte den japanske premiärministern Taiwan och yttrade där offentligt att ”jag tycker att det skulle vara mycket bra om ni kunde återta Fastlandet”.²⁷

Som kronan på verket överförde Chiang Kai-shek (under amerikanska flottans beskydd) stora truppstyrkor, beväpnade med de modernaste vapen, till ögrupperna Quemoy och Matsu (från sommaren 1957). Flygvapnet hade t ex utrustats med amerikanska sk Sidewinder-robotar (vilka under de strider som bröt ut i september 1958 skulle ge Guomindang-flyget överlägsenhet i luften).

I detta svåra inrikes- och utrikespolitiska läge vidtog de kinesiska ledarna en rad åtgärder som sammantaget innebar ett skarpt brott med den tidigare förda politiken. Inrikespolitiskt ströps först brutalt den för byråkratin så farliga kritiken (genom en rad kampanjer mot ”högerelement” med början sommaren -57); sedan genomdrevs en radikalt ny politik för att ekonomiskt och socialt omvandla Kina (”det stora språnget”, inlett 1958). Omläggningen av inrikespolitiken beledsagades av en betydligt hårdare utrikespolitisk attityd.²⁸

Denna politiska nyorientering gick naturligtvis inte att genomföra utan hårda motsättningar i det kinesiska kommunistpartiet och utan ökade slitningar i relationerna med Moskva. Den kinesiska utrikespolitiken kom f o m sommaren 1957 att i stor sträckning domineras av eller återspeglas i relationerna till Sovjet, varför vi ska koncentrera oss till att studera dessa.

1957-63. Sovjet-Kina – från allians till brytning

I det bistrare utrikespolitiska klimatet f o m sommaren 1957 kom frågan om att stärka landets försvarsförmåga att bli allt viktigare för de kinesiska ledarna. Stor vikt lades vid att skaffa Kina en egen atombomb. Med en egen atombombsarsenal skulle Kina bli mindre beroende av Sovjetunionen och dess ”kärnvapenparaply” och därmed också kunna driva en självständigare utrikes-

²⁶ Cit. i Gittings, a.a, s 206.

²⁷ Cit i Schurmann, a.a., s 264. 28.

²⁸ Detta åtföljdes av en ”vänstervridning” i propagandan. Språkbruket blev militantare. Talet om ”enhet” ersattes med ”kamp” och istället för att tala om ”försvaret” av det nationella oberoendet” övergick man nu till parollen om ”kamp för nationell frigörelse”. Under denna period började man också göra en åtskillnad mellan olika slags stater i den ”tredje världen”, något som man inte gjort under den föregående perioden. Om den utrikespolitiska kursändringen, se den intressanta och tankeväckande redogörelsen i Schurmann, a.a., s 253-283.

politik. Med tiden blev detta en viktig stridsfråga i den sino-sovjetiska konflikten, men i oktober 1957 verkade det fortfarande vara frid och fröjd. Då lyckades nämligen Beijing få Moskva att underteckna en överenskommelse om att bistå Kina i utvecklandet av detta vapen. Detta var höjdpunkten i de sino-sovjetiska förbindelserna. Hädanefter skulle parterna glida allt längre isär och Chrusjtjov & Co skulle bittert ångra att de skrivit under ett sådant avtal (som de slutligen ensidigt upphävde i juni 1959).

Den första större ”konfrontationen” mellan de två sidorna ägde rum i november 1957, vid det internationella kommunistpartimötet i Moskva, då frågan om ”den fredliga övergången” och ”den fredliga samexistensen” åter kom upp på dagordningen. För att kontra den sovjetiska synen på världsläget målade de kinesiska ledarna upp ett panorama, där några av de viktigaste punkterna var:

1) ”Östanvinden förhärskar över Västan vinden”. Med detta slagord sammanfattade kineserna sin tes att världsläget inte minst efter de stora sovjetiska framgångarna på kärn- och robotvapnens område, på ett avgörande sätt hade förbättrats till det socialistiska lägrets fördel. Därmed var det nu både möjligt och nödvändigt att skärpa hållningen till imperialismen.²⁹

2) För att den anti-imperialistiska kampen skulle bli effektivare var det nödvändigt att den kommunistiska världsrörelsen ideologiskt och organisatoriskt slöt leden och att SUKP och Sovjetunionen axlade rollen som ledare i denna kamp.³⁰

3) Sovjetunionen och hela ”det socialistiska lägret” måste stödja Kina i kampen mot imperialismen och särskilt mot Taiwan-regimen.

För sovjetledarna var ett sådant perspektiv oacceptabelt. De hade ingen lust att föra en hårdare politik mot imperialismen, särskilt inte för att tillgodose nationella kinesiska intressen. Deras ”generallinje” var och förblev ”fredlig samexistens”.

Efter Moskva-konferensen skulle detta manifesteras gång på gång och därmed också motsättningarna mellan Beijing och Moskva fördjupas alltmer. Här ska vi göra en lång historia kort genom att kortfattat ta upp några av de viktigaste frågorna och händelserna.

1. ”Det stora språnget” och folkkommunrörelsen

I maj 1958 höll KKP partikongress. Där beslutades det att satsa på en ny ekonomisk politik, det s k ”stora språnget”. Tanken var att i ett slag rycka upp Kina ur efterblivenheten medelst omfattande massmobiliseringar och genom att ”lita till egna krafter”.

Beslutet var betingat av slitningarna med Moskva och särskilt av otillräckligheten av den sovjetiska ekonomiska hjälpen. ”Det stora språnget” skulle bli ett stort ekonomiskt misslyckande och medföra hårda motsättningar i KKP. Den inre partikampen ledde bl a till utrensningar av de hårdaste kritikerna (vars främste talesman var försvarsminister Peng Dehuai) och till att Maos ställning försvagades.

Sovjetledarna protesterade mot ”äventyrspolitiken”. Chrusjtjov framförde personligen kritik i sina samtal med Mao i augusti 1958. Redan detta retade givetvis de kinesiska ledare som satsat sin prestige på ”det stora språnget”, men ännu värre var att Chrusjtjov inte nöjde sig med att framföra sina synpunkter direkt till de kinesiska ledarna. Han nedlät sig också till att driva med ”stora språnget” i sina samtal med den amerikanske senatoren Hubert Humphrey i december 1958. Chrusjtjovs klavertramp uppfattades av Beijing som att sovjetledarna ”konspirerade” med USA mot Kina.

Och inte nog med det. Moskva tog också öppet parti för Peng Dehuais opposition mot den förda

²⁹ På konferensen yttrade Mao: ”Det är kännetecknande för läget idag, tror jag, att Östanvinden förhärskar över Västanvinden. Det vill säga, att socialismens krafter är förkrossande överlägsna imperialismens krafter”. (Cit. i *Den stora polemiken*, a.a., s 188).

³⁰ Vid ett möte på Moskva-universitetet den 17 november (i samband med konferensen), förklarade Mao: ”Det socialistiska lägret måste ha ett huvud, och detta huvud är Sovjetunionen... De kommunistiska partierna och arbetarpartierna i alla länder måste ha ett huvud och detta huvud är SUKP”. (Cit. i Schwartz, a.a., s 178).

politiken.³¹ Och till råga på allt drog Moskva 1960 tillbaka sina experter från Kina under den svåra ekonomiska krisen som blivit följden av misslyckandet med ”det stora språnget”.

2. Quemoy-krisen 1958

I juli 1958 ökade spänning åter i Taiwan-sundet efter tids uppladdning på båda sidor. Den kinesiska pressen inledde ny propagandakampanj för att ”befria Taiwan”. Detta fick Chrusjtjov och försvarsminister Malinovskij att göra blixtpbesök till Beijing för försöka dämpa ner kineserna. Det lyckades inget vidare (däremot tvingades Chrusjtjov återta sitt den 28 juli framlagda förslag om en toppkonferens mellan USA, Storbritannien, Frankrike, Sovjetunionen o Indien för att lösa krisen i Mellanöstern, ett förslag som retade kineserna mycket).³² Krisen i Taiwan-sundet förvärrades och den augusti inleddes bombardemanget av Quemoy. USA skickade sin Sjunde flotta för att förse Guomindang-sidan med förnödenheter och förstärkningar. I början av september hade läget tillspetsats till den grad att risken krig mellan Kina och USA började teckna sig vid horisonten. Då föreslog Zhou Enlai att Kina och USA skulle återuppta de avbrutna ambassadssamtalen. Därmed ville Beijing minska riskerna för ett direkt USA-ingripande (samtalen kom igång den 15 september i Warszawa). Fram till Zhous utspel hade sovjetledarna inte med ett ord solidariserat sig med Kina. Men nu, då kineserna själva erbjudit sig förhandla om konflikten och det börjat stå klart att amerikanerna inte skulle intervensera direkt, tog Moskva bladet det från munnen, och uttalade (7 september) stöd för Kina.

Krisen var dock inte över. Bombardemanget fortsatte och den 22 september hotade Taiwan-regimen att bomba fastlandet om inte beskjutningen Quemoy stoppades inom två veckor. Den 5 oktober, dagen innan tidsfristen gick ut, kom nästa kalldusch för kineserna; Den sovjetiska nyhetsbyrån TASS deklarerade att Sovjetunionen inte skulle ingripa i det kinesiska ”inbördeskriget”. I klartext: Om bara USA avstod från att *öppet* delta i striderna skulle Sovjet inte ingripa *oavsett* vad som skedde för övrigt. Dagen därpå tillkännagav Beijing en veckas eld upphör.³³

Moskvas agerande under Quemoy-krisen bekräftade ytterligare kinesernas misstankar att Moskva inte tänkte ta några risker för Kinas skull och stärkte Beijings beslutsamhet att påskynda utvecklandet av en egen atombomb.

3. Sino-indiska gränskonflikten 1959

En väpnad upprorsrörelse, stödd av CIA, hade opererat i östra Tibet sedan 1958. I mars 1959

³¹ Att ”det stora språnget” var ett stort misslyckande har de flesta icke-kinesiska bedömare varit eniga om sedan länge. Detta gäller såväl marxister som sovjetiska ”experter” och borgerliga kinakännare. Det är emellertid först under de senaste åren som detta erkänts även från officiellt kinesiskt håll.

Den stora sammandrabbningen mellan oppositionen och Mao ägde rum vid den s k Lushan-konferensen i juli-aug. 1959. I spetsen för oppositionen stod Peng Dehuai, som bl a skrivit ett brev till Mao med en svidande vidräkning med ”det stora språnget”. Peng stöddes bl a av partiets f d generalsekreterare Zhang Wentian. Konferensen antog en resolution som fördömde oppositionen som en ”högeropportunistisk antiparti-klick” och Peng & Co förlorade sina poster. De utrensades dock inte helt, beroende på att det fanns en stor grupp, som även om den inte var beredd att stödja Pengs kritik till hundra procent, ändå hade sympati för den. Därför slutade Lushan-konferensen bara i en halv seger för Mao, och resolutionen om ”Peng-klicken” publicerades inte ens förrän långt senare (under ”kulturrevolutionen”). Idag är Peng och hans allierade återupprättade: ”Under partikampen 1959 genomförde vi felaktigt en kamp mot den s k högeropportunisten” (*Beijing Review*, 15 okt 1979, s 14). Om det ”stora språnget” se t ex Shurmann-Schell (ed), *Communist China*, Penguin 1968, s 396-411 och L. Maitan, *Party, Army and Masses in China* a.a., s 37-51.

Om Peng Dehuai-affären, se Lewis, a.a., s 212-220, *Essential Works on Chinese Communism*, a.a., s 330-337 (innehåller resolutionen om Pengs ”anti-partiklick”).

³² Enligt kinesiska uppgifter skulle Chrusjtjov vid sitt blixtpbesök ha föreslagit upprättandet av ett gemensamt flottkommando i Fjärran Östern. Detta sågs av de kinesiska ledarna som ett sovjetiskt försök att skaffa sig kontroll över de kinesiska stridskrafterna. I polemiken 1963 skrev Beijing om detta:

”År 1958 framförde SUKP:s ledning orimliga krav, som avsåg att lägga Kina under sovjetisk militärkontroll. Dessa orimliga krav avvisades beslutsamt och med rätta av den kinesiska regeringen”. (*Den stora polemiken*, a.a., s 84).

I ett tal inför 8:e centralkommitténs tionde plenum i september 1962 preciserade Mao: ”Från andra halvåret 1958 ville han blockera den kinesiska kusten. Han ville sätta upp en förenad flotta för att ta kontrollen över vår kustlinje och på så sätt försätta oss i blockad”. (Mao, *Politiska skrifter*, a.a., s 176).

³³ Quemoy-krisen, se A.S. Whittings artikel ”New Light on Mao” i *China Quarterly*, nr 62, juni -75, s 263-270.

utvecklades detta till en allmän revolt i Tibet. Den kinesiska armén slog med kraft ned upproret och den tibetanske religiöse ledaren Dalai Lama flydde till Indien tillsammans med tusentals anhängare. Nehru-regimen tog emot rebellerna med öppna armar och erbjöd dem asyl. Detta, tillsammans med en rad meningsskiljaktigheter om gränsdragningen mellan Kina och Indien, ledde till att de tidigare goda förbindelserna mellan de två länderna snabbt försämrades. Under andra hälften av 1959 hade spänningarna blivit så stora att väpnade gränsstrider utbröt mellan de två staterna. Sovjetledarna vägrade låta dessa händelser påverka sina relationer till New Delhi och fortsatte sin massiva ekonomiska hjälp till Indien. Den 9 september, då Zhou Enlai och Nehru börjat diskutera gränsfrågan och gränsintermezzona, sände TASS ut ett meddelande där man beklagade det inträffade och rådde ”båda de berörda regeringarna” att anstränga sig för att lösa ”missförstånden”. Moskva förhöll sig således ”neutralt” i konflikten, vilket Beijing uppfattade som en rent förräderi. I polemiken mot SUKP skrev man senare:

”Sedan, alldeles före Chrusjtjovs besök i Förenta Staterna, skyndade SUKP:s ledning, utan att fästa avseende vid Kinas upprepade invändningar, all publicera Tass-uttalandet av den 9 september om det kinesisk-indiska gränsintermezzot och ställde sig därmed på de indiska reaktionärernas sida. På detta sätt gjorde SUKP:s ledning meningsskiljaktigheterna mellan Kina och Sovjetunionen offentliga inför hela världen.”³⁴

4. Sovjets avspänningspolitik med USA

Sovjetledarna gjorde under 1959 stora ansträngningar att förbättra relationerna med USA. Som ett led i dessa strävanden och som ett resultat av skärpningen av motsättningarna mellan Beijing och Moskva, sade Chrusjtjov den 20 juni 1959 upp avtalet om att hjälpa Kina med att konstruera en atombomb. I en officiell kinesisk regeringsdeklaration från 15 augusti 1963 kommenterades detta på följande sätt:

”Så långt tillbaka som den 20 juni 1959, då det inte fanns minsta tecken på ett provstoppsavtal, rev sovjetregeringen ensidigt upp den överenskommelse om ny teknologi för det nationella försvaret, som ingicks mellan Kina och Sovjetunionen den 15 oktober 1957, och vägrade förse Kina med en prototyp av en atombomb och tekniska data beträffande dess tillverkning. Detta gjordes som en presentationsgåva vid den tidpunkt då sovjetledaren i september reste till Förenta Staterna för samtal med Eisenhower.”³⁵

Chrusjtjovs ansträngningar att komma på talefot med Washington kröntes med framgång. Under kinesiska protester reste han till Camp David för att sammanträffa med den amerikanske presidenten. Den atmosfär av vänskap och ömsesidig förståelse som mötet mellan de två statsledarna gav intryck av och som Chrusjtjov skulle döpa till ”Camp David-andan”, såg Beijing som ett nytt förräderi. Att, som Chrusjtjov, beteckna den amerikanske presidenten som ”fredsölskande”, samtidigt som denne höll Chiang Kai-shek under armarna och i största allmänhet förde en Kina-fientlig politik, var oförlåtligt. Och inte blev det bättre då Chrusjtjov efter sina överläggningar i USA kom till Beijing (formellt för att fira Folkrepubliken Kinas tioårsjubileum – 30 okt). I sitt tal vid den officiella banketten gick han nämligen till angrepp mot dem som försökte ”pröva det kapitalistiska systemets stabilitet med våld”. Vilka Chrusjtjov syftade på stod helt klart. Som ett senare kinesiskt uttalande uttryckte det ”insåg hela världen att detta var en insinuation att Kina betedde sig ’krigiskt’ mot Taiwan och vid den kinesisk-indiska gränsen”.³⁶ I de slutna överläggningarna med de kinesiska ledarna gick Chrusjtjov så långt att han föreslog att de skulle acceptera Taiwans tillfälliga avskiljande från Kina, då han gjorde sig till talesman för Washingtons ståndpunkt om ”två Kina”.

Detta blev droppen. För Beijing framstod det alltmer som att Moskva höll på att bilda en *de facto*-allians med USA, en allians som hade udden riktad mot de kinesiska intressena.

När Chrusjtjov återkom till Moskva inleddes i den sovjetiska en kampanj mot ”vänster-opportunismen”. Vilka man syftade på är inte särskilt svårt att begripa.

³⁴ Den stora polemiken a.a., s 84.

³⁵ Cit i Schurmann, a.a., s 302-3.

³⁶ Cit i Schram, a.a., s 309.

I april gick kineserna i svaromål genom att publicera en artikel med titeln ”Länge leve leninismen”. Denna översattes till många språk (bl a svenska) och spreds i stora upplagor.³⁷ Den offentliga polemiken hade börjat, även om det skulle dröja ytterligare några år innan man angrep varandra öppet, utan omskrivningar.

Den sino-sovjetiska konflikten trappades upp månad för månad. Vi ska här inte följa utvecklingen i detalj, vilket skulle kräva åtskilliga sidor, utan inskränker oss till att nämna de allra viktigaste milstolparna på vägen mot den totala brytningen.

– juni 1960. Rumänska arbetarpartiets 3:e kongress i Bukarest. Chrusjtjov drabbar samman med den kinesiske delegaten Peng Zhen och angriper Mao.

– juli 1960. De sovjetiska teknikerna hemkallas från Kina och den sovjetiska hjälpen avbryts.

– hösten 1960. Den kinesiska ekonomin i allt svårare kris. Hungersnöd hotar. Kina imponerar vete från Kanada och Australien.

– november 1960. Internationellt kommunistparti möte i Moskva. Hård debatt om imperialismens natur och problem som sammanhänger med denna fråga: krig, avrustning osv. Mötet antar en deklaration byggd på kompromisser.

– vintern 1960-61. Den kinesiska ekonomin i oordning. Jordbruksproduktionen så låg att det i många områden råder nära svält.

– april 1961. Alla sovjetiska tekniker och allt ekonomiskt bistånd dras tillbaka från Albanien (Kinas enda allierade i östblocket).

– okt-nov 1961. SUKP:s 22:a kongress. Chrusjtjov till hårt angrepp på Albanien, som försvaras av Zhou Enlai.

– april-maj 1962. Svåra oroligheter i den kinesiska provinsen Sinkiang. Tiotusentals människor flyr till Sovjetunionen, uppenbarligen med sovjetledarnas goda minne.

– sommaren 1962. Försörjningssituationen i Kina fortfarande kritisk. Beijing fruktar angrepp från Taiwan. Washington försäkrar att man inte kommer att stödja ett sådant angrepp.

– augusti 1962. Sovjetregeringen meddelar att man (trots kinesiska protester) ämnar skriva under ett icke-spridningsavtal gällande kärnvapen.

– okt-nov 1962. Efter en lång tid av gränsintermezzon gör Kina en massiv blixttattack mot Indien och drar sig sedan tillbaka igen. Sovjetunionen intar till en början en försiktig pro-kinesisk hållning, men svänger efterhand över åt att stödja indierna. Ungefär samtidigt utbryter Kuba-krisen. Till en början stödjer Kina Moskva, men övergår efter en tid till att angripa sovjetledarna för ”äventyrs-politik” när de stationerade kärnvapenrobotar på Kuba och samtidigt för ”kapitulationspolitik” då de inför president Kennedys hot drog tillbaka dem.³⁸

– början av 1963. Polemiken blir allt öppnare och fränare i den kinesiska och sovjetiska pressen. Efter att under lång tid ha förts mot ”tredje person” (Moskva mot Albanien, Beijing mot jugoslaverna, italienarna osv) börjar man nu tala i klartext och nämna måltavlan vid dess rätta namn.

– juni 1963. KKP publicerar sitt berömda ”Förslag rörande den internationella kommunistiska rörelsens allmänna linje” som lägger ut texten om kinesernas syn på världsläget och den politik som den kommunistiska rörelsen bör föra.

– juli 1963. Överläggningar mellan de sovjetiska och kinesiska ledarna (hålls i Moskva), men de avbryts utan att man lyckats komma överens. Fem dagar sedan de kinesiska förhandlingarna lämnat Moskva undertecknar Sovjetunionen, USA och Storbritannien ett avtal om partiellt stopp för kärn-

³⁷ *Leve leninismen*, Inapress, Stockholm 1960.

³⁸ Om Kubakrisen, se K.S. Karol, *Castros Kuba*, Wahlström & Widstrand, 1971, s 182-193.

vapenprov (innefattar ej underjordiska prov). Kineserna vägrar underteckna.³⁹

– september 1963. Kineserna börjar publicera en rad allt hätskare offentliga angrepp på sovjetledarna. Propagandaoffensiven inleds med en redogörelse för Beijings version av konfliktens framväxt.⁴⁰

Konfliktens karaktär – några kommentarer

Brytningen mellan Kina och Sovjet var i slutet av 1963 definitiv. Om man bortser från det lilla Albanien stod Kina isolerat i ”det socialistiska blocket”. Försöken att vinna allierade bland ”de socialistiska länderna” hade misslyckats. Inte heller hade Mao & Co varit särskilt framgångsrika i att vinna anhängare bland de kommunistiska partierna utanför sovjetblocket. Relationerna till imperialismen hade heller inte förbättrats, snarare tvärtom i och med att Vietnam-kriget börjat trappas upp. I denna situation sökte de kinesiska ledarna efter nya allierade. Den politiska kurs som Kina nu styrde in på och dess resultat ska vi diskutera i den andra delen av denna artikelserie (nästa nummer av FI). Här ska vi avrunda med att diskutera den sino-sovjetiska konfliktens karaktär, dess väsen om man så vill uttrycka det.

Den skriftliga polemiken mellan de två huvudaktörerna är omfattande. Den rör en mängd viktiga frågeställningar, som imperialismens natur, ”den fredliga vägen”, ”den fredliga samlevnaden”, ”krig och fred” osv. Det är obestridligt att kineserna intog en radikalare hållning än sovjetledningen i dessa frågor. Men detta betyder inte att konflikten till sitt väsen var en kamp mellan ”marxismen-leninismen” och revisionismen, som kineserna hävdade. I grunden var det i stället fråga om *nationella intressekonflikter mellan byråkratierna i Sovjet och Kina*. Det är endast utifrån en insikt om detta som det är möjligt att förstå vad den ideologiska debatten i grund och botten handlade om.

Men hur ska man då förklara de ständiga hänvisningarna till ”marxismen-leninismens principer”, till Marx’, Engels’ och Lenins verk osv? Det beror på att båda byråkratierna officiellt bekände sig till marxismen-leninismen och därför måste formulera sina intressen i ”marxistisk-leninistisk” förklädning. För att förstå konfliktens verkliga natur är det således nödvändigt att titta *bakom* fraserna och undersöka vilka intressen som de döljer.

Vari intressekonflikterna mellan byråkratierna i Moskva och Beijing bestod har vi redan diskuterat. Vi ska här bara åter understryka olikheterna mellan de två länderna beträffande sociala förhållanden, ekonomisk utvecklingsnivå och internationella ställning. Både Moskva och Beijing handlade med utgångspunkt från målsättningen att ”bygga socialismen” i det ”egna” landet, dvs utgick från de egna förutsättningarna och *inte* från världsrevolutionens, eller ens båda parter gemensamma intressen. Detta är grundorsaken till att Beijing och Moskva formulerade olika förhållningssätt till imperialismen, olika ”generallinjer” för den världskommunistiska rörelsen, olika ekonomiska utvecklingsmodeller osv. Det är också *detta* som uttrycks i den ideologiska polemiken.

Tag t ex den ”röda” tråd, som går igenom hela den sino-sovjetiska konflikten på 50- och 60-talen, nämligen frågan om ”den fredliga samexistensen” (och därmed sammanhängande frågor). Som vi redan flera gånger betonat, var kineserna inte alls principiellt emot tanken på ”fredlig samexistens”. Problemet var att imperialisternas politik mot Kina krävde en mer militant utrikespolitik. Beijing fruktade (med rätta) att en avspänning mellan USA och Sovjet skulle ske på de kinesiska nationella

³⁹ Den officiella kinesiska ståndpunkten formulerades i ett uttalande från den kinesiska regeringen i augusti 1963: ”Borde eller borde inte Kina självt bemästra metoderna för att motsstå USA:s kärnvapenutpressning? Det är sant att om de sovjetiska ledarna verkligen tillämpade den proletära internationalismen, så skulle kanske Kina anse det onödigt att själv framställa egna kärnvapen. Men det är lika sant att om sovjetledarna verkligen tillämpade proletär internationalism, så borde de inte ha något som helst skäl till att hindra Kina att tillverka kärnvapen”. (Cit. i Shurmann, a.a., s 318).

⁴⁰ De kinesiska artiklarna finns samlade i Den stora polemiken, a.a. För en grundligare behandling av den sino-sovjetiska konflikten se Zagoria, *The Sino-Sovjet Conflict 1956-1961*, Princeton University Press, 1962; Gittings, *Survey of the Sino-Sovjet Dispute*, Oxford University Press, London 1968. I Schurmann-Schell, *Communist China* a.a., finns också några läsvärda artiklar om ämnet (s 233-284 och s 483-494).

intressenas bekostnad (t ex i Taiwan-frågan). Beijing förstod mycket väl att Moskvas beredskap att stödja kinesiska intressen skulle minska i takt med att avspänningen fördjupades. Och inte nog med det. Sovjetledarna blev också alltmer angelägna att förhindra att kineserna själva företog sig saker som skulle kunna skada avspänningen.

För Moskva skulle den ideala lösningen ha varit *både* en avspänning med Washington *och* en fortsatt allians med Beijing (under sovjetiskt ledarskap förstås). Därför använde Chrusjtjov både piskan och moroten för att tvinga resp. blidka och övertala kineserna att acceptera avspänningspolitiken. Avtalet om att hjälpa Kina att konstruera en atombomb var *ett* lockbete för att göra alliansen så aptitlig som möjligt. Ett annat exempel på en morot var att Moskva 1957 och 1959 tillfälligt skärpte kritiken mot Jugoslavien. Men USA:s uppladdning i Asien och ökade tryck mot Kina tvingade sovjetledarna att välja: alliansen med Kina eller avspänning med USA, Chrusjtjov & Co valde det senare alternativet.

Kineserna stod givetvis också inför två alternativ: antingen bevara alliansen med Sovjet, vilket förutsatte ett accepterande av avspänningspolitiken, eller inte. Det första alternativet skulle emellertid under de rådande omständigheterna ha varit liktydigt med att acceptera Moskvas ledarskap i "det socialistiska lägret" och – vilket var ännu värre – att underordna Kinas intressen under Sovjetunionens övergripande intressen. Denna beska medicin kunde majoriteten av KKP-ledningen inte svälja. Därför kämpade de *emot* avspänningspolitiken och *för* en hårdare linje mot USA-imperialismen. Detta var kontentan av Beijings ideologiska "kamp mot sovjetrevisionismen".⁴¹

Att frågan om avspänningspolitiken och därmed sammanhängande frågor ("fredlig samexistens", "fredliga vägen" osv) hade en framträdande plats betyder inte att de var de enda frågeställningar som hade betydelse för splittringen. Den bristfälliga och otillräckliga sovjetiska ekonomiska och militära hjälpen till Kina, den sovjetiska inblandningen i Kinas "inre angelägenheter" och inre partikamp. Gränstvister (som senare skulle utvecklas till väpnade sammanstötningar) osv, bidrog till att fördjupa och tillspetsa motsättningarna.

Hur hänger då frågor av mer ideologisk karaktär (frågan om Stalin, "kapitalismens återupprättande", Jugoslavien osv) ihop med detta?

Tag t ex "frågan om Stalin". De kinesiska ledarna hade sannerligen ingen anledning till att betrakta Stalin som en "stor revolutionär", vilket hävdades i polemiken mot Moskva. Nej försvaret av Stalin hade andra bevekelsegrunder:

För det första var det en självförsvarsåtgärd: Eftersom de kinesiska ledarna själva så länge hade prisat Stalin offentligt, innebar ett förkastande av Stalin en prestigeförlust. En kritik av "personkulten" innebar dessutom en indirekt kritik av Mao-kulten.

För det andra såg man i "svärdet Stalin" ett verktyg som kunde användas för att vinna allierade bland de gamla stalinistiska ledarna runt om i Östeuropa och den världskommunistiska rörelsen i stort. Det fanns alla anledning att förmoda att många i det gamla stalinistiska gardet nu kände marken gunga under sina fötter och därför uppskattade de kinesiska ansträngningarna att försvara Stalin.

För det tredje fruktade de kinesiska ledarna att kritiken mot Stalin skulle ge reaktionärerna runt om i världen vatten på kvarn och därmed försvaga den kommunistiska rörelsen i stort och försvåra Kinas möjligheter att bryta sin isolering och hävda sina intressen.

För det fjärde var det möjligt att hämta en del ammunition mot de nya Kreml-ledarnas politik i Stalins skrifter, ty Stalin hade aldrig gått så långt som Chrusjtjov & Co när det gällde att formulera den "fredliga samexistensen", "fredliga vägen" osv som en enhetlig teori.

⁴¹ Vårt resonemang skulle emellertid förbli ensidigt, och därmed odialektiskt, om vi bortsåg från att den kinesiska polemiken mot "sovjetrevisionismen" i *praktiken*, oberoende av den kinesiska byråkratins egoistiska syften, också hade en *objektivt* sett progressiv funktion (särskilt under åren 1962-68). Kritiken av sovjetledarnas avspänningspolitik och de radikala fraserna fungerade trots allt som en inspirationskälla för många befrielserörelser och radikala människor.

Det kinesiska försvaret av Stalin var således *taktiskt* betingat. Med tiden lät man också frågan alltmer hamna i bakgrunden. (Numera är det nästan uteslutande kritiska synpunkter som framförs).

Beijings häftiga kritik mot Jugoslavien hade liknande taktiska bevekelsegrunder:

För det första – och detta var otvivelaktigt viktigast för Beijings del – var Jugoslavien det ”socialistiska land” som gått längst när det gällde ”fredlig samexistens” med väst. Kampanjen mot Jugoslavien var därför ett led i kampen mot avspänningspolitiken. Genom att misskreditera den ”jugoslaviska revisionismen” försökte man hindra att en sådan politik spreds till andra länder i det ”socialistiska blocket”.

För det andra såg Kinas allianspartner Albanien Titos Jugoslavien som en huvudfiende.

För det tredje hängde frågan om Jugoslavien intimt samman med frågan om Stalin (som ju brutit med Jugoslavien).

Behöver vi upplysa om att Jugoslavien idag tillhör Kinas ”bästa vänner”?

60-talet – På jakt efter nya allierade

Allteftersom den sino-sovjetiska alliansen luckrades upp och till slut fullständigt bröt samman, måste de kinesiska ledarna utarbeta nya riktlinjer för utrikespolitiken. Detta var ingen lätt uppgift. Tvärtom blev det en mycket smärtsam process. Gång på gång blev utrikespolitiken föremål för häftiga fraktionsstrider i det kinesiska kommunistpartiets högsta ledning.

Under 60-talets första hälft tycktes det dock råda en relativ enighet om vilken väg som måste följas. De kinesiska ledarna var överens om att Kina måste gå en **självständig väg** med följande huvudelement:

1) **Självtillit i det ekonomiska uppbygget.** Detta var delvis av nödvång eftersom biståndet från Sovjetunionen upphörde då den sino-sovjetiska konflikten bröt ut på allvar, och vid denna tid var det otänkbart att ersätta detta med kapital och teknologisk hjälp från imperialismen. Den kraftiga satsningen på att anskaffa en kinesisk atombomb för att kompensera bortfallet av det sovjetiska ”kärnvapenparaplyet” var en viktig aspekt av denna ”lita-till-egna-krafter”-politik.⁴²

2) **Självständighet i förhållande till Sovjetunionen** på det utrikespolitiska området och opposition mot Sovjets ”fredliga samexistens”-politik. För att effektivt kunna bekämpa den sovjetiska avspänningspolitiken måste man vinna allierade inom sovjetblocket och bland de kommunistiska partierna i den kapitalistiska världen. Ansträngningarna att vinna inflytande i den kommunistiska världsrörelsen igångsattes på allvar 1961, men blev föga framgångsrika. I det ”socialistiska lägret” var det bara Albanien som stödde kineserna och det var endast i Asien som Beijing lyckades vinna över några kommunistpartier av betydelse (främst det indonesiska) på sin sida. För övrigt inskränkte sig de prokinesiska grupperna till obetydliga utbrytningar ur de Moskva-trogna partierna.⁴³

3) En inriktning på att upprätta ”bredast möjliga enhetsfront” mot USA-imperialismen genom att utnyttja motsättningar mellan USA och övriga kapitalistiska stater.⁴⁴ En viktig roll för att ideologiskt motivera en sådan politik spelade det i början av 1964 lanserade begreppet ”mellanzon” (länderna mellan det ”socialistiska blocket” och USA-imperialismen). Denna indelades i två delar:

⁴² I KKP:s programmatiska dokument ”Ett förslag ...” sägs bl a: ”Varje socialistiskt land måste i sitt uppbygge lita huvudsakligen till egna krafter.” (*Den stora polemiken*, a.a., s 42-43). Under kulturrevolutionen kom dessa idéer att ställas på sin spets.

⁴³ Det är i detta sammanhang som man bör se det kinesiska försöket att tillgripa ”svärdet Stalin” – se artikeln i föregående nummer. Taktiken att vinna över gamla stalinister på Kinas sida genom att försvara Stalin mot Chrusjtjovs angrepp misslyckades i stort sett. Pi litet längre sikt slog taktiken tillbaka på kineserna själva och gjorde det svårare att vinna gehör för de kinesiska ståndpunkterna. Under 70-talet fick också ”frågan om Stalin” i tysthet falla i glömska.

⁴⁴ I polemiken mot SUKP (1963) uttrycktes denna inriktning i följande ordalag: ”Det internationella proletariatet måste och kan ena alla krafter som är möjliga att ena, använda sig av de inre motsättningarna i fiendeläget och upprätta bredast tänkbara enhetsfront mot den amerikanska imperialismen och dess lakejer.” (*Den stora polemiken*, a.a., s. 22)

”En del består av de oberoende länderna och de som strävar efter oberoende i Asien, Afrika och Latinamerika. Den kan kallas den första mellanzonen. Den andra delen består av hela Västeuropa, Oceanien, Kanada och andra kapitalistiska länder. Den kan kallas den andra mellanzonen. Länder i denna andra mellanzonen har en kluven natur. Medan deras härskande klasser är utsugare och förtryckare, är dessa länder själva utsatta för amerikansk kontroll, inblandning och översitteri. De försöker därför göra sitt bästa för att befria sig från amerikansk kontroll. I detta avseende har de något gemensamt med de socialistiska länderna och folken i olika länder.”⁴⁵

I en intervju med en grupp japanska socialister senare samma år (i augusti) förtydligade Mao att även det ”japanska monopolkapitalet” hörde till ”den andra mellanzonen”. Vidare:

”Alla nationer i Asien, Afrika och Latinamerika reser sig mot imperialismen. Även Europa, Kanada och andra länder reser sig mot imperialismen. Imperialister reser sig mot imperialismen. Är det inte detta som de Gaulle gör?”⁴⁶

Mellanzons-begreppet indelar alltså länderna med avseende på storlek och ekonomisk utvecklingsnivå. Det har mycket litet att göra med rådande sociala system, politiska förhållanden osv. Därför kan också mellanzons-begreppet fyllas med nästan vilket innehåll som helst. Alltsedan det infördes och fram till slutet av 60-talet fick det ideologiskt motivera en politik som främst gick ut på att finna allianspartners i ”den första mellanzonen” och i synnerhet då bland de regimer som sågs som ”oberoende” eller ”neutrala” (t ex Indonesien, Pakistan, Burma och en rad afrikanska stater). Redan från början gjordes dock framstötter även i den ”andra mellanzonen” (Frankrike är det mest anmärkningsvärda exemplet). Efter kulturrevolutionen (från 1969 och framåt) ökade det kinesiska intresset för den ”andra mellanzonen” kraftigt, samtidigt som allt större delar av ”första mellanzonen” omfamnades (enda kriterium: inställningen till Kina och dess utrikespolitik). På 70-talet ”vidareutvecklades” mellanzons-resonemanget till den sk ”teorin om de tre världarna” (se avsnittet om 70-talet).

4) En aktiv inriktning på ”tredje världen”. Intresset för ”tredje världens länder” tog sig två uttryck. Huvudinriktningen var att upprätta goda mellanstatliga förbindelser med dessa länder, men då regimerna uppfattades som Kina-fientliga (dit hörde främst de som var hårt knutna till USA) uppmuntrades ofta befrielserörelser om sådana fanns.

Att Beijing visade ett speciellt intresse för ”tredje världen” var ingen tillfällighet. För det första var det endast där som Kina kunde räkna med att vinna några ”vänner” när nu dörrarna till både Sovjetblocket och väst-kapitalismen var stängda. För det andra innebar Kinas geografiska läge, ekonomiska utvecklingsnivå osv att det var främst där, och särskilt då i Asien, som Beijing hade möjligheter att utöva något inflytande. Detta gällde även de traditionella kommunistpartierna, ty i de imperialistiska länderna, förutom i Japan, hade Moskva i stort sett hållit sina ställningar.

I KKP:s programmatiska dokument från 1963 motiverades ”tredje världen”-inriktningen (som var dominerande under i stort sett hela 60-talet) på följande sätt:

”De olika typerna av motsättningar i den nutida världen är koncentrerade till Asiens, Afrikas och Latinamerikas väldiga områden. Dessa områden är det imperialistiska våldets mest sårbara och stormcentra för världsrevolutionen, som slår direkt mot imperialismen.

Den nationaldemokratiska revolutionära rörelsen i dessa områden och den internationella socialistiska revolutionära rörelsen är de två stora historiska strömmarna i vår tid.

Den nationaldemokratiska revolutionen i dessa områden är en viktig beståndsdel av den samtida proletära världsrevolutionen.

De antiimperialistiska revolutionära strider som folken i Asien, Afrika och Latinamerika för, slår emot och undergräver grundvalarna för imperialismens och den gamla och nya kolonialismens välde och är nu en mäktig kraft i försvaret av världens fred.”⁴⁷

⁴⁵ *Peking Review* nr 4-64, s. 7. Om begreppet ”mellanzon” och dess historia se Gittings, *The World and China*, a.a., s. 144 och s. 232-235, samt Schurmann, *Logics...*, a.a., s. 351-354.

⁴⁶ Intervjun återgiven i Shurmann-Schell, *Communist China*, a.a., s. 368.

⁴⁷ *Den stora polemiken*, a.a. s.23. I Lin Biaos berömda skrift *Leve segern i folkkriget*, skriven 1965, drivs resonemanget

Vid en första anblick ger dessa rader intryck av en odelat positiv inställning till *revolutionär* kamp i ”tredje världen”. På 60-talet propagerades också stöd till befrielseströrelser i flera fall (Vietnam, Thailand, Filippinerna m fl), även om det materiella stödet – utom i fråga om Vietnam – var minimalt. Men det är viktigt att slå fast att inte ens då var stödet till befrielseströrelser en *allmän* linje, utan tillgreps *enbart* när detta ansågs gynna kinesiska stats- och säkerhetsintressen, dvs när regimerna i ifrågavarande länder hörde till Kinas ”fiender” (exempelvis stöddes väpnad kamp i Indien, men *inte* i Pakistan).⁴⁸ En lite mer uppmärksam läsning av de citerade raderna avslöjar också att de ger utrymme för andra tolkningar och att de även kan användas för att motivera stöd till borgerliga regimer. Detta inses om man lägger märke till den vaga *terminologin* (”den nationaldemokratiska revolutionära rörelsen”, ”folken” osv) som kan fyllas med mycket varierande innehåll. Med ett enkelt konstgrepp (genom att *definiera* en viss regim som ”oberoende av imperialismen”, ”antiimperialistisk” o s v), kunde i stort sett vilken *borgerlig* regim som helst i ”tredje världen” adopteras till den ”nationaldemokratiska” storfamiljen. Det *praktiska kriteriet* var om regimerna var ”vänskapliga” till Kina eller inte. De ”nationella bourgeoisier” som upprättade goda förbindelser med Kina blev hastigt och lustigt en del av den ”nationaldemokratiska revolutionära rörelsen”.

Att ovanstående tolkning är korrekt är uppenbart om man studerar den faktiskt förda kinesiska utrikespolitiken under 60-talet. Men vi behöver inte ens gå till Beijings praktik för att få bekräftat att de kinesiska ledarna kunde vara mycket ”generösa” när det gällde att gå i god för reaktionära regimers ”progressiva” karaktär. I samma dokument sägs nämligen:

”De nationalistiska länder, som nyligen vunnit politiskt oberoende, står alltså inför den mödosamma uppgiften att befästa detta, likvidera imperialismens och den inhemska reaktionens krafter, genomföra jordreformer och andra sociala reformer och utveckla sin nationalhushållning och sin kultur. Det är av praktisk och livsviktig betydelse för dessa länder att de skyddar sig och kämpar emot den nykolonialistiska politik som de gamla kolonialisterna använder för att bevara sina intressen och särskilt mot den amerikanska imperialismens nykolonialism.

I vissa av dessa länder fortsätter den patriotiska nationella bourgeoisin att stå samman med massorna i kampen mot imperialism och kolonialism och vidtar vissa åtgärder som innebär sociala framsteg. Detta förhållande kräver av det proletära partiet att det gör en fullständig värdering av den patriotiska nationella bourgeoisins progressiva roll och stärker enheten med den...

Mycket breda sektioner av befolkningen i dessa områden vägrar att vara slavar åt imperialismen. De omfattar inte endast arbetarna, bönderna, de intellektuella och småbourgeoisin utan också den patriotiska nationella bourgeoisin och till och med kungar, prinsar och aristokrater, som är patrioter.”⁴⁹

Behöver vi påpeka att Beijing därmed lämnade dörren öppen för att välkomna i princip vem som helst?

Utrikespolitiken i kris

Ansträngningarna att upprätta ”allianser” med den ”nationella bourgeoisin” i ”tredje världen” var alltså *huvudsidan* i den kinesiska utrikespolitiken under 60-talet. Det var bara då denna inriktning *inte* fungerade som upprörsrörelser kunde få stöd. I Asien upprätthölls t ex goda förbindelser med Pakistan, Ceylon (senare Sri Lanka), Kambodja, Burma, Indonesien; i Afrika Tanzania, Algeriet, Mali, Guinea och Ghana m fl.

Denna politik drabbades dock av en rad svåra bakslag i mitten av 60-talet. Det värsta var militärkuppen i Indonesien i oktober 1965. Denna gjorde abrupt slut på Kinas goda förbindelser med ”den patriotiska nationella bourgeoisin” i Indonesien och krossade nästan fullständigt det Beijing-

om den ”tredje världen” till sin spets: ”Motsättningarna mellan Asiens, Afrikas och Latinamerikas folk å ena sidan och imperialisterna och Förenta Staterna å den andra är *huvudmotsättningen* i världen av idag.” (vår kurs) Lin Piao, *Leve segern i folkkriget*, Danelius bokförlag, 1970, s. 39.

⁴⁸ Om den kinesiska politiken i fråga om Pakistan, se Tariq Ali, *Pakistan – militärvälde eller folkmakt*. Rabén & Sjögren, Stockholm 1971.

⁴⁹ *Den stora polemiken*, a.a.. s.24 och 25.

orienterade indonesiska kommunistpartiet, som fram till militärkuppen hade varit det största utanför ”det socialistiska blocket” (mellan en halv och en miljon av dess medlemmar och sympatisörer mördades och ytterligare hundratusentals fängslades). Militärkuppen var det logiska resultatet av den förda politiken. De goda förbindelserna med Sukarno-regimen förutsatte nämligen att det indonesiska kommunistpartiet förde en reformistisk klassarbetspolitik (det ingick i o m kommunistpartimedlemmar i Sukarnos regering). När de reaktionäraste kretsarna fått nog av reformpolitik och skrämdes av kommunisternas styrka slog armén till (som förevändning användes några mord på högergeneraler).⁵⁰

Ett andra svidande bakslag var störtandet av president Nkrumah i Ghana (genom en militärkupp i mars 1966), vilket följdes av brytning med Kina (i november samma år). Därmed hade Beijing förlorat sin bästa ”vän” i det svarta Afrika.

En tredje stor misräkning var sammanbrottet för de kinesiska ansträngningarna att 1965 få till stånd en ny afro-asiatisk konferens (från vilken Moskva skulle uteslängas). Denna ”andra Bandung-konferens”, som skulle ha öppnats i Alger den 29 juli, uppsköts sedan Ben Bella, tio dagar före detta datum, störtats genom en militärkupp ledd av överste Boumédiène. I ett sista desperat försök att rädda konferensen erkände Beijing omedelbart den nya högerinriktade militärregimen – ett slag i ansiktet på alla revolutionära och progressiva krafter i Algeriet och resten av Afrika. Detta hjälpte dock inte. Konferensen blev aldrig av.

Som om detta inte skulle ha varit nog, råkade Beijing ut för en rad andra mindre bakslag som bidrog till att öka Kinas internationella isolering. Särskilt illa gick det i Afrika: Brytning med Burundi (januari 1965), Dahomey och Centralafrikanska republiken (januari 1966), samt försämrade förbindelser med Kenya och Egypten.

Även i den kommunistiska världsrörelsen försvagades de kinesiska ställningarna: Relationerna till de vietnamesiska och japanska partierna försämrades (till följd av att Beijing avvisade förslag om ”gemensam aktion” med Moskva till stöd för Vietnam); likaså utbröt en häftig dispyt med kubanerna, vilket torde ha varit särskilt retfullt, eftersom Castro & Co tidigare visat stor sympati för de kinesiska ståndpunkterna i den sino-sovjetiska polemiken.⁵¹

⁵⁰ Kuppen blev en chock för de kinesiska ledarna, vilket bl a visas av att den i tre veckor fullständigt förtegs i kinesiska massmedia (Blumer, *Den kinesiska kulturrevolutionen*, Pan/Norstedts, Stockholm 1969, s.32). Senare, under kulturrevolutionen, kritiserades den förda politiken (som givetvis skylldes på Liu Shaoqi), och det indonesiska kommunistpartiets ledning gjorde ”självkritik”. Faktum är dock att denna reformistiska politik även stöddes av Liu Shaoqis motståndare. Här ska vi citera två exempel. Kang Sheng (en av huvudfigurerna under kulturrevolutionen) yttrade 1963 om Aidit (indonesiska kommunistpartiets främste ledare):

”Indonesiens Kommunistiska Parti, som hela tiden (sedan 1951) hållits på en korrekt kurs av centralkommittén under Aidits ledning, har fört fram och tillämpat en marxist-leninistisk linje och politik, och därigenom garanterat framstegen för kommunistpartiets och det indonesiska folkets revolutionära mål.”

Så sent som den 20 maj 1965 undertecknade självaste Mao Zedong ett budskap till det indonesiska kommunistpartiets centralkommitté, där vi bl a läser:

”Det indonesiska kommunistpartiets centralkommitté, under kamrat D.N. Aidits ledning, har på ett utmärkt och nyskapande sätt tillämpat och utvecklat marxismen-leninismen i skenet av de revolutionära erfarenheterna i sitt land: Den har ”indonesifierat” marxismen-leninismen med avsevärd framgång, den har på ett helt självständigt sätt fört fram sin egen linje och sin egen revolutionära politik för att tillvarata det indonesiska folkets grundläggande intressen, och har lett den revolutionära kampen i Indonesien från seger till seger... Vi är helt övertygade om att det indonesiska kommunistpartiet kommer att fortsätta att utöka sina stridskrafter, konsolidera och utvidga den nationella enhetsfronten på grundval av alliansen mellan arbetarna och bönderna, och leda det indonesiska folkets nationella och demokratiska revolution med förnyad kraft och till nya segrar. Ett självständigt, demokratiskt, välmående och utvecklat Indonesien kommer att resa sig upp i världen.”

Båda citaten, som är ”officiella” och publicerades i *Peking Review*, har vi här citerat ur Maitan, *Party, Army and Masses in China*, a.a., s. 314-315. För mer uppgifter om Kinas relationer till Indonesien och det indonesiska kommunistpartiet, se Tsou (ed), *China in Crisis*, University of Chicago Press, 1968, s. 333-394 och J. Taylor, *China and Southeast Asia*, Praeger, New York 1976, s. 82-144.

⁵¹ Om motsättningarna mellan Kina och Kuba, se Tutino, *Den kubanska oktoberrevolutionen*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1971, s.283-291, samt K.S. Karol, *Castros Kuba*, Wahlström & Widstrand, Stockholm 1971, s.209-220 och 279-280.

Allt detta som **i sig** var allvarligt skedde mot bakgrund av en kraftigt upptrappad Vietnam-konflikt vid Kinas södra gräns, vilken riskerade att dra in Kina i en militär konfrontation med USA (från februari 1965 genomförde amerikanskt flyg en ihållande, massiv bomboffensiv mot Nordvietnam, samtidigt som stora amerikanska truppstyrkor insattes i Sydvietnam – dessa skulle under 1966 uppnå en halv miljon man).

I mitten av 60-talet befann sig därför Kina i en mycket svår utrikespolitisk situation. Det är därför heller inte så underligt att utrikespolitiken blev en stridsfråga i KKP. I fraktionskampen utkristalliserades två huvudlinjer:

Den ena (företräd av generalstabschefen Luo Ruiqing, Liu Shaoqi, Deng Xiaoping m fl) menade att man inför det växande hotet från USA-imperialismen måste bryta Kinas isolering genom att återknyta kontakterna med Sovjet. (Denna fraktion var positiv till idén om ”gemensam aktion” till stöd för Vietnam)

Den andra (Lin Biao, Mao m fl) ville inte veta av något närmande till Sovjet. Tvärtom var det nödvändigt att ”slutföra kampen mot sovjetrevisionismen”. Kina måste fortsätta att gå sin egen väg, ”lita till egna krafter”, och bekämpa både Sovjet och USA. Men för att undvika en *militär* konfrontation med USA-imperialismen måste man föra en mycket försiktig utrikespolitik och minimera de kinesiska åtagandena gentemot befrielseörelser runt om i världen. Precis som Kina måste också dessa ”lita till egna krafter”.⁵²

Fraktionskampen om den utrikespolitiska linjen var som häftigast under perioden februari-oktober 1965 och i början av 1966, dvs under kulturrevolutionens inledande skede. Sommaren 1966 stod den andra linjen som obestridd segrare i denna strid.⁵³

Det kan förefalla vara en paradox att kulturrevolutionen, som för det mesta brukar förknippas med radikalism, i själva verket knäsatte en mycket försiktig utrikespolitik (som dock till en början maskerades med mycket radikala fraser). Men detta är ett faktum. Det var denna utrikespolitiska inriktning som i sin förlängning ledde fram till det spektakulära närmandet mellan Kina och USA i början av 70-talet.

Men innan det frö som satts kunde blomma ut på allvar måste fraktionskampen slutföras. Under kulturrevolutionens höjdpunkt (1966-68) vändes blickarna inåt. Därför intog Beijing under denna period i stort sett en mycket passiv hållning till omvärlden. Den diplomatiska aktiviteten upphörde nästan helt (stora delar av den diplomatiska kåren kallades t ex hem till Kina). I stället exporterades kulturrevolutionens idéer, vilket ibland gav upphov till internationella förvecklingar. I de fall man uttalade sig om internationella händelser var retoriken ofta mycket fraserad (t ex tog man ställning för maj-revolten i Frankrike 1968). Det var i detta fraserad klimat som de maoistiska organisationerna fick sitt uppsving inom främst ungdomsskikt runt om i världen. Men – vi vill betona detta – även i de mest radikala ögonblicken stannade det för det mesta vid revolutionärt frasmakeri och i synnerhet aktade sig Beijing noga för att göra något som skulle kunna leda till en konfrontation med USA. Detta är särskilt tydligt i Indokina-konflikten, där man tidigt gjorde klart att ett kinesiskt ingripande blev aktuellt först om Kina hotades direkt (i praktiken endast om Kina självt angreps).⁵⁴ En seger för befrielseörelserna i Indokina var således ingen hjärtesak för Beijing-

⁵² Detta är en av huvudteserna i Lin Biaos skrift *Leve segern i folkkriget*, a.a.

⁵³ Om den ”strategiska debatten” i Kina, se Uri Ra’anans artikel i ”Peking’s Foreign Policy ‘Debate’, 1965-1966” i Tsou (ed.), *China in Crisis*, a.a., s.23-71 och D. Zagorias dito ”The Strategic Debate in Peking”, samma, s.237-268. Dessa båda författare analyserar ”debatten” främst utifrån officiella kinesiska dokument.

⁵⁴ Mao formulerade detta redan i januari 1965 i en intervju med Edgar Snow:

”Krig kunde inträffa endast om amerikanska trupper kom till Kina... Kinas arméer skulle inte överskrida landets gränser för att slåss... Endast om Förenta staterna angrep Kina, skulle kineserna slåss... Att slåss utanför ens egna gränser var brottsligt.” (Snow, *Den långa revolutionen*, Askild & Kärnekull, Borås 1972, s.219-220)

Det dröjde dock till slutet av september 1965 innan denna linje kan sägas ha fått officiell sanktion. Detta skedde genom ett uttalande av utrikesminister Chen Yi:

”Om kriget skulle spridas till Kina ska landet ståndaktigt göra motstånd och kommer att vara beslutat att besegra USA-imperialismen... Skulle USA-imperialisterna invadera det kinesiska fastlandet ska vi vidta alla nödvändiga åtgärder för

byråkratin. Utgångspunkten var i stället på vilket sätt konflikten skulle kunna utnyttjas för att gynna de egna intressena. Vietnamkriget erbjöd nämligen unika möjligheter att plocka propagandavinster i polemiken med Moskva, den försvagade och band upp USA, och den satte käppar i hjulet för den sovjetisk-amerikanska avspänningen. På lite längre sikt kunde konflikten också utnyttjas för att reda upp Kinas relationer med Washington.

Samtidigt som faran för en militär konfrontation med USA minskade under 60-talets andra hälft (Washington begrep den kinesiska utrikespolitiken betydligt bättre än Beijings supporterskara i maoistgrupperna utanför Kina), försämrades relationerna till Moskva. Den kinesiska propagandan blev allt hätskare. Från mitten av 60-talet hävdades att kapitalismen ”återupprättats” i Sovjetunionen. Efter den sovjetiska invasionen i Tjeckoslovakien (augusti -68) och proklamerandet av Brezjnev-doktrinen om ”begränsad suveränitet” (dvs det ”socialistiska lägrets” ansvar att ”kollektivt försvara socialismen” i varje land), vilken princip också var tillämplig på Kina, gick tonläget upp i falsett. Sovjet hade blivit ”socialimperialistiskt” och ”de nya tsarerna i Kreml” hade upprättat en stat av ”hitlertyp”. Upptrappningen av ordkriget beledsagades av kraftigt ökade spänningar vid den sino-sovjetiska gränsen. Dessa kulminerade i mars 1969, då väpnade sammanstötningar ägde rum på den omtvistade ön Zhen Bao (Damanskij på ryska), som ligger i gränsfloden Ussuri.

De amerikanska motgångarna i Vietnam (Tetoffensiven 1968!) och skärpningen av den sino-sovjetiska konflikten fick allt fler amerikanska politiker att börja omvärdera den amerikanska Kina-politiken: Skulle man inte kunna utnyttja motsättningarna mellan Beijing och Moskva till egen fördel och särskilt för att få slut på Vietnam-kriget på ett för Washington ”hedersamt” sätt? Redan 1967, dvs ett år innan Nixon valdes till amerikansk president hade han klargjort att han var intresserad av att komma till tals med kineserna. Beijing å sin sida förklarade i slutet av 1968 att man var beredd att ta upp diskussioner med den tillträdande Nixon-regeringen. Den diplomatiska process som skulle leda fram till Kissingers Kina-besök (sommaren 1971) och Nixons dito (i början av 1972) kunde sätta igång. De första stegen var trevande och försiktiga. Ingen av sidorna ville blotta sig i förtid och stå där som en försmådd friare. Man iakttog noga den andra sidans reaktioner innan nästa steg togs.⁵⁵ Mao och Zhou Enlai tvingades dessutom göra upp räkningen med gruppen kring Lin Biao (som var emot närmandet till Washington) innan de fick fullt svängrum för sin nya inriktning.

70-talet: Nya vänner – nya förräderier

Under 70-talet genomgick Kinas relationer med omvärlden en veritabel omvälvning: Ärkefienden Washington förvandlades till en av Kinas bästa ”vänner”, medan den nära ”vapenbrodern” Hanoi blev en av Kinas värsta fiender, för att bara nämna två av de mest frapperande exemplen.

Utvecklingen dithän var givetvis inte rätlinjig. Den var ryckig och full av krumbukter. Ibland skedde frontförändringarna med rasande fart, och ibland stod man i stort sett och stampade på stället eller t o m retirerade till gamla positioner. Till de mer spektakulära perioderna hör åren 1969-72 och 1978-80. Den första av dessa markerar inte bara genombrottet i de sino-amerikanska förbindelserna, utan också Kinas diplomatiska genombrott överhuvudtaget (Folkrepubliken erkändes av ett 40-tal stater och invaldes i FN). Scenförändringarna under den andra perioden är inte mindre dramatiska: den öppna brytningen med Vietnam och Albanien, det kinesiska angreppet på Vietnam, för att inte tala om det allt intimare samarbetet mellan Washington och Beijing.

att besegra dem. Då kommer kriget inte att ha några gränser.” (Uttalandet i utdrag i Schurmann/Shell, a.a., s.531-543, citatet s.541-543)

Chen Yis uttalande skedde vid en tidpunkt då förespråkarna för en tuffare Vietnam-politik (främst den tidigare omnämnde Luo Ruiqing) pressats tillbaka (Luo utrensades). Hädanefter gick de officiella kinesiska uttalandena i Maos fotspår.

⁵⁵ Det finns mycket skrivet om detta diplomatiska spel. Här ska vi dock inskränka oss till att nämna Snows ”inside”-information (*Den långa revolutionen*, a.a., s.159-192), samt Kissingers detaljrika redogörelse, som återfinns i hans *Memoarer – De första åren i Vita huset*, Norstedts, Stockholm 1979, s.196-233 och *Memoarer – Från krig till fred*, Norstedts, Malmö 1980, s.11-128 och 419-472.

För att förstå denna utveckling är det nödvändigt att beakta ett flertal växelverkande faktorer på det internationella och nationella planet (triangelndramat Washington-Moskva-Beijing, liksom i regional skala Beijing-Hanoi-Phnom Penh, fraktionskampen i KKP m m). Vi ska här inte gå in närmare på de olika turerna och ”stadierna” i denna mångfacetterade utveckling.⁵⁶ Förutom några allmänna reflektioner kring den utrikespolitik som tog form under 70-talet ska vi endast göra ett litet, men belysande urval ur den långa rad av beklämnande exempel på Beijing-regimens internationella agerande som vi fick bevittna under årtiondet. Dessa exempel får illustrera det faktum att inträdesbiljetten till de kapitalistiska salongerna hade ett högt pris. Beijing betalade nämligen med att cyniskt förråda klasskampen runt om i världen.

Teori och praktik

Som vi redan betonat i tidigare artiklar finns det en grundläggande kontinuitet i den kinesiska utrikespolitiken alltsedan 50-talet. De grundläggande målsättningarna och strävandena låg fast. I denna mening utgjorde därför den politik som utvecklades under 70-talet *ingalunda* något avgörande *brott* med den tidigare politiken. Så gott som alla grundläggande aspekter hade tidigare funnits som mer eller mindre starka tendenser. Det gäller t ex synen på ”den tredje världen” och den strävan att hävda Kina som en stormakt som blev allt uppenbarare under 70-talet, inte minst efter angreppet på Vietnam. Vad som förändrades var ”världsläget” så att de inneboende tendenserna fick utrymme att slå ut i full blom. Och i takt med att Kinas internationella isolering bröts lämnade den kinesiska byråkratin alltmer frasernas och retorikens nivå, till förmån för mer ”realpolitiska” och praktiska förpliktelser. Därmed fick den kinesiska utrikespolitiken också alltmer allvarliga och *direkt* skadliga konsekvenser för klasskampen på den internationella arenan.

Kinas nya roll i utrikespolitiken måste givetvis få effekter på det ideologiska planet. I och för sig är inte de officiella ”teorierna” och ideologin *bestämmande* för politiken. Men eftersom ideologin har till uppgift att *legitimera* agerandet, måste den åtminstone hjälpligt anpassas till praktiken. Det är därför inte så underligt att vi kan iakttä omformuleringar och tyngdpunktsförskjutningar i den officiella ideologin alltsedan slutet av 60-talet, då Beijings diplomatiska prioritering västerut började. Redan kring 1970 kan den uppmärksamme läsaren iakttä hur Beijing i allt större utsträckning börjar tala om ”supermakternas hegemoni” i stället för ”imperialism”, om ”medelstora och små stater” i stället för ”förtryckta klasser” osv. Detta gradvisa övergivande av marxistiska begrepp som för tankarna till klasskamp, revolution osv uttryckte att den kinesiska byråkratin lade större vikt vid goda förbindelser med *existerande* regimer och alltmer nedtonade befrielserörelsernas betydelse.

Det dröjde dock flera år innan det gjordes något allvarligt försök att formulera ett sammanhängande teorisystem som bättre skulle kunna rättfärdiga den utrikespolitiska kurs man styrt in på. Denna bedrift stod Deng Xiao-ping för, samme figur som utrensats under Kulturrevolutionen, men som nu gjort comeback.

Vid FN:s råvarukonferens i april 1974 presenterade han ”teorin om de tre världarna”. Enligt denna ”teori” består världen av ”tredje världen” (= de s k u-länderna), ”supermakterna” eller ”första världen” (= USA och Sovjet) och däremellan den ”andra världen” (= de medelstora och små utvecklade länderna: Japan, Kanada, Australien och länderna i Europa). Det är inte så svårt att inse att detta egentligen utgör en tillspetsning av teorin om ”mellanzonerna”.⁵⁷

⁵⁶ Om den kinesiska utrikespolitiken under 70-talets första hälft har det redan skrivits och sammanställts en hel del. På svenska finns Cardorff, *Kinas utrikespolitik*, RMF-press, Stockholm.. Om ”supermaktsteorin” och påståendet att Sovjet är ”kapitalistiskt”, se t ex ”SKP, den ryska profiten och Karl XII:s pekfinger” i *FI* 1-75, samt Eklund-Reichard, *Är Sovjetunionen kapitalistiskt?*, Bokförlaget Röda Rummet, Stockholm 1976. Se även Stefan de Vylders artikel i *Zenit* nr 3-1976. På engelska kan nämnas Maitan, a.a., s 309-347 och Evans, *China after Mao*, Monad Press, New York 1978, s 91-109.

⁵⁷ Dengs tal publicerades som ett supplement till *Peking Review*, 12 april 1974 och utgavs som särskild broschyr. Det översattes och publicerades på en mängd språk. Efter Maos död har de kinesiska ledarna tillskrivit Mao ”teorin”. (Se *Ordförande Maos teori om de tre världarna – Ett viktigt bidrag till marxismen-leninismen*, Oktoberförlaget, Stockholm 1978.) Som vi redan påpekat innehåller

Enligt ”teorin om de tre världarna” beror allt elände och alla konflikter ute i världen på ”supermakternas”, dvs Sovjets och USA:s ”aggressiva politik”. Mot dessa två ”supermakter” står den ”andra och tredje världen”. Det nya i denna ”teori”, jämfört med mellanzonsteorin, är att så gott som **alla** hänvisningar till klasskampen och till ländernas klasskaraktär försvunnit.

— Medan definitionen på mellanzons-begreppet åtminstone *utgick ifrån* kampen mellan ”det socialistiska lägret” och USA-imperialismen (se ovan) innebär ”3-världs-teorin” ett fullständigt brott med **varje** anknytning till klasskriterier. Det ”socialistiska lägret” förklarades t o m ha upphört att existera och Kina räknades till ”tredje världen”.

— Medan mellanzons-teorin åtminstone lämnade utrymme för ”revolutionära strider” och klasskamp (se ovan), proklamerades nu öppet att huvuduppgiften var att ena existerande stater i kamp mot ”supermakternas hegemonisträvanden”.

”Teorin om de tre världarna” innebar således att man buntade ihop länder av de mest skilda karaktär. I praktiken blev det avgörande kriteriet för Beijings del i allt större utsträckning graden av antisovjetism hos de aktuella regeringarna.⁵⁸

Redan så tidigt som 1971 kan man finna kinesiska uttalanden där Sovjet utnämns till ”huvudfiende”.⁵⁹ Efter befrielseörelsernas seger i Indokina (1975) blev detta ett alltmer markerat inslag i den kinesiska utrikespolitiken. Kampen måste i första hand inriktas mot den ”lömskaste och mest aggressiva” av de två ”supermakterna”, dvs Sovjetunionen. I kampen mot Sovjet måste man ”ena alla krafter som går att ena”. Ju mer antisovjetisk en regim är desto bättre. Därför blev också reaktionära (= antikommunistiska) regimer (t ex Chile, Zaire, Iran under shahen osv) att föredra före

påståendet en stor dos sanning. ”Teorins” viktigaste element återfinns i den praktik och teori som utformades under Maos ledning under tidigare faser. Deng & Co:s ”bidrag” är främst att de systematiserat och renodlat dessa spridda element i en ”enhetlig” teori. Många Kina-experter har dock ifrågasatt att Mao verkligen skulle ha omfattat ”3-världsteorin” i den utformning den kom att få och särskilt alla dess praktiska konsekvenser. Man kan härvid stödja sig på en rad indicier: 1) Teorin tillskrevs Mao först efter hans död och inskrevs i konstitutionen först vid 5:e folkkongressen (även detta efter Maos död). 2) Teorin nämndes mycket sparsamt (perioden nov. -74 – hösten -75 inte alls) fram till Maos död. 3) ”De fyras gäng”, vilka politiskt stod Mao närmast gick emot ”teorin” (Se R. Lotta, *And Mao Makes 5*, Banner Press, Chicago 1978, s 32-33, 158-173). 4) Mao gjorde själv aldrig någon systematisk framställning av ”teorin”, utan det enda som man i efterhand lyckats skrapa fram är en del flyktiga anmärkningar, varav de mest ”konkreta” är följande:

”enligt min mening bildar Förenta staterna och Sovjetunionen den första världen. Japan, Europa och Kanada, mittdelen, tillhör den andra världen. Vi är den tredje världen. Tredje världen har en väldig befolkning. Men undantag av Japan tillhör Asien tredje världen och likaså Latinamerika.” (*Ordförande Maos teori...*, a.a., s 7)

Inte särskilt mycket att komma med om man önskar tillskriva Mao den utrikespolitiska **strategi** som benämns ”teorin om de tre världarna”. Det skulle i och för sig vara intressant att diskutera vari Maos eventuella meningsskiljaktigheter med Deng & Co skulle ha bestått, men detta skulle kräva en längre analys, vilken inte ryms inom ramarna för denna artikel och inte heller har någon större vikt för vår studie av den faktiskt förda politiken. Förmodligen rörde det sig i så fall om skillnader i *hur långt* man borde gå i sina relationer med USA-imperialismen och västkapitalismen överhuvudtaget. Mao skulle alltså liksom ”de fyras gäng” ha menat att Kina borde hålla sig mer på sin egen kant (”lita till egna krafter”).

⁵⁸ Något av det mest absurda är KKP-”teoretikernas” försök att göra Marx och Engels till 1800-talets ”supermaktsteoretiker”!! Enligt Beijings virrhjärnor skulle Marx och Engels ha stått för tesen att ”det tsarryska imperiet var de europeiska revolutionära rörelsernas huvudfiende” och manat ”revolutionära människor i Europa att kasta sig in i striden för att förgöra detta det största av deras gissel”. Så vitt vi vet grundade aldrig Marx och Engels någon ”europeisk front mot tsaren”. Däremot bildade de Internationella Arbetarassociationen – en organisation för internationell *klasskamp*... Inte heller Lenin går fri från de ”röda professorerna” i Beijing. Han får stå som anfader till ”teorin om de tre världarna”: ”Lenin var av den uppfattningen att proletariatet för att rikta slag mot huvudfienden måste göra en skillnad mellan de andra rangens mindre imperialistländerna å ena sidan och de imperialistländer som styrde allt och alla å den andra. Han ansåg också att det var nödvändigt att förknippa proletariatets antiimperialistiska (varför inte anti-kapitalistiska? *vår anm.*) kamp med de besegrade och de små och medelstora ländernas kamp mot imperialistländernas förslavande.” Varför Lenin satsade allt på att bygga upp Kommunistiska internationalen, en organisation för internationell *klasskamp*, i stället för en ”antihegemonifront” förklaras inte. (Citaten ur *Teorin om de tre världarna – en historisk bakgrund*. Oktoberförlaget, Stockholm 1978, s 4 resp. 32)

⁵⁹ Detta gäller bl a ett uttalande av Zhou Enlai i december 1971, cit. i Camilleri, *Chinese Foreign Policy*, Martin Robertson, Oxford 1980, s 173. Se även Kissinger, *Memoarer – Från krig till fred*, a.a.

sådana som t ex Angola eller Kuba.

I sin strävan efter en ”världsomspännande front mot Sovjetunionens hegemonisträvanden” har de kinesiska byråkraterna inte hindrats av några som helst skrupler. Ju reaktionärare en politiker är, desto salongsfärdigare blir han i Beijing. Detta gäller inte bara reaktionärer som sitter vid statsrodret. Förbindelserna med Heath och Thatcher när de befann sig i oppositionsställning är välkända, liksom med Strauss (i Västtyskland).⁶⁰

Denna oheliga allians har KKP utåt försökt ideologiskt motivera med hänvisningar till världsläget och ”krigsfaran”. Sovjetunionen har jämförts med ett expanderande Hitlertyskland, berett att kasta sig över Västeuropa. Alla politiker som inte insett detta, och därför inte förespråkade preventiva åtgärder (upprustning o s v), har fått epitetet ”eftergiftspolitik” typ Chamberlain (för dennes agerande i München 1938).⁶¹ Särskilt förkastliga är de som talar om nedrustning, avspänning o s v. I konsekvens med detta har Beijing tydligt demonstrerat att man föredrar högerregeringar framför socialdemokratiska (t ex i Storbritannien och Västtyskland) och öppet förespråkade EG:s ekonomiska och militära upprustning och ett förstärkt NATO. Som ett närmast surrealistiskt faktum kan nämnas att en av dem som första maj 1978 fick äntra talartribunen i Peking var... den brittiske överbefälhavaren.⁶²

Alla framgångar för de Moskva-orienterade kommunistpartierna representerar i detta perspektiv blott och bart förhatliga hinder i vägen för målsättningen att bekämpa Sovjet. Under det revolutionära uppsvinget i Portugal 1974-75 betecknades Cunhals kommunistparti t ex som ”socialimperialismens förlängda arm”. Det gick så långt att diverse maoistgrupper – med Beijings goda minne – applåderade eller t o m deltog i högerextremistiska angrepp på kommunistpartiet, där dess möten bröts upp, dess lokaler sattes i brand o s v.⁶³

En socialistisk revolution i Europa skulle Beijing-byråkratin betrakta närmast som en katastrof. Dess tillit till den europeiska arbetarklassens revolutionära potential är lika med noll. I stället gäller det att ena och stärka Västeuropas ”små och mellanstora” imperialiststater och inrikta dem mot Sovjets ”hegemonism”.⁶⁴

⁶⁰ Många kinavänner var länge ovilliga att erkänna detta faktum. De mer klarsynta Beijing-papegojorna förstod dock väl hur saken låg till. Detta gäller t ex William Hinton, ordförande i Amerikansk-kinesiska vänskapsförbundet, som i den amerikanska vänstertidskriften *Guardian*, 5 maj 1976, förklarade:

”Kina bedömer världsledarna efter hur väl de förstår de nya styrkeförhållandena. Sålunda föredrar de Heath före Wilson, Strauss före Brandt och Schlesinger före Kissinger.” (Citerat i Evans, a.a., s 102)

⁶¹ Se t ex Shih Li-suo, *München 1938 och eftergiftspolitiken*, Oktoberförlaget, Uddevalla 1978, vilket kan anses som ett kinesiskt standardverk om ”krigsfaran”. Se även *Teorin om tre världar...*, a.a., s 50-51.

⁶² *DN* 2/5 -78.

⁶³ Ta t ex den portugisiska maoistgruppen PCP-ml och dess tidning *A Luta*. I ett nr av den 3/12 - 75 skyr man inga medel och argument för att försöka ”bevisa” att Sovjet vill omstörta Portugal. De vänsterorienterade fallskärmsjägarna och deras vänsteräventyr den 25/11 -75 framställs på följande sätt:

”Vi går inte i fällan att tro på någon slags skillnad mellan den s k yttersta vänstern och den cunhalistiska socialfascistiska partiet och att det därmed skulle vara så att kuppen (25 november) genomfördes av vad som vanligen kallas yttersta vänstern... Det var de cunhalistiska socialfascisterna under KGB som, genom att manipulera sina lakejer i UDP och FUR ockuperade flygbaserna och manipulerade Tancos fallskärmsjägare... Detta är givetvis ett klart intrång i vårt lands interna angelägenheter och visar att kuppen planlades i Moskva där hitleristerna förberett världsoptionen... Vi är givetvis överens om arresteringarna av småfiskar typ Costa Martins, Dinis de Almeida, Cuco Rosa, Tomé och andra. Men det avgörande är att arrestera storfiskarna, dvs Cunhal och hans anhang.”

Den yttersta högern i Portugal skulle inte kunna uttrycka det bättre!

⁶⁴ Följande citat kan väl illustrera Beijings klasslösa och kontrarevolutionära perspektiv på Europas ”enhet”:

”I militärt avseende har de västeuropeiska länderna breddat sitt samarbete och sin samordning. Olika former av förbund mellan nationer och regioner fortsätter att bildas. De politiska och ekonomiska förbindelserna mellan EG och länder i tredje världen stärks ytterligare. Det bör framhållas att alla dessa positiva resultat i den västeuropeiska enheten mot hegemonismen har uppnåtts under mycket svåra betingelser... Men trots att så är fallet, har de gjort framsteg ifråga om att enas mot hegemonismen. Detta är ett övertygande bevis för att ett enande mot hegemonismen är en gemensam önskan hos de västeuropeiska länderna och folken (sic!) och att det representerar en historisk (sic!) strömning. Ett allt mer enat och starkt Europa står i fullständig (sic!) överensstämmelse med dessa länders och folks intressen. Historiskt sett har de större länderna i Västeuropa själva varit (sic!) imperialistmakter som kämpat om hegemonin över Europa.

KKP-ledningen har inte heller nöjt sig med att förespråka denna inriktning för enbart Europa. Efterhand har man allt uttryckligare klargjort att även USA-imperialismen måste inkluderas i denna ”antihegemonistiska enhetsfront”. Det är ingen hemlighet att Beijing föredrog hökarna Schlesinger och Brzezinski före Kissinger resp. Vance, eller Nixon (!) före Carter. Den andra kategorin ansågs inte föra en tillräckligt hård politik mot Sovjet. Krigshetsaren Nixon fick f.ö. *efter* han tvingats avgå motta en *personlig* inbjudan till Kina...⁶⁵

I detta sammanhang bör också nämnas Beijings flirt med extrema högerkretsar inom amerikanska militären. Under juni-juli 1977 mottogs i Kina förre amiralen Elmo R. Zumwalt och fick göra en månads rundresa i landet. Zumwalt är mest känd som kommandant för USA:s sjöoperationer kring Vietnam 1968-70. Att han inbjöds till Kina berodde dock inte på att byråkratin önskade ytterligare förbättra relationerna med Washington, eftersom Zumwalt vid den tidpunkten inte längre representerade USA:s regering. Han mottogs istället som representant för den s k ”Kommittén mot den nuvarande faran”, en grupp militärer som kritiserade Washington för att vara för ”släpphänt mot kommunismen” och för att inte satsa tillräckligt på upprustningen för att möta ”det sovjetiska hotet”. Kommitténs uttalanden citerades knappt i de borgerliga tidningarna. Däremot trycktes de upp i den kinesiska pressen.⁶⁶

Denna politik – ett enat militariserat Europa och ett kraftigt upprustat NATO och USA – är inte bara kontrarevolutionär. Den är också extremt korttänkt, när det gäller Beijing-byråkratins egna intressen. Att den – om den blev en realitet – skulle leda till allvarliga konsekvenser för arbetarklassen i väst – ökad repression, ökat skattetryck osv – bekymrar säkert inte potentaterna i Beijing. Däremot borde de inse att ett Europa och USA rustat till tändarna inte bara utgör ett hot mot Sovjet, utan också mot Kina! Om imperialismen är tillräckligt stark för att krossa Sovjet, då kommer den inte heller lämna sten på sten kvar av den kinesiska arbetarstaten! Därför är det en farlig lek med elden som Deng & Co gett sig in på.⁶⁷

Några fallstudier

1971 var det år som den kinesiska utrikespolitiken började slå igenom på det diplomatiska planet. En kortfattad redogörelse för tre speciella händelser i den koloniala världen får markera denna

Följaktligen kunde det på den tiden inte bli fråga om någon västeuropeisk enhet mot hegemonismen. Men idag står saken annorlunda... (de utvecklade kapitalistländerna i Europa) trakasseras och hotas av de bägge supermakterna, särskilt av den sovjetiska socialimperialismen. Det är just i dessa historiska omständigheter som de västeuropeiska länderna har behov av att enade försvara sin nationella existens. För de västeuropeiska länderna rör det sig givetvis om att kämpa emot den kontroll som Förenta staterna försöker (sic!) underställa dem, men den största faran kommer från den sovjetiska socialimperialismens aggression och expansion.” (Ur *Teorin om de tre världarna...*, a.a., s 46-47)

⁶⁵ Detta besök ägde rum i februari 1976. Ytterligare ett i september 1979! I detta sammanhang bör också nämnas att Watergate-skandalen (1973-74) aldrig kommenterades i kinesisk press! Tvärtom uttryckte de kinesiska ledarna i samtal med västerlänningar **oro** över att Watergate skulle försvaga presidentens ställning och att detta skulle gynna Sovjet! (Se Maitan, a.a., s. 34) och *China Quarterly* nr 57 (1974), s.222-223 samt Kissinger, *Years of Upheaval*, Weidenfeld & Nicolson and Joseph, London 1982, s. 104, 122, 690 och 694.

⁶⁶ Evans, a.a., s.103.

⁶⁷ Det skulle inte skada om Deng & Co tog sina egna varningsord (i polemiken mot SUKP på 60-talet) på litet större allvar:

”Här skulle vi gärna vilja ge några uppriktiga råd till SUKP:s ledare. Förenta staterna, det mest rovgiriga imperialistiska landet, har det vanvettiga strategiska målet att erövra världen. Det undertrycker ursinnigt den revolutionära kamp som förs av de förtryckta folken och nationerna och har öppet förklarat sin avsikt att föra Östeuropa tillbaka i den så kallade fria nationernas världsgemenskap. Hur kan ni inbilla er att den amerikanska imperialismen vid genomförandet av sina aggressiva planer för erövring av hela världen kommer att låta de hårdaste slagen falla på andra och inte på Sovjetunionen?

Förenta staterna är ett imperialistiskt land och Sovjetunionen är ett socialistiskt land. Hur kan ni vänta ‘allomfattande samarbete’ mellan två länder med helt skilda samhällssystem?...

Ledande kamrater i SUKP! Tänk över saken nyktert! Är den amerikanska imperialismen att lita på när en storm bryter loss i världen? Nej! De amerikanska imperialisterna är liksom alla imperialister och reaktionärer opålitliga. Sovjetunionens enda pålitliga bundsförvanter är broderländerna i det socialistiska lägret, de marxist-leninistiska broderpartierna och alla undertryckta folk och nationer.” (*Den stora polemiken*, a.a., s.228)

period (Sudan, Ceylon och Palestina). Slutligen tar vi något utförligare upp ett något aktuellt exempel (Iran).

1) Sudan

I juli 1971 gjordes ett försök att störta den sittande reaktionära Numeiry-regeringen. Kuppmännen var vänsterorienterade officerare. Enligt samstämmiga rapporter i massmedia mottogs kuppen positivt av de sudanesiska massorna, som demonstrerade sitt stöd för kuppen och mot Numeirys reaktionära diktatur. Efter tre dagar lyckades dock Numeiry-trogna element inom armén göra en motkupp. En veritabel klappjakt på fackföreningsmiliter och kommunister inleddes – kommunistpartiet påstods nämligen ligga bakom kuppen. Tusentals dödades eller fängslades. Det starkaste kommunistpartiet i arabvärlden stympades allvarligt. Varje revolutionärs plikt i en sådan situation – *oavsett vad man tycker om kommunistpartiets politik!* – borde givetvis ha varit att fördöma Numeiry-regimen, dess blodiga terror och göra allt för att stödja de förföljda arbetarna.

Vad gjorde då den kinesiska ledningen? Jo, strax efteråt mottogs en sudanesisk delegation i Beijing och den 24 augusti undertecknades ett ekonomiskt och tekniskt samarbetsavtal. Vidare beviljades Sudan ett lån på 35 miljoner dollar. För att riktigt understryka hur nöjda KKP-byråkraterna var med Numeirys blodsdåd inbjöds ytterligare en sudanesisk regeringsdelegation till Beijing i december samma år och beviljades ytterligare ett lån. Vid sitt hälsningsanförande sade Zhou Enlai bl a följande:

”Vi har med glädje uppmärksammat att sedan Sudans majrevolution har det sudanesiska folket under president Numeirys ledning uppnått fortsatta framsteg i likviderandet av de koloniala krafterna, stärkt sitt nationella oberoende och sin statliga suveränitet och utvecklat sin nationella ekonomi. Detta år har den sudanesiska regeringen och folket segerrikt slagit ner en utländsk omstörtningssplan.”⁶⁸

Således betraktade de kinesiska ledarna det sudanesiska kommunistpartiet och dess medlemmar som agenter för en utländsk makt (= Sovjetunionen), och ansåg det därför utmärkt att Numeiry lät mörda och fängsla dem!⁶⁹ Kan det kinesiska ledningens totala avsaknad av klasståndpunkt och kommunistisk moral demonstreras tydligare?

Det är att notera att de nordvietnamesiska ledarna och FNL intog en diametralt motsatt ståndpunkt.⁷⁰

2) Ceylon (Sri Lanka)

1970 tillträdde en folkfrontskoalition regeringstaburetterna på Ceylon (numera Sri Lanka). De partier som ingick i koalitionen var Bandaranaikes parti, SLFP, det reformistiska LSSP (f d trotskistiskt, uteslutet ur Fjärde Internationalen 1964) och det moskvatrogna kommunistpartiet. Valet av denna ”vänsterfront” stimulerade massornas förväntningar. Men alla problem de hade hoppats att den nya regeringen skulle lösa kvarstod – och förvärrades! Arbetslösheten ökade, levnadsstandarden sjönk o s v.⁷¹

I denna situation fick en nästan nybildad organisation, JVP (Janatha Vimuthki Peramuna – ”Folkets Befrielsefront”), ett visst gehör, främst bland studenter och arbetslösa ungdomar. I mars 1971 försökte regeringen krossa organisationen med hjälp av undantagslagar och massarresteringar av dess ledare. Den 6 mars utfördes en attack mot USA:s ambassad i Colombo. Attacken tillskrevs ”Den maoistiska ungdomsfronten”, en hittills okänd organisation. Själva attacken anses också ha varit ett provokationsverk av antingen regeringen eller ambassadpersonalen själv.⁷²

⁶⁸ *Kina-rapport*, nr 15-1971, s.40. Mer om händelserna i Sudan, se Cardorff, a.a., s.57-59.

⁶⁹ Med hänseftning på Sudan fördömde Kinas FN-delegat Qiao Guanhua Sovjet för att ”underminera den lagliga regeringen i ett afrikanskt land”. *Peking Review* nr 33 (14 augusti) 1971.

⁷⁰ Se *South Vietnam in Struggle*, nr 108 (9 augusti) 1971, och *Vietnam Courier* nr 332 och 333 (1971).

⁷¹ Se Hallidays artikel ”The Ceylonese Insurrection” i Blackburn (red.), *Explosion in a Subcontinent*, Penguin Books, London 1975, s.151-220. Denna artikel är den bästa redogörelsen för förhållandena före, under och efter händelserna 1971.

⁷² Evans, a.a., s. 100.

Det inträffade gav hur som helst Bandaranaike-regeringen en förevändning för repressiva åtgärder i stor skala. Den 16 mars infördes undantagstillstånd och polisen och armén startade klappjakt på JVP:s medlemmar och sympatisörer. JVP ansåg sig i detta läge inte ha något annat val än att försöka slå tillbaka. Under en kort period lyckades också organisationen skapa sig stöddepunkter genom baser i djungeln och t o m ”befriade områden”. Men i slutet av april hade JVP:s motstånd brutalt slagits ned. Mellan 12 000-50 000 ungdomar uppges ha mördats, åtskilliga tusen sattes i fångläger.⁷³

Under tiden, och speciellt efter krossandet, utsattes JVP för en massiv förtalskampanj från Bandaranaike-regimens sida. JVP beskrevs som en del av en väpnad konspiration av vänsterterrorister osv. Hjälp från imperialismen lät inte heller vänta på sig. Bland de stater som omedelbart ställde vapen, krigsmateriel, trupper och pengar till Bandaranaike-regimens förfogande kan nämnas Storbritannien, USA, Indien, Pakistan och Australien. Så småningom anslöt sig också Sovjet till denna kontrarevolutionära ”enhetsfront”.⁷⁴

Mot denna uppslutning skulle varje revolutionär, varje revolutionärt parti, varje stat som anser sig socialistisk ha reagerat med kraft. Argument av typen ”JVP är ju inte revolutionärt”, ”JVP hade inget masstöd” osv får *aldrig* i en sådan situation utgöra hinder för en obrottslig solidaritet mot förtrycket.⁷⁵

Vad gjorde då KKP och Beijing? Jo, istället för att uppmana till solidaritet med JVP, såg byråkratin det som ett utmärkt tillfälle att köpa till sig den ”progressiva” regimens ”vänskap”. Den 26 april utannonserades att Kina givit Ceylon ett lån på 150 miljoner rupies (ungefär 25 miljoner dollar) under mycket fördelaktiga villkor. Dagen efteråt publicerade ceylonesiska tidningar ett brev från Zhou Enlai till Bandaranaike:

”I enlighet med ordförande Mao Zedongs läror, så har det kinesiska folket alltid motsatt sig ultra-’vänstern’ och högeropportunisten under sin långa revolutionära kamp. Det är glädjande att den kaotiska situation som skapats av en handfull personer vilka kallar sig ‘guevarister’ och till vilka utländska spioner smugit sig har bragts under kontroll tack vare Ers Excellens’ och den ceylonesiska regeringens ansträngningar. Vi tror att dessa upproriska aktioner, anstiftade av inhemska och utländska reaktionärer i avsikt att underminera det ceylonesiska folkets intressen, är dömda att misslyckas till följd av Ers Excellens’ ledarskap och det kinesiska folkets stöd och medverkan.”⁷⁶

Är det särskilt förvånande att ”maoismen” efter detta inte stått speciellt högt i kurs bland de arbetande massorna och vänstern på Sri Lanka?

3) Pakistan/Bangla Desh

Pakistan bildades 1947 av två separata landområden. De båda delarna låg inte bara hundratals kilometer från varandra, de hade inte heller samma språk eller kultur. Den pakistanska statens ”enhet” var helt enkelt en konstruktion av den brittiska imperialismen. Och det var i Östpakistan de förtryckta massorna drog det kortaste strået...⁷⁷

Efter gränskriget mellan Kina och Indien 1962 försökte Kina förstärka sin allians med Pakistan. För

⁷³ Halliday, a.a., s. 201.

⁷⁴ Samma, s. 203-204.

⁷⁵ Man kan naturligtvis kritisera JVP:s program och allmänna politik. Det är en sak. Men det är inte det som det var frågan om från KKP:s och maoisternas håll. JVP *tvingades* till ”uppror” för att försvara sig själva! Att i ett sådant läge förvägra dem solidaritet mot repression, med hänvisning till att de är ”guevarister”, småborgerliga revolutionärer, o s v, är inget annat än pedantisk sektarism och förräderi.

Marx ansåg t ex från början att Pariskommunen var ett omoget uppror. Det hindrade dock inte honom från att helhjärtat stödja kampen när den väl var ett faktum. Lenin hänvisade också till detta i polemiken mot mensjevikerna om 1905 års revolution i Ryssland (Se Lenin, *Samlade skrifter i urval*, band 18-19, del 2, s. 554-555. Se även Lenin om upproret på Irland 1916 i *Collected Works*, vol. 22, s. 354-356.)

⁷⁶ Publicerat i *Ceylon Daily News*, 27 maj 1971. Citerat av Halliday, a.a., s.360-361 och i Cardorff, a.a., s.52.

⁷⁷ Om den pakistanska statsbildningens uppkomst och historia, se Ali, *Pakistan – militärvalde eller folkmacht?*, a.a.

att möjliggöra detta, avstod Beijing från varje form av kritik av den pakistanska militärdiktaturen.⁷⁸

Beijings linje innebar ett totalt avståndstagande från den bengaliska majoriteten i Pakistan, och dess krav på nationella rättigheter, vilket med tiden växte allt starkare.

I december 1970 hölls nationella val i Pakistan. Det borgerliga Awamiförbundet, som i sitt program lagt stor vikt vid nationella frågan, vann en förkrossande seger i Östpakistan: 167 av de 169 platser som tilldelats Östpakistan i nationalförsamlingen, i själva verket blev dess ställning så stark att dess block skulle få absolut majoritet i nationalförsamlingen, och gav det således rätt att bilda centralregering. Detta skrämde den härskande klassen i Västpakistan som såg sin traditionella dominerande maktställning hotad och fruktade att den pakistanska statsbildningen skulle splittras. Därför uppsköts öppnandet av den konstituerande församlingen till den 3 mars och armén, tillsammans med det ledande västpakistanska partiet (Ali Bhuttos Folkparti), försökte tvinga ledarna för Awamiförbundet att överge de punkter i sitt program som gällde Östpakistans nationella självstyre. Detta gick emellertid dåligt och den 1 mars 1971 beslöt general Yahya Khan enväldigt att uppskjuta öppnandet av nationalförsamlingen på obestämd tid.

Mot detta revolterade de bengaliska massorna spontant och i stor omfattning. Yahya svarade med ett massivt folkmord. Detta kunde dock inte hindra lösgörandet av Östpakistan från den pakistanska statsbildningen och uppkomsten av en ny stat, Bangla Desh.⁷⁹

Inget hade varit mer självklart för en marxist än att stödja det bengaliska folkets befrielsekamp. Men för Beijing-byråkraterna stod den i vägen för alliansen med Pakistan. Zhou Enlai lade fram byråkratins ståndpunkt i ett brev till Yahya Khan, 12 april 1971:

”Ers Excellens och ledare för skilda läger i Pakistan har utfört ett mycket värdefullt arbete i syfte att upprätthålla Pakistans enhet och hindra Pakistan från att gå mot en splittring. Vi tror säkert att situationen i Pakistan, genom Ers Excellens’ och ledarnas för skilda läger kloka åtaganden och åtgärder, kommer att återgå till det normala. Enligt vår mening är Pakistans enhet och enheten mellan folken i Öst- och Västpakistan de grundläggande garantierna för att Pakistan skall uppnå välstånd och styrka. Här är det av stor vikt att skilja mellan folkens breda massa och en handfull personer, vilka vill sabotera Pakistans enhet. Som genuina vänner till Pakistan vill vi presentera dessa åsikter för Ers Excellens”.⁸⁰

⁷⁸ Ali (samma, s.135-136) skriver om detta:

”Eftersom Kina var den enda stormakt som understödde Pakistan i konflikten (med Indien) var det naturligt att dess popularitet i Pakistan skulle öka kraftigt. Så snart Zhou Enlai syntes i journalfilmerna på lokala biograferna hördes höga och ihållande applåder. När å andra sidan Ayubs ansikte framträdde ljudet visslingar. Den kinesiska regeringen gick emellertid långt utöver vad diplomatin krävde. Efter Ayubs seger i de förfälskade valen mottog han en hälsning från den kinesiske premiärministern vari denne hävdade att hans framgång klart visade att han hade folkets stöd. Och när marskalk Chen Yi efter kriget 1965 besökte Lahore påstod denna att ‘grunddemokratierna’ hade en del gemensamt med folkkommunerna. Dessa opåkallade uttalanden kunde inte annat än skada den kinesiska ledningens anseende i Pakistans radikala kretsar. Kanske var de ämnade för prokinesiska pakistanier, I så fall ha de den önskade effekten, för de prokinesiska grupperna blev helt lyriska i sitt stöd för Ayub. De hade tidigare förklarat att det indisk-pakistanska kriget var ett ‘folkets krig’! Nu anförde de Ayubs utrikespolitik som ursäkt för att nedgöra all opposition mot honom och glömde att för marxister är ‘utrikespolitiken överallt och alltid en fortsättning av inrikespolitiken, för den genomföres av samma härskande klass och fullföljer samma historiska syften’.”

⁷⁹ Se Alis artikel ”Pakistan and Bangladesh: Results and Prospects...” i Blackburn (ed.), *Explosion...*, a.a., s. 293-347.

⁸⁰ Publicerat i *Pakistan Times* 13/4-71. Hela brevet återges i Alis ovannämnda artikel (s. 358-359).

I kinesisk press under denna period är det omöjligt att finna ett enda uttalande till stöd för kampen mot den pakistanska diktaturen. Jo, ett! Men det är ett citat från den vietnamesiska (!) tidningen *Hoc Tap* som skriver: ”Folken i Vietnam, Laos och Kambodja utkämpar ett stort nationellt befrielsekrig. Folken i Thailand, Filippinerna, Indonesien, Malaysia, Indien och Pakistan utkämpar heroiska strider.” (*Peking Review* nr 37-71)

Det vanliga är annars lyckönskningar åt diktaturen: ”Må den pakistanska regeringen och folket uppnå nya framsteg under Ers Excellens’ ledning.” (*Peking Review* 13-71)

Ett annat nr av *Peking Review* (16-71) innehåller *okommenterat* Yahya Khans svar till den sovjetiska presidenten Podgornij:

”Situationen i Ostpakistan är väl under kontroll och normala förhållanden håller gradvis på att återställas... Jag skulle vilja tillägga, hr. president, att ingen regering kan överse med eller vika undan för subversiva element som attackerar dess suveränitet och territoriella integritet... De åtgärder som har vidtagits av regeringen syftar till att försvara äran, livet och egendomen åt majoriteten av våra östpakistanska medborgare, som inte samtycker till de fascistiska metoder

Av detta kan vi konstatera att Beijing **inte** stödde Östpakistanens rätt till självbestämmande, utan tvärtom juntans folkmord ("kloka åtgärder"). Stödet till den pakistanska diktaturen stannade inte heller vid ord. Förutom att de vapen som användes i Östpakistan till stor del var kinesiska (bl a flygplan och stridsvagnar), fick västpakistaniskt flyg på väg till Östpakistan använda kinesiskt luftrum och mellanlanda på kinesiska flygplatser. Och som kronan på verket spädde tidigare kinesiska lån till Pakistan nu på med ytterligare 20 miljoner dollar.⁸¹

4) Iran

Alltsedan den CIA-stödda statskuppen 1953, då nationalisten Mossadeq störtades, har Iran intagit en första rangens plats i Washingtons strategi i Persiska Viken, och då speciellt sedan 60-talet.⁸² Shahren själv uttryckte sin regims roll på följande sätt:

"Västeuropa, USA och Japan betraktar Viken som en väsentlig del av sin säkerhet. Men de är inte i stånd att garantera säkerheten i Viken. Det är vi som gör det åt dem... Vi har inte bara ett nationellt och regionalt ansvar utan också en världsroll som beskyddare av 60% av världens oljereserver."⁸³

Denna roll upprätthöll shahren troget, alltifrån det brutala förtrycket av Irans arbetare, fattigbönder och intellektuella till funktionen som kontrarevolutionens gårdvar i Persiska Viken, där t ex befrielserörelserna i Oman och Dhofar bekämpats med hjälp av shahrens USA-beväpnade armé. Ända till det slutliga fallet i februari 1979 räknades shahrens Iran till världens grymmaste och blodigaste diktaturer.

Hur har då Folkrepubliken Kina och KKP förhållit sig till shahrens Iran? Under 50- och 60-talen uppträdde de två ländernas regimer som varandras ärkefiender., Kina fördömde mycket snabbt kuppen 1953 och shahrens makttillträde: "en regering som är totalt underkastad den amerikanska härskande klicken har bildats... USA använder Irans kungligheter för att uppnå sina egna målsättningar. Kungligheterna har blivit nitiska medlöpare till amerikanerna". Kuppen hade också enligt samma uttalande "anstiftats av speciella amerikanska agenter".⁸⁴

Och medan Beijing alltså betraktade shahren som en "marionettregim" såg shahren å andra sidan Kina som "den nya jätten i Fjärran Östern, som breder ut sig och som snabbt växer".⁸⁵

Under denna tid riktade Beijing också skarp kritik mot Sovjet för att det hade "nära förbindelser med den iranska reaktionära regimen" och för att det "propagerar på ett positivt sätt för regimen".⁸⁶

Sex år senare var det helt andra tongångar i den kinesiska pressen. Shahren hade nu, från att ha varit "USA-imperialismens nitiska medlöpare", blivit en förkämpe för "nationellt oberoende och progressiv utveckling". Å andra sidan erkände shahren Kina 1971, efter att ha vägrat göra detta i 22 år, och kylde istället ner relationerna med Sovjet ytterligare. Som tack började Beijing-byråkratin alltmer skyla över shahrens kontrarevolutionära förehavanden. T ex hade Kina under 1968-71 hjälpt

som några av Awamiförbundets ledare använder sig av."

Den enda fråga som verkligen "oroade" Beijing var den *indiska* inblandningen i konflikten. Detta var också den fråga som vid den tiden maoisterna utanför Kina oftast koncentrerade sig på. Genom att inrikta huvudelden mot "Indiens aggressiva och reaktionära roll" försökte man skjuta den obehagliga frågan om Östpakistanens rätt till självbestämmande i bakgrunden. Men vi understryker att Beijings politik **inte** bestod i att man bekämpade den indiska inblandningen och höll tyst om den nationella självbestämmanderätten, tvärtom tog man klart ställning *emot* denna:

"För att försvara sin statliga suveränitet, territoriella integritet och sitt nationella oberoende har det (pakistanska folket) kämpat oavbrutet mot utländska interventionister och separatister inom landet... Vi tror att det pakistanska folkets breda massor är patriotiska och vill värna om den nationella enheten och sammanhållningen av landet, motsätter sig inre splittring och utländsk inblandning. Det är vår förhoppning att det pakistanska folket kommer att stärka sin enhet och göra gemensamma ansträngningar för att övervinna sina svårigheter och lösa sina problem." (Utrikesminister Ji Pengfei, 7 november 1971 i *Peking Review* nr 46-71)

⁸¹ Se Barnds, "Chinas relations with Pakistan...", *China Quarterly* nr 63, 1975, s. 482-483.

⁸² Om Irans utveckling och dess plats i USA-imperialismens strategi, se Halliday, *Iran*, uf-förlaget, Stockholm 1980.

⁸³ Ur *Newsweek* (citerat i *Internationalen* 12/74)

⁸⁴ Halliday, a.a., s. 273.

⁸⁵ samma, s. 273.

⁸⁶ samma, s. 273.

gerillan i Oman och gett publicitet åt dess kamp. Efter att diplomatiska förbindelser upprättats med Iran upphörde Kinas stöd, och istället fördömdes gerillans aktivitet för att vara "sovjetstödd subversion".⁸⁷

1972 sände Iran Phantom-plan till Sydvietnam, dvs mitt under Vietnamkrigets höjdpunkt. Sydkorea och Taiwan gjorde detsamma. Dessa två stater kritiserades för detta i kinesisk press – men inte Iran...⁸⁸ Istället emottogs shahens hustru i Beijing – under USA:s terrorbombningar av DRV i september 1972 – med devota hyllningsfraser till diktaturen:

"Under ledning av shah Pahlavi har regeringen och folket i Iran gjort fortlöpande ansträngningar och åstadkommit framsteg när det gäller att värna om den statliga suveräniteten, skydda de nationella tillgångarna, utveckla den nationella kulturen och bygga upp landet."⁸⁹

Bakom dessa rader låg i själva verket ett inbakat stöd till shahens och hans diktators vakthundsroll i Persiska Viken. Detta uttalades senare (maj 1973) öppet av Kinas utrikesminister Ji Pengfei, när denne besökte Teheran:

"Iran är en av de viktigaste staterna i Persiska Viken. Er oro över situationen är förståelig och logisk. Vi har konsekvent ansett att varje land självt ska handha sina egna affärer... Iran och en rad andra stater vid Persiska Viken anser att Persiska Vikens angelägenheter ska handhas av länder som ligger där. De motsätter sig inblandning utifrån. Detta är ett rimligt krav. Vi stöder det kraftfullt. Som Shainshah har sagt utgör situationen vid Irans östra och västra sida en mycket allvarlig varning till Iran. Med tanke på det läge som uppstått i området måste Iran stärka sina försvarskrafter".⁹⁰

Flera liknande uttalanden publicerades i den kinesiska pressen efter detta. I alla dessa uttalanden "glömdes" det bort att shahens makt baserade sig nästan helt på amerikanskt stöd ("statlig suveränitet"?), att shahens armé bidragit till att krossa befrielseörelserna i omkringliggande stater ("icke-inblandning"?), att Irans oljetillgångar exploaterats till imperialismens fromma ("skydda de nationella tillgångarna"?), och att shahens diktatur med polis och SAVAK i spetsen ständigt var sysselsatt med att slå ned all opposition bland arbetare, bönder och intellektuella ("utveckla den nationella kulturen"?).

Det var fientligheten mot Sovjet som knöt Beijing-byråkratin allt närmare till shahen. (Båda använde följande samma term – "imperialism" – om Sovjetunionen.) I kinesisk press fick omhulldandet av shahens diktatur och anti-sovjetism närmast löjväckande proportioner. Sålunda kunde man i ett nummer av *Hsinhua News Bulletin* (den kinesiska nyhetsbyråns dagliga bulletin) finna en artikel med rubriken: "Sovjetiska utsläpp hotar den iranska kaviaren"!⁹¹

Under 1978-79, då den folkliga kampen mot shahens välde fick enorma proportioner, yttrades i den kinesiska pressen inte ett enda ord **till stöd** för kampen! Istället gavs publicitet åt shahens bekymmer:

"Shahens öppningsanförande dröjde huvudsakligen vid inre angelägenheter. Med de senaste oroligheterna i åtanke sade shah Pahlavi 'att under de nuvarande förhållandena i världen, är nationell enhet till försvar av vårt oberoende, vår frihet och territoriella integritet viktigare än någonsin'."⁹²

Endast i undantagsfall gav den kinesiska pressen *summariska* "rapporter" om "oroligheterna" i Iran. Hyllningarna till shahen fortsatte dock. När han fyllde 59 år den 26 oktober 1978 skickade Beijing ett lyckönskningstelegram (vilket följde även Moskva gjorde), dvs vid den tidpunkt då marken höll på att rämna under diktatorns tron. Från Hua Guofeng kunde shahen emotta följande hyllning:

"Det är ett stort nöje för mig att få uttrycka mina uppriktiga lyckönskningar med anledning av Ers Majestäts 59-årsdag. Jag hoppas att Ers Kungliga Höghet kommer att få åtnjuta god hälsa, och att Iran ska uppnå nya framsteg i försvaret av sitt oberoende och sin nationella suveränitet, och också nå nya höjder i

⁸⁷ samma, s. 271.

⁸⁸ samma, s. 271.

⁸⁹ Zhou Enlais hyllningstal till shahens hustru återgivet i *Peking Review* nr 39-72.

⁹⁰ Cit. i Halliday, a.a., s. 272.

⁹¹ *Hsinhua News Bulletin*, 27/8-75.

⁹² samma, 6/8-78.

framåtskridande och utveckling. Jag hoppas innerligt att de vänskapliga relationerna och samarbetet mellan Iran och Kina ska fortsätta att växa och konsolideras.”⁹³

I samband med shahens fall ondgjorde sig de kinesiska ledarna på ett ”indirekt”, men ingalunda svårtolkat sätt över att en vän gått förlorad, och att Sovjetunionen skulle kunna vinna på utvecklingen. Detta framgår bl a i den intervju som Deng Xiaoping gav till amerikanska TV-kommentatorer under sitt besök i USA i januari-februari 1979. På en fråga om situationen i Iran kunde gynna Sovjet, svarade Deng:

”Som alla andra länder i världen angår situationen i Iran också oss. Irans strategiska position är extremt viktig. När det gäller Kina, kan vi bara moraliskt uttrycka våra ståndpunkter. Vi kan inte göra mycket därför att vi saknar förmåga där. Och jag tror att de länder som har möjlighet att göra mer borde inta en mycket allvarlig inställning till frågan om Iran, och vidta effektiva åtgärder för att hjälpa till att få en lösning på problemet där”.⁹⁴

Uttalandet kan inte misstolkas. Deng beklagar sig över att Kina, USA m fl länder inte kunnat bistå shahen tillräckligt mycket. Han uppmanar mer eller mindre till amerikanska ”ingripandet” i Iran. Det är också anmärkningsvärt med vilken lätthet ”principerna” läggs åt sidan när behoven så påkallar. Det är nu inte det iranska folket som självt ska lösa sitt lands inre angelägenheter, utan ”de länder som har möjlighet att göra mer”, dvs i praktiken imperialistmakterna. Vart tog principen om ”icke-inblandning” vägen?

Beijing-byråkratins och KKP:s förräderi gentemot de iranska massorna bidrog säkerligen till att banden med USA-imperialismen stärktes. Inte för inte lät Deng i slutet av nämnda intervju yttra att ”smekmånaden (med USA) kommer att fortsätta”. I Kina-pressen underströks också alliansen med USA allt kraftigare.

”Idag har Kina och USA utvecklat sina relationer. Betydelsen av dessa sträcker sig långt över sfären för bilaterala relationer. Det är i enlighet med intressena och önskningarna hos inte bara det kinesiska och det amerikanska folket, utan hos alla folk i alla världens länder.”⁹⁵

Det *iranska* folket – arbetarna, bönderna och de intellektuella – torde nog ha hyst en annan uppfattning...

Inför 80-talet

Vid detta årtiondes början hade Kinas relationer med omvärlden en helt annan tyngdpunkt än tio år tidigare. Nu låg den inte längre i ”tredje världen”, utan i den utvecklade kapitalistiska världen, med växande ekonomiska, politiska och militärstrategiska band med Japan, Västeuropa och... USA!⁹⁶

⁹³ USA:s, Kinas och Sovjets lyckönskningstelegram publicerades 28 oktober i den iranska tidningen *Rastakhiz*. De finns citerade i *Intercontinental Press/Inprecor*, 20 nov. 1978.

⁹⁴ *Beijing Review*, nr 7, 16 februari, 1979, s. 18-19.

⁹⁵ Samma, s. 20-21.

⁹⁶ Under åren 1974-77 gjordes mycket få framsteg i relationerna mellan USA och Kina. Dödläget hade både inrikespolitiska och utrikespolitiska orsaker (fraktionskampen i KKP, utvecklingen i Indokina, oenighet i den amerikanska administrationen om vad som borde prioriteras – relationerna med Moskva eller Beijing, o s v). Det var först i maj 1978 som det lossnade på allvar genom den amerikanske presidentrådgivaren Brzezinskis Kina-besök (Brzezinski hade länge varit varm förespråkare för närmare samarbete med Beijing och konfrontationspolitik gentemot Moskva). Det är signifikativt att Brzezinski knappt hann lämna Kina förrän Beijing kraftigt trappade upp konflikten med Vietnam genom att starta en häftig offentlig propagandakampanj.

Efter Brzezinskis Kina-besök utvecklades förbindelserna och samarbetet mellan Kina och USA snabbt. Hållpunkter i denna utveckling är tillkännagivandet att Kina och USA skulle upprätta fullständiga diplomatiska förbindelser (i december -78), Deng Xiaopings USA-besök (månadsskiftet jan-feb -79), amerikanske finansministern Blumenthals Kina-besök mitt under Kinas invasion av Vietnam (mars -79), vice-president Mondales Kina-visit (aug. -79), försvarsminister Browns Kina-besök (jan. -80, dvs efter Sovjets invasion i Afghanistan) och Geng Biaos svarsvisit i USA (i maj-juni -80) – de två sistnämnda besöken markerande början till ett militärt samarbete mellan USA och Kina.

Om denna utveckling, se Camilleri, a.a., s.178-195 och 248-260, samt Elliot (ed.), *The Third Indochina Conflict*, Westview Press, Boulder 1981 s. 199-227.

En annan mycket viktig milstolpe i den kinesiska vändningen ”västerut” är freds- och vänskapspakten med den traditionelle fienden Japan (undertecknades i augusti 1978). Se Camilleri, a.a., s. 196-219.

På det inrikespolitiska planet motsvarades denna vändning mot väst av ett övergivande av den gamla "maoistiska" utvecklingsmodellen ("själv tillit") till förmån för "de fyra moderniseringarna" (av industrin, jordbruket, vetenskapen och teknologin, samt det nationella försvaret).⁹⁷

Dessa omfattande inrikespolitiska och utrikespolitiska förändringar berörde givetvis också den officiella ideologin. "Avmaoisering" blev följden. Inte heller utrikespolitiken klarade sig från denna "kris" för gamla värderingar och slagord.

Ett av de mer iögonfallande resultaten är att Beijing i stort sett upphört med den ideologiska kritiken av Sovjetunionens inrikespolitiska förhållanden. Det talas inte längre om "sovjetrevisionismen" eller om att "kapitalismen återupprättats" i Sovjet (egentligen inte så underligt eftersom mycket av det som tidigare betecknades som "sovjetrevisionismen" nu är Beijings *egen* politik – t ex har de ekonomiska reformerna i Kina gått *längre* i "kapitalistisk riktning" än i Sovjet).

Den antisovjetiska propagandan koncentrerar sig numera på utrikespolitiken. Anmärkningsvärt nog används i dessa sammanhang mycket sällan begreppet "socialimperialism". Istället beskrivs Moskvas utrikespolitiska agerande i termer av "hegemonisträvanden" och "expansionism". Sammantaget innebär dessa förskjutningar av sovjetkritiken att Beijing numera inte ens *försöker* gesken av att basera sin karakteristik av Moskvas utrikespolitik på en "marxistisk" analys av den sovjetiska samhällsformationen.

Därmed har också i praktiken en stor del av de ideologiska hindren för ett närmande till Moskva avlägsnats: Om bara sovjetledarna överger sin "hegemonism", dvs gör lämpliga eftergifter till Kina, finns inget som hindrar upprättandet av "goda relationer" mellan de "socialistiska broderländerna".

Men inte nog med det. I samma mån som Beijing alltmer vänt sig från "tredje världen" och mot "andra världen" och USA, för att där få tillgång till kapital och teknologi för "de fyra moderniseringarna" har självaste "teorin om de tre världarna" blivit allt mindre användbar som ett ideologiskt fikionlöv för utrikespolitiken. Detta är särskilt uppenbart om man beaktar det allt intimare ekonomiska, militära och storpolitiska samarbetet med "supermakten" USA. Enligt "tre-världs-teorin" var ju *båda* "supermakterna" fiender till alla världens folk (även om den ena – Sovjet – var värre). Hur långt Beijing avlägsnat sig från denna "världsbild" framgår exempelvis av att vice premiärministern Geng Biao under sitt USA-besök i juni 1980 kunde förklara att "Kina och USA har *identiska* (vår kurs.) uppfattningar när det gäller den generella frågan att beslutsamt möta strategiska utmaningar på 1980-talet."⁹⁸

Helt följdriktigt har det också skett en "avideologisering" av utrikespolitiken från slutet av 70-talet. Från 1979 hänvisas alltmer sällan till "teorin om de tre världarna" när Beijing formulerar sina utrikespolitiska mål. Istället framstår den kinesiska utrikespolitiken alltmer obeslöjat som den cyniska maktpolitik den är.

Beijings agerande i "tredje världen", angreppet på Vietnam, stödet till folkmördaren Pol Pot, trycket på Laos, den fientliga inställningen till Kuba, för att inte tala om förhållningssättet till revolutionens Nicaragua och den revolutionära kampen i El Salvador, stödet till reaktionära organisationer i Angola, de hjärtliga förbindelserna med Pinochet-regimen i Chile, stödet till shahen av Iran ända till slutet osv osv har medfört att Kina *både* fått allt fler fiender i "tredje världen" och förlorat sin attraktionskraft inom "vänstern" ("maoismen" är i det närmaste död som ideologisk riktning). Den kinesiska utrikespolitikens tyngdpunktsförskjutning mot de imperialistiska länderna och nedskärningen av det kinesiska ekonomiska biståndet till länder i "tredje världen" har ytterligare bidragit till att Beijings ställning i "tredje världen" försvagats. Ett symptom på detta, är att Fidel Castros hårda attack mot Kina vid de "alliansfria staternas" toppkonferens i Havanna (i september 1979) bara föranledde ett skarpt genmäle från Kinas allianspartner Pakistan.

⁹⁷ Se Mandels artikel "Den ekonomiska krisen i Kina" i *Fjärde Internationalen* nr 3-4/81.

⁹⁸ *Renmin Ribao* ("Folkets Dagblad"), 8 juni 1980, citerat i S.S. Kim "Whither post-Mao Chinese global policy?", *International organization* 35 (1981):3. s.438. De "strategiska utmaningar" Geng Biao åsyftar är förstås "den sovjetiska hegemonismen".

Inte oväntat har Moskva sett sin chans att utnyttja situationen. Trots invasionen i Afghanistan och händelserna i Polen har Moskva under de senaste åren både lyckats få ökad prestige inom delar av "vänstern" och i "tredje världen".

Om vi betraktar frågan i ett historiskt perspektiv kan man nästan säga att Moskvask och Beijings roller i världspolitiken idag är omkastade jämfört med 60-talet. Då angrep de kinesiska ledarna Moskvask "fredliga samexistens" med USA-imperialismen och anklagade sovjetledarna för att konspirera med Washington mot Kina och mot den anti-imperialistiska och revolutionära kampen. Idag är det kineserna själva som hånglar med imperialisterna, och detta med en glöd som får sovjetledarnas prestationer i den vägen att förblekna (Beijing har t o m varmt förespråkat amerikansk militär upprustning!).

Vad kommer då att hända i framtiden? Ja, det är faktiskt omöjligt att avgöra i skrivande stund (maj 1982). Det beror givetvis på utvecklingen internationellt och i Kina (inte minst utgången av den fortsatta fraktionskampen). Det finns idag en del tecken på att de kinesiska ledarna överväger olika alternativ. Ett visst missnöje med Reagans politik (t ex stödet till Taiwan) har luftats. Samtidigt har en del trevare utväxlats mellan Beijing och Moskva. Frågan huruvida kineserna kommer att fortsätta sin pro-imperialistiska politik som förut, eller söka avspänning med Sovjet, är inte avgjord och beror givetvis till stor del på vilket pris Washington och särskilt Moskva är villiga att betala för Beijings gunst (i det senare fallet torde ett minskat stöd till Vietnam ligga högt på önskelistan). En sak står i alla fall klar, och det är att det fåtal Kina-entusiaster som fortfarande inbillar sig att den kinesiska utrikespolitiken styrs av "revolutionära principer" även i fortsättningen kommer att få utstå svåra prövningar.

Martin Fahlgren

Rötterna till konflikten mellan Kina och Vietnam

1. Några felaktiga uppfattningar

När den sino-vietnamesiska konflikten bröt ut på allvar i slutet av 70-talet, framfördes många överförenklade och ohistoriska "teorier" om dess orsaker och karaktär. Ofta var det snarare fråga om partsinlagor, som hade till uppgift att rättfärdiga den ena eller andra sidans agerande, än seriösa försök att förklara orsakssammanhangen.

En kategori av sådana "teorier" söker förklara konflikten med den ena eller andra "supermaktens" lömska intriger. *Antingen* är det Moskva som är roten till det onda och Vietnams roll i det hela reduceras då främst till att vara ett redskap för Sovjets "expansionism" och "hegemonisträvanden" i Sydostasien (ett område som för Moskva *aldrig* betraktat som vitalt). *Eller* så är det istället Kina som agerat för USA-imperialismens räkning, d v s påtagit sig rollen som Washingtons bandhund i denna del av världen.

Till stöd för den första versionen har man kunnat peka på det faktum att Vietnam uppbackats av Moskva, och till stöd för den andra varianten att Washington (som otvivelaktigt haft intresse av att tvåla dit Vietnam efter det förödmjukande nederlaget 1975) tagit parti för Kina.

Agentteorier av detta slag säger dock mer om förespråkarnas förvrängda världsbild än om verkligheten. De bortser nämligen från det elementära faktum att *ingen* regim (som inte är en direkt mario-nettregim eller är *tvingad* att spela den rollen) utformar sin politik för att tillgodose andra staters intressen. Målsättningen är alltid att främja egna klass- och statsintressen. Däremot kan givetvis olika stater samordna sin utrikespolitik om detta uppfattas vara fördelaktigt för de egna intressena, men detta är en annan sak. Vietnam och Kina utgör inga undantag i dessa avseenden. Båda regimerna har en lång historia av kamp för det egna landets "nationella oberoende" bakom sig och värnandet om detta oberoende utgör fortfarande en central målsättning för deras utrikespolitik.

I Kinas fall räcker det väl med att påminna om att dess vägran att rätta sig efter Moskva var en av huvudanledningarna till sino-sovjetiska konflikten. I Vietnams fall är agentresonemanget om möjligt ännu absurdare. Under årtionden har vietnameserna fört en ytterst hårdnackad kamp för att befria sig från utländsk överhöghet (från Japan, Frankrike och USA) och för att ena landet. Hanois vägran att ta ställning i den sino-sovjetiska konflikten under hela befrielsekriget mot USA är ett uttryck för samma självständighetssträvanden. Målsättningen att värna om Vietnams oberoende försvann inte heller med segern 1975.¹ Tvärtom sökte man öka manöverutrymmet. För att minska

¹ Påståendena (uppmuntrade från Peking) att Vietnams uppslutning bakom Sovjet var orsak till den sino-vietnamesiska konflikten har bestämt avvisats av vietnameserna själva:

"Tidigare hävdades det också att USA förde krig mot Vietnam på grund av Sovjetunionen. Detta gjorde det möjligt att dölja Washingtons ansvar och till och med förneka Vietnams existens. Vietnam skulle således förvandlas till blott en bonde på det internationella schackbrädet, ett land som fritt manipulerades av stormakterna. Vi för en självständig nationell politik som definierats enligt våra nationella intressen och våra grundläggande principer; denna politik kan stämma överens med eller skilja sig från andra länders politik antingen på ett grundläggande plan eller på vissa punkter... Den nuvarande konflikten mellan Kina och Vietnam måste förklaras först och främst genom kinesiska och vietnamesiska fakta, genom Pekings politik mot vårt land och inte av några yttre faktorer." (*Vietnam, en intervju med Nguyen Khac Vien*, Spartakus förlag, Teckomatorp, 1979, s 52. Intervjun gjord sommaren 1978.)

När det gäller vänskapsavtalet med Sovjet säger samme person i en senare intervju (november 1978):

"Under hela kriget har vi upprättat kortsiktiga avtal med alla socialistiska länder... Även med Kina. Efter 1975 har vi föreslagit långfristiga avtal med alla socialistiska länder. Det enda land som vägrade var Kina. Därför är det nyligen undertecknade avtalet med Sovjet en naturlig förlängning av vår tidigare politik. Detta avtal är till för att hjälpa oss att försvara vårt oberoende, freden och för att utveckla vår ekonomi. Del finns inga sovjetiska militärbaser i Vietnam. Om Kina accepterat hade vi undertecknat samma avtal med dem. Ungefär samma avtal har vi redan undertecknat med Indien ... Vietnams oberoende går *inte* ut på att *vägra* gå in i allianser med ett vänskapligt sinnat land och stå helt ensamt mot imperialismen. Eftersom Vietnam är ett ekonomiskt efterblivet land måste vi samarbeta med de länder som är

sitt beroende av Kina och Sovjet gjordes stora ansträngningar att vidga och fördjupa kontakterna med västvärlden, inklusive USA. Förhoppningen var att i framtiden kunna balansera på fyra ben i stället för två, d v s att inte bara vara hänvisade till sovjetblocket och Kina när det gällde handelsförbindelser, ekonomiskt och tekniskt bistånd o s v, utan också upprätta sådana förbindelser med Västeuropa/Japan och USA. Den ensidiga uppknytningen till Sovjet i slutet av 70-talet var inget eftersträvat, utan något som påtvingades Hanoi av omständigheterna: försämringen av relationerna till Kina, kalla handen från USA och det ytterst magra utbytet av inviterna med övriga kapitaliststater. Beroendet av sovjetblocket var i själva verket ett allvarligt *bakslag* för den vietnamesiska utrikespolitiken. Detta förklarar varför Hanoi i det längsta försökte hålla en viss distans till Moskva. Vietnam ansökte exempelvis inte om inträde i Comecon förrän konflikten med Kina hade utvecklats mycket långt (Peking hade avbrutit allt bistånd, startat en häftig propagandakampanj mot Vietnam, uttalat offentligt stöd till Pol Pot-regimen i konflikten med Vietnam m m – och detta samtidigt som Washington och Peking utvecklade allt vänskapligare relationer).

Ett annat slags ”teorier” är de som förklarar konflikten med *antingen* Kinas *eller* Vietnams ”expansionism” och ”hegemonisträvanden”.² Sådana ”teorier” innehåller ett *korn* av sanning, såtillvida att de fokuserar på de två ländernas motstridiga intressen och strävanden i Sydostasien. Men samtidigt är begrepp som ”expansionism” djupt missvisande. Förutom att man inte kan påvisa några ekonomiska drivkrafter som skulle göra Kina och/eller Vietnam expansionistiska till sin *natur*, strider sådana förklaringsmodeller mot historiska fakta. Förvisso har både Kina och Vietnam ådagalagt intresse för utvecklingen i Sydostasien och sökt *påverka* denna i enlighet med de egna intressena, men att beskriva detta i termer av ”expansionism” är att tänja på begreppets innebörd på ett otillåtligt sätt. Inte heller har Kina och Vietnam haft några större territoriella krav på varandra (om vi bortser från båda sidors anspråk på Sydkinesiska havet) eller på några andra stater i Sydostasien. Men Vietnams ockupation av Kampuchea och Kinas invasion i Nordvietnam då? Stödjer inte dessa exempel teserna om ”expansionism”? Svaret är nej. Dessa händelser var ett resultat av flera samverkande faktorer, som vi ska titta på nedan, och *inte* Kinas och/eller Vietnams ”expansionism”.

Det man *kan* tala om i Vietnams och Kinas fall är en strävan efter inflytande och kontroll över utvecklingen i angränsande stater, men det utgör inget nytt fenomen, utan är lika gammalt som stalinismen. Inte minst är den sino-sovjetiska konflikten ett utmärkt exempel på detta (en av konfliktens huvudingredienser var där Moskvas försök att kontrollera och styra Kinas förehavanden).

Vi kan här exemplifiera med Vietnams relationer till Kampuchea. Det är tveklöst sant att de vietnamesiska ledarna länge sökt påverka utvecklingen i Indokina i enlighet med sina egna intressen. Det är också sant att de förespråkade ett intimt samarbete mellan de indokinesiska staterna (f ö – och det bör understrykas – en intim samverkan mellan de indokinesiska staterna står *i princip* i överensstämmelse med *de* indokinesiska folkens intressen). Men det är *inte* sant att den vietnamesiska

ekonomiskt och industriellt utvecklade. Vi har även samarbetsavtal med kapitalistiska länder och med internationella organ, t ex världsbanken och valutafonden.” (intervjun återgiven i tidskriften *Fred och solidaritet*, nr 4/78, s 11)

Att den vietnamesiska politiken syftat till att balansera mellan Moskva och Peking för att maximera sitt manöverutrymme har också kineserna insett. Så yttrade exempelvis Zhou Enlai i mars 1973: ”(Sovjetrevisionisterna) tävlar med oss huvudsakligen för att utöva inflytande på Vietnam. De vietnamesiska kamraterna kommer att fortsätta att utverka en ’sino-sovjetisk’ jämvikt.” (King C. Chen, *China and the Three Worlds*, Macmillan Press Ltd, London 1979, s 187.)

Och självaste Mao sade så sent som i september 1975 (i ett samtal med brittiske premiärministern Heath): ”Vietnameserna har inte bekämpat fransmännen och sedan amerikanarna under trettio år bara för att låta sig styras av ryssarna.” (Citerat i *The China Quarterly*, nr 64, dec.-75, s 813.)

² Del grävsta exemplet på detta är Pol Pot-sidans s k [Svartbok](#) om ”Vietnams aggressiva och expansiva handlingar mot Kampuchea” (Oktoberförlaget, Stockholm 1979). I detta dokument drivs den rent rasistiska tesen att *vietnameserna* till sin ”natur” är ”angripare, annekcionista och slukare av andra länders territorium” (s 7). För att leda detta absurda påstående ”i bevis” görs en ytterst tendentiös historisk exposé över utvecklingen från 1400-talet fram till idag. Att författarna till detta aktstycke dessutom förhåver sig genom att hävda att segern i Sydvietnam i själva verket var Kampuchéas förtjänst (d v s att ”erövrarfolket” vietnameserna inte ens var förmögna att befria sitt eget land) gör inte ”analysen” mer övertygande. För en kritisk genomgång av detta skandalösa dokument, se [Bulletin of Concerned Asian Scholars](#), vol. 12 nr 4 (1980), s 38-55 (Serge Thion: ”The Ingratitude of the Crocodiles” – Obs: författaren till denna artikel är *inte* provietnamesisk)

invasionen och ockupationen av Kampuchea var det logiska slutresultatet av en gammal ”plan” att dominera regionen och upprätta en ”indokinesisk federation” (vilket Pol Pot-sidan hävdade). Tvärtom var Hanoi i det längsta emot en ”militär” lösning av konflikten med Kampuchea. Förmodligen skulle Hanoi ha *tolererat* vilken regim som helst i Phnom Penh, om den bara inte utgjort ett allvarligt hot mot Vietnams säkerhet (det som gjorde situationen outhärdlig för Hanoi är Pol Pot-regimens fullständigt kompromisslösa hållning i konflikten i *kombination med* dess mot Vietnam riktade allians med Kina). Om det tvärtom varit så att Hanoi från första början hade varit inställt på att upprätta en marionettregim i Kampuchea, då blir det oförklarligt varför man väntade ända till december 1978 innan man slog till. Vi bör t ex ha i åtanke att 1970 (då befrielsekampen började i stor skala i Kambodja) var ”Röda khmererna” mycket svaga och till en början var det vietnamesiska befrielsestyrkor som genomförde de viktigaste militära operationerna mot Lon Nol-trupperna, varefter de så befriade områdena *överlämnades* till Röda khmererna. Varför utnyttjade Hanoi inte denna sin styrkeposition för att ta ett fast grepp över utvecklingen? Och varför agerade man inte 1971, då motsättningarna redan var så stora att väpnade sammanstötningar mellan vietnamesiska och kampuchianska styrkor ägde rum. Eller varför slog man inte till 1973, då Röda khmererna vägrade att ansluta sig till Paris-avtalet och redan börjat rensa ut provietnamesiska element. Och varför utnyttjade inte Hanoi situationen 1975 för att ”befria” Phnom Penh först? I början av 1975 skulle förmodligen både de kinesiska och amerikanska reaktionerna på ett sådant företag blivit mycket svaga. I stället väntade Hanoi alltså till någon gång under 1978 innan man beslöt att till varje pris göra sig av med Pol Pot & Co. Fram till dess hade man inte ens konsekvent stött oppositionen i Kampuchea, utan via diplomatiska kanaler sökt komma till tals med Pol Pot-regimen. Inte heller hade man fram till dess kritiserat Pol Pots inrikespolitik. Lägg märke till att 1978 hade Pol Pot-fraktionen konsoliderat sin ställning och var starkare än någonsin tidigare; oppositionen, däribland massor av provietnamesiska kadrer, hade brutalt likviderats, de väpnade styrkorna hade med kinesisk hjälp kraftig utökats och upprustats, Peking stödde öppet Pol Pot-regimen mot Vietnam o s v, o s v. Att Hanoi slog till i denna situation (och *inte* tidigare) tyder sannerligen inte på att man redan från början haft för avsikt att upprätta en marionettregim i Kampuchea. I stället var det så att beslutet att störta Pol Pot fattades först sedan konflikten med Kina och Kampuchea nått en punkt, där ingen återvändo verkade möjlig: förutom att gränskriget med Kampuchea fått allt större omfattning hade också konflikten med Kina nått en nivå där väpnade gränsintermezzon hörde till dagsrutinen, och Vietnam stod alltså inför hotet av ett långvarigt och kostsamt tvåfrontsrig.³

2. Konflikten verkliga orsaker

Varje försök att ge en ”enkel” förklaring till den uppflammande sino-vietnamesiska konflikten, d v s att tillskriva den *en* enda orsak, är dömt att misslyckas. För att förstå den måste man ta hänsyn till ett helt komplex av samverkande och ömsesidigt beroende faktorer. Men samtidigt är det klart att konflikten grundläggande förutsättning är motsättningar mellan Peking och Hanoi, nämligen Kinas och Vietnams motstridiga nationella intressen (statsintressen) och strävanden i Sydostasien. Dessa motsättningar, som till stor del kan spåras tillbaka ända till början av 50-talet (se Stig Erikssons artikel om Genèvekonferensen) skärptes i början av 70-talet, då tövädret mellan Washington och Peking kom igång på allvar, och särskilt från 1975, då de indokinesiska revolutionerna segrade och frågan om inflytande i regionen blev akut. På denna grundval bidrog en lång rad politiska, ideologiska, territoriella, etniska och historiska motsättningar till att skärpa konflikten liksom också socio-ekonomiska och inombyråkratiska motsättningar *inom* de två länderna. Med dessa sammanvävdes en rad ”yttre” faktorer, utan vilka konflikten explosiva förlopp och ytterst tillspetsade karaktär skulle vara obegriplig: konflikten Vietnam – Kampuchea, den sino-sovjetiska konflikten och sist men inte minst de allt vänskapligare relationerna mellan Kina och USA. Närmandet mellan Washington och Peking hade nämligen som *förutsättning* att Kina spelade en ”stabiliserande roll” i Asien (d v s bidrog till att stoppa upp den revolutionära dynamik som segrarna i Indokina hotade att

³ Om dessa frågor, se Elliott (ed.), *The Third Indochina Conflict*, Westview Press, Boulder, Colorado 1981, och särskilt då C. Porters artikel ”Vietnamese Policy and the Indochina Crisis”, som ger en sansad redogörelse för konflikten.

utlösa i omgivande stater), samtidigt som det medförde att Washington – till en början diskret, men efter hand allt öppnare – backade upp Peking i konflikten med Vietnam (och Sovjet). Den avgörande betydelse som närmandet mellan USA och Kina hade för konflikten förlopp kan illustreras av två signifikativa fakta: 1) Pekings öppna brytning med Vietnam skedde bara några dagar efter den amerikanske presidentrådgivaren Brzezinskis Kina-besök i maj 1978, ett besök som markerar inledningen av ett nytt kapitel i de kinesisk-amerikanska förbindelserna; 2) Kinas invasion av norra Vietnam ägde rum strax efter Deng Xiaopings bejublade USA-besök i jan-feb 1979 och skulle aldrig ha blivit av om Washington sagt ifrån – Deng gjorde ju inte precis någon hemlighet av att han tänkte ”lära Vietnam en läxa”.

Något som är slående redan vid en ganska ytlig betraktelse är att initiativet när det gäller att upptrappa konflikten har legat hos Peking. En noggrannare studie bekräftar denna iakttagelse: Å ena sidan Peking som, p g a sin allians med Pol Pot, de allt bättre relationerna med Washington o s v, både fick anledningar till och uppmuntrades att skärpa hållningen till Vietnam; å andra sidan Hanoi som, p.g.a. den kinesiska vietnampolitiken, konflikten med Kampuchea och imperialistmakternas *de facto*-blockad, befann sig i en mycket utsatt position och tillgrepp de medel som stod till buds för att sätta sig till motvärn. Men varför vägrade då Hanoi så hårdnackat att ge efter? Ja, för att förstå det bör vi först och främst undersöka vad den kinesiska politiken i Sydostasien gick ut på.

3. Kina och Sydostasien – bakgrunden

Den kinesiska utrikespolitikens grunddrag har redan behandlats i tidigare artiklar. Som vi sett har den allmänna inriktningen *aldrig* varit att bidra till världsrevolutionens seger. Ledstjärnan har istället varit det som gynnat Pekings statsintressen: uppnå fredlig samexistens med imperialismen, säkra Kinas gränser, främja Kinas ekonomiska intressen, stärka Kinas internationella maktställning i stort o s v. Dessa målsättningar har också legat till grund för relationerna till befrielseörelser och kommunistpartier, som Peking i första hand sökt utnyttja till egen fördel. I Sydostasien – och i synnerhet i Indokina – har dessa utrikespolitiska strävanden drivits med särskilt eftertryck, vilket hänger samman med den vikt Peking lagt vid utvecklingen i detta till Kina angränsande område. Sydostasien har helt enkelt setts som vitalt för Kinas säkerhet och ekonomiska-politiska intressen. Pekings speciella intresse för Sydostasien kan givetvis delvis förklaras av det geografiska läget, men det har förstärkts av en rad historiska, kulturella och ideologiska faktorer. Dessutom har i området länge funnits stora kinesiska befolkningsminoriteter med traditionella band till Kina (det var just i fråga om denna grupp ställning som Peking först gick till offentligt angrepp mot Hanoi).⁴

Kinas speciella band till Sydostasien har en historia som sträcker sig över tvåtusen år tillbaka i tiden. Stora delar av området har under långa perioder utgjort provinser i det kejserliga Kina. Därutöver har de under århundraden varit kinesiska vasallstater. Detta sakernas tillstånd bestod ända till det kinesiska imperiet på 1800-talet bröts sönder under trycket från Storbritannien, Frankrike och andra imperialistmakter. Exempelvis förblev Annam (Vietnam) formellt under kinesisk överhöghet ända till 1885, då Kina (genom ett krig) tvingades överlåta Annam till Frankrike. (Året därpå lade f ö Storbritannien beslag på Burma.)⁵

Historien har satt djupa ekonomiska, politiska, kulturella och ideologiska spår i både Sydostasien och Kina självt. I t. ex. Vietnams fall har de historiska relationerna till den stora grannen i norr spelat en stor roll för det vietnamesiska folkets nationella identitet, som formades i kamp mot det kinesiska inflytandet. Detta historiska arv förklarar delvis de vietnamesiska ledarnas känslighet för varje kinesisk åtgärd som kan tolkas som utslag av en strävan att dominera Vietnam.

Även om det ”historiska minnet” inte har samma traumatiska karaktär för kinesernas del, så har det påverkat de kinesiska ledarnas uppfattningar om Kinas ställning och mission i Sydostasien. Detta

⁴ När det gäller Kinas relationer med Sydostasien i sin helhet från 1949 fram till ungefär 1975, se J. Taylor, *China and Southeast Asia*, Praeger Publishers, New York 1976. För utvecklingen därefter, se föregående not och Camilleri, *Chinese Foreign Policy*, Martin Robertson, Oxford 1980, särskilt Chap. 10.

⁵ Om Kinas tidigare historia, se A. Henriksson/HuangTsu-Yu, *Kinesisk historia*, Bonniers, Stockholm 1982.

står klart om man tittar på nationalismens rötter och karaktär i kinesiska kommunistpartiet (KKP).

4. Nationalismens rötter

”Vår nation kommer inte längre att vara föremål för smädelser och förödmjukelse. Vi har rest oss.” (Mao 21 september 1949)⁶

Det finns ingen anledning att här diskutera de mer allmängiltiga orsakerna till att *byråkratierna* i de s k ”socialistiska” länderna är ”nationalistiska” och ibland t o m chauvinistiska i sina relationer till omvärlden. Dessa frågor, liksom de uttryck de tagit i den *kinesiska* byråkratins teori och praktik, har redan behandlats i tidigare artiklar. Det som vi här ska ta upp är några mer specifika drag hos Pekings nationalism, och särskilt sådana som rör Sydostasien och andra områden som traditionellt tillhört Kinas ”intressesfär”.

Det första vi kan konstatera är att den kinesiska kommunismen (liksom i många andra koloniala och halvkoloniala länder – inklusive Vietnam) växte fram ur nationalistiska strömningar. Det kinesiska imperiets sönderfall, de förödmjukelser och nederlag som imperialistmakterna tillfogade Kina, väckte starka nationalistiska känslor till liv, särskilt bland ungdomen och intelligentian. Inspirerade av Oktoberrevolutionens exempel kom en del av de radikalare elementen i dessa rörelser att över-skrida nationalismen och söka sig till marxismen för att finna lösningar på Kinas problem.

Mao Zedong utgör inget undantag från den regeln. I den mycket berömda skildring av sitt liv som Mao gav till Edgar Snow 1936, understryker han själv detta. Mao berättar bl a att han läst ett häfte som beskrev det kinesiska väldets sönderfall:

”Jag minns till och med nu, att detta häfte inleddes med meningen: ‘Ack, Kina kommer att bli under-kuvat!’ Det berättade om Japans ockupation av Korea och Taiwan, om förlusten av överhögheten över Indokina, Burma och andra länder. När jag läst detta, kände jag mig deprimerad över mitt lands framtid och började inse, att det var hela folkets plikt att bidra till dess räddning.”⁷

När de blivande kinesiska kommunistledarna kom i kontakt med marxismen och den internationella kommunistiska rörelsen fick den primitiva nationalismen ge vika, men den försvann aldrig helt. En rad faktorer bidrog till att den nationalistiska ideologin kom att få stor betydelse i KKP i framtiden.

På det internationella planet spelade därvidlag stalinismens seger i Sovjetunionen och Komintern en viktig roll. Å ena sidan därför att den stalinistiska ideologin *som sådan* innehöll element av nationalism, vilket påverkade *alla* kommunistpartier i större eller mindre grad. I Kinas fall inverkar också de sovjetiska rådgivarnas och Komintern-agenternas verksamhet och inblandning i KKP:s angelägenheter, liksom Stalins negativa förhållningssätt till den kinesiska revolutionen från mitten av 40-talet. Dessa erfarenheter bidrog till att göra KKP-ledarna misstänksamma mot Moskva och ut-ländskt inflytande överhuvudtaget (se tidigare artiklar). I och med att det saknades en stark revolutionärt marxistisk International som kunde fungera som attraktionspol vid sidan av det moskva-styrda Komintern, var det inte så underligt att många KKP-ledare drog nationalistiska slutsatser av sina erfarenheter av Stalins ”internationalism”. Inte nog med det. Frånsett Moskva saknade KKP nästan helt internationella kontakter (detta i motsats till vietnameserna – se nedan).

Den kinesiska revolutionens själva förlopp var en annan faktor som bidrog till att stärka de nationalistiska stämningarna i KKP. Från 1927 och fram till slutet av 40-talet höll man nästan uteslutande till på landsbygden och detta dessutom i ganska avlägsna och isolerade trakter. Därmed avklippes banden till städerna och kommunisternas naturliga klassbas: arbetarklassen. KKP tvingades alltså att nästan uteslutande basera sig på bönderna och blev till sin klassammansättning väsentligen små-borgerligt. Med en småborgerlig klassbas och en kamp som långa tider fördes med främst militära medel på landsbygden, och under rent nationalistiska paroller (anti-japanska befrielsekriget), var det oundvikligt att klassperspektivet fördunklades och nationalismen fick stort svängrum. Om vi dess-utom betänker att den kinesiska revolutionen segrade av egen kraft och t o m mot Stalins vilja, så är

⁶ Mao, *Valda verk*, band 5, Oktoberförlaget, 1981, s 17.

⁷ Edgar Snow, *Röd stjärna över Kina*, Askild & Kärnekull, Borås 1977, s 145, sidhänvisningen till boken).

det lätt att förstå varför internationalismen inte satte några djupare spår i KKP:s ideologi, i stället blev nationalistiska idéer en av grundpelarna i den kinesiska varianten av stalinism: maoismen.

Det är här lämpligt att jämföra nationalismens roll i den vietnamesiska och den kinesiska kommuniströrelsen. När det gäller den allmänna bakgrunden finns många likheter. Det finns emellertid också viktiga skillnader som förklarar varför Hanoi nationalism fick en något annorlunda karaktär (även om det nationalistiska elementet även här är starkt).

De vietnamesiska kommunisterna var aldrig lika avskurna från städerna som kineserna. Även om kampen under långa tider huvudsakligen fördes på landsbygden, fanns hela tiden aktiva kärnor i städerna, och med jämna mellanrum ledde man där resningar. Därför bibehöll det vietnamesiska partiet i större utsträckning än det kinesiska partiet karaktären av ett proletärt parti och blev inte lika bondedominerat.

Moskva ingrep aldrig lika direkt i det vietnamesiska partiets angelägenheter som i det kinesiska, varför de vietnamesiska ledarnas erfarenheter av detta slags "internationalism" inte var lika negativa som kinesernas. Vidare hade vietnameserna nära kontakter med den västeuropeiska arbetarrörelsen (främst det franska kommunistpartiet), vilket bidrog till att minska isoleringen och vidga vyerna (därmed inte sagt att dessa kontakter var odelat positiva, snarare tvärtom).

I motsats till den kinesiska revolutionen var den vietnamesiska revolutionens seger starkt beroende av internationellt stöd: Vapen och annat bistånd från både Sovjet och Kina, liksom antikrigsrörelserna i imperialismens högborgar. Så även om vietnameserna fick uppleva många besvikelser i sina internationella relationer, så hade "internationalismen" (även om den var starkt deformerad) ändå ett reellt innehåll och då inte bara i negativ mening.

I motsats till Kina med dess enorma befolkning och ytvidd så skulle ett isolerat Vietnam inte heller kunnat överleva någon längre tid efter revolutionens seger. Internationella kontakter och internationellt bistånd var – och är! – ett måste för Hanoi.

Sammantaget har dessa faktorer lett till att nationalismen har blivit mindre utpräglad i den vietnamesiska politiken än i den kinesiska. Hanoi har aldrig haft en lika inskränkt nationell ståndpunkt som Peking. Eftersom Vietnam dessutom, p g a sin relativa litenhet, inte heller kan räkna med att bli någon verklig stormakt (som Kina), så blir givetvis också effekterna av den vietnamesiska nationalismen mer begränsade än av den kinesiska.

5. Några belysande Mao-uttalanden

"Kinas enhet och oberoende" har – som vi visat i tidigare artiklar – alltid varit en ögonsten för de kinesiska ledarna. Vad menas då med "Kina"? Före revolutionens seger (1949) tenderade Mao & Co att identifiera Kinas "historiska gränser" med de som rådde under kinesiska kejsardömet's maximala utbredning under 1600- och 1700-talen. Detta storkinesiska imperium inkluderade många icke-kinesiska nationer. I sina samtal med Edgar Snow (1936) förklarade Mao:

"Det är Kinas omedelbara uppgift att återta alla förlorade territorier, inte blott och bart försvara vår suveränitet söder om kinesiska muren."

Efter att ha exemplifierat med Manchuriet, Taiwan och Inre Mongoliet (som befolkas av kineser och mongoler), sade han följande:

"När folkrevolutionen har segrat i Kina kommer Yttre Mongoliet automatiskt (sic!) att bli en del av den kinesiska federationen efter dess eget önskemål. På samma sätt kommer de mohammedanska och tibetanska folken att bilda autonoma republiker knutna till den kinesiska federationen."⁸

De stormaktschauvinistiska övertonerna i detta uttalande är uppenbara. Man slås omedelbart av det nonchalanta sätt på vilket Mao glider över frågan om dessa nationers rätt till självbestämmande. Detta, som var en av huvudpunkterna i bolsjevikernas program före revolutionen, existerar knappt för Mao. Han tar mer eller mindre för givet att de nämnda nationerna ska ingå i Kina. Så blev det

⁸ samma, s 114-115.

också – med ett undantag. Den Röda armén marscherade helt enkelt in och grep makten. De nationella minoriteterna tillfrågades aldrig om hur de ville ha det. Resultatet blev helt naturligt motstånd från minoritetsfolkens sida. Det mest kända exemplet är Tibet, men svåra oroligheter har också ägt rum i Xinjiang (Sinkiang) – det största muselmanska området – och andra områden.

Det intressantaste i Maos uttalande gäller dock Yttre Mongoliet, som redan 1921 hade utropats till en självständig republik, vilket tydligen inte bekom honom ett dugg. Men ännu intressantare är denna historias efterspel. När den kinesiska revolutionen segrade 1949 gjorde Mao & Co fortfarande anspråk på Yttre Mongoliet. Stalin protesterade dock och krävde som villkor för ett fördrag med Kina att Yttre Mongoliets oberoende erkändes. Kineserna gav vika. Men historien slutar inte därmed. 1954, efter Stalins död, väckte Peking frågan på nytt med Chrusjtjov och Bulganin, men dessa vägrade att diskutera den och hänvisade till Ulan Bator (huvudstad i Yttre Mongoliet).⁹

Ett annat exempel på stormaktschauvinistiska tankegångar som florerat i KKP är följande citat ur en partilärobok, skriven av Mao 1939:

”Efter att ha tillfogat Kina militära nederlag, tog de imperialistiska länderna med våld ifrån Kina ett stort antal stater som lydde under Kina, liksom delar av dess eget territorium. Japan lade beslag på Korea, Taiwan, Riukiu-öarna, Penghu-öarna [= Pescadorena] och Port Arthur; England tog Burma, Bhutan, Nepal och Hongkong; Frankrike tog Annam [= Vietnam]; t o m ett eländigt litet land som Portugal tog Macao från oss.”¹⁰

Uttalanden som de ovanstående och andra ”indicier” (såsom en karta publicerad 1954 i en kinesisk lärobok i historia, där tre sovjetiska republiker, Mongoliet, Burma, Indokina, Korea, Sydkinesiska havet o s v, o s v sägs vara gamla kinesiska territorier) har av Hanoi använts för att underbygga anklagelsen att Peking sedan länge hyst ”expansionistiska” avsikter beträffande främst Sydostasien, men även andra områden.¹¹

Sådana påståenden bör tas med en nypa salt. De flesta av dessa territorier har Peking inte gjort anspråk på sedan 1949. Förutom en del mindre gränsområden är det idag ”bara” fråga om Taiwan och Sydkinesiska havet (det sistnämnda nog så kontroversiellt) som anspråken är klart uttalade (vad man anser om Yttre Mongoliet är dock svårt att veta). För övrigt har Peking anpassat sig till verkligheten och erkänner de tidigare vasallstaternas suveränitet (med vissa förbehåll – se nedan).

Man skulle förstås kunna hävda att de kinesiska ledarna i hemlighet sitter och gör upp storvulna planer om ett återupprättande av Stor-Kina, men detta är ytterst osannolikt. En ”kolonisering” av Sydostasien skulle t ex ta enorma militära, ekonomiska och politiska ansträngningar i anspråk, vilket Kina helt enkelt inte skulle klara av. Dessutom skulle det oundvikligen leda till konflikt med imperialismen som inte skulle acceptera en sådan kinesisk expansion.¹² Den som tror att de kine-

⁹ Om denna historia, se M. Yahuda, *China's Role in World Affairs*, Croom Helm, London 1978, s 52 och 71-73.

¹⁰ Återgivet i Schram, *The Political Thought of Mao Tse-tung*, Penguin 1969, s 375. När man 1951 skulle ge ut Maos *Valda verk* ansågs tydligen de chauvinistiska övertoner i originaltexten alltför magstarka, ty avsnittet reviderades. I den omarbetade versionen talas inte längre om stater som ”lydde under Kina”, utan om stater som ”stött under Kinas beskydd” (sic!). Vidare ströks alla uttryckliga hänvisningar till Korea, Annam, Burma o s v. De områden som fortfarande namnges är sådana som Peking alltsedan dess officiellt hävdade vara ”kinesiskt territorium”. Dessa ändringar kan ses som en indirekt bekräftelse på att Peking efter revolutionens seger övergett alla anspråk på överhöghet över Korea, Annam o s v. Det reviderade avsnittet lyder:

”Efter att ha besegrat Kina i krig inte bara ockuperade de många grannländer, som tidigare stött under Kinas beskydd, utan tog eller ’arrenderade’ delar av dess territorium. Så till exempel ockuperade Japan Taiwan och Penghu-öarna och ’arrenderade’ hamnen Lushun (Port Arthur). England tog Hongkong och Frankrike ’arrenderade’ Guangzhouhukten” (Mao, *Valda verk*, band II, Danelius bokförlag, Göteborg 1970, s 298.)

¹¹ Se t ex den vietnamesiska ”vitboken” *The Truth about Vietnam-China Relations over the Last 30 Years*, Ministry of Foreign Affairs, Socialist Republic of Vietnam 1979, s 1-12 och *Chinese Aggression Against Vietnam – Dossier*, Hanoi 1979, s 7-9.

¹² Påståendet att Peking har för avsikt att erövra Sydostasien är inte nytt. På 50- och 60-talet användes detta av Washingtons apologeter för att rättfärdiga USA:s intervention i Indokina. Det var Kina som underblåste befrielse- och expansionistiska syften hette det. Argumentet var inte riktigt då, och talet om ”expansionism” ger inte heller idag en riktig förklaring till den kinesiska utrikespolitiken i regionen. Däremot passar det givetvis Hanois syften att anknyta till den skräck för Kina som fortfarande finns bland härskande skikt i Sydostasien.

siska ledarna *ändå* umgås med sådana planer, underskattar grovt de erfarna kinesiska ledarnas politiska förnuft. (Det var en helt annan sak med Pol Pot & Co, som uppenbarligen – det styrks av många källor – inbillade sig att de med kinesiskt stöd skulle kunna ”återupprätta” ett Stor-Kampuchea genom att besegra vietnameserna – men det är en annan historia som vi får återkomma till.¹³) De vietnamesiska anklagelserna att Peking har långtgående expansionistiska målsättningar i Sydostasien bör därför betraktas som grova propagandistiska överdrifter, avsedda att skrämma övriga sydostasiatiska länder för Kina.

Hur bör vi då tolka ovanstående exempel? Ja, de uttrycker det stora inflytande som Kinas stolta förflutna, det kejserliga Kinas storhetstid, haft och har på de kinesiska ledarnas uppfattningar om Kinas plats och roll i världen. De visar att nationalistiska, och t o m chauvinistiska synsätt, länge har ingått i KKP:s ideologiska arsenal. Slutligen visar de att Peking har ett ”speciellt intresse” för utvecklingen i de områden som tidigare tillhört den kinesiska maktsfären (dit hör Sydostasien).

6. Pekings strategi i Sydostasien

Det finns alltså en lång rad geografiska, politiska, historiska o s v omständigheter som gör det ”naturligt” för de kinesiska ledarna att betrakta Sydostasien som ett område av särskild vikt för Kina, en region där Kina har många intressen att försvara. Den förda politiken från 50-talet fram till idag bekräftar att Peking uppfattar regionen som sin ”inflytelsesfär”, där det gäller att hålla andra stormakter utanför och påverka utvecklingen i enlighet med kinesiska intressen. I denna mening kan man säga att Peking har ”hegemoniska” aspirationer, vilket dock *inte* betyder – detta bör understrykas – att man är ute efter att ”sluka” de enskilda länderna eller göra dem till kinesiska vasallstater. Nej, politikens målsättning har varit mer begränsad: att med olika medel, såväl morot som piska, manipulera situationen till Kinas fördel. Från Pekings horisont är ett Sydostasien bestående av små stater som är *beroende* (ekonomiskt, politiskt o s v) av Kina ett betydligt bättre alternativ än en samling lydstaten som ständigt måste hållas i tukt och förmaning (såsom Östeuropa i Sovjets fall). Huvudlinjerna i den strategi som Peking tillämpat för att förverkliga sina målsättningar har därvid varit i stort sett oförändrade alltsedan 50-talets början (se Stig E:s artikel), även om tyngdpunkten på olika aspekter har förändrats till följd av ändrade förhållanden.

De viktigaste elementen i den kinesiska strategin kan sammanfattas i följande tre punkter:

Begränsa och helst avlägsna stormakternas närvaro och inflytande i regionen. Fram till ungefär 1973 (Paris-avtalet) riktades dessa ansträngningar främst mot USA (och var en av huvudanledningarna till stödet för FNL). Därefter, särskilt efter 1975, har det istället gällt att begränsa det ”sovjetiska inflytandet” (se även sista punkten).

Anledningen till att Peking strävat efter att hålla andra stormakter utanför Sydostasien är lätt att räkna ut. Dels har vi den säkerhetspolitiska aspekten, d v s att häva Kinas militära inringning (särskilt viktigt fram till avspänningen med Washington i början av 70-talet). Dels förutsätter ett ökat kinesiskt inflytande i regionen samma sak.

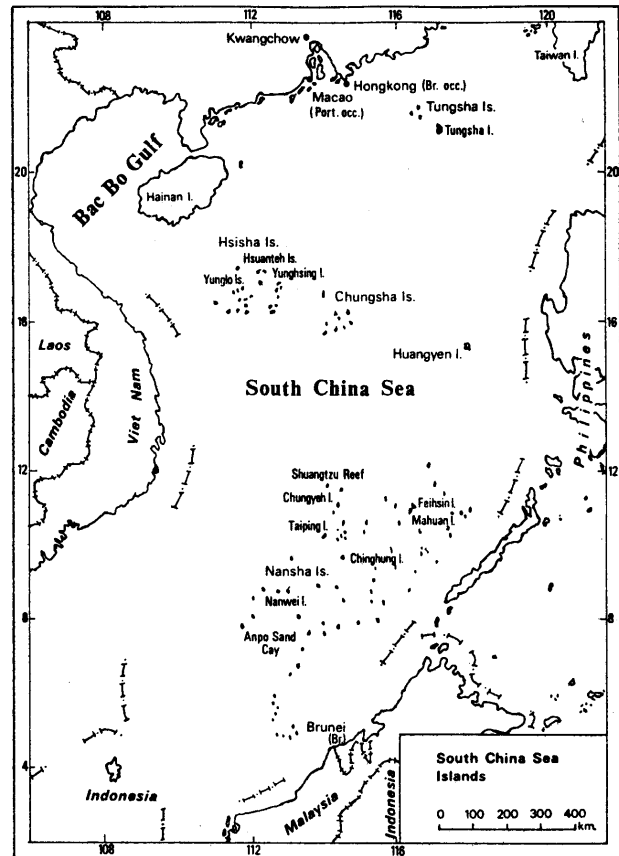
Verka för att Sydostasien blir (eller förblir) uppsplittrat i svaga och gärna ”neutrala” stater. Ett sådant bälte av ”buffertstater” utgör ett säkerhetspolitiskt intresse, som också underlättar för Peking att göra sitt inflytande gällande i stort (alliansfria småstater är känsliga för yttre påtryckningar).

Försöka förhindra uppkomsten av ett starkt och enat Vietnam under Hanois ledning. Ett sådant Vietnam skulle nämligen utgöra en regional ”stormakt” och blockera Pekings eget inflytande i Sydostasien (särskilt i Laos och Kampuchea). Fram till 1975 (och i själva verket också en tid därefter) försökte därför Peking verka för en fortsatt delning av Vietnam. Den ideala lösningen skulle i detta perspektiv ha varit ett självständigt, men ”neutralt” Sydvietnam (d v s alliansfritt och utan utländska

¹³ Om denna och andra aspekter av Pol Pot-klickens politik, se B. Kiernan and C. Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea 1942-1981*, Zed Press, London 1982, särskilt chap. 9, samt N. Sihanouk, *War & Hope – The Case for Cambodia*, Pantheon Books, New York 1980.

trupper), och ett ”socialistiskt Nordvietnam”, starkt beroende av Kina.¹⁴ Efter återföreningen har Peking huvudsakligen strävat efter att försvaga Vietnam ekonomiskt och politiskt, begränsa Hanois inflytande i regionen, samt tvinga Vietnam att bryta med Sovjet.¹⁵ Det är i detta sammanhang Pekings stöd till Pol Pot (vars politik Deng Xiaoping & Co följde inte hade mycket till övers för) bör ses, liksom det ekonomiska, politiska och militära trycket på Vietnam. Till denna helhetsbild hör också det faktum att Pekings intresse av att USA fortsätter sin reträtt från Sydostasien har svalnat betydligt: Samtidigt som man hetsat mot Sovjets ”hegemonisträvanden” i Sydostasien (d v s stödet till Vietnam), har USA:s närvaro setts som en motvikt mot det Moskvastödda Vietnams inflytande.

Kartan till höger visar de kinesiska anspråken på Syd kinesiska havet. (från *Peking Review* nr 50, 12 dec 1975)

Lästips – mer om Kina vs Vietnam (tillägg 2018)

[De socialistiska krigen](#). En antologi om konflikten i Sydostasien (1979)

[Proletären och konflikten mellan Kina/Kampuchea och Vietnam](#). (1979)

[Konflikten mellan Kampuchea/Kina och Vietnam](#). Ur tidskriften *Kommentar* 1977-81.

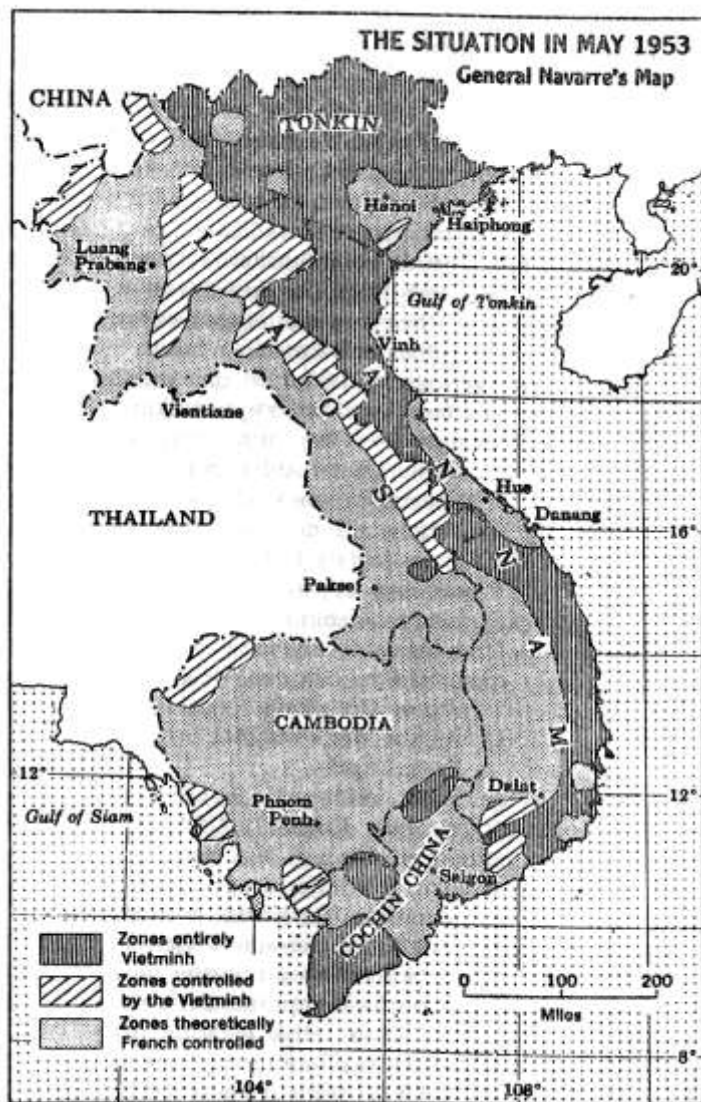
Freddy de Pauw, [Vietnams ömtåliga grannskap med Kina](#) (2018)

¹⁴ Pekings negativa inställning till Vietnams återförening tog sig många uttryck under perioden 1954-75 (se t ex Stig E:s artikel ”Genèveavtalet 1954 – stormaktsbesluten och Vietnam”). Här ska vi bara nämna att de kinesiska ledarna för det mesta undvek att uttala sig för Vietnams återförening i offentliga sammanhang. Detta står i bjärt kontrast till hållningen i Korea-frågan, där Peking ständigt tagit upp landets återförening i sina offentliga uttalanden. En trolig förklaring till detta är att ett enat Korea under Pyongyangs ledning inte skulle kunna utgöra någon ”rival” till Peking (bl a av geografiska skäl), detta i motsats till ett enat Vietnam. Dessutom skulle ett ”neutralt” Sydkorea (som övergivits av USA) lätt hamna i Japans grepp.

¹⁵ Redan 1972, d v s tre år innan befrielsekampen segrat, klargjorde kinesiska ledare för västerlänningar att de var motståndare till att ”något land i Indokina (i praktiken Vietnam – min anm.) dominerar de andra” (Zhou Enlai citerad i Ross Terrill, *800 000 000 – The Red China*, Penguin, 1975, s 235). I ett samtal med Kissinger i november samma år, antydde den kinesiske vice utrikesministern Qiao Guanhua samma sak – se Kissinger, *Memoarer, Från krig till fred*, Norstedts, Stockholm 1980, s 833.

Genèveavtalet 1954 – stormaktsbesluten och Vietnam

[Se även den dokumentation om Genève-avtalet som finns på denna webbplats *MF anm.*]

Den som för tio år sedan påstått att det befriade Vietnam skulle hamna i krig med Kampuchea, eller att det "socialistiska Kina" skulle ta upp vapnen mot Vietnam, hade nog blivit betraktad som närmast galen. Främst då av de som under Vietnamkriget sett Kinas Kommunistiska Parti (KKP), FNL och de Röda Khmererna som en enad front mot USA-imperialismen.

Men för dem som tittat bakom det offentliga fras- och propaganda-maskineriets fasader kom konflikterna inte att framstå som helt oväntade. Man kunde förvåna sig över att brytningarna mellan parterna gick väl långt – det rörde sig trots allt om väpnad kamp mellan tidigare vapenbröder! Men att det funnits långa hårda politiska och ideologiska strider bakom kulisserna var ingen nyhet.

Det är det som föreliggande artikel om utvecklingen i Indokina före, under och efter konferensen i Genève 1954 vill belysa. Trots att det nu är över 25 år sedan bär utvecklingen i Indokina (och dess förhållande till Kina) ännu svåra märken av de beslut som kom att fattas där. Under några hektiska sommarmånader återspeglades, i denna annars så fridfulla kapitalistiska avkrok, motsättningarna

mellan revolution och kontrarevolution, mellan imperialism och nationell frigörelse; mellan "gamla" och "nya" imperialistiska stater, mellan mindre och större "kommunistiska" byråkratier, mellan kamp och kapitulation.

Det bokslut som vi idag kan göra över denna händelse ger en god bild av de motsättningar som än idag kastar en mörk skugga över den indokinesiska revolutionens fortsatta möjligheter. Trots att dessa motsättningar under de senaste 2-3 åren bragts i ljuset, inte minst av de vietnamesiska kommunisterna själva (och som tigit alltför länge!) är det ändå nödvändigt att vika undan även de mest tunna och till synes oförargliga slöjorna. Sanningen är alltid revolutionär, har det säkerligen skrivits tusen gånger. Men det gör det inte mindre sant eller mindre viktigt den 1001:a...

..*

Kinas utrikespolitik efter Maos och Röda Arméns maktövertagande markeras redan från sin allra första början av strävan efter "fredlig samlevnad" med den kapitalistiska omvärlden. Denna strävan formulerades dock i uttalade principer först under våren 1954. Förutom att denna politik motsvarar den kinesiska byråkratins egenintressen, motsvarar den också alliansen med sovjetbyråkratin under

denna period. Den kinesiska utrikespolitiken uppvisar därför en hög grad av samstämmighet och beroende gentemot Sovjets politik och internationella agerande vid denna tidpunkt. Ett gott exempel på detta är det politiska toppspel som ledde fram till den välkända konferensen om Korea och Indokina i Genève 1954.

Sydostasien var – och är – annars Kinas viktigaste inflytelsesfär. Men just under 50-talets första hälft sammanföll Sovjetbyråkratins och Pekingbyråkratins intressen just där:

Även om han ibland ansåg att den var alltför försiktig, ogillade inte Mao den internationella politik som fördes av Stalin efter 1947 och som sedan fortsatte de första åren efter hans död: Sovjet satte sig överallt till motvärn mot USA, som försökte stoppa och driva tillbaka den kommunistiska vågen. Men Sovjet behövde allierade för att lyckas, och i Västeuropa fann man inga. I Tredje Världen däremot, höll en gynnsam situation på att växa fram. Och vilket land var bäst skickat att dra fördel av denna situation om inte Kina, det största landet i den s k Tredje Världen? De sovjetiska ledarna var kanske mindre glada åt att de uteslängdes från förberedelserna för den konferens som de asiatiska och afrikanska länderna höll i Bandung 1955, men de kunde inte annat än glädjas åt dess resultat, på samma sätt som de uppskattat Zhou Enlais skicklighet vid Genèvekonferensen om Indokina 1954. Kina spelade rollen av resonabel stormakt, allierad med Sovjet, men också med Indien, Indonesien och Egypten. Detta var den kommunistiska världens öppning mot länderna i den underutvecklade delen av världen.¹

Men vi ska inte gå händelserna i förväg. Låt oss gå igenom den händelseutveckling som föregick konferensen i Genève.

”Det första Indokinakriget” och kriget i Korea.

Den s k *Augustirevolutionen* 1945 förde det kommunistledda Vietminh till makten och den ”fria republiken Vietnam” utropades. Men segern förbyttes omedelbart i nederlag. Ho Chi Minhs och vietminhledningens blinda tilltro till de allierade gav den franska kolonialismen en oförtjänt återhämtning. Brittiska trupper, under ledning av general Gracey, tilläts landstiga i Saigon under förvändningen att de skulle ”avväpna kvarblivna japanska styrkor”. Men britterna lät istället *beväpna* både de japanska och franska trupperna och satte igång omfattande strider mot den nya Vietminh-regimen som drevs ut ur staden. När Saigon vaknade upp på morgonen den 22 september hade det franska väldet återupprättats.²

Ho Chi Minh och Vietminh befann sig nu åter i ”folkkrigets” position. Och efter franska flottans beskjutningar av Haiphong i november – med 6 000 civila offer! – rådde fullt krigstillstånd mellan Frankrike och ”fria republiken Vietnam”. ”Det första indokinakriget” hade börjat...

Trots Vietminhs kapitulation efter Augustirevolutionen åtnjöt rörelsen stor popularitet och gjorde stora framsteg i kriget mot fransmännen.³ Mot slutet av 1947 hade dessa framgångar nått så långt att fransmännen började förstå att de inte kunde vinna med enbart militära medel. Ett första försök att dämma upp Vietminhs framfart var att sätta upp en konkurrerande regim till Vietminh på det politiska planet. I ledningen för denna pseudo-nationalistiska regim sattes Bao Dai, ”kejsaren av Annam”.⁴ Men fransmännens försök att framställa regimen som ”oberoende” misslyckades totalt. Dels var Bao Dai klart misskrediterad av sitt tidigare samröre med den franska kolonialismen, och för det andra dominerade den franska kolonialadministrationen i praktiken helt den ”nya” staten. Fransmännens kommuniststämpel över alla som motsatte sig Bao Dai-regimen ledde också till en ökad polarisering i folkmedvetandet: trots Bao Dai stod den egentliga kampen om Vietnams oberoende mellan Vietminh och Frankrike.

Den franska kolonialismens desperata krigsansträngningar fick även stora återverkningar på hemmaplan. En stark folkopinion krävde ett slut på det ”ärelösa kriget” i Indokina. (Detta trots att det franska kommunistpartiet under en period av tio år förordade att Indokina skulle kvarstå i Franska

¹ Martinet, Gilles, *Kommunismens fem ansikten*, Stockholm, 1973, s. 139.

² Om detta se Rosie, George, *The British in Vietnam. How the twenty five year war began*, London, 1970.

³ Kahin, G. McT. & Lewis, J. W., *The United States in Vietnam*, New York, 1967, s. 28-29.

⁴ Samma, s. 28-29.

Unionen!)⁵ Kriget krävde alltför stora offer i människoliv och tärde också kraftigt på den franska efterkrigsekonomin.

Trots denna belägenhet erhöll inte Frankrike något stöd att tala om från sina allierade, Storbritannien och USA. Den amerikanska imperialismen noterade sin kollegas problem men verkade till en början högst ovillig att ingripa. Det var inte förrän efter att Mao Zedong och Röda Armén krossat Chiang Kai-sheks nationalisttrupper i november 1949 som USA-imperialismen insåg situationens allvar i Sydostasien. Kina hade slitit sig ur världskapitalismens grepp och utgjorde nu med sina 450 miljoner invånare och enorma naturtillgångar istället en mäktig antikapitalistisk potential i Asien.

Befrielsen av Kina innebar också en ny och betydelsefull impuls för Vietminhs kamp mot de franska kolonialtrupperna. Nu kunde vietminhsoldaterna använda kinesiskt territorium – utom räckhåll för franska trupper – för att vila ut och förnya sina förråd, genomföra stridsövningar och omgruppera sig. Till områdena inne i Vietnam skickades också kinesiska ”rådgivare” och ”tekniker”.

På ett massmöte i Hanoi i mars 1946 hade Vietminhs militära befälhavare, general Vo Nguyen Giap, sagt att kriget kunde bli ”ödesdigert” om man inte erhöll hjälp utifrån. Krigsperioden december 1946 – december 1949 använde Vietminh följaktligen till ”defensiv” krigsföring och koncentrerade sig på att bygga upp sina krafter.⁶ Under denna period erhöll de inget *materiellt* stöd att tala om från de kinesiska kollegorna. Trots dessa omständigheter tillkämpade sig Vietminh ändå det militära initiativet i kriget mot fransmännen. Och med hjälpen från Kina efter 1949 blev situationen givetvis ännu bättre för Vietminhs del. Nu erhöll man ett betydande och hela tiden ökande materiellt stöd från Kina: vapen, ammunition, fordon och andra viktiga förnödenheter. Tillgängliga siffror anger att över 80 000 ton militär materiel kom att skickas till Vietminh fram till 1954. Våren 1950 upprättades också två militära träningsläger på kinesiskt territorium, i Yunnan respektive Gungxi provinserna. Under perioden 1950-1954 uppges över 40 000 vietminhsoldater ha fått militär träning i Kina.⁷

Stödet och stimulansen från det nya Kina begränsade sig inte till de rent militära domänerna. För sitt interna uppbygge hämtade ”den fria republiken Vietnam” (d v s i praktiken Nordvietnam) inspiration och hjälp från Kina. Många av idéerna om hur uppbygget av industrin och jordreformerna skulle genomföras övertogs från den ”kinesiska modellen”.⁸ Bortsett från att de vietnamesiska kommunisterna låg nära Peking i politiken i allmänhet vid denna tidpunkt, fanns också mera ”logiska” skäl till detta: den vietnamesiska samhällsstrukturen som sådan påminde mer om Kinas än t ex Sovjetunionens...

Framgångarna för Vietminh och den kinesiska revolutionen skärpte motsättningarna mellan arbetarstaterna i öst (”det socialistiska lägret”) och kapitalismen i väst. Existensen av det nyframstigna ”röda Kina” oroade framförallt USA som såg sina ekonomiska och militärstrategiska intressen i Sydostasien hotade av Sovjet-Kina-blocket. Dessa motsättningar kom nu att fokuseras till en bränn-

⁵ Fall, Bernard, *Vittne i Vietnam*, Stockholm, 1967, s. 24-32. Se även Moneta, Jakob, *Die Kolonialpolitik der französischen KP*, Hannover, 1968, speciellt sidorna 89-147.

⁶ Taylor, Jay, *China and Southeast Asia, Peking's Relations with Revolutionary Movements*, New York, 1974, s. 4.

⁷ Chen, K.C., *Vietnam and China 1938-1954*, New Jersey, 1969, s. 262. (Om den kinesiska hjälpen i stort se sid. 260-278).

Officiellt förnekade både Peking och Hanoi ända fram till brytningen dem emellan (i slutet av 70-talet) att Kina försett Vietminh med materiell hjälp. Däremot finns en del uttalanden som i *allmänna* ordalag erkänner betydelsen av stödet från det ”socialistiska lägret”. I december 1959 skrev t ex general Giap:

”Om det vietnamesiska Folkets befrielsekrig slutade med en lysande seger, var detta därför att vi inte kämpade ensamma, utan med *stöd från de progressiva folken världen över*, och i synnerhet folken i *de broderliga länderna, med Sovjetunionen i spetsen*. Det vietnamesiska folkets seger kan inte skiljas från detta stöd...” (Giap, V.N., *People's War – People's Army*, Hanoi, 1974, s. 39).

Idag erkänner båda sidor att Kina lämnade omfattande militär hjälp till vietnameserna. Se t ex *The Truth about Vietnam-China Relations over the Last Thirty Years*, Hanoi 1979, s. 18 och *Beijing Review*, nr. 48 (30 nov.) 1979, s. 11-12. (I fortsättningen kallas det vietnamesiska dokumentet – den s k vitboken – enbart *The Truth*.)

⁸ Kahin-Lewis, a.a., s. 270. Se även avsnittet ”A Chinese Revolutionary Model for Vietnam 1950-1954” i Chen, a.a., s. 212-278.

punkt i Korea.

Vid stormaktskonferenserna i Kairo, Teheran, Jalta och Potsdam beslöts att USA och Sovjetunionen gemensamt skulle ansvara för att avväpna de kvarvarande japanska styrkorna i Korea. Landet delades därför tillfälligt vid 38:e breddgraden. Norr om denna skulle Sovjetunionen ansvara för demilitariseringen, söder därom USA. Men denna ”lösning” komplicerades av en tredje faktor: det koreanska folket som inte alls tillfrågats, men desto mer börjat lösa frågan på egen hand. Innan ens de första amerikanska trupperna satte sin fot i Korea i september 1945 hade koreanerna själva avväpnat flertalet av de japanska trupperna, frisläppt de politiska fångarna och – vilket var det viktigaste – upprättat ett nät av nära 200 ”folkkommittéer” över hela landet. Genom dessa kommittéer – grunden till en allkoreansk regering – uttrycktes nu det koreanska folkets förhoppningar om en *radikal social och politisk omvandling av landet*. Den kommunistiska rörelsen var också den populära politiska kraften, och råder knappast någon tvekan om kommunisterna och vänsterkrafterna skulle segrat i ett allmänt val.⁹

Men medan Sovjetunionen erkände ”folkkommittéerna” och började dra tillbaka sina trupper, gjorde USA precis tvärtom. USA vägrade att erkänna de nya folkliga maktorganen, återinstallerade den japanska övermyndigheten och påbörjade en våldsamt förföljelsekampanj mot den radikala vänstern, främst då kommunisterna. Och i oktober 1945 flögs den konservative Syngman Rhee – sedan länge i USA! – tillbaka till Korea och insattes som regeringschef i Söul. Medan koreanerna i norr kunde påbörja radikala förändringar – t ex jordreform upprättade nu USA i söder en militär ockupationsregim som stod i fullständig motsättning till de målsättningar som hade fastlagts i Potsdamavtalet.¹⁰ I praktiken uppstod nu vid breddgraden en ”frontlinje” mellan – som USA såg det – den ”kommunistiska expansionen” och den ”fria världens krafter”. Det ”kalla kriget på väg in i sin första militära urladdning – Koreakriget...

I december 1945 samlades utrikesministrarna från England, USA och Sovjetunionen för att bli behandla koreafrågan. Riktlinjer drogs upp för ett enat, demokratiskt Korea, grundat på fria val. En gemensam sovjetisk-amerikansk kommission tillsattes med uppgift att bistå vid upprättandet av en provisorisk demokratisk regering för hela Korea. Folkkommittéerna hade tidigt meddelat att fria val i hela landet skulle hållas 1 mars 1946. USA och dess militärregim i södra Korea motsatte sig våldsamt detta, och den 12 december förklarades folkkommittéerna olagliga av general Hodge.

Mot dessa förtryckaråtgärder växte sig oppositionen allt starkare i Korea, och mot slutet av 1946 rådde där närmast folkuppror. Men USA var fast beslutet att behålla södra Korea som ”ett bålverk mot kommunismen” och om möjligt också trycka tillbaka kommunismen i norr. Detta, och framgångarna för Maos befrielsestyrkor i Kina, fick USA att ta upp frågan inför FN i september 1947. FN var vid denna tidpunkt totalt USA-dominerat, och skulle i fortsättningen komma att fungera som det organ som i världsoptionens ögon legaliserade och sanktionerade USA:s åtgärder i Korea. I praktiken blev FN *en av parterna* i det framväxande koreakriget, och i november antog FN en amerikansk resolution som förespråkade *val endast i Sydkorea*. Men ”FN-valet” bojkottades av alla politiska krafter utom Syngman Rhees yttersta höger. Några månader senare organiserade motståndarna till ”FN-valet”, under mycket svåra förhållanden, val över hela Korea. Över 99 procent i norr och 77 procent i söder uppges ha deltagit. Trots detta var det det USA-regisserade valet som officiellt ansågs uttrycka ”det koreanska folkets vilja”.¹¹

Sydsidans (d v s USA:s) officiella version är att Korea-kriget började 25 juni 1950 i och med att nordsidans trupper trängde över 38:e breddgraden och ”invaderade” södra Korea. Oavsett riktigheten i denna uppfattning saknar frågeställningen om ”vem som sköt första skottet” all betydelse i detta fall. ”Gränsen” vid 38:e breddgraden var (och är fortfarande!) en *artificiell* delning av ett land, *påtvingat* det koreanska folket. Och kriget mellan syd och nord var i själva verket en förlängning av det *inbördeskrig* som pågick i hela Korea, *innan* USA grep in i september 1945. Ett faktum som

⁹ Se Jan Lönns artikel i *Brännpunkt Korea* (utg. av informationsgruppen för Korea), Örebro, 1976, s. 73-96.

¹⁰ Samma, s. 73-74.

¹¹ Samma, s. 92-94.

gjorde FN:s agerande fullständigt oberättigat, både juridiskt och moraliskt. Det hindrade dock inte FN från att den 7 juli 1950 anta en resolution om att upprätta ett enhetligt FN-kommando under USA:s ledning. I och med detta var FN också *direkt* indraget i de *militära* striderna. Liksom i fallet Vietnam var ännu ett ”ärelöst krig” ett faktum...

Det kinesiska ledarskapet hade nu fått två oroshärdar invid knutarna: USA-imperialismens aggression i Korea och den franska kolonialismens dödskamp i Indokina (som såg ut att förlängas på grund av USA:s ökande engagemang...). Den nya Peking-byråkratins första reaktioner bestod i att dels ”luta åt ena sidan” (d v s Sovjet), och dels försöka knyta vänskapliga förbindelser med en rad länder för att kontra USA-imperialismens framstöt i Sydostasien. Det gällde framför allt länder i Asien som till exempel Burma, Indonesien och Indien, länder som kunde utnyttjas som ”buffertzoner” men som själva knappast kunde uppnå stormaktspositioner.

Men den allvarliga situationen i Vietnam, och framför allt i Korea, krävde mer av Kina än att ”luta” mot Sovjet och utveckla sin diplomati. Kina tvangs handla i Koreafrågan, inte i första hand av omsorg för den koreanska revolutionen, utan utifrån den kinesiska byråkratins egna nationella intressen.¹² Den 26 november 1950 gick kinesiska ”frivilligtrupper” in i kriget till stöd för nordsidan, och bidrog till att i ett slag driva FN:s och USA:s trupper långt nedanför 38:e breddgraden. USA-imperialismen greps av panik. På en presskonferens lät president Truman meddela att ”vi skall vidta vilka åtgärder som helst som är nödvändiga för att klara den militära situationen (...) Det innefattar varje vapen vi har... ..och atombombens användande har aktivt övervägts.”¹³

Men nordsidans trupper och den kinesiska ”frivilligarmén” körde snart fast, och efter några månader kom maningar från runt om i världen att de stridande parterna måste förhandla. USA visade ingen som helst vilja till detta, utan fortsatte kriget på alla nivåer. Och i en rad uttalanden krävde USA vidare att Kina skulle brännmärkas som angripare och utestängas från en plats i FN.¹⁴ USA:s alla försök att ”befria Nordkorea” misslyckades emellertid, och kriget blev alltmer ett meningslöst ställningskrig. Dödläget visade sig dessutom gynnsamt för nordsidan, där det ekonomiska och sociala uppbygget gjorde stora framsteg under Sovjets och Kinas beskydd.¹⁵

I Vietnam ökade samtidigt Vietminhs press på de franska kolonialtrupperna. Krigets bördor blev också allt tyngre för Frankrike trots att USA börjat ta över finansieringen av kriget i allt större utsträckning. USA-imperialismen kände väl till Kinas ökade militärhjälp, men förvånades likväl över att ”kommunisttrupperna” – i motsats till fallet Korea – klarade sig så bra utan **direkt** stöd av kinesiska trupper. Mycket tyder emellertid på att USA-imperialismen grovt underskattade Vietminhs verkliga styrka och inflytande, liksom man överskattade de franska truppernas möjligheter.¹⁶ Men USA fortsatte att stödja upp de franska krigsansträngningarna. Dels därför att man därigenom hoppades påverka Frankrike att ”uträtta något effektivt i Västeuropa”, d v s att stödja uppbygget av USA-projektet Europeiska Försvarsgemenskapen. Men givetvis också därför att man inte önskade se ett kommunistiskt Sydostasien, vilket skulle innebära förluster av råvaror och militärstrategiska områden.¹⁷

I Peking oroades byråkratin allt mer över USA:s ökade engagemang i Sydostasien. Korea-kriget visade tydligt att starka kretsar i USA:s ledning **övervägde** användandet av atomvapen som veder-

¹² Chen, a.a., s. 269-271.

¹³ Citerat i Horowitz, David, *Från Jalta till Vietnam*, Halmstad, 1970. s. 112.

¹⁴ Samma, s. 113.

¹⁵ Samma, s. 117.

¹⁶ I juni 1953 gjorde tydligt USA:s underrättelsetjänst följande uttalande i en rapport:

”Vietminh har inte, och kan förmodligen inte inom ramen för den uppskattade perioden, utveckla tillräcklig kapacitet för att använda tung utrustning – artilleri, pansar – från de kinesiska kommunisterna för att kunna utföra framgångsrika attacker mot de starkt koncentrerade franska trupperna”.

Dokumentet återges i Porter, Gareth, *Vietnam: The Definitive Documentation of Human Decisions*, Vol. 1, New York, 1979, s. 441-448. Citerat s. 446. Porters samling av dokument är för en ytterst värdefull källa för den som vill studera de olika parternas åsikter i Vietnamkonflikten.

¹⁷ Horowitz, a.a., s. 121. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 36-40.

gällning. Den som kanske mest personifierade denna inställning var statssekreteraren John Foster Dulles, som också förespråkade en ”gemensam aktion” – USA, England Frankrike – mot den ”kommunistiska faran” i Asien.¹⁸ Inför sådana hot upplevde Peking-byråkratin att var tvungen att utnyttja alla möjligheter och eventualiteter. Den kunde enbart ”luta” åt Sovjetunionen överlåta all praktisk handling åt sovjetbyråkratin. Det kinesiska inhoppet i Korea-kriget visade på detta. Å andra sidan var en allians med Sovjet nödvändig, om inte annat för att få hjälp med uppbygget och den första femårsplanen. De förhandlingar som hållits mellan Mao och Stalin i december 1949 till februari 1950 hade också resulterat i ett kinesiskt-sovjetiskt fördrag om ”vänskap, förening och ömsesidig hjälp”. Korea-kriget skulle under tre år komma att ytterligare förstärka den nya alliansen.¹⁹

"Kampen för fred" och Vietminh

1943 hade Stalin låtit skrota Komintern som en eftergift åt de imperialistiska stormakterna för att markera att sovjetbyråkratin en gång för alla inte hade något med den socialistiska världsrevolutionen att göra. Fyra år senare bildades Kominform, i första hand för att kontra den amerikanska planen på att samla de västeuropeiska länderna i ett militärt och politiskt block mot Sovjetunionen. Kominform var således närmast en europeisk angelägenhet. Inte ett enda av den koloniala världens kommunistpartier – vare sig det kinesiska eller det vietnamesiska – inbjöds till grundningsmötet i Polen. Förutom att Kominform ställde sig bakom den parlamentariska och fredliga vägen till socialismen, bar den också fram Moskvas nya världssyn och taktiska linje. Världen indelades i två ”läger”, å ena sidan det ”imperialistiska och antidemokratiska lägret” och å andra sidan det ”antiimperialistiska och demokratiska lägret”.

Den nya taktiska huvudlinjen var ”kampen för fred”, den *centrala uppgift* under vilken alla andra uppgifter och mål måste underordna sig.²⁰ I detta schema hade antiimperialistiska och revolutionära krig, som de som utkämpades i Grekland, Kina, Korea Vietnam, inte någon plats. Tvärtom hotade de att dra in Sovjet i nya konflikter med imperialismen, och bäst var det därför om de upphörd fort som möjligt. För detta syfte blev Kominform ett bra instrument i händerna på sovjetbyråkratin.²¹

Kominformpartierna iscensatte en imponerande världsrorelse av ”fredskämpar”:

Under fem år (1948-1952) följde oavbrutet kongresser (nationella och för hela världen) för fred; konferenser, möten och festivaler för fred; upprop, petitioner och resolutioner för fred; hundratals miljoner namnunderskrifter för fred (alltid desamma). Allt under det stridbara mottot, som antagits av den andra kongressen: ‘Freden väntar inte, freden måste erövrast!’. Den skulle erövrast med namnunderskrifter. Den stora världsarmén av namnsamlare gick från seger till seger, med freden som osviklig ledstjärna. Dess historiska roll i korståget gjordes odödlig på ett åskådligt sätt av målaren Bielopolski: Ur en bakgrund av en folkmassa steg Stalins massiva gestalt fram, med en penna i ena handen och Stockholmsuppropet i den andra. På detta sätt visade han för mänskligheten vägen till en säker och varaktig fred: namnunderskriften.²²

Fåfängt riktade t ex denna genompacifistiska fredsrorelse appeller till FN för att få ett slut på Korea-kriget. Problemet, som dessa ”fredskämpar” tycktes förbise, var bara att FN *de facto var en av de stridande parterna i Korea!*²³

Den 6 mars 1953 dog Stalin. Sovjetbyråkratin skakades nu av inre stridigheter kring frågan om den ”Store Sovjetledarens” efterträdare. Ett snabbt slut på Korea-kriget låg därför i byråkratin intresse, så att ansträngningarna istället kunde koncentreras på de interna problemen. Tre veckor efter Stalins död satte sovjetledarna, under ledning av Malenkov, all kraft bakom den internationella freds-offensiven. Dess budskap nu liksom tidigare var att internationella konflikter skulle lösas fredligt

¹⁸ I ett tal 29 mars 1954, återgivet i Porter. a.a., s. 511-513.

¹⁹ Claudin, F., *Krisen i den kommunistiska rörelsen – från Komintern till Kominform*, del. 2, Surte, 1980, s. 352-368.

²⁰ Samma, s. 372.

²¹ Samma, s. 213-222 och 388-400.

²² Samma, s. 375.

²³ Samma, s. 374. Se även Horowitz, a.a., s. 104-107.

genom förhandlingar.²⁴ Genom det s k Världsfredsrådet lät man meddela att de ”fem stora” d v s USA, Sovjet, Frankrike, England och Kina) borde underteckna en ”fredspakt”. Peking hakade omedelbart på. Det gällde även för dem att det tärande Korea-kriget fick ett ”slut”. Några dagar efter att Zhou Enlai återvänt från Stalins begravning i Moskva uttalade han sig för ett omedelbart återupptagande av stilleståndsförhandlingarna om Korea.²⁵

Efter denna tidpunkt drog både Moskva och Peking igång en veritabel världskampanj kring temat att internationella stridigheter – fr a de i Korea – måste lösas på fredlig väg genom förhandlingar. *Pravda* och *Folkets Dagblad* publicerade artiklar på löpande band med detta innehåll, ofta med hänvisning till varandra. *Folkets Dagblad* gick t o m så långt att man hävdade att fredsförhandlingar var det ”enda sättet” att lösa internationella konflikter!²⁶ Strängt taget alla världens kommunistpartier sögs nu in i denna intensiva propaganda för omedelbara ”fredsförhandlingar”. De enda partier som inte engagerade sig i detta var det jugoslaviska (p g a konflikten med Moskva) och – till en början – de indokinesiska kommunisterna.

Efter Världsfredsrådets möte i juni 1953 talades det öppet om *en organiserad kampanj i världsskala*:

Händelserna *de senaste månaderna* har övertygat folket om att det är möjligt att lösa internationella konflikter med fredliga medel... Det är på dessa grunder som Världsfredsrådet *har beslutat att iscensätta en världsomfattande kampanj för förhandlingar*.²⁷

Kominforms tidskrift instruerade i samma anda kommunistpartiernas kadrer att överallt, ”på stad och land, på fabriker och kontor, i bostadsområden och i kvarter... ge maximalt stöd åt den internationella kampanjen för förhandlingar”. Självfallet gällde dessa uppmaningar också för de vietnamesiska kommunisterna men de förhöll sig än så länge passiva till ”direktiven”.²⁸

När slutligen ett fördrag om vapenstillstånd i Korea undertecknades 27 juli 1953 hälsades det med glädje av kommunistpartierna i Sovjet, Kina, Nordkorea, Yttre Mongoliet och i Europa. Ledarartiklarna 28 juli i *Pravda* och *Folkets Dagblad* underströk ytterligare tesen om att ”det finns ingen internationell konflikt som inte kan lösas genom förhandlingar”.²⁹ Några liknande uttalanden från vietnamesiskt håll står inte att finna vid den tidpunkten. I sin hälsning till Mao om vapenstillståndet i Korea konstaterade Ho Chi Minh helt enkelt att ”det vietnamesiska folket är gränslöst lyckligt” över nyheten att Korea-kriget upphört och att ”det är en stor seger för det koreanska folket, den kinesiska frivilligarmén och världsfredens och demokratins läger”.³⁰ Det fanns alltså ännu inga som helst antydningar från de vietnamesiska kommunisternas sida, att ”fredsförhandlingar” skulle vara en lösning på *deras* kamp. Inte minst därför att vapenstillståndet i Korea enbart gällde *militära* aspekter. *Politiskt* förblev Korea uppdelat i Syd och Nord, en typ av ”lösning” Vietminh-ledningen knappast torde ha betraktat som något föredöme.

Tvärtom betonade vietnameserna, bl a i Kominforms tidskrift, sin beslutsamhet att ”köra ut fransmännen” från hela Indokina. Den 2 september uppmanade Ho Chi Minh således sin armé och det vietnamesiska folket att kämpa för den ”slutliga segern”.³¹ Samma dag – d v s åttaårsdagen av Demokratiska Republiken Vietnams (DRV) utropande – gav också Peking sin syn på läget i Vietnam. I *Folkets Dagblad* kunde man läsa:

Frankrike kan endast dra sig ur det vietnamesiska träsket genom principen att handlägga internationella konflikter utan våld och i förhandlingens anda. Alla vet att folket i Vietnam är fredsälskande... Asiens

²⁴ Chen. a.a., s. 280, 283.

²⁵ Samma, s. 283.

²⁶ Samma, s. 283-284.

²⁷ Samma, s. 284-285.

²⁸ Samma, s. 283-285: ”Några få dagar efter Zhou Enlais förslag till fredsförhandlingar om Korea omfattade nästan varje kommunistland förslaget. Nordvietnam gjorde det inte”.

²⁹ Samma, s. 285.

³⁰ Samma, s. 285.

³¹ Ho Chi Minh, *Selected Works*, Vol III. Hanoi, s. 392-399.

folk och hela världen hoppas innerligt och stödjer DRV i dess kamp för nationell frigörelse, och att upprätthållandet av fred ska nå nya framsteg och segrar.³²

Detta var en klar signal till DRV och Vietminh att vänta med slutsegern och istället uppnå stillstånd genom "förhandlingens anda". Det är uppenbart att Peking såg Korea-stilleståndsavtalet som en modell även för Indokina, d v s ett militärt eld-upphör *utan* en *politisk* försning.³³

En omsvängning i vietnamesernas attityd kom främst i och med Världsfredsrådets möte i Wien november 1953. Den vietnamesiske chefsdelegaten Le Dinh Tham lät då yttra följande i sitt öppningsanförande:

Koreakriget har redan avslutats på grundval av fredliga förhandlingar. Att göra slut på vietnamkriget genom fredliga förhandlingar är helt nödvändigt och möjligt. Vi vietnameser längtar efter fred, och vi står för ett slut på vietnamkriget, för ett fredligt handläggande av vietnamfrågan genom fredliga handlingar... Detta är det gemensamma önskemålet hos hela världens folk, och ligger i både det vietnamesiska och franska folkets intresse.³⁴

Denna svulstiga retorik döljer helt det faktum att hela den koreanska frågan egentligen stod olöst! Visserligen hade "fred" i form av ett *vapenstillestånd* uppnåtts. Men landet förblev synes hopplöst delat, och befolkningen i söder utlämnades helt åt förtrycket från Rhees militärregim, allt mer uppbackad av USA och västimperialismen. Var det verkligen en "fred" av denna koreanska modell som Vietminh-ledningen *nu* var beredd att gå med på? Le Dinh Tham underströk visserligen att den nya officiella inställningen snarare var ett resultat av "det gemensamma önskemålet hos världens folk" än av någon verklig avsikt från Vietminh att *förhandla* till sig fred. Men uttalandet var ändå tillräckligt "fredsinriktat" och mottogs givetvis därför entusiastiskt av den kinesiska delegationen.

Men oavsett motiven till varför vietnameserna slutligen – visserligen mycket motvilligt – tycktes stämma in i den internationella fredskören, så visade det på att *Sovjets och Kinas kampanj givit önskade resultat*. Ytterligare ett tecken på detta var den intervju Ho Chi Minh gav till svenska *Expressens* korrespondent 26 november 1953. Ho betonade visserligen att "så länge de franska kolonialisterna fortsätter med sitt anfallskrig kommer vietnameserna att fortsätta med sitt patriotiska krig ända tills de vunnit slutsegern". Men samtidigt tillade han: "...om den franska regeringen har dragit några lärdomar av det krig som pågår och vill nå fram till ett vapenstillestånd genom underhandlingar och lösa Vietnams problem på fredlig väg så är det vietnamesiska folket och regeringen för Demokratiska Republiken Vietnam beredda att ge ett positivt svar på en sådan begäran".³⁵ Detta var givetvis nya tongångar från vietnamesiskt håll. Samtidigt är det inte otänkbart att de vietnamesiska ledarna – åtminstone Ho Chi Minh – sökte *förekomma* en eventuell "stormaktskonferens" om Vietnam, och istället nå en *bilateral* överenskommelse med Frankrike. Därigenom skulle eventuella påtryckningar från Sovjet och Kina kunna neutraliseras.³⁶

Mot årsskiftet 1953-54 nådde emellertid Sovjets och Kinas "fredskampanj" sin höjdpunkt. Om det varit Sovjet och Kominform som startat den, så framstod nu Kina som den mest pådrivande kraften. Det var också tämligen logiskt. Det var ju i Pekings viktigaste intressesfär – d v s Sydostasien – som väpnad kamp mot imperialismen var en realitet, och den "fredliga samexistensen" därmed i fara.

De eftergifter i ord som vissa vietnamesiska ledare nu börjat göra kompenserades emellertid med eftertryck på *slagfältet*. Och i september 1953 tvangs Frankrike, med starkt stöd av USA, att vidta en sista desperat åtgärd för att bromsa upp Vietminhs framfart och eventuellt vända kriget. Åtgärden fick namnet "Navarreplanen" efter upphovsmannen, general Henri Navarre, överbefälhavare för de franska trupperna i Indokina. Över en halv miljon soldater drogs samman i jättelika befäst-

³² Citerat i Gittings, J., *The World and China 192-1972*, New York, 1974, s. 194.

³³ Detta uttryckte Zhou Enlai bl a i ett uttalande den 24 augusti 1953. (*Vietnam Courier*, 8/79, s.4). Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 271-272.

³⁴ Chen, a.a., s. 290.

³⁵ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, Hanoi, 1973, s. 153-154.

³⁶ Se t ex Randle, Robert F., *Geneva 1954*, New Jersey, 1969, s. 152-154 och Gittings, J., a.a., s. 194.

ningar längs en linje i norra Laos mot Vietnam. Ett av dessa befästa läger upprättades i en dal nära Dien Bien Phu.³⁷

Men ”Navarreplanen” lyckades inte hejda Vietminh, vars framryckningar leddes av general Giap. Genom en skicklig taktik lyckades Giap bryta upp den franska truppkoncentrationen och sprida Navarres trupper ”i alla fyra väderstrecken i Indokina”. Och i december 1953 uppmanade Giap det vietnamesiska folket och armén till allmän mobilisering. Den länge utlovade motoffensiven från Vietminhs sida var nu ett faktum. Målet var slutlig seger och Vietnams förening under Vietminhs ledning.³⁸

Genève och den kinesiska byråkratins intressekamp...

Sådan var situationen i Indokina när de ”fyra stora” (Sovjet, USA, England och Frankrike) i januari 1954 möttes i Berlin. Där visade det sig att den energiska ”fredskampanjen” från Sovjet och Kina gjort intryck även på kapitalisterna i väst. Molotovs förslag om en ny konferens om Korea och Indokina accepterades. Den skulle hållas i Genève i slutet av april med representanter från de ”fyra stora”, Kina, de berörda staterna i Indokina samt Vietminh. Detta beslut rosades naturligtvis i den sovjetiska och kinesiska pressen med de sedvanliga fraserna om nödvändigheten av en ”omedelbar fred genom fredliga förhandlingar” o s v. Även DRV hyllade nu den kommande konferensen genom en artikel i partiorganet *Nhan Dan*.³⁹

Strax innan och under Berlin-mötet hade också sovjetbyråkratin skaffat sig en fullgod förevändning, utifrån sina egna intressen, att med all kraft verka för en snabb förhandlingsfred i Vietnam. Genom kohandel med Frankrikes representant på mötet, utrikesministern Bidault, lovade Molotov att arbeta för en acceptabel fredslösning för Frankrike i Indokina. I utbyte skulle Frankrike dra sig ur det USA-stödda projektet Europeiska Försvarsgemenskapen, som Sovjet uppfattade som ett allvarligt hot.⁴⁰

Den kinesiska byråkratins egna intressen, som kom att lägga grunden för dess agerande på Genève-konferensen, var också klara. **För det första** var Kina intresserat av att bryta sin isolering och få landet erkänt som en av ”stormakterna”, och därigenom förlänas säte i FN.⁴¹ **För det andra** ansåg sig byråkratin hotad av de amerikanska framstötarna i Sydostasien. Efter Kinas ingripande i Korea-kriget hade vissa kretsar inom USA-administrationen öppet hotat med att använda atomvapen och t o m invasion av Kina. Byråkratin fruktade en utvidgning av Indokina-konflikten, som eventuellt också kunde leda till världskrig...⁴² **För det tredje** kunde den kommande konferensen bidra till ännu bättre relationer med de ”neutrala” nationalistregimerna i Asien, fr a Burma, Indonesien och Indien, om Kina – genom påtryckningar på Vietminh – visade sig förmöget att utöva ett passiviserande inflytande på kommuniströrelserna i området.⁴³ **För det fjärde**, och vilket kan härledas ur de tre första punkterna, hoppades Kina få till stånd ett ”skyddande bälte” av svaga, neutrala stater runt om sig i Sydostasien: Burma, Kambodja, Laos... och ett delat Vietnam.⁴⁴ För det femte eftersträvade Peking – trots den aktuella alliansen – ett så stort oberoende från Sovjet som möjligt. Ett

³⁷ Om ”Navarreplanen” och dess fiasko se Fall, B, *Vittne i Vietnam*, Stockholm. 1967, s. 32-43; Kahin-Lewis, a.a., s. 36-37.

De vietnamesiska kommunisternas officiella beskrivning finns bl a i *Vietnams Arbetarpartis historia 1930-1970*, Stockholm, 1971. s. 39-43. Se även Nguyen Khac Vien, *The Long Resistance, 1958-1975*, Hanoi, 1978, s. 168-172.

³⁸ Den 6 december 1953 fick armen Giaps dagorder:

”...Ni måste reparera vägarna, övervinna alla hinder, klara alla svårigheter titan att någonsin förlora modet, ni måste övervinna svält och köld, måste bära tunga bördor över berg och dalar. Ni måste tränga ända fram till fiendens läger för att krossa honom och befria våra landsmän... Kamrater, framåt!”

Citerat i Ansprenger, F., *Kolonialväldenas upplösning*, Stockholm, 1968, s. 228.

³⁹ Chen, a.a., s. 293.

⁴⁰ Samma, s. 292. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 46 och Taylor, a.a., s. 10.

⁴¹ Chen, a.a., s. 287, 289.

⁴² Kahin-Lewis, a.a., s. 269-270, 275-277.

⁴³ Samma, s. 272-275.

⁴⁴ Kahin-Lewis, a.a., s. 272. Se också not 57 för ytterligare litteratur som behandlar denna fråga.

kraftfullt, självständigt agerande på konferensen skulle visa omvärlden att Kina inte var en simpel bricka i sovjetbyråkratins spel.⁴⁵

Dessa var de aktuella realpolitiska övervägandena bakom den ”fredliga samlevnads”-politik som de kinesiska ledarna nu alltmer systematiskt tillämpade. Det är därför knappast någon tillfällighet att den politiken också fick sitt formaliserade uttryck i ”de fem principerna om fredlig samlevnad” just vid denna tidpunkt, d v s strax innan ”fredskonferensen” i Genève.

Att DRV nu också omfattade förslaget om ”fredliga förhandlingar” i form av Genève-konferensen kan sökas främst i två orsaker. Dels trycket utifrån, som främst yttrade sig i den envetna ”fredskampanjen” från Sovjet och Kina vilken vi tidigare har beskrivit. Men dels också det faktum att det vietnamesiska ledarskapet inte var enigt om villkoren för den fortsatta kampen. Motsättningen tycks främst ha gått mellan å ena sidan Vietminhs militära ledning och kadern i södern, och å andra sidan viktiga delar av den politiska ledningen i norr, framför allt Ho Chi Minh och i viss mån Pham Van Dong. De senares inställning kan illustreras med Ho Chi Minhs Expressen-intervju i september 1953 och partitidningens (*Nhan Dan*) artiklar i februari-april 1954, där den kommande Genève-konferensen hyllades som en ”seger för världsfred och demokrati”.⁴⁶ De förras linje belyses bäst av den beslutsamhet med vilken Giap och den militära ledningen gick till verket för att krossa de franska kolonialtrupperna och deras fästen. Eventuellt förstod också Giap vad Berlin-mötet skulle föra med sig, och tog det som en startsignal för att trappa upp kampen. Den 13 mars 1954 öppnade Giap sin slutliga offensiv mot fransmännens befästning vid Dien Bien Phu, en offensiv som varade i 55 dagar och som resulterade i en av de mest historiska militärsegrarna i modern tid. Inte förrän i slutet av april, när segern ansågs säkrad, publicerade Vietminhs armétidning (*Quan Doi Nhan Dan*) en artikel som stödde Genève-konferensen.⁴⁷

Den 26 april började Genève-konferensen med frågan om Korea. Men förhandlingarna över-skuggades hela tiden av rapporterna om Dien Bien Phus dödskamp, och snart körde konferensen fast helt. Morgonen den 8 maj hade Dien Bien Phu fallit, och den franska kolonialismen tilldelats ett förödande nederlag. Vietminhs motoffensiv hade segrat, och som Giap själv uttryckte det:

Dien Bien Phu förde folkets motståndskrig från en serie lokala motoffensiver till en stor motoffensiv, från strategiskt initiativ i norr till initiativ på alla fronter.⁴⁸

Ho Chi Minhs regering i norr och Vietminh kontrollerade nu strängt taget större delen av Vietnam ovanför 13:e breddgraden, och höll viktiga befriade områden söder därom.⁴⁹ Dessutom hade Vietminhtrupper tillsammans med de nationella motståndsrörelserna, Khmer Issarak och Pathet Lao, kontroll över stora områden i Kambodja respektive Laos. Efter Dien Bien Phus fall var det därför tämligen logiskt att Vietminh på Genève-konferensen skulle göra anspråk på ett avtal som gav politisk kontroll motsvarande de militära framgångarna. *I praktiken kunde inte detta betyda annat än ett enat Vietnam under Vietminhs ledning.*⁵⁰

Men Peking såg framtiden utifrån helt andra intressen – sina egna. De viktigaste punkterna i dess ”handlingslinje” i Indokinafrågan, såsom den manifesterade sig före, under och efter konferensen, kan skisseras sålunda:

För det första: En omedelbar och fredlig lösning, det krav som man en längre tid drivit tillsammans med den sovjetiska byråkratin och dess lydpartier.

⁴⁵ Chen, a.a., s. 309. Se även artikeln om Kinas utrikespolitik i *Fjärde Internationalen* nr 1-2/82.

⁴⁶ Chen, a.a., s. 293.

⁴⁷ Samma, s. 295.

⁴⁸ Citerat i Pike, Douglas, *Vietcong*, Cambridge-London, 1968, s. 35.

⁴⁹ Se kartor i Kahin-Lewis, a.a., s. 34 (General Navarres uppgifter i maj 1953) och i Chen, a.a., s. 298 (läget i april 1954). Se även Fall, a.a., s. 20 och s. 47-48.

⁵⁰ ”Omedelbart efter att Ho fått nyheterna om segern (vid Dien Bien Phu; förf. anm.) lät han telegrafera till Giap: ’Segern är stor, men den är bara början’. Uppenbarligen betydde detta meddelande att Ho och hans män förväntade sig en total seger över fransmännen genom att ta hela Vietnam med väpnad kamp eller fredliga medel inom en snar framtid”. Citerat ur Chen, a.a., s. 305.

För det andra: Hålla USA borta från Indokina, ett intresse som också sammanföll med Frankrikes intentioner.

För det tredje: Att Laos och Kambodja förblev neutrala och svaga stater, lätta att påverka från kinesiskt håll.

För det fjärde: Ett delat Vietnam, med en svag och neutral södra del (i stil med Laos och Kambodja), och ett Nordvietnam som successivt kunde göras beroende av Kina.

För det femte: Skapa ett gynnsamt politiskt klimat i Sydostasien för den ”fredliga samlevnads” politik, och därmed i framtiden knyta till sig ”buffertstater” som Burma, Indonesien, Thailand, Filippinerna o s v.

Dessa punkter kan tyckas väl magstarka för de personer som i sin politiska aktivitet hämtat sin ideologiska näring från den stalinistiska, maoistiska (och under lång tid även den officiella vietnamesiska) historieskrivningen. Men vi kommer framledes att visa att dessa kinesiska målsättningar hela tiden vägledde den kinesiska delegationen, med Zhou Enlai i spetsen, på Konferensens Indokinadel började den 8 maj – samma dag som Vietminh triumferat i Dien Bien Phu. I sitt öppningstal förde Pham Van Dong, som ledde Vietminhs delegation, fram kraven på ett enat Vietnam under Vietminhs ledning. Han återupprepade också ihärdigt ett krav som Vietminh ställt strax innan konferensen, nämligen att Vietminhs motsvarigheter i Kambodja och Laos – Khmer Issarak och Pathet Lao – skulle få närvara på konferensen.⁵¹

Det sistnämnda kravet avvisades bestämt av västmakterna, och inte minst av de kungliga regeringarna i Kambodja, Laos och södra Vietnam som på franskt initiativ deltog i konferensen. Till en början stöddes kravet halvhjärtat av Sovjet (Molotov) och Kina (Zhou Enlai). Två dagar senare anförde Pham Van Dong återigen Vietminhs villkor:

att Frankrike skulle godkänna suveränitet och oberoende för hela Vietnam att Khmer-rörelsen och Pathet Lao skulle erkännas som det kambodjanska och laotiska folkets representanter.

att utländska trupper skulle dras bort från alla de tre länderna i Indokina.

att fria val skulle hållas där under uppsikt av lokala kommittéer.⁵²

Hela konferensen riskerade redan att gå i baklås p g a Vietminhdelegationens ”omedgörlighet”, som västmakternas delegater såg det. Dessa gick för det första inte med på Vietminhs krav, och för det andra insisterade de på att militära frågor skulle lösas före och separat från de politiska. Den 13 maj föreslog därför Eden – Englands representant, och tillsammans med Molotov konferensens ordförande – att samtalen skulle fortsätta medelst ”slutna sammanträden med begränsat antal ledamöter vid vilka endast de nio ledarna för delegationerna med högst två eller tre rådgivare skulle närvara. Inga uppgifter om dessa förhandlingar skulle lämnas pressen”. Dessa hemliga förhandlingar accepterades dagen efteråt av Molotov och Zhou Enlai.⁵³

Detta hjälpte så småningom konferensen ”framåt” såtillvida att en principöverenskommelse träffades om att få till stånd separata militära vapenstillestånd i de tre indokinesiska länderna.⁵⁴ Däremot trasslade överläggningarna till sig” på frågan om Laos och Kambodja. Den situationen räddades av Zhou Enlai.

Den 16 juni besökte han Eden privat och lät meddela att han kunde ”övertala Vietminh att dra sig tillbaka från Laos och Kambodja” och att Kina skulle erkänna dess kungliga regeringar under förut-

⁵¹ Lancaster, Donald, ”Power Politics at the Geneva Conference” (1954), i Gettleman, M.E., *Vietnam, History, Documents and Opinions*, New York., 1970, s. 151. Pham Van Dongs tal finns i sin helhet i Porter, a.a., s. 563-564.

⁵² Samma, s. 172 resp. 567-575.

⁵³ Eden, Anthony, *Fullbordad cirkel*, Stockholm, 1960, s. 113.

⁵⁴ Samma, s. 118:

”Först och främst lyckades vi åtminstone för tillfället kränga oss undan problemet om den separata behandlingen av Laos och Kambodja. Zhou Enlai och Vietminhdelegationen övertalades med viss hjälp från Molotov att gå med på separata vapenstilleståndsöverenskommelser för var och en av de tre medlemmarna i federationen”.

sättning att inga amerikanska baser upprättades där.⁵⁵ Detta innebar för det första ett indirekt erkännande av att Vietminh ”invaderat” dessa länder – något som Vietminh hela tiden förnekat. För det andra lämnades de två befrielseörelserna Khmer Issarak och Pathet La närmast helt åt sitt öde. Zhou Enlai förklarade t o m rakt ut att Khmer Issarak var så obetydligt att det inte fanns någon anledning att ens ge den en s k omgrupperingszon, och att allt som behövdes var en ”politisk uppgörelse” med den existerande kungliga regeringen, ”vilket lätt skulle kunna åstadkommas”! Vad gällde Laos ansågs Pathet Lao starkare vilket krävde att omgrupperingszoner upprättades mot gränserna till Kina och Vietnam.⁵⁶ Dessa Zhou Enlais förslag stod i skarp motsättning till den lösning som Vietminh-ledarna förespråkade.⁵⁷

Efter samtalet med Eden lade Zhou på kvällen fram ett formellt sexpunktsförslag om samtidigt avbrytande av alla krigshandlingar i hela Indokina. Förslaget, som bl a innebar att alla ”främmande trupper” skulle lämna Laos och Kambodja, fick gehör hos övriga konferensdeltagare och väst-tidningarna rapporterade positivt om Zhous agerande.⁵⁸

Morgonen den 17 juni träffad Zhou också den franske chefsförhandlaren Bidault och återupprepade för honom vad han kvällen innan anförtrott Eden.

Zhous agerande innebar en vändpunkt för hela konferensen. Så sent som 15 juni hade t ex Eden ansett den ”närmare sitt slutliga sammanbrott än någonsin tidigare”. Men nu lossnade det. Pham Van Dong nämnde för första gången de kungliga regeringarna Laos och Kambodja och deras rätt till enhet och oberoende. Kravet på att representanter för befrielseörelserna dessa länder skulle få närvara på konferensen fick falla i glömska i tysthet. Dong erkände också att ”frivilliga” vietnameser stridit i Laos och Kambodja, men att de redan begett sig därifrån. Han medgav också ”att om det fortfarande fanns trupper där, så skulle de dras tillbaka”. *Alla dessa medgivanden och reträtter från Pham Van Dongs sida kan endast tillskrivas den påtryckningsroll Kina och Sovjet nu alltmör iklätt sig.*

Den 21 juni började så en ny fas i Indokinakonferensen. Chefsdelegaterna återvände hem för konsultationer medan förhandlingarna i Genève fortsatte, men på en ”lägre nivå”. I Frankrike hade högerregeringen under Joseph Laniel fallit den 17 juni, och en ny ”vänsterinriktad” regering tagit plats under ledning av Mendès-France. Detta betydde att Frankrike kunde väntas påskynda ett avslutande av det ”ärelösa kriget” i Indokina. Mendès-France lovade t o m parlamentet att han skulle avgå om inte fred hade uppmåtts i Indokina senast 20 juli! För Sovjets del innebar det nya regeringsskiftet ökade chanser för att Frankrike drog sig ur den Europeiska Försvarsgemenskapen. Den nya regeringen i Frankrike var således en faktor som kom att påskynda Genève-förhandlingarna.

Den 23 juni möttes Mendès-France och Zhou Enlai i Bern i Schweiz; ett möte som hade uppmunt-

⁵⁵ Samma, s. 122. Se även Joyaux, Franeoio, *La Chine et le règlement du premier conflit d'Indochine*, Paris, 1979, s. 227 och Porter, a.a., s. 614 och 618.

⁵⁶ Porter, a.a., s. 614.

⁵⁷ Frågan om omgrupperingszonerna i Laos och Kambodja är intressant varför det kan vara lämpligt att titta på den litet närmare.

Den vietnamesiska ståndpunkten var att man måste ta hänsyn till styrkeförhållandena på slagfältet. De starkaste Pathet Lao-fästena fanns i centrala och södra Laos och med utgångspunkt i detta förespråkade Vietminh-ledarna två omgrupperingszoner, den ena i centrala och södra Laos och den andra i norra Laos. När det gällde Kambodja föreslog man likaledes två zoner, den ena öster och nordost om Mekong-floden och den andra sydväst om densamma.

De kinesiska ledarna struntade som vi sett helt i Kambodja och ställde sig kallsinniga till förslaget om en omgrupperingszon i centrala och södra Laos. Det som intresserade Zhou Enlai & Co var enbart en zon i *norra* Laos, dvs i gränstrakterna till Kina och Vietnam. Det väsentliga var således inte att bevara den laotiska befrielseörelsens styrkepositioner, utan att få till stånd en ”buffertzona” vid de kinesiska och nordvietnamesiska gränssnitt kinesiska ståndpunkten genomdrevs, och Pathet Lao tvingades överge sina viktigaste basområden, och de människor som lojalt och under lång tid stött den väpnade kampen.

(Om detta se Burchett, Wilfred, *The China-Cambodia-Vietnam-Triangle*, Chicago-London, 1979, s. 29-30. *The Truth*, a.a., s. 21. Porter, a.a. 622 och Joyeaux, a.a., s. 240-241).

⁵⁸ Chen, a.a., s. 311.

rats av Eden vilken hela tiden sökte nya påtryckningskombinationer gentemot Vietminh.⁵⁹ Vid detta visade det sig att Zhou var beredd att ge efter i en lång rad frågor:

För det första gav nu Zhou Enlai öppet stöd åt den franska tesen att man i Vietnamfrågan skulle skilja den militära lösningen från den politiska; först skulle de militära frågorna lösas (vapenvila, omgrupperingszoner, demarkationslinjen m m), och efter detta skulle de politiska problemen få sin lösning (Vietnams återförening, fria val m m). Dessutom ansåg Zhou att det inte var någon större en brådskas med att komma fram till en politisk lösning. Det fick ta den tid det tog...

För det andra erkände nu Zhou för första gången att det fanns två regeringar i Vietnam, Vietminh-regeringen och den vietnamesiska regeringen. En enhetsregering skulle väljas genom nationella val.⁶⁰

För det tredje skulle Kina erkänna de franskstödda regeringarna i Laos och Kambodja under förutsättning att dessa var neutrala.

För det fjärde ansåg Zhou att ett enat Vietnam liksom Laos och Kambodja utan större problem kunde stanna kvar inom den Franska Unionen.

För det femte uppgav Zhou, liksom han gjort tidigare inför Eden och Bidault, att han var beredd att utöva påtryckningar på Vietminh och därmed påskynda förhandlingarna.⁶¹

Att förhandlingarna påskyndades var viktigt. Vietminh gjorde ständiga militära framgångar, och imperialistmakterna oroade sig för att de kunde ställas inför ett obehagligt fullbordat faktum: ett helt befriat Vietnam.

Mendès-France ville ha en uppgörelse i Genève senast 20 juli, ett datum som grundade sig på den troliga bedömningen att de franska trupperna inte skulle kunna hålla området kring Röda Floden och Hanoi längre, en bedömning som Eden också höll med om: "Det kunde till och med tänkas att det skulle bli svårt för kineserna att hålla tillbaka Vietminh, vilkas ställning var sådan att de skulle begära ett högt pris. Ho Chi Minh skulle kanske försöka stärka sin position ytterligare genom ett storanfall mot Hanoi medan konferensen fortfarande pågick."⁶² Efter mötet med Mendès-France träffade Zhou Enlai Indiens statschef Nehru. Nehru hade två dagar innan Genève-konferensens öppnande hållit ett tal där han för Indokina förespråkade vapenvila, fullständigt oberoende, direkta förhandlingar och ickeinblandning i Indokina från utländska stater. Han hade också sänt en "medlare" till Genève, och som där lyckats påverka delegaterna, bland dem Zhou Enlai. Mötet mellan Zhou och Nehru resulterade i en kommuniké som tillkännagav de "fem principerna" om "fredlig samlevnad". Strax efteråt besökte Zhou Enlai premiärminister U Nu i Burma, varvid dessa principer återupprepades i ett gemensamt uttalande.⁶³ Zhou lovade också, liksom han gjort tidigare – och vilket kanske var långt mer betydelsefullt för stunden än gemensamma kommunikéer – att förmå Vietminh att dra tillbaka sina trupper.⁶⁴

Dessa möten var viktiga, men inte på långt när så viktiga som de samtal Zhou Enlai hade med Ho Chi Minh vid gränsen mellan Kina och Vietnam 3-5 juli. Några offentliga dokument från detta möte finns dock inte, bara en kort kommuniké som sade att de "haft ett fullt utbyte av åsikter om Genève-konferensen med respekt inför frågan att återupprätta freden i Indokina och åtföljande frågor".⁶⁵ Dagen efter mötet gjorde Ho Chi Minh ett eftergivligt uttalande om vapenvila i Indokina, vilket prisades i den kinesiska radion. Och fem dagar senare kommenterade *Nhan Dan* att mötet "givit

⁵⁹ Samma, s. 312 och Eden, a.a., s. 124.

⁶⁰ Dessutom hade Zhou till Mendès-Frances stora förvåning förklarat att han "uppmanade Vietminh att försona sig, inte bara med Frankrike, utan också med Bao Dais Vietnam" (d v s den franskstödda sydvietnamesiska förtryckar-regeringen). Se Joyeaux, a.a., s. 240.

⁶¹ Källor om Bern-mötet: Porter, a.a., s. 621-622 och Joyeaux, a.a s. 241.

⁶² Eden, a.a. 124 och Chen, a.a., s. 312.

⁶³ Chen, a.a., s. 312-313.

⁶⁴ Sar Desai, *Indian Foreign Policy in Cambodia, Laos and 1947-1964*, Berkeley, 1968, s. 48.

⁶⁵ Chen, a.a., s. 313.

viktiga resultat”, och att om ”Mendès-France-regeringen bestämde sig för att bryta beroendet” till USA så var det ”säkerligen” möjligt med fred i Indokina.⁶⁶ Utifrån dessa samtal med Mendès-France, Nehru, Nu och slutligen Ho Chi Minh, är det rimligt att anta att Zhou Enlais påtryckningar främst hade gällt tre frågor:

- vapenvila i Indokina, och i enlighet med detta en temporär uppdelning av fr a Vietnam
- politisk återförening av Vietnam genom allmänna val
- neutralitet för Laos och Kambodja

Efter alla dessa samtal och försäkringar på olika håll inleddes den tredje fasen av Indokinakonferensen den 12 juli. Det gällde nu att komma till beslut, helst före den 20:e, det datum Mendès-France satt för en uppgörelse.

Den 13 juli träffades också Zhou Enlai och Mendès-France. Då den franske regeringschefen frågade honom hur mötet med Vietminhs ledare hade varit svarade Zhou honom leende:

”Hos alla dem som jag har talat med har jag funnit en lika stor längtan efter fred. Var och en av parterna måste ta steg i riktning mot varandra... Detta betyder inte att båda har ett lika stort antal steg att ta...”⁶⁷

I praktiken skulle det visa sig att det var Vietminh som fick ta de flesta och längsta stegen...

Vietminh körs över

Nyckeln till att bryta konferensens låsta situation låg nu också främst i hur Vietminh-delegaterna agerade. Ho Chi Minh spelade nu åter den förlikande och eftergivliga roll som blivit hans politiska kännetecken. Det var hans uppgift att förmedla de kinesiska och sovjetiska påtryckningarna, och försöka ena det vietnamesiska ledarskapet bakom Kinas och Sovjets önskade kompromiss. Huvudarenan för detta blev det 6:e plenat för Vietnamesiska Arbetarpartiets Centralkommitté den 15 juli. Ho Chi Minhs rapport på detta plenum utmärks av en mer eller mindre fullständig kapitulation för den linje som varit den internationella ”fredskampanjens” sedan början av 50-talet. Uttryckligen angav Ho också att Vietminhs militära segrar inte bara tillhörde ”vårt partis och regerings korrekta politik, vår armés och vårt folks hjältemod” utan också ”världsrörelsens för fred och demokrati”.⁶⁸ Under det att Ho återupprepade Zhou Enlais ”fem principer om fredlig samlevnad” påpekade han att hans möte med Zhou varit ”fruktbart”, och att Zhous samtal med Nehru, U Nu och Ho själv hade ”stärkt solidariteten mellan Asiens nationer”. Det var enligt Ho ”en framgång för vårt läger”. Ho krävde också att partiets tidigare program och paroller måste ändras:

”...i den nya situationen kan vi inte behålla det gamla programmet. Vår tidigare paroll var ‘motstånd till slutet’. Nu måste vi föra fram en ny: ‘Fred, enhet, oberoende, demokrati’. Vi måste med kraft hålla fredsfanan mot USA-imperialisternas direkta interventionspolitik, dess förlängning och utvidgning av kriget i Indokina. Vår politik måste förändras i enlighet härmed: tidigare konfiskerade vi de franska imperialisternas egendomar, nu, när förhandlingarna pågår, måste vi, i enlighet med principen om jämlikhet och ömsesidig fördel, tillåta att de franska ekonomiska och kulturella intressena bevaras i Indokina. Förhandlingar är förenade med rimliga ömsesidiga eftergifter. Tidigare sa vi att vi skulle köra ut och förgöra alla de franska angreppsstyrkorna; nu, under samtalen, har vi krävt och fransmännen har accepterat, att ett datum ska sättas för tillbakadragandet av deras trupper. Förut var vårt mål att krossa marionetternas administration och armé med perspektivet på nationell återförening. Nu praktiserar vi en eftergivlig politik och söker återförening av landet genom nationella val”.

Det är inte svårt att se hur denna programändring motsvarade Pekingbyråkratins önskade modell för ”fredlig samlevnad” i Indokina.

Men som vi tidigare angivit var det vietnamesiska ledarskapet inte enigt. Ho Chi Minhs rapport antyder detta på ett mycket öppet sätt:

⁶⁶ Samma, s. 313.

⁶⁷ Lacouture, Jean, *Ho Chi Minh*, Stockholm, 1969, s. 164-165.

⁶⁸ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, Hanoi, 1973, s. 175.

”Situationen förändras kraftigt; ytterligare svårigheter och komplikationer har dykt upp; och som ett resultat därav förändras också folkets och kadrernas tänkande. Om ledarskapet misslyckas i sina förberedelser och ledning, kan förvirring sprida sig i tanke och handling.

Följande avvikelser kan uppstå: *vänsteravvikelse* – de grupper som blivit berusade av våra ständiga segrar kommer att vilja slåss till varje pris, slåss till slutet. Liksom en man som inte ser skogen för bara träd lägger dessa märke till fiendens bakslag utan att fästa uppmärksamhet vid hans finter, de ser fransmännen utan att se amerikanarna, entusiasmeras av militära bedrifter och undervärderar den diplomatiska verksamheten. De förstår inte att vi, jämsides med den väpnade kampen, för vår kamp på internationella konferenser för samma mål. De opponerar sig mot nya order som de uppfattar som lika många högermanifestationer, som ööverlagda eftergifter. De ställer måttlösa villkor, oantagbara för motståndaren. De vill påskynda allt och förstår inte att kampen för freden är hård och invecklad. Om vi faller undan för denna vänsteravvikelse kommer vi att bli isolerade, både från vårt eget folk och från alla folk i världen och vi kommer att sluta med ett misslyckande.

Högeravvikelsen leder till pessimism, inaktivitet och principiösa eftergifter. Den orsakar misstro till folkets styrka och till att försvaga kampviljan; de förlorar vanan att utstå lidanden och önskar endast ett lugnt och lättvindigt liv.

Vänster- och höger tendenserna har båda fel. De kommer att utnyttjas av fienden; denne kommer att dra fördel av dem och skada oss”.

Det var helt klart inte några hjärnspöken Ho Chi Minh polemiserade mot, utan åsikter som verkligen hade förankring i partiets och Vietminhs led. Det relativt stora utrymme Ho använder till att kritisera ”vänsteravvikelsen” antyder att den också var den starkare av de två tendenserna. Att motståndningarna var relativt allvarliga understryks också av det faktum att Hos rapport inte offentliggjordes förrän sju år senare!⁶⁹

I den relativt snabba uppgörelse som nu också träffades i Genève visade det sig att påtryckningarna från Zhou Enlai och Molotov givit resultat. (Dessutom hade Mendès-France sammanträffat med Vietminh-ledare på Edens inrådan...) Vietminh tvangs nu i slutskedet att göra allvarliga eftergifter:

Kravet på att få kontroll över hela Vietnam hade tidigt övergivits. Vietminh accepterade nu en tillfällig delning, och hade föreslagit 13:e breddgraden som demarkationslinje. Mendès-France och västmakterna insisterade, med Zhou Enlais goda minne, på 18:e breddgraden. Vietminh (Pham Van Dong) pressades till att kräva 16:e breddgraden. Efter ett kompromissförslag från Molotov, och efter att ”febril verksamhet utvecklats på alla nivåer” kom man överens om att dra linjen vid 17:e breddgraden. Det innebar att Danang, Hue och huvudväg 9 till Laos hamnade i södra delen, utanför Vietminhs kontroll.⁷⁰

Denna tillfälliga delning accepterades av Vietminh under förutsättning att fria val skulle hållas i hela Vietnam strax efter konferensen. Högst sex månader efteråt var Vietminhs krav. Mendès-France motsatte sig detta. Frågan löstes den 19 juli då Zhou Enlai föreslog att valen skulle hållas i juli 1956, d v s om två år! Så blev också avtalet.⁷¹

I slutskedet ”löste” också Zhou Enlai frågan om den internationella kommission som skulle övervaka valen i Vietnam. Dess sammansättning var en fråga som länge plågat konferensen sedan 14 maj. Sovjet hade föreslagit fyra ”neutrala” nationer som medlemmar: Polen, Tjeckoslovakien, Indien och Pakistan. Västdelegaterna *motsatte sig* detta. Sydvietsnams delegat föreslog USA, vilket

⁶⁹ Lacoutoure, a.a., s. 165.

⁷⁰ Porter, a.a., s. 640 och Eden, a.a., s. 132.

Vietnameserna har avslöjat att kineserna tidigt utövade påtryck maj) för att Vietminh skulle överge kravet på 13:e breddgraden och i stället skulle inrikta sig på den 16:e. Men i ett skriftligt budskap från Zhou Enlai 30 maj gick Peking ännu längre och föreslog att Vietminh skulle acceptera att Hanoi, Haiphong och huvudled nr 5 (som förband dessa städer) placerades under gemensam fransk-vietnamesisk kontroll:

”Eftersom planen (med 16:e breddgraden) knappast kommer att accepteras skulle man kunna göra Haiphong till en frihamn med ett antal franska trupper stationerade i närheten. Om inte heller detta accepteras kan huvudled nr 5, Hanoi och Haiphong göras till en demilitariserad zon under gemensam kontroll.” (Citerat i *The Truth*, a.a., s. 21. Se även Burchett, a.a., s. 31.)

⁷¹ Joyeaux, a.a., s. 357-358 och Eden, a.a., s. 133.

Kina inte gick med på. Den 18:e juli föreslog Zhou Enlai Indien, Polen och Kanada. Detta förslag godtogs enhälligt.⁷² Zhou Enlais agerande här var bara ett ytterligare och slutligt exempel på den ”anda” med vilken Kina inträtt i denna dess första stormaktsförhandling. Symptomatiskt nog hette det också i *Folkets Dagblad* den 19 juli, näst sista dagen för den slutliga överenskommelsen: ”Freden i Indokina hänger på kompromissen: anda”.⁷³

På kvällen den 20 juli var avtalet nästan klart. De olika delegationerna samlades nu för att skriva under. Men till allas förvåning vägrade representanten för det kungliga Kambodja att skriva under! Han ville inte skriva på något som tvingade Kambodja till total neutralitet och som skulle hindra det lilla landet att söka hjälp utifrån ifall det kände sig hotat. Inför hotet att i framtiden bli utsatt för ”kommunistisk expansion” krävde han rätten att få ha amerikanska baser på landets territorium. Förvånansvärt nog för de övriga delegaterna – inte minst Pham Van Dong – blev det Molotov som bröt isen. Efter utdragna samtal gick han med på den kambodjanska delegatens villkor under förutsättning att det ta gällde om Kambodjas ”säkerhet var hotad”. På frågan från den franska premiärministern om inte Laos – ”i rättvisans namn” – också borde få samma rättigheter brusade Molotov först upp, och såg ut att hota med förhandlingarnas totala sammanbrott, men lugnade snart ner sig och sade: ”OK, för Laos också!”.⁷⁴ Kambodja och Laos utsattes alltså inte för delning. Å andra sidan innebar detta att Pathet Lao bara fick kontroll över två nordostprovinser, medan Khmer Issarak blev helt förbigångna.⁷⁵ Istället öppnades de facto vägen för de imperialistiska staterna – USA och Frankrike – att kvarhålla och upprätta baser där. I Laos fick t ex de två franska baserna vid Savannakhet och Xien Houang vara kvar. Pham Van Dongs protester mot allt detta förmådde intet gentemot enheten mellan ”vännerna” Sovjet och Kina och Frankrike och Storbritannien.

En bra sammanfattning av innehållet i det avtal som slutligen undertecknades 20 juli 1954 utgör den ”pressrelease” som Mendès-France och Eden undertecknade och formulerade:

Vietnams delning. Staten Vietnam kommer att delas i två ungefär lika stora delar vid en demarkationslinje nära 17:e breddgraden, den norra delen (inklusive hamnarna Hanoi och Haiphong) läggs under Vietminh-regeringens kontroll och den södra delen förblir under kontroll av den vietnamesiska regeringen.

Områden för återgruppering. Franska unionsstyrkor norr om demarkationslinjen (d v s i Röda Flodens delta) och vietminhstyrkor söder om den linjen, kommer att dras tillbaka och koncentreras till återgrupperingsområden inom 300 dagar.

Val i Vietnam. Val kommer att hållas samtidigt i båda delarna av Vietnam den 20 juli 1956, med syftet att upprätta en enad regering. Det kommer att organiseras efter konsultationer mellan Vietminhs och Vietnams regeringar, och utföras under överinseende av en internationell övervakningskommission bestående av Indien, Kanada och Polen.

Övervakning av vapenvilan. Internationella stilleståndskommissioner (en för varje av de förbundna staterna), bestående av representanter för Indien, Kanada och Polen, kommer att övervaka stilleståndsavtalets tillämpning och garantera, inter alia, att inga truppförstärkningar görs från någondera sidan under vapenvilan. Det mer detaljerade arbetet hur tillbakadragandet skall ske lämnas till blandade kommissioner med representanter från bägge sidorna. Den indiske medlemmen skall vara ordförande i var och en av de tre kommissionerna.

Kambodja. Kambodjas oberoende och politiska integritet kommer att erkännas av Vietminh-regeringen, och alla Vietminh-trupper dras tillbaka från landet.

Laos. Laos oberoende och politiska integritet kommer likaledes att erkännas av Vietminh-regeringen, som drar tillbaka alla trupper från landet. De laotiska ”avvikarna” (d v s sympatisörerna till den provietminhska Pathet Lao-rörelsen) kommer att för tillfället koncentreras till de nordöstra provinserna Phong-Saly och Sam Neua under egen kontroll, dock under överinseende av en laotisk regeringsdelegation. Dessa områden kommer följaktligen att återinförlivas i kungadömet Laos efter valen 1955.

⁷² Chen, a.a., s. 315.

⁷³ Samma, s. 316.

⁷⁴ Fall, Bernard, *Anatomy of a Crisis. The Story of the Laotian Crisis of 1960-61*, New York, 1969, s 60-62..

⁷⁵ *Keesing's Contemporary Archives*, juli 24-31, 1954. s. 13690-91

Utländska baser. Inga utländska baser kommer att stationeras i någon av de förbundna staterna. Detta gäller dock inte de befintliga franska baserna Savannakhef och Xieng Houang i Laos, inte heller den franska expeditionskåren som fortsätter att vara kvar i Sydvietnam.

Övriga bestämmelser. Krigsfångar och internerade civila kommer att frisläppas från båda sidor inom 30 dagar; politiska bestraffningar förbjuds, både mot individer såväl som mot deras familjer; utväxlingar av krigsfångar och civila som önskar gå över från den kommunistiska sidan till den icke-kommunistiska, och vice versa, ska genomföras utan dröjsmål.⁷⁶

Det står klart att de eftergifter Vietminh tvingats göra var anmärkningsvärt stora. De berövades stora områden de hade militär (och givetvis politisk) kontroll över, de tvingas dra tillbaka trupper från Laos och Kambodja, medan Frankrike kvarhöll vissa baser och USA kunde upprätta nya i skydd av de laotiska och kambodjanska "säkerhetsavtalen".⁷⁷ Vietminh tvingades också acceptera ett senareläggande av de val som i deras ögon skulle förvandla Vietnam från ett "tillfälligt uppdelat territorium" till en nation under Vietminhs ledning. Genève-avtalet gav alltså ingen *politisk* lösning för Vietminhs del, utan en *tillfällig militär* "lösning", något som med all klarhet också framgår av Genèvekonferensens slutdeklaration den 21 juli 1954:

Konferensen konstaterar att huvudsyftet med avtalet i fråga om Vietnam är att avgöra militära frågor i avsikt att få slut på fientligheterna och att den militära demarkationslinjen inte på något sätt tolkas eller utgöra en politisk eller territoriell gräns.⁷⁸

En del av de eftergifter Vietminh tvingades göra i avtalet kunde visserligen kompenseras i praktiken. Under hela Genèvekonferensen fortsatte Vietminhs militära offensiv och nya områden intogs. Åtskilliga kadrer i södra Vietnam kunde tillfälligt "avmilitariserats" efter Genève och istället bli "civila" kadrer som sysselsatte sig med politisk agitation och organisering inför de val som skulle hållas om två år, d v s i juli 1956.⁷⁹ *Men trots detta var det uppenbart att den vietnamesiska revolutionen tvingats till ett avsevärt bakslag, om än "tillfälligt" – det skulle ju dröja nära 20 år till dess Nord- och Sydvietnam återförenades!*

Efter Genève: Bokslut, hyllningar och... "självkritik".

Vi har tidigare visat vilka drivkrafter och realpolitiska intressen som låg bakom Kinas och Sovjets agerande på Genèvekonferensen, och hur Vietminh kläms mellan två sköldar: å ena sidan imperialismen (fr.a. Frankrike, England och USA) och å andra sidan Kina och Sovjet. Det var också med stor förtjusning amerikanska försvarsdepartementet konstaterade Sovjets och Kinas roll i den s k Pentagonrapporten:

Att Vietminh inte kunde få igenom sina krav berodde inte så mycket på västmakternas motstånd eller förräderi, utan på de kinesiska och sovjetiska påtryckningarna på dem att samarbeta... Såväl tillsammans som var för sig tvingade Moskva och Peking Vietminh att acceptera eftergifter. Tveklöst var de två ledande kommunistdelegaterna Zhou Enlai och Molotov som hade störst betydelse när det gällde att bryta dödlägen vid förhandlingsbordet genom kompromissinitiativ... "Fredlig samexistens" var kännetecknet för denna diplomati. Kineserna var speciellt intresserade av säkerhet vid sina gränser och av buffertzoner för att hindra att USA byggde upp ett bassystem runt Kina och för att kunna trygga det ekonomiska uppbygget. De två kommunistmakterna tvekade inte att sätta sina egna intressen över Vietminhs.⁸⁰

Men det är också av intresse att gå igenom hur Kina, Sovjet och Vietminh själva efteråt framställde avtalet. De tre parternas bedömningar, såsom de avspeglades i de stora partitidningarnas ledarsidor, visar genom olika betoningar vilka intressen avtalet tillfredsställde för dem. I ett uttalande från 22 juli underströk Ho Chi Minh freden, oberoendet och återföreningen. *Nhan Dans* ledare den 25 juli

⁷⁶ Samma, s. 13690-91.

⁷⁷ *Vietnam i dokument*, Stockholm, 1968, s. 47-48.

⁷⁸ Samma, s. 48.

⁷⁹ Hammer, Ellen, a.a., s. 338-339.

⁸⁰ *US-Vietnam Relations*, Vol 1, del III.C., "The Vietminh and Sino-Soviet Strategy", s. C-1, C-2.

I Pentagonrapporten diskuteras utförligt de båda stora arbetarstaternas förhållande till den vietnamesiska revolutionen. I den populariserade versionen på c:a 500 sidor som New York Times publicerade är dessa avsnitt noggrant "bort-tappade". Avsnitten finns däremot att läsa i den 7 000-sidiga originalrapporten, som dock även den är censurerad.

välkomnade entusiastiskt avtalet och pekade på den stora betydelsen av den militära segern vid Dien Bien Phu. Avtalet sades vara ett ”bittert nederlag” för USA-imperialismen. *Nhan Dan* krävde avtalets omedelbara genomförande och att ”återförening, oberoende och demokrati” skulle bli en realitet.⁸¹

I Peking hyllades också avtalet entusiastiskt, men med helt andra betoningar. Det viktiga ansågs vara att ”fredliga förhandlingar” lett till framgång, och att Kina nu, enligt *Folkets Dagblad*, erhållit stormaktsstatus:

Genèvekonferensen har visat för hela världen att användandet av våld för att lösa internationella konflikter är fruktlöst, och att metoden att lösa internationella konflikter genom förhandlingar definitivt kommit för att stanna...

För första gången har Folkrepubliken Kina, i rollen som en av stormakterna, förenat sig med de övriga stormakterna i förhandlingar om vitala internationella problem, och därmed gjort de bidrag som vunnit erkännande i världsupinionens vida kretsar. Folkrepubliken Kinas position, som en av stormakterna, har universellt godkänts. Dess internationella prestige har ökat väsentligt.⁸²

Pravda uttryckte liknande tongångar och kopplade ihop avtalet med den tidigare ”fredskampanjen” som sovjetbyråkratin startat. Kinas insatser bedömdes som ”klara” men ändå andrahandsmässiga:

Upprättandet av fred i Indokina... står i nära och oskiljaktigt samband med de tidigare ansträngningarna från det fredsälskande lägets sida...

Att fred åstadkommit i Indokina banar nu vägen för att lösa andra hittills olösta internationella problem.

... Sovjetunionens prestige befinner sig nu på en nivå utan motstycke i världens ögon och betraktas som fredens banérförare utav folken. Den politiska betydelsen av att Folkrepubliken Kina deltagit i att lösa viktiga internationella problem är nu klarare än någonsin.⁸³

Den mest intressanta skillnaden mellan å ena sidan Sovjets och Kinas syn, och å andra sidan Vietminhs, var de vietnamesiska kommunisternas tystnad när det gällde principen om ”fredliga förhandlingar”. Här övertrumfade Pekingbyråkratin sina kollegor i Kreml när det gällde att hylla denna ”princip”, medan Vietminh alltid markerade den väpnade kampens betydelse (t ex Dien Bien Phu) för förhandlingsresultatet.⁸⁴

⁸¹ Chen, a.a., s. 323-324.

⁸² Samma, s. 324.

⁸³ Samma, s. 325.

⁸⁴ ”En titt på de meddelanden och uttalanden Zhou Enlai kom att göra efter sin framgång på Genèvekonferensen om Indokina, visar i vilken utsträckning temat fred, fredlig samlevnad och nyttan är återkommande konsultationer mellan asiatiska stater kommit att tillfälligt ersätta temat om Kina som den framtida revolutionens vägvisare. Allt gjordes för att inför den internationella opinionen moraliskt och politiskt isolera amerikanarna, som ställdes utanför den allmänna fredsströrelsen.

Genèvekonferensen hade stärkt Pekings ekonomiska och politiska positioner på den indokinesiska halvön. För Kinas del medförde Vietminhs kontroll över Tonkinbukten ett antal säkerhetspolitiska och ekonomiska fördelar, särskilt när Röda Flodens dal utgör en naturlig väg ut för tre eller fyra av de kinesiska sydvästprovinserna. Samtidigt tenderade gränsen vid den 17:e breddgraden att göra vietnameserna mer mottagliga för kinesiska förslag. I detta avseende, på både allmänpolitiska och regionala intressen, verkade kinesernas syn på den närmaste framtiden vara helt skild från Vietminhs, vilket framgår av en jämförelse mellan de tal Zhou Enlai och Pham Van Dong höll vid den senares besök i Peking 2 och 3 augusti 1954.

Tonen i Pham Van Dongs kommentarer var våldsam; han fäste uppmärksamheten på Pathet Laos och Khmer Issarak såväl som på Vietminh. Överenskommelsen i Genève betraktade han som en början till segern, inte dess slut. Den 3 augusti 1954 sa han:

’Genèvekonferensen är en seger för oss men bara den första fasen i segern. Vi måste fortfarande konsolidera och utveckla denna seger. Genèvekonferensen har öppnat nya vidder för folken i Vietnam, Khmererna och Pathet Lao, som kämpar för fred, återförening, oberoende och demokrati. Vietnams folk och det Vietnamesiska arbetarpartiet kommer all fortsätta att arbeta för nya segrar i enlighet med president Ho Chi Minhs rapport om den nya situationen och de nya uppgifterna... De måste fortsätta att stärka de nära banden med de khmeriska och laotiska folken för att förverkliga alla de tre indokinesiska staternas fullständiga nationella rättigheter’.

Zhou Enlais hyllning till Vietminh var ytterst anspråkslös: ’Vietminhdelegationen har spelat en viktig roll för att uppnå fred i Genève’. Noggrant undvek han att nämna Pathet Lao och Khmer Issarak. Samma dag uttalade han sig på den vietnamesiska ambassaden:

Att den väpnade kampens vikt betonades innebär inte att det vietnamesiska ledarskapet var enigt i synen på avtalet. Som vi tidigare sett uppträdde motsättningar mellan å ena sidan den militära ledningen (bl a Giap) och kader i södern, och å andra sidan politisk kader i norr (Ho Chi Minh, Pham Van Dong). Strax efter förhandlingarna i Genève uttryckte också flera Vietminh-ledare sin stora besvikelse över eftergifterna.⁸⁵ En korrespondent för *New York Times*, Tillman Durdin, skrev t ex följande:

Ledare för Vietminh är inte allt för lyckliga över fredsuppgörelsen i Vietnam. Ett antal medlemmar i Vietminhs delegation har öppett deklarerat att pressen från den kinesiska premiärministern Zhou Enlai och Sovjets utrikesminister Molotov tvingade dem att acceptera mindre än vad de rätteligen borde ha fått.

Dessa officiella Vietminh-ledare ansåg vidare, enligt Durdin, att den militära situationen i Vietnam skulle ha gett Vietminh nära nog fullständig kontroll över Vietnam inom ett år, och att eventuellt också Kambodja och Laos skulle ha gått samma väg. De menade att ”deras revolution hade saktats ned, t o m avstannat, precis på tröskeln till fullständig seger”, som en följd av påtryckningarna från Kina och Sovjet.⁸⁶

General Giap och partiets sekreterare, Truong Chinh, menade också att Ho Chi Minh och Pham Van Dong alltför lättvindigt låtit sig övertalas av Zhou Enlai och Molotov. Giap accepterade i och för sig en temporär uppdelning av Vietnam, men menade att demarkationslinjen skulle ha lagts söder om Dalat. Därigenom skulle Centrala Höglandet och viktiga kuststäder i Annam, Danang och Hue ha hamnat i händerna på Vietminh.⁸⁷ Truong Chinh ansåg att Genèvekonferensen var ett tecken på att de stora kommunistmakterna var på väg att överge klasskampen i världsskala, och istället acceptera att världen förblev delad mellan den internationella borgarklassen och den internationella arbetarklassen. Han betraktade också Zhou Enlais tillämpning av ”De fem principerna om fredlig samlevnad” som en avvikelse, typisk för en borgerlig intellektuell som ”blivit revolutionär”.⁸⁸

Men trots denna kritik förblev den en ”affär inom familjen”. Pham Van Dongs, och framför allt Ho Chi M auktoritet var i längden alltför stark för att dessa motsättningar skulle till någon allvarigare spricka i leden. Giap och Truong Chinh lät sig med tiden övertalas av Ho Chi Minh. Trots allt skulle ju fria val hållas i Vietnam och Vietminh åtnjöt stor popularitet hos en överväldigande majoritet av befolkningen. Kanske kunde man i politiska kampen inför valet kompensera de militära och territoriella eftergifterna.

Värre var det då med kritiken från kadrer i södra Vietnam. De fick ju bära den tyngsta bördan av Genèveavtalets konsekvenser, eftersom de tvingades lägga ner vapnen och utsätta sig för Diem-regimens förtryck.⁸⁹ En Vietminh-ledare i söder uttryckte senare sitt missnöje på följande sätt:

”Den överenskommelse om att återupprätta freden i Indokina som slutförts vid Genèvekonferensen är ett väldigt bidrag till världsfredens och säkerhetens konsolidering, särskilt freden och säkerheten i Asien. Del visar återigen på det faktum att freden segrat över kriget. Den underlättar ytterligare avspänning i Världen och banar nya vägar för att lösa de internationella frågorna genom förhandlingar. Allt fler folk sluter nu upp bakom den fredliga samlevnaden mellan stater med skilda samhällssystem. Folken ser mer och mer med avsky på dem som insisterar på s k maktpolitik, en politik som syftar till väpnad expansion och krigsförberedelser.”

...Zhou uttryckte gång på gång att Kina föredrog att den franska närvaron bibehölls i Indokina”.

(Citerat ur Guillermaz, J, *The Chinese Communist Party in Power*, 1976, s. 172-173).

⁸⁵ Kahin-Lewis, a.a., s. 45. En annan journalist, Wilfred Burchett, avslöjar att Pham Van Dong vid en mottagning för journalister dagen efter Genèvekonferensens avslutning yttrade:

”Jag vet inte hur vi ska förklara allt som hänt för våra landsmän i söder”.

Citerat i Burchett, Wilfred, *The China-Cambodia-Vietnam Triangle*, Chicago-London, 1979, s.40.

⁸⁶ Kahin-Lewis, a.a., s. 45.

⁸⁷ Warbey, William, *Ho Chi Minh and the struggle for an independent Vietnam*, London, 1972, s. 93.

⁸⁸ Samma, s. 95.

⁸⁹ Naturligtvis var Ho Chi Minh medveten om detta. I hans rapport (se not) till 5:e plenat hette det:

”De av våra landsmän som bor i de trakter som hittills varit fria, och som Fienden provisoriskt kommer att ockupera, kan ha skal för sitt missnöje, och vissa av dem kommer att se saken i svart, kommer att tappa modet och kan således bara bli ett lätt byte för våra motståndares exploatering. Vi måste få dem att förstå att i hela landets samlade och långsiktiga intresse måste man söka uthärda det aktuella provisoriet. Det kommer att lända dem till ära att göra detta. Nationen kommer att vara dem tacksamma för detta”. (s. 179).

När Genèveöverenskommelsen undertecknades fanns det redan mycket av misstroende gentemot Centralkommittén och Ho Chi Minh, därför att folk kände att Söder alltid skulle bli behandlat som ett offerlamm när det gällde återföreningen. Nu uppmanades de i Söder att sätta sig ner och offra ännu mer. De kände det som om Partiet och Ho Chi Minh hade visat sig vara ännu dummare än fransmännen, amerikanerna eller t o m själv.⁹⁰

Dessa motsättningar kom att kom att kvarstå, speciellt när det stod klart att de ”fria valen” inte skulle bli av, och kom att spela en framträdande roll i frågan om den väpnade kampens återupptagande i Söder under slutet av 50- och i början av 60-talet.

När det gäller Kinas och Sovjets agerande under Genèveförhandlingar är det intressant att notera att ingendera av dem använt den andres agerande i Genève såsom ett argument för att ha ”förrätt kampen”, ”övergivit den proletära internationalismens principer” etc. Inte ens under den sino-sovjetiska konfliktens mest heta ögonblick drogs rävspelet kring Genève fram! Därtill var både de sovjetiska och kinesiska byråkraterna alltför medvetna om sin gemensamma skuldbörda i denna sak. Däremot har viss ”självkritik” kommit från Zhou Enlais sida, långt efter 1954. Bl a i ett samtal med asienexperter i Peking 1971. Agerandet i Genève skulle enligt Zhou Enlai ha berott på att ”... vid den tidpunkten saknade vi, liksom våra vietnamesiska vänner, erfarenhet av internationella frågor”. Denna otillräckliga erfarenhet ledde enligt Zhou Enlai till att USA tilläts stödja avtalet utan att behöva skriva under det:

Hur kunde det vara så att ett land som inte skrev under en överenskommelse kunde svära på att inte störa denna överenskommelse?

Skulle ni inte säga att vi saknade erfarenhet i de här frågorna för att kunna tillåta något sådan? Ni kan kritisera mig för detta. Jag själv, som en av de kinesiska delegaterna vid konferensen, accepterar er kritik.⁹¹

Ett liknande uttalande gjorde Zhou ett år senare i samtal med författaren-journalisten Harrison Salisbury⁹²: Dessa lättvindiga och närmast blåögda ”bortförklaringar” stämmer inte med historiens fakta. Att skylla på bristande erfarenhet är givetvis ett försök att blanda bort korten. Zhou Enlai, liksom Molotov, visste mycket väl varför de agerade som de gjorde, och varför USA tilläts smita undan avtalets underskrift. Det var frågan om *medvetna eftergifter* som Peking- och Moskva-byråkratin gjorde. I första hand hade de båda byråkratierna sökt tillfredsställa sina egna nationella särintressen. Priset för detta fick de tre indokinesiska befrielserörelserna betala. En korttänkt taktik från Sovjets och Kinas sida förvisso – vilket Zhous ”självkritik” i eftertankens kranka blekhet visar – men absolut inget *ogenomtänkt* agerande till följd av ”avsaknad av erfarenhet”...

Vietnam och Kina 1954 – en utvärdering

Ur klasskampens, den proletära internationalismens och socialismens synvinkel var Sovjets och Kinas agerande i Genève oförsvarbart. Peking- och Moskva-byråkratin spelade en kontrarevolutionär roll i enlighet med den stalinistiska traditionen. Visserligen tillhörde Vietminh-kommunisterna också denna tradition, och hade tidigare visat sig beredda att hålla tillbaka revolutionen och att göra ödesdigra eftergifter i förhandlingar.⁹³ Men det vore fullständigt falskt att utifrån detta dra slutsatsen att Ho Chi Minh & Co inte hade några avsikter att denna gång föra den militära kampen till seger, att åstadkomma Vietnams återförening och påbörja uppbygget av en vietnamesisk (kanske t o m indokinesisk) arbetarstat. Tvärtom tyder allt på att erövringen av Dien Bien Phu gav enorm med-

⁹⁰ Racc, Jefferey, *War Comes to Long An: Revolutionary Conflict in a Vietnamese Province*, Berkeley, 1973, s. 74.

⁹¹ Citerat i *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, vol. 3, No. 3 – Vol. 3, No. 4, s. 44-45.

⁹² Salisbury, Harrison, *To Peking and Beyond*, 1973, s. 225-226. I detta samtal deklarerade Zhou också att han kände sig ”personligt ansvarig för att ha pressat vietnameserna till att gå med på avtalet”.

⁹³ Den s k augusti-revolutionen 1945 Förräddes t ex av Ho Chi Minh och Vietminh-ledarna då de släppte in imperialist-trupper i Saigon, och för att dölja sina misstag lät mörda en stor del av de oppositionella revolutionärerna. (Om detta se Stig Erikssons artikelserie [Trotskism och stalinism i Indokina](#) från *Internationalen*, våren 1975). Om Ho Chi Minhs kapitulation inför fransmännen i förhandlingarna i september 1946, se Fall, Bernard, *Vittne i Vietnam*, s. 322. Se också Lacoutoure, a.a., s. 249 och Isaacs, Harold, *No Peace in Asia*, New York, 1948, s. 173-174, vilken menar att Ho Chi Minh utförde de ödesdigra kompromisserna 1946 på order av franska kommunistpartiets utsände...

vind i kampen, och att Vietminh stod berett att befria hela Vietnam (och övriga Indokina) med militära medel. Men om nu de två främsta vännerna i den stalinistiska familjen – två arbetarstater, varav den ena med stora militära och materiella resurser – vände Vietminh-kommunisterna ryggen, vart skulle då Ho Chi Minh vända sig efter hjälp? Till den ”internationella arbetarklassen”? Men dess politiskt aktiva delar behärskades av antingen Moskvapartierna eller socialdemokratin. De förra skulle knappast ha gått emot sina uppdragsgivare i Kreml, och de senares ledare stämde hellre in i det pågående kalla krigets antikommunism än att uppmana till någon fortsatt kamp mot imperialismen. Ho Chi Minh såg den vietnamesiska befrielsekampen inklämd mellan Moskvas och Pekings egna nationella intressen. Dessutom **överdrev** han uppenbarligen – sin stalinistiska tradition trogen – svårigheterna för Vietminh att på egen hand fortsätta kampen, d v s hotet om en amerikansk militärintervention uppförstorades. Å andra sidan sattes samtidigt alltför stor tillit till att imperialistmakterna – inklusive USA som inte ens undertecknade avtalet – skulle respektera Genève-avtalets punkter om fria val i Vietnam. Ho Chi Minh och flera andra Vietminh-ledare, spred illusioner om att det som *inte* uppnåts *militärt* istället kunde återvinnas på den politiska arenan.⁹⁴

Det är intressant att konstatera att vietnameserna numera avfärdar argumentet om ett överhängande amerikanskt hot. De kinesiska ledarna tillgrep detta för att övertyga vietnameserna om att det var nödvändigt att göra långtgående eftergifter för att komma fram till en fredlig uppgörelse.

Kina var oroligt över det möjliga i ett amerikanskt militäringripande i Indokina, vilket kunde hota Kinas säkerhet. Men det bör påpekas att Kina använde det amerikanska hotet om ett utvidgat krig till att utöva påtryckningar på Vietnam.⁹⁵

Vietnameserna menar idag istället att kampen mycket väl kunde ha drivits vidare, *under förutsättning att Kina givit den sitt stöd*:

Efter Dien Bien Phu är det uppenbart att med det socialistiska lägrets stöd, speciellt från Kina, var armén och det vietnamesiska folket förmöget att befria hela landet. Men den lösning som de franska och kinesiska delegationerna kom överens om avspeglade varken styrkeförhållandena på slagfältet eller de politiska krav som fördes fram av Vietminhs delegation.⁹⁶

Låt oss därför gå tillbaka och se på de orsaker och de specifika *kinesiska* intressen vi angivit som skäl till varför Peking-byråkratin vägrade att ge detta stöd:

1. ”...Kina (var) intresserat av att bryta sin isolering och få landet erkänt som en av ‘stormakterna’. och därigenom förläna ett säte i FN”.

Detta motiv går knappast att bestrida. Att Kina krävde en FN-plats var ett känt faktum inom alla kretsar, inte minst de imperialistiska staternas regeringar. Att dessa dock inte ville se Kina i FN, utan aktivt bekämpade ett eventuellt inträde, kan bara bekräfta den kinesiska byråkratins strävan. (Denna strävan är så mycket mer anmärkningsvärd med tanke på FN:s USA-dominerade sammansättning vid den tidpunkten, och den roll FN spelat i t ex Korea).

Epitetet ”stormakt” drog sig Peking-ledarna inte för att uttryckligen använda i sin utvärdering av sin egen insats vid Genèvekonferensen. Kravet på en FN-plats och ”rätten” att få betrakta sig som en ”stormakt” kan tyckas som små drivkrafter för ett förräderi. Men i den kinesiska byråkratins ”strategi” – ”att lösa internationella konflikter genom fredliga förhandlingar” – var de tungt vägande komponenter, tyngre än den indokinesiska revolutionens framgångar...

2. ”...byråkratin ansåg sig hotad av de amerikanska framstötarna i Sydostasien. Efter Kinas ingripande i Korea-kriget hade vissa kretsar inom USA-administrationen öppet hotat med att använda atomvapen och t o m invasion av Kina. Byråkratin fruktade en utvidgning av Indokina-konflikten som eventuellt också kunde leda till världskrig...”

⁹⁴ Kahin-Lewis, a.a., s. 48, 83-85.

⁹⁵ *The Truth*, s. 22. Se även *Vietnam Courier* 8/79, s. 4-5.

⁹⁶ Se föregående not.

Som vi visat ovan säger vietnameserna *idag* att dessa farhågor var överdrivna.⁹⁷ Allt tyder på att deras ståndpunkt är riktig. Fram till brytningen med Kina höll dock vietnameserna masken i namn av det ”socialistiska lägrets enhet”, och hävdade officiellt motsatsen. Det amerikanska hotet var ju t ex en av huvudpunkterna i Ho Chi Minhs rapport inför centralkommittén 15 juli 1954: ”... de grupper som vill... slåss till varje pris, slåss till slutet... ser fransmännen utan att se amerikanarna...”⁹⁸ Låt oss därför undersöka argumentets giltighet.

Oavsett om det amerikanska hotet var allvarligt menat eller ett skrämselfskott, så behövde den kinesiska byråkratin ändå lugn och ro. I början av 1950 höll Kina på att demobilisera stora delar av sin armé. Ekonomin var i oordning, och man hade påbörjat diskussionen om den första femårsplanen (1953-57). Korea-kriget fick byråkratin att uppskjuta båda projekten. Den gladdes ingalunda över att delta direkt i kriget – men den var tvungen till det. Det amerikanska hotet framstod ju som en klar realitet i Korea. Efter vapenstillståndet i Korea i juli 1953 ansåg byråkratin att den interna situationen inte tillät några ytterligare ansträngningar. (Under 1953 pågick dessutom skarpa inre strider i KKP mellan Mao Zedong och alliansen Gao Gang – Rao Shushih.)⁹⁹ Den tilltagande konflikten i Indokina måste lösas med andra medel än de militära, ansåg Peking. Den måste lösas med ”fredliga förhandlingar”. Men för att imperialistmakterna skulle gå med på en sådan ”lösning”, insåg Peking att Vietminh måste fås till förhandlingar så fort som möjligt. Detta var ett av den stora ”fredsoffensivens” syften 1953-54...

Hur starkt var då egentligen det amerikanska hotet mot Indokina vid denna tidpunkt? Fallet Korea visade visserligen att USA var berett att gå hårt fram mot ”den kommunistiska expansionen”, men nu när ett stillståndsavtal undertecknats, var verkligen USA berett att drastiskt utvidga ett nytt krig i Indokina?

För det första hade USA tvingats avpollettera en av de främsta krigshetsarna i Korea-kriget, general McArthur. Denne hade öppet uttryckt sitt missnöje med Trumans, som han uttryckte det, ”defaitism”. Istället ville han bomba Manchuriet och öppna en andra front genom att sätta in Chiang Kai-sheks styrkor på det kinesiska fastlandet. När Truman – som själv hotat med atomvapen! – tvingades avskeda McArthur för dennes planer, utgör det en fingervisning om att USA-imperialismen inte ännu stod beredd till en regelrätt utvidgning av ens Korea-kriget.¹⁰⁰

För det andra skulle något liknande vara långt mycket svårare i Indokina, som ju var en *fransk*

⁹⁷ Detta är en åsikt som också framförts av ledande Röda Khmerer. Vid ett partimöte i maj 1972 sade Hou Youn (senare utrensad av Pol Pot):

”Europas socialistiska makter, som åderlåtits av andra världskriget, liksom de asiatiska socialisterna som försvagats av de kinesiska och koreanska krigen, övervärderade vid denna tidpunkt imperialismens styrka och pressade de segerrika indokinesiska revolutionärerna att upphöra med kampen och acceptera fredsfördraget med de imperialistiska makterna”. Citerat i Carney, T.M., *Communist Party Power in Kampuchea. Documents and Discussion*, New York, 1977, s. 37.)

Observera dock hur Hou Youn försöker urskulda Moskva och Peking genom att betona det ”socialistiska lägrets” svaghet kring 1954. Längre än så kunde man inte gå ens i interna partisammanhang i början av 70-talet... Jfr. *Pol Pots* värdering av Genève-avtalet:

”Denna vårt folks revolutionära kamp och det krigsbyte som följaktligen erövrats upplöstes i tomma intet genom Genève-avtalet 1954”. (Pol Pot, *Lita till egna krafter*, Stockholm, 1978, s. 13).

Observera att Pol Pot inte nämner något om vem som bar skulden för detta, men i andra sammanhang har antytts att Vietminh-ledningen var ansvarig för förräderiet.

(I en kritisk artikel i *Vietnambulletinen* nr. 3-4/78 bemöts också Pol Pots-Kinas version av Genève-konferensen).

⁹⁸ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, a.a., s. 180.

⁹⁹ Se artikeln om Kinas utrikespolitik i *Fjärde Internationalen* nr 1-82. [ingår i denna artikelsamling, se ovan *MF anm*]

¹⁰⁰ Uttalandena om att använda atombomber, omfattande militärinsatser och ”gemensam aktion” som hökarna McArthur, Dulles, Radford m fl slängde fram i stridens hetta hade dock ingen verklig politisk förankring i USA. Som Sven Öste skriver:

”... det fanns inte inom regeringen, försvarsstaben och kongressen någon enighet för ett sådant beslut. Arméchefen, general Matthew Ridgway, uttalade sig klart negativt och många av de ledande demokraterna i kongressen, bl a senatsledaren Lyndon Johnson, vände sig mot en politik som skulle kunna leda till att amerikanska soldater kastades in i ’blodigt tumult’”. (Öste, Sven, *Vietnam – hökens år*, Stockholm, 1968, s. 34-35).

Se även Horowitz, David, *Kontrarevolution*, Stockholm, 1969, s. 218.

koloni, vilket inte var fallet med Korea. I Korea kunde USA föra krig mycket p g a FN:s sanktioner och under förevändningen att man försvarade en ”fri stat” mot ”kommunistisk aggression”. Ett liknande resonemang var knappast möjligt i fallet Indokina. Frankrike kunde i och för sig ha lagt grunden till en sådan argumentation om det givit de indokinesiska staterna ”fullt oberoende”. Men för det första vägrade den franska kolonialismen att göra något sådant, och för det andra misstänkte Eisenhower och många andra – med all rätt! – att Ho Chi Minhs kommunister direkt skulle vinna första bästa val i ett fritt Vietnam.¹⁰¹

För det tredje förutsatte ett militärt ingripande från USA:s sida ett aktivt stöd från dess allierade, framför allt Storbritannien. Men en sådan ”gemensam aktion” i Indokina avvisades från brittiskt håll, och därmed ställdes USA ensamt att bära ett eventuellt krigsengripande.¹⁰²

För det fjärde skulle ett direkt militäringripande i Indokina utmana den inhemska opinionen i USA. Dels av de skäl vi nämnt ovan, men mycket också utifrån det faktum att det amerikanska folket under en tio-årsperiod tvingas ställa upp bakom två stora krigsansträngningar, andra världskriget och koreakriget. Tusentals ytterligare offer i ett nytt krig – långt svårare att motivera än de tidigare – kunde leda till en svår politisk situation på hemmaplan för USA-imperialismen.¹⁰³

För det femte var Vietminhs militära position mycket stark. Utan direkt hjälp av kinesiska trupper hade man kämpat till sig kontrollen över när närmare tre fjärdedelar av Vietnam. Frånvaron av kinesiska trupper i Indokina innebar att USA också framtogs det argument man flitigt använt i Korea: ”den kinesiska aggressionen...”.¹⁰⁴

Det fanns alltså i själva verket betydande krafter som verkade *mot* ett amerikanskt militäringripande i Indokina, med eller utan atomvapen. De officiella kinesiska och sovjetiska farhågorna (som vietnameserna tvangs ”acceptera”...) var i mångt och mycket obefogade. Snarare avspeglar oron byråkratiernas egna intressen – krav på lugn och ro, status quo, på del internationella planet – än de aktuella styrkeförhållandena. I det stalinistiska tankeschemat har den djupt överdrivna försiktigheten – att inte ”provocera” imperialismen till världskrig med några revolutioner – en framskjuten plats. Men i verkligheten har faktiskt *ingen* revolution lett till världskrig. Vare sig den ryska 1917, den jugoslaviska 1945, den kinesiska 1949, den kubanska 1959, den indokinesiska 1975, den nicaraguanska 1979 har lett till att världskrig startats! Däremot gäller omvända: revolutioners *nederlag* leder ofta till imperialismens frammarsch, fascism och världskrig. Det andra världskriget var bara möjligt därför att den tyska arbetarrörelsen ödelagts 1933, den franska arbetarklasskampen snöpts av folkfronteriet 1936-37 och att den spanska revolutionen slutligen krossats i blod 1939. Förvisso leder revolutioner till att imperialismen ”provoceras” i den meningen att den efter fullbordat faktum söker isolera och motarbeta den nya revolutionära staten med ekonomiska diplomatiska blockader o s v. Och naturligtvis tar imperialismen till vapenskrammel och t o m militär intervention i viss utsträckning, gärna genom ”ombud”: Sovjetunionen invaderades t ex av fjorton stater under inbördeskriget, Chiang Kai-sheks trupper genomförde ständiga småattacker mot kinesiska fastlandet långt efter 1949 och på Kuba anstiftade USA den patetiska ”invasionen i Grisbukten”. Men för att dessa angrepp på revolutionen ska kunna resultera i regelrätt världskrig, eller ens ett regionalt storkrig (med stormakterna direkt inblandade), krävs helt andra styrkeförhållanden för imperialismens och kontrarevolutionens del. En segerrik social revolution, eller en revolution på väg att segra, kan i själva verket istället hindra att ett världskrig bryter ut. Den stalinistiska teorin om att imperialismen permanent kan ”neutraliseras”, genom att den internationella arbetarklassen utövar ett lagomt ”tryck” på borgarklassen, är däremot en ren utopi och leder till att kampen om makten skiljs från kampen mot kriget. ”Kampen för fred”, d v s pacifismen, stoppar inga världskrig av den enkla orsaken att imperialismen inte låter sig övertygas av förståndsargument.¹⁰⁵

¹⁰¹ Kahin-Lewis, a.a., s. 58. Se även Öste, a.a., s. 31-35.

¹⁰² Horowitz, David, *Från Jalta till Vietnam*, s. 122. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 39-40.

¹⁰³ Kahin-Lewis, a.a., s. 44.

¹⁰⁴ Samma, s. 30 och 47. Se även Chen, a.a., s. 286.

¹⁰⁵ Om detta se t ex Trotskij, Leo, *Den permanenta revolutionen*, 1973, s. 174-175. Se även Stig Erikssons artikel,

3. ”Den kommande konferensen kunde bidra till ännu bättre relationer med de ’neutrala’ nationalist-regimerna i Asien, fr a Burma, Indonesien och Indien, om Kina – genom påtryckningar på Vietminh – visade sig förmöget att utöva ett passiviserande inflytande på kommuniströrelserna i området”.

I sitt slutanförande på Genèvekonferensen lade Zhou Enlai ut ytterligare en av de trevare, gentemot andra asiatiska stater, som nu blivit allt vanligare Pekings utrikespolitik:

Vad folken i Asien otvivelaktigt önskar är, inte splittringar och motsättningar, utan fred och samarbete. I den kollektiva fredens intresse i Asien, är det vår åsikt att Asiens nationer borde rådgöra sinsemellan och samarbeta.¹⁰⁶

Genèvekonferensen innebar också att den kinesiska diplomatin i Asien fick en skjuts framåt. Pekings insatser för att hålla tillbaka Vietminh hade imponerat på många av de asiatiska ländernas regimer. Kulmen nåddes på s k Bandungkonferensen i april 1955, där Zhou Enlais uttalande om att Kina var berett på en avspänning i med USA gjorde stort intryck på de närvarande delegaterna.¹⁰⁷

Att detta skedde på bekostnad av stödet till den revolutionära kampen – *inte minst i Vietnam!* – står utom allt tvivel. Det stöd som gavs var antingen verbalt, till intet förpliktigande *ord*, eller materiellt mycket begränsat och helt beroende av vilken inställning landets regim ifråga hade gentemot Kina för tillfället. I förhållande till kommunistpartier i regionen som redan var etablerade (och inte var i behov av materiellt hjälp i första hand) – som t ex det indonesiska kommunistpartiet, IKP – sanktionerades Peking en strategi som satte den ”nationella kampen” över klasskampen, och förordade ”antiimperialistisk enhet” med regimen. I fallet Indonesien ledde denna ”revolutionära strategi” till att IKP – ett av världens största kommunistpartier! – utplånades 1965.

4. ”Kina hoppades få till stånd ett ’skyddande bälte’ av svaga, neutrala stater runt om sig i Sydostasien: Burma, Kambodja, Laos... och ett delat Vietnam”.

Detta var faktiskt ett av de viktigaste syftena med Pekingbyråkratins agerande på Genèvekonferensen. Zhou Enlai var ”särskilt ihärdig”, skriver Eden, i att framhålla att de tre indokinesiska staterna skulle vara ”oberoende, suveräna och neutrala”.¹⁰⁸ Kina och Sovjet stödde aldrig heller helhjärtat Vietminhs krav på att representanter för Khmer Issarak och Pathet Lao skulle få närvara på konferensen. Detta skulle uppenbart ha försvårat situationen avsevärt. Trots det nära samarbetet med Vietminh var Khmer Issarak och Pathet Lao till viss del självständiga organisationer, och det skulle ha varit betydligt svårare för Zhou Enlai och Molotov att tvinga tre parter i Indokina till reträtt än bara en. Istället erkände både Kina och Sovjet de kungliga regeringarna i Kambodja och Laos, och tvingade Vietminh att acceptera detta. Dessa två länders ”neutralitet”, som den tillskrevs i Genèveavtalet, hindrade dock inte länderna att söka stöd utifrån, d v s från USA, om dessas ”säkerhet” ansågs hotad, d v s om de ställdes inför ”kommunistisk aggression”.

Att Vietnam delades sågs av de flesta parter som en ”tillfällig åtgärd”. Det sades också uttryckligen i avtalet. Begreppen ”Nord” och ”Syd” var ännu inte uppfunna. Men Peking-ledarna hade en helt annan uppfattning. Ett delat Vietnam, under en lång tid framöver, passade väl in i deras planer. Dagen efter att Genèveavtalet skrivits under föreslog också Zhou Enlai på en middag med Ngo Dinh Luyen (Diems yngre bror!) att en legation för Saigon skulle upprättas i Peking – ett förslag som knappast riktas till en regim som för det första inte ens förtjänade ett *erkännande*, och som för det andra bara beräknades sitta de två åren fram till valet! Diem avvisade dock förslaget.¹⁰⁹ Det bör

”Revolutionär utrikespolitik fredlig samexistens eller proletär internationalism?”, i *Fjärde Internationalen*, 34/81, s. 41-47.

¹⁰⁶ Kahin-Lewis, a.a., s. 272.

¹⁰⁷ Samma, s. 273-279.

¹⁰⁸ Samma, s. 272.

¹⁰⁹ Se Joyaux, a.a., s. 296-297 och 358. Se också Burchett, a.a., s. 36-37 och *Vietnam Courier* 8/79, s. 4-5.

Det är på sin plats att säga några ord om denna märkliga middag. Vård för tillställningen var Zhou Enlai. Anmärkningsvärt nog var bara delegationerna från de indokinesiska staterna inbjudna. Förutom Vietminh deltog representanter för kungadömena Laos och Kambodja samt för den sydvietnamesiske ”kejsaren” Bao Dais regering?

Zhou Enlai chockerade vietminhrepresentanterna genom att först utbringa en skål för ”kejsarens Bao Dai och sedan för

påpekats i detta sammanhang att Kina mellan 1945-54 *inte* haft någon ambassadör i Hanoi, utan att denne utnämndes strax *efter* Genèvekonferensen...¹¹⁰

För att upprätthålla ett delat Vietnam kom Kina (liksom Sovjet) att ytterst blygsamt protestera mot att Diem (med USA:s stöd) saboterade de utlysta valen. Mot Diems terror och USA:s ökade engagemang rådde Peking Vietminh att "ligga lågt", och som en följd därav gavs mycket lite materiellt stöd till Hanoi och Vietminh. I praktiken hade vi i Vietnam fått en kopia av den "koreanska modellen..."

5. "Pekingbyråkratin eftersträvade – trots den aktuella alliansen – ett så stort oberoende från Sovjet som möjligt. Ett kraftfullt, självständigt agerande på konferensen skulle visa omvärlden att Kina inte var en simpel bricka i sovjetbyråkratins spel".

Av historiska skäl var förhållandet mellan de kinesiska och sovjetiska kommunistpartierna ansträngt. Den kinesiska revolutionens omedelbara behov av stöd 1949 och det "kalla kriget" förde emellertid de två partierna och staterna närmare varandra. Men sovjetbyråkratins vägran att till fullo backa upp Kina i koreakriget fick Peking att tänka till. Man misstänkte, och med all rätt, att Sovjet enbart skulle utnyttja Kinas bidrag till "fredliga samlevnaden" för egen räkning, och utlämna Kina åt dess egna problem.

Det hindrade dock inte Kina och Sovjet att agera tämligen enat på Genèvekonferensen. Båda hade sina egna motiv för detta. Sovjet oroade sig över situationen i Västeuropa, hotet från ett enat politiskt-militärt block uppbackat av USA. Kina ville få ett snabbt slut på stridigheterna i Sydostasien, kriget i Korea och Indokina. För både Sovjet och Kina blev Genèvekonferensen en hävstång för dessa syften, ett forum där byråkratierna kunde köpa och sälja på den "fredliga samlevnadens" marknad. Och här måste Kina sälja ut mest för att kunna köpa något. Om "kalla kriget" förvisso riktade sig mot Sovjet, så riktades det än mer mot Kina. Att Kina dessutom deltagit aktivt med trupper i Korea gjorde saken ännu värre i imperialismens ögon. Kina hade således långt fler barriärer än Sovjet att bryta igenom för att accepteras som trovärdiga affärsmän på de internationella "fredskonferenserna".

Zhou Enlai tvangs alltså agera än mer eftergivligt än Molotov under Genèveförhandlingarna. Å andra sidan gick han inte heller tomhänt därifrån. Dessutom ökades Kinas prestige i framför allt Asien, och betraktades alltmer som en självständig kraft i förhållande till Sovjet. På Bandungkonferensen, ett år efter Genève, deltog inte heller Sovjet i överläggningarna. Sovjetbyråkratin prisade ändå konferensens resultat, och hoppades förmodligen att de kinesiska kollegorna "skötte jobbet åt dem" i den delen av världen. Inte desto mindre skulle det visa sig att de, i den mån de hoppades så, hade räknat fel. Peking hade helt egna planer, oberoende av Moskvans...

Den kinesiska byråkratin hade alltså satt sina egna intressen före den indokinesiska revolutionens under Genève-förhandlingarna. På varje punkt vi tagit upp bekräftas också detta av vietnameserna själva *idag*, framför allt i den sk Vitboken (*The Truth about...*) och artiklar i *Vietnam Courier*. Som vi har visat finns det ingen anledning att betvivla faktauppgifterna i dessa publikationer. Tragiskt nog är det först nu – när Vietnam och Kina står i öppen konflikt – som vietnameserna satt sin prestige och sitt godkännande bakom dessa avslöjande uppgifter. Hade detta gjorts tidigare kunde det kinesiska svärmeriet ha dämpats upp och hindrats, från att lägga sina mytbildningar över vietnam-

kungarna i Laos och Kambodja. Men det skulle bli ännu värre. Under middagen föreslog nämligen Zhou plötsligt att den sydvietnamesiska representanten Ngo Dinh Luyen borde besöka Peking. När Luyen frågade i vilken egenskap han skulle komma svarade Zhou: "Varför sätter ni inte upp en legation i Peking?" Sedan vände sig Zhou till den bestörte Pham Van Dong och anmärkte att det faktum att Hanoi stod närmare Kina ideologiskt inte uteslöt att Saigon hade diplomatisk representation i Peking. "Trots allt är ni båda vietnameser och är vi inte alla asiater?" tillade Zhou.

Zhous middagsbjudning uttryckte det faktum att Peking ansåg det viktigare att öka sitt inflytande i Saigon än att stödja Vietminh i den fortsatta kampen för landets återförening. I själva verket var Peking inte intresserat av någon fortsatt revolution i Indokina. Detta agerande ingick i den politik Peking tillämpat alltsedan dess: att bevara ett Indokina splittrat på flera svaga stater och att minimera det vietnamesiska inflytandet i hela regionen.

¹¹⁰ Taylor, a.a., s. 7.

rörelser och vänstergrupperingar världen över. Men vietnameserna valde att tåga (I den meningen har de mycket gemensamt med t ex Enver Hoxha och Albanien som nu också har en retroaktiv uppgörelse med Mao och den kinesiska politiken).¹¹¹

Trots att det kinesiska förräderiet nu dragits fram i ljuset fortsätter vietnameserna att i samma andetag karaktärisera Genèveavtalet som en ”stor seger för de revolutionära krafterna i Indokina”.¹¹² Vi kan inte hålla med om det. Tvärtom! *Genèveavtalet* innebar ett *bakslag* för den indokinesiska revolutionen, i så måtto att mycket av vad som vunnits på slagfältet fick uppges.

Men avtalet innebar å andra sidan inte den indokinesiska revolutionens *nederlag*! Det hade varit något helt annat. Trots allt visade segern vid Dien Bien Phu vilken våldsam revolutionär kraft de indokinesiska folkens kamp utgjorde, och trots allt påbörjades en antikapitalistisk utveckling i norra Vietnam. Det kunde varken det kinesiska eller det sovjetiska förräderiet dölja. Och åtminstone *en* viktig lärdom för framtiden hade vietnameserna dragit av Genèvekonferensen:

Vi lärde oss en hel del av Kinas manövrer. Det är helt avgörande under diplomatiska förhandlingar att hålla saker och ting i egna händer. Låt inte andra blanda sig i. Förhandla enbart utifrån era egna intressen. Det var därför som vi vid Pariskonferensen – till kinesernas stora förtrytelse – höll allt under strikt kontroll.(...)

På grund av förräderierna i Genève förlängdes vår kamp i tjugo år. Men våra militära, politiska och diplomatiska erfarenheter visade en sak! Man måste vara fullständigt oberoende. Det är en levande realitet som rör vårt eget kött och blod.¹¹³

¹¹¹ Se t ex Hoxha, Enver, *Reflections on China*, vol. 1 o 2, Tirana 1979 och dokumenten i *Kinas brytning med Albanien*, Oktoberförlaget, Stockholm 1978, s. 25-108 [finns på marxistarkiv.se: [Kinas brytning med Albanien](#) MF anm]

¹¹² *The Truth*, a.a., s. 23.

¹¹³ Enligt en av Pham Van Dongs medhjälpare under Genève-konferenser citerad av Burchett, a.a., s. 40-41.